

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ
KATEDRA HISTORICKÝCH VĚD

**Knihovna františkánů v Moravské Třebové
v kontextu klášterních knihoven na českomoravském
pomezí**

Diplomová práce

AUTOR PRÁCE: BcA. Radomír Slovik

VEDOUCÍ PRÁCE: prof. Ing. Arch. Jiří Škabrada, CSc.

2011

UNIVERSITY OF PARDUBICE
FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF HISTORICAL STUDIES

**Franciscans Library of Moravska Třebova in the Context
of Monastery Libraries on the Bohemian and Moravian
Borderland**

Diploma paper

AUTHOR: BcA. Radomír Slovik

SUPERVISOR: prof. Ing. Arch. Jiří Škabrada, CSc.

2011

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **BcA. Radomír SLOVIK**

Studijní program: **N7105 Historické vědy**

Studijní obor: **Kulturní dějiny**

Název tématu: **Knihovna františkánů v Moravské Třebové v kontextu klášterních knihoven v českomoravském pomezí**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Podrobný rozbor objektu stavěného pro specifický účel knihovny a jeho původního nábytkového vybavení včetně detailů, zámečnické práce, výtvarné výzdoby a stavební charakteristiky se zapojením do celé budovy.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CEJPEK, J. a kol.: Dějiny knihoven a knihovnictví, Praha 2002. **DO-KOUPIL, V.:** Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Univerzitní knihovny v Brně, Brno 1972. **HLAVÁČEK, I.:** Knihy a knihovny v českém středověku, Praha 2005. **HLAVÁČEK, I.:** Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích, Praha 1966. **HORÁK, F.:** Klášterní knihovny v českých zemích. In Knihovna-vědeckoteoretický sborník, Praha 1966, str.219-271.

Vedoucí diplomové práce:

prof. Ing. arch. Jiří Škabrada, CSc.
Katedra historických věd

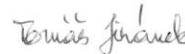
Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2008**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne2011

.....

BcA. Radomír Slovík

Poděkování

Těmito pár řádky a slovy bych rád poděkoval všem, díky kterým jsem mohl tuto práci sepsat.

Děkuji vedoucímu práce prof. Ing. Arch. Jiří Škabradovi, CSc. za vedení práce, jeho cenné připomínky a rady.

Děkuji představenému františkánského řádu v Moravské Třebové Františkovi Bartolomějovi Urigovi za vstřícnost a zpřístupnění knihovny.

Děkuji bratru Ivanu Karlovi Židlíkovi za jeho čas a pomoc, kterou mi věnoval při mých návštěvách knihovny.

Velké díky bych rád vyjádřil i všem ostatním lidem, kteří mi nějakým způsobem pomohli při vzniku této práce, zvláště Ivanovi.

Za jazykovou korekturu děkuji Báře, Janě a Jiřímu.

Nakonec, ale o to vroucněji bych rád poděkoval za morální podporu rodině a svým přátelům.

Anotace

Tato diplomová práce se věnuje podrobnému rozboru místnosti stavěné pro specifický účel knihovny františkánského kláštera v Moravské Třebové. Součástí studie je i popis původního knihovního mobiliáře včetně detailů zámečnické práce, výtvarné výzdoby a stavební charakteristiky prostoru knihovny a hledání souvislostí s jinými klášterními knihovnami na českomoravském pomezí.

Klíčová slova: františkáni, klášter, knihovna, Moravská Třebová, emblémy

Annotation

This thesis brings a detailed analysis of a room especially designed and built for the specific needs of a library in the Franciscan monastery in Moravská Třebová. It describes the original furniture, including its locksmith's components, artistic decoration and architectural characteristic of the library. Next to this, it also searches for the constructional connections with other monastery libraries on Bohemian and Moravian borderland.

Key words: franciscans, monastery, library, Moravská Třebová, emblem

OBSAH

1. Úvod	str. 11
2. Františkánský klášter v Moravské Třebové a jeho knihovna v odborné literatuře	str. 13
3. Klášterní knihovny a jejich stručné dějiny	str. 15
4. Františkánský klášter v Moravské Třebové	str. 22
4.1 Stručná historie kláštera	str. 22
4.2 Klášter a situace knihovny	str. 28
5. Knihovna františkánů v Moravské Třebové	str. 31
5.1 Stavební charakteristika knihovny	str. 38
5.1.1 Zdivo	str. 38
5.1.2 Klenba a krov	str. 39
5.1.3 Podlaha	str. 40
5.1.4 Vstupní dveře	str. 41
5.2 Vybavení knihovny	str. 43
5.2.1 Knihovní skříně	str. 44
5.2.2 Plátěné rámové výplně	str. 48
5.2.3 Stůl	str. 51
5.2.4 Ostění	str. 54
6. Ikonografický rozbor malířské výzdoby	str. 56
6.1 Knihovní skříně č. 1	str. 57
6.1.1 Vyobrazení č. I	str. 57
6.1.2 Vyobrazení č. II	str. 59
6.1.3 Vyobrazení č. III	str. 61
6.1.4 Vyobrazení č. IV	str. 63
6.2 Knihovní skříně č. 2	str. 65
6.2.1 Vyobrazení č. I	str. 65
6.2.2 Vyobrazení č. II	str. 66
6.3 Knihovní skříně č. 3	str. 67
6.3.1 Vyobrazení č. I	str. 67
6.3.2 Vyobrazení č. II	str. 70
6.3.3 Vyobrazení č. III	str. 71
6.3.4 Vyobrazení č. IV	str. 72

6.4	Knihovní skříně č. 4	str. 73
6.4.1	Vyobrazení č. I	str. 73
6.4.2	Vyobrazení č. II	str. 74
6.5	Knihovní skříně č. 5	str. 75
6.5.1	Vyobrazení č. I	str. 75
6.5.2	Vyobrazení č. II	str. 76
6.5.3	Vyobrazení č. III	str. 77
6.5.4	Vyobrazení č. IV	str. 78
6.6	Knihovní skříně č. 6	str. 79
6.6.1	Vyobrazení č. I	str. 79
6.6.2	Vyobrazení č. II	str. 80
6.7	Knihovní skříně č. 7	str. 81
6.7.1	Vyobrazení č. I	str. 81
6.7.2	Vyobrazení č. II	str. 82
6.7.3	Vyobrazení č. III	str. 83
6.7.4	Vyobrazení č. IV	str. 84
6.8	Obrazy v supraportách	str. 85
6.8.1	Supraporta nad hlavním vchodem	str. 85
6.8.2	Supraporta nad skříní č. 1	str. 87
6.8.3	Supraporta nad skříní č. 3	str. 89
6.8.4	Supraporta nad skříní č. 5	str. 90
6.8.5	Supraporta nad skříní č. 7	str. 91
6.9	Obrazy na stěnách	str. 92
6.9.1	Sv. Ambrož	str. 92
6.9.2	Sv. Řehoř Veliký	str. 94
6.9.3	Sv. Jeroným	str. 95
7.	Kontext s dalšími klášterními knihovnami na českomoravském pomezí	str. 97
8.	Závěr	str. 105
9.	Conclusion	str. 107
10.	Seznam literatury	str. 109
11.	Přílohy	str. 114
11.1	Textová příloha	str. 114
11.1.1	Výsledky chemicko technologického průzkumu	str. 114
11.2	Obrazová příloha	str. 117

11.2.1	Půdorys zděné části objektu	str. 118
11.2.2	Půdorys podlahy	str. 119
11.2.3	Půdorys se skříněmi a stolem – spodní část	str. 120
11.2.4	Půdorys se skříněmi a stolem – horní část	str. 121
11.2.5	Grafická dokumentace	str. 122
11.2.5.1	Zákres skříně č. 1	str. 124
11.2.5.2	Zákres skříně č. 2	str. 128
11.2.5.3	Zákres skříně č. 3	str. 130
11.2.5.4	Zákres skříně č. 4	str. 133
11.2.5.5	Zákres skříně č. 5	str. 135
11.2.5.6	Zákres skříně č. 6	str. 138
11.2.5.7	Zákres skříně č. 7	str. 140
11.2.5.8	Zákres skříňového stolu	str. 145
11.2.5.9	Vstupní dveře	str. 155
11.2.5.10	Zákres profilací	str. 159
11.2.6	Fotografická dokumentace	str. 167

1. Úvod

Již jako vysokoškolský student¹ jsem měl možnost navštívit františkánskou knihovnu v Moravské Třebové. Knihovna mne fascinovala a fascinuje svým zajímavým stavebním pojetím, promyšlenou konstrukcí svého vybavení, nejvíce však rozsahem zachování původního vzhledu. Přednášky prof. Jiřího Škabradý v rámci studia kulturních dějin opět probudily můj předchozí zájem, který se pak díky laskavé péči Jiřího Škabradý dále prohluboval.

Téma mé diplomové práce rovněž odráží můj dlouhodobý zájem o historii a vývoj knižní kultury. Již téměř jedenáct let se věnuji problematice restaurování papíru a knižní vazby. Obzory mého pracovního, ale především osobního zájmu o dějiny knihy, knižní vazby a veškerých aspektů souvisejících s tímto ušlechtilým médiem, jsem se rozhodl rozšířit studiem již výše uvedeného programu kulturních dějin s akcentem na regionální dějiny.

Od dějin knih odvislé dějiny knihoven, mě uhranuly tím, kolik lidského důvtipu, námahy, trpělivosti a v neposlední řadě i osobních obětí se skrývá za jejich zrodem a utvářením. To všechno se nám dnes, v době elektronických knih a knihoven zdá těžko srozumitelné a pochopitelné. Krása knihy spočívá právě v propletení osudů všech osob, které nesly podíl na jejím vzniku a jejichž stopy umělecké či řemeslné dnes tvoří její nedílnou součást. Knihovny vznikaly nejen za účelem uskladňování knih, ale i jako reprezentativní prostory, místa s určitou ideou a od toho se odvíjejícím stavebním záměrem. Jde o místa, která sebou nesou krásnou a velkou pečeť své doby.

Františkánská knihovna v Moravské Třebové patří k malé skupině těch barokních knihoven, jejichž velký význam spočívá právě v zachování původní, neporušené podoby. Umělecká výzdoba a interiér knihovny vznikal na počátku 18. století, konkrétněji v letech 1711–1712.

Z hlediska skladby titulů jednotlivých fondů, jsou barokní knihovny poměrně dobře zpracované. Klášterním knihovnám, coby specifickým prostorám, je však doposud věnována poměrně malá pozornost. Téměř s naprostým nezájmem se pak setkáváme v případě charakteristiky samotného mobiliáře knihoven, omezující se v mnoha případech na dosti skromné a nepřiliš konkrétní popisy.²

¹ Institutu restaurování a konzervačních technik, oboru restaurování papíru a knižní vazby, o.p.s., Litomyšl

² Zpravidla bývá uvedeno jméno knihovny – kláštera s jeho sídlem, počet svazků knih, počet rukopisů a prvotisků, případně popis zvláštních sbírek, pokud jsou součástí inventáře knihovny.

Jádro mé diplomové práce je tvořeno rozbořem objektu stavěného pro specifický účel knihovny a v důkladné dokumentaci původního mobiliáře se zaměřuji na popis konstrukcí, detailů zámečnické práce a také na výtvarnou výzdobu mobiliáře a knihovny.

V úvodu své studie se věnuji obecnému pojednání o klášterních knihovnách, jejich vniku, významu a vývoji. Širší prostor dostává historie kláštera, popis konventu a kostela sv. Josefa. V těchto kapitolách vycházím z existující literatury, článků a vlastních poznámek z dob studií. V případě samotného prostoru knihovny se zaměřuji na jeho stavební charakteristiku.

Těžištěm práce je podrobný popis původního vybavení knihovny. Kapitulu začínám popisem jednotlivých knihovnických skříní, dřevěného ostění zdí místnosti a skříňkového stolu uprostřed knihovny. Slovní popis je doplněn o grafickou a fotografickou dokumentaci všech konstrukčních částí včetně kovaných detailů mobiliáře knihovny.

Rozbor malířské výzdoby je rozdělen na typologický popis a klasifikaci jednotlivých emblémů plátěných rámových výplní skříní, vedeným snahou o načrtnutí výkladu či možné interpretace jednotlivých scén. Součástí této kapitoly bude i popis obrazů v medailonech supraport a portrétů církevních otců umístěných na zdech knihovny.

V závěru studie se pokusím o nástin stavebních kontextů s jinými klášterními knihovnami na českomoravském pomezí.

K průzkumu, popisu a zakreslování interiéru a mobiliáře knihovny, využívám hlavně metodu přímou. Nepřímou metodu jsem aplikoval u případů rekonstruovaných se znalostí obecných informací i profesních znalostí a zkušeností restaurátora. Metodu komparace jsem uplatnil při porovnávání faktů. Při zpracovávání historie vážící se ke klášteru, jsem vycházel z odborné literatury³.

³ Viz kapitola č. 2.

2. Františkánský klášter v Moravské Třebové a jeho knihovna v odborné literatuře

Odborné literatury, která se rozsáhleji zabývá knihovnou nebo samotným klášterem františkánů v Moravské Třebové, je velmi málo. Nejstarší publikací, která se věnuje vzniku a dějinám konventu v Moravské Třebové je práce Wilhelma Bonaventury a Klementa Minaříka,⁴ datována lety 1909–1911. O knihovně se v ní však nenachází ani zmínka. Minařík je také autorem řady článků o působení a životě provinciála⁵ Bernarda Sanniga,⁶ které publikoval v letech 1920–1930 v *Časopise katolického duchovenstva*, kde se o knihovně zmiňuje, avšak jen okrajově.⁷

Roku 1928 vychází v *Časopise československých knihovníků* článek Víta Hůlky o klášterních knihovnách v ČSL republice.⁸ Zde se však, vyjma počtu svazků knih v knihovně k roku 1926, nedozvíme z historie, či popisu charakteristiky knihovny vůbec nic.

V souvislosti se zabráním klášterů státem roku 1950 a následným svozem knihoven do Státních institucí⁹ a jejich zpracováváním vzniká řada soupisů. V této souvislosti stojí za zmínku práce Vladislava Dokoupila,¹⁰ knihovníka Universitní knihovny v Brně, která spravovala mimo jiné i trebovskou knihovnu. Opět je však hlavní důraz kladen na obsah knižního fondu.

K 700. výročí Moravské Třebové vychází roku 1957 drobná publikace, v které je klášterní knihovna františkánů zmíněna jen velice okrajově.¹¹ Ani článek k dějinám klášterních knihoven v českých zemích dr. Františka Horáka v časopise *Knihovna: vědecko-theoretický sborník*,¹² z roku 1966 neuvádí nic k historii či dalším informacím o knihovně.

⁴ WILHELM, Bonaventura – MINÁŘÍK, Klement. *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě*. Třebíč, 1909–1911.

⁵ Nejvyšší představený mužského řeholního řádu na konkrétním území (v řádové provincii).

⁶ Měl velký podíl na založení moravskotřebovského konventu. Více dále v textu - kapitola 3.

⁷ MINÁŘÍK, Klement. Provinciál P. Bernard Sannig, učenec, spisovatel a organisátor františkánské provincie (1637-1704). In *Časopis katolického duchovenstva*. roč. 1920–1930.

URL: <<http://depositum.cz/knihovny/ckd/index.php?txgame:typ=1&txgame:id=389&dle=autor>>.

⁸ HŮLKA, Vít. Klášterní knihovny v ČSL. republice. In *Časopis československých knihovníků*, roč. 7, 1928. s. 201–214.

⁹ Více k tomuto viz kapitola č. 3.

¹⁰ DOKOUPIL, Vladislav. *Soupis rukopisů z knihovny minoritů v Brně, františkánů v Moravské Třebové a premonstrátů v Nové Říši*. Praha, 1959.; DOKOUPIL, Vladislav. *Soupis prvotisků z fondů Universitní knihovny v Brně*. Praha, 1970.; DOKOUPIL, Vladislav – VOBR, Jaroslav. *Soupis tisků 16. století z fondů Universitní [Státní vědecké] knihovny v Brně*. Sv. 1-10. Brno, 1955–1981.

¹¹ LIFKA, Bohumír. Staré knihovny v Moravské Třebové. In *PECHOVÁ, Oliva. Moravská Třebová, Městská rezervace Státní památkové správy*. Moravská Třebová, 1957. s. 45–48.

¹² HORÁK, František. Klášterní knihovny v českých zemích. In *Knihovna: vědecko-teoretický sborník*. Sv. 6. Praha: SPN, 1966. s. 219–270.

S rozsáhlejším textem, co do popisu knihovny jako prostoru a nejenom knižního fondu, se setkáváme v publikaci *Dějiny Moravských klášterních knihoven ve správě universitní knihovny v Brně*,¹³ autorem které je již výše zmiňovaný Vladislav Dokoupil a v článku Jaroslava Vobra k trebovské knihovně v časopise *Handbuch deutscher Historischer Buchbestände in Europa*.¹⁴

Opomenuta nesmí být ani *Encyklopedie Moravských a Slezských klášterů*¹⁵ z pera Dušana Foltýna a kolektivu autorů a rovněž topografická publikace *Umělecké památky Čech*.¹⁶

Rozsáhlý popis historie františkánského kláštera v Moravské Třebové obsahuje studie Franciszka M. Bajgra z roku 2008.¹⁷

I když se výčet literatury, vážící se ke františkánskému klášteru v Moravské Třebové, může zdát na první pohled rozsáhlý, musím znovu připomenout, že v případě popisu samotné knihovny, ve smyslu prostoru pro uskladnění knih, jí je věnována velice malá, respektive žádná pozornost.

O zajímavý pohled a nový přístup zkoumající knihovny nejenom z hlediska knižního fondu, ale i prostoru, který je možno vnímat i jako nositele jisté myšlenkové ideje, se zasloužil projekt Semináře dějin umění Masarykovy univerzity v Brně.¹⁸ Svě závěry výtěžil především z ikonografického rozboru umělecké výzdoby klášterních knihovnických sálů v Čechách. Projekt byl zaměřen na knihovnické sály typické pro období baroka. Do popředí zájmu se však i tentokrát dostaly knihovny jen těch nejvýznamnějších klášterů.

¹³ DOKOUPIL, Vladislav. *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*. Brno, 1972.

¹⁴ VOBR, Jaroslav. Mährisch-Trübau, Bibliothek des Franziskanerklosters. In *Handbuch Deutscher historischer Buchbestände in Europa*. Band 3. Tschechische Republik. Prag, Teil III. Hildesheim, 2000. ISBN 9783487103567

¹⁵ FOLTÝN, Dušan a kol. *Encyklopedie Moravských a Slezských klášterů*. Praha, 2005. s. 435–438. ISBN 80-7277-026-8.

¹⁶ POCHÉ, Emanuel a kol. autorů. *Umělecké památky Čech 2*. Praha, 1978. ISBN 403-22-858

¹⁷ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Knihovny kapucínských klášterů v Čechách a na Moravě*. [online]. [cit. 18. 6. 2011].

URL:<<http://www.scribd.com/doc/34760783/Knihovny-kapucinsk%C3%BDch-kl%C5%A1ter%C5%AF-Knihy-a-d%C4%9Bjiny>>.

¹⁸ Projekt s názvem: *Klášterní knihovny v Čechách v 18. století – ikonografie umělecké výzdoby*. Investor: Grantová agentura, České republiky | reg. č. 408/05/P159, Řešitel: Michaela Šeferisová Loudová, Řešeno: 2006–2008. URL: <<http://www.phil.muni.cz/dejum/baroque/cs/michaela-seferisova-loudova.php>>.

3. Klášterní knihovny a jejich stručné dějiny

*Společenská funkce uchovávat zaznamenané zkušenosti, poznatky, myšlenky a prožitky pomocí člověkem vytvořených dokumentů, a také sbírek těchto dokumentů – archivů a knihoven, za účelem opětovného využití zaznamenaného, je jednou pro vývoj člověka z nejdůležitějších.*¹⁹ Výrok Jiřího Cejpeka k funkci a důležitosti knihoven a archivů a jejich nenahraditelnou duchovní cennost je bezesporu víc než výstižný. Klášterní knihovny byly jedním z důležitých a silných kořenů, z kterých vyrůstala kultura našeho národa. Knihy byly, jsou a stále budou zdrojem poznání, výchovným prostředkem a potravou pro lidskou duši.

Vznik knihoven v období raného středověku (5.–11. stol.) je téměř vždy spojen s církevními institucemi (kostely, kláštery, biskupství, arcibiskupství, kapituly apod.).

Již Benedikt z Nursie (kolem 480–547), zakladatel benediktinského řádů si uvědomoval důležitost vzdělání k pochopení písma svatého a tak ve své reguli ustanovoval *lectio divina* (četbu Bible).²⁰ Mnichům, kterým bylo osobní vlastnictví knih zakázané, rozdělával knihy bibliotékař a mniši byli kontrolováni, zda vypůjčenou knihu přečetli. Z tohoto ustanovení již tedy v 6. století předpokládáme existenci klášterních knihoven.

Vedle své hlavní, duchovní a misijní role ve smyslu šíření křesťanství, hrál klášter významnou roli i na poli hospodářském, intelektuálním a uměleckém. A tak se knihovny stávaly vedle kostelů chloubou každého řeholního domu.²¹ Je však na místě otázka, zdali není užití výrazu knihovna v tomto období přehnané? Musíme si uvědomit, že spíše, než o organizované sbírky, setkáváme se v tomto období s „fondy“ čítajícími několik knih pro chod kláštera nezbytných, tedy především knih liturgických.²²

V opisování knih a v šíření písma svatého a slova božího tímto tichým způsobem vynikali

¹⁹ CEJPEK, Jiří a kol. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. Praha, 2002. s. 7. ISBN 80-246-0323-3.

²⁰ Metoda četby Bible a modlitby. Mnichům byly k četbě vyhrazeny časné ranní hodiny, doba po obědě a zvláště volný čas o nedělích a svátcích.

²¹ HŮLKA, Vít. *Klášterní knihovny v ČSL. republice*. In *Časopis československých knihovníků*, roč. 7, 1928. s. 213.

²² V římskokatolické církvi se rozlišují čtyři typy liturgických knih: **Misál** – s ním souvisí *sakramentář* (první sbírka mešních modliteb kněze), *antifonář* (antifony – zpěvné části liturgie), *lekcionář* (perikopy – výňatky z Bible) a *evangeliář* (soubor všech čtyř evangelií). **Breviář** – soubor modliteb, pro kněze a řeholníky. Jeho součástí jsou i *žaltář*, *antifonář* (zpěvné části liturgie), *hymnář* (písne k chvále Boha), *lekcionář*, *homiliář* (sbírky kázání), *sermologus* (kázání církv. otců), *pasionál* (soubor svědectví o mučednících) a *legendář* (příběhy ze života světců). **Ordinales** – příkladem jsou *pontifikál*, s předpisy a modlitbami závaznými pro biskupy při udělování svátostí a *rituál*, s pravidly a modlitbami pro udělování svátostí a blahoslavenství knězem; *penitenciály* obsahují pravidla pro uložení pokání. **Martyrologia** – seznamy křesť. mučedníků, původně vznikaly u jednotlivých kostelů a jsou uspořádány podle kalendáře. V 16. stol. vznikl závazný seznam pro celou církev.

kartuziáni (Ordo Cartusienis, OCart., zal. 1084).²³

Cisterciáci (Ordo Cisterciensis, OCist., zal. 1098) vyžadovali od svých příslušníků těžkou tělesnou práci a zavrhovali vědeckou práci, kterou pěstovali benediktini. Cisterciáci v zavrhování veškeré zbytečné nádhery a luxusu byli pečliví i v případě knih a jejich výzdoby (jak knižního bloku, tak knižní vazby). Přesto však byla četba u cisterciáků rozšířená.²⁴

Konec 12. století je též koncem prvního velkého rozkvětu klášterních knihoven. V průběhu 13. a 14. století se novými nositelkami poznání a vědeckého badání, místo klášterních knihoven stávají knihovny při zakládaných univerzitách.²⁵ Můžeme sledovat, jak se zvyšující potřeba knih postupně projevuje kromě klášterního a univerzitního prostředí i v širších společenských kruzích, na dvorech vladařů a šlechty, kde se vytvářejí další ohniska vzdělávání a literárního života.²⁶

Minoriti²⁷ (Ordo Fratrum Minorum, OFM., zal. 1209) a dominikáni²⁸ (Ordo (Fratrum) Praedicatorum, OP., zal. 1215) vznikli téměř současně. Studiu se věnovali tak horlivě, že za sto let ovládli tehdejší univerzity. Avšak praktické zaměření obou řádů předpokládalo kladení většího významu na „živé čtení“.

Na knihovnu se pamatovalo přímo v ustanoveních řeholí. Ze začátku se však při samotné stavbě klášterů a kostelů nepamatovalo na zbudování zvláštní místnosti pro účel knihovny. Menší soubory knih, co do počtu čítajících jen několik svazků, byly zpočátku uchovávány v sakristii nebo pokladnici kláštera, případně rozptýlené po celách mnichů.²⁹ Postupný nárůst si pak samozřejmě vyžádal i změnu nároku na úložní prostor. Umístění knihovny se případ od případu lišilo, což dává tušit, že neexistovala obecná pravidla pro stavbu tohoto prostoru, i když předpokládáme, že bylo dbáno na zajištění vhodných podmínek pro

²³ Z kartuziánského kláštera v Dolanech u Olomouce pochází několik rukopisů, jež byly uloženy v trebovské knihovně františkánů.

²⁴ HORÁK, František. Klášterní knihovny v českých zemích. In *Knihovna: vědecko-teoretický sborník*. Sv. 6. s. 220. Praha: SPN, 1966.

²⁵ Od 12. stol. vznikají univerzity: Itálie: Bologna – 1088; University Modena a Reggio Emilia – 1175; Uni. Neapola – 1224, Uni. siena - 1240; Francie: Paříž – kolem r. 1160 (největší sbírka knih ve středověku), Uni. Toulouse 1229; výborné katalogy; Španělsko: University Palencia – 1212; University Valencie – 1245; Uni. Seville – 1254.

²⁶ 1. knížecí knihovny: Normanský dvůr v Palermu, knihovna Ludvíka IX. Svatého, ... (12.–13. st.).

²⁷ Již od pol. 13. stol. se štěpí na spirituály – zastánce přísnější řehole a konventuály – umírněnější zastánci. Roku 1517 došlo k definitivnímu rozdělení a vzniku dvou samostatných řádů – konventuálové (praví minorité) a sloučené přísnější observance (františkáni). Více – RULÍŠEK, Hynek. *Slovník křesťanské ikonografie*. Postavy, atributy, symboly. 2. vydání. KARMÁŠEK, 2006. ISBN 80-239-7434-3.

²⁸ Řád bratří kazatelů. Založen r. 1215 sv. Dominikem Guzmánem. Potvrzen r. 1216 papežem Honoriem III. Dominikáni zdůrazňují nutnost vzdělávání, systematického studia a působení mezi lidmi. Více – RULÍŠEK, Hynek. *Slovník křesťanské ikonografie*. Postavy, atributy, symboly. 2. vydání. KARMÁŠEK, 2006. ISBN 80-239-7434-3.

²⁹ CEJPEK, Jiří a kol. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. Praha, 2002. s. 44. ISBN 80-246-0323-3.

uchovávání knih, neboť představovaly pro kláštery značný majetek, a to nejen povahy duchovní. Roli jistě hrála i původní dispozice klášterního komplexu umožňující v některých případech pouze omezené přístavby, což můžeme sledovat i na příkladu františkánské knihovny v Moravské Třebové, který byl vyřešen přístavbou ke kostelu. Jsou však i případy, kdy byla obezděna dokonce celá boční loď kostela. Knihovny také mohly být umístěny nad sakristií nebo v duchu hesla „*strava duchovní nad tělesnou*“³⁰ docházelo často k jejich situování nad prostor refektáře.

Každý nově vznikající klášter musel být zaopatřen několika svazky knih, bez kterých se neobešel jeho chod, proto nalzáme v nejstarších částech fondů klášterních knihoven kodexy obsahující řehole³¹ a liturgické knihy.³² Knihovna na svém obsahu nabývala i po příchodu nových mnichů do noviciátu, neboť někteří z nich si přinášeli knihy sebou. Také příslušníci kláštera povolání do vyšších církevních funkcí, spojených s bohatým beneficiem,³³ věnovali občas bývalému působišti jednotlivé knihy nebo i celé knihovny. V případě bohatších klášterů docházelo přirozeně i nakupování knih, případně zaplacení vyhotovení jejich opisů.³⁴

Po celý středověk znamenalo pořízení si knihy velice nákladnou záležitostí a knihy vlastně představovaly určitý majetek. Luxusní soukromé knihy hodinek sloužily i jako reprezentativní odznak majitele, který tak mohl demonstrovat nejen svou zbožnost, ale i kulturní přehled a bohatství. Liturgické knihy obsahující Písmo svaté, byly chápány jako svátost či relikvie samy o sobě. Proto byly i vazby těchto drahocenných a svatých předmětů opatřovány skvostným zdobením, mnohdy s přispěním zlatotepeckého a jiných uměleckých řemesel. Zde můžeme nalézt genezi zajímavého konstrukčního prvku, kdy se spodní hrany knižních desek opatřily nožičkami,³⁵ které umožňovaly knihu zcela vertikálně postavit, aby byla vystavená na obdiv všem věřícím.

Způsob uskladňování knih je úzce spjat a vlastně se přímo odvíjel od podoby knihy, lépe řečeno jejího tvaru a formy, která prodělala během staletí určitý vývoj. Svou roli jistě v neposlední řadě hrálo i množství svazků, kterými knihovna disponovala. Poté co ve

³⁰ Lukáš 4:4: *Ježíš mu odpověděl: „Je psáno: Člověk nebude živ jenom chlebem.“*

³¹ Základ řehole zpravidla tvoří evangelní rady chudoby (společné vlastnictví), čistoty (celibát) a poslušnosti. V řeholi jsou obvykle i řešena pravidla společného života, vymezuje činnost řádu, procedurální záležitosti,...

³² Viz poznámka č. 22.

³³ Beneficium či obročí je výraz církevního práva a znamená příjem spojený se službou (oficiem) postavením, nebo úřadem. O obsazení obročí rozhodoval biskup, případně papež.

³⁴ V případě bohatších klášterů šlo v případě nákupu knih o běžnou záležitost.

³⁵ Šlo o tzv. nožičkové vazby. Na spodních hranách desek se objevují jednoduché trny nebo doslova lité kování v podobě chodidla nohy, na kterých knihy stojí. Nohy jsou buďto samostatnou součástí nebo vycházejí z hran nárožnic ve spodní části vazby.

4. století dochází k nahrazení dosud vládnoucího svitku za praktičtější a funkčnější podobu knihy, a to knihy kodexového typu, nastalo období, v němž kodex prodělával postupné zdokonalování organismu vazby.³⁶ Tehdy docházelo k jednoduchému, zpravidla horizontálnímu ukládání knih (kodexů) do polic, regálů, skříní, či různých nik a výklenků. Tento způsob ukládání se dokonce promítnul i do určitých typologických znaků středověké knižní vazby.³⁷ Kodexy byly v policích uloženy tak, aby bylo možné přečíst informaci o obsahu napsanou buď na boční, či přední ořizce.

Až do 16. stol. převládá horizontální způsob ukládání knih s využitím různých skříní s pultů. Jeho nevýhodou však byly vyšší nároky na plochu pro takto skladované knihy, což se ukázalo být v další etapě vývoje knižní kultury jako krajně nevýhodné a vedlo ke změně, kterou bylo vertikální řazení knih, tak jak jej známe dnes. Obecnější výskyt tohoto způsobu uložení bezesporu souvisí se zvýšenou produkcí knih. Její začátek je neodmyslitelně spjat s vynálezem knihtisku (přibližně v polovině 16. století).³⁸

Od rozsahu knihovního fondu se odvíjí nároky na vybavení skladovacího mobiliáře v prostoru knihovny. Ukládání knih do nástěnného regálu je již v 17. století běžnou praxí. Skříně jsou běžně zhotoveny přesně na míru prostoru knihovny. Tímto způsobem uložení dochází k uvolnění prostoru ve středu místnosti. S tím souvisí i vývoj knihovních sálů, k jejichž největšímu rozkvětu dochází v 18. století. Sály často zaujímaly na výšku prostor i dvou poschodí. Oddělované byly od sebe galerií, která nabízela další prostor pro reprezentaci a zvýšení velkoleposti knihovny.

Všechny knihy v majetku kláštera se nemusely nutně nalézat uskladněné v knihovně. V kostele bývaly uloženy bohoslužebné knihy, které někdy nebyly ani zapsané v katalogu. Vedle vlastní knihovny kláštera bývala odděleně ještě knihovna opatská nebo knihovna určená novicům. Zapomenout nesmíme ani na cely jednotlivých řeholníků, kde mohli mít mniši také menší sbírku knih pro svou potřebu.

Fondy většiny klášterních knihoven se obecně rozrůstaly poměrně pomalu. Vedle omezených možností získávání či nakupování knih to bývaly hlavně četné živelné pohromy,

³⁶ O vývoji středověké knižní vazby pojednávají vybrané kapitoly těchto titulů: SZIRMAI, J. A. *The Archaeology of Medieval Bookbinding*. Aldershot, 1999. ISBN 0-85967-904-7.; BOHATCOVÁ, Mirjam a kol. *Česká kniha*. Praha, 1990. ISBN 80-7038-131-0.; HAMANOVÁ, Pavlína. *Z dějin knižní vazby. Od nejstarších dob do konce 19. století*. Praha, 1959.

³⁷ Středověké kodexy byly poměrně těžké a manipulace s nimi nesnadná, proto se na obou koncích u hřbetu kodexu (totiž u hlavy a paty) usňový pokryv nechal přesahovat, vytvářejíc tak jakési „ušičky“, za které mohl být dobře uchopen.

³⁸ Šlo o objev tzv. liteřiny (slitiny olova, antimonu a cínu) pro lití liter a samotného licího strojeku.

kteří mohly citelně zasáhnout do rozvoje knihoven. V městech to byly časté požáry, na venkově hlavně válečné pohromy. Pro klášterní knihovny v našich zemích však byla největší pohromou husitská revoluce, která kláštery postihla po jejich druhé tzv. zlaté době jejich vývoje ve 14. století a počátkem století 15. V přímém dopadu šlo o zničení budov a inventáře, v nepřímém k citelnému úbytku řeholníků a samozřejmě i majetku.

Vzpruhou pro evropské katolictví bylo v polovině 15. století reformní hnutí z řádu sv. Františka, v němž převládl nad minority směr observantů či reformovaných františkánů. Hlavně přičiněním slavného kazatele Jana Kapistrána byla tehdy na Moravě založena řada velmi aktivních františkánských konventů s bohatými a cennými knihovnami.

V polovině 16. století již většina klášterů živořila naprostým nedostatkem vlastních noviců. Ve snaze o přežití přijímali konventy cizince, což je však omezovalo v jejich působení mezi lidem. Nedostatek noviců, zanikání domácího klášterního studia oslabovalo moc starých řádů, jež se v boji s reformací staly bezmocnými. Ten do svých rukou přebírá nový, bojovnější řád, řád Jezuitů.³⁹ Jezuité svými účinnými metodami začali hrát na poli vzdělávání a tehdejší společnosti velmi důležitou roli. Od začátků 17. století podporovala jezuita v protireformačním hnutí ještě třetí, poslední reformovaná větev františkánského řádu, kapucíni, kteří si svou obětavostí a chudobou dovedli najít cestu k širokým masám chudobného lidu.

Všechny uvedené okolnosti nám objasňují nevelký počet knihoven 15. a ještě 16. století. Ani vítězství katolické strany na Bílé Hoře a následná násilná rekatolizace nemohla delší dobu na vnitřní, neutěšené situaci klášterů nic změnit. K těžkosti dané situace ještě přispívala střídavě válečná neštěstí a pohromy za třicetileté války. Nedlouho na to vyvstává problém s tureckou invazí, která postihla hlavně jihovýchodní Moravu.

Uprostřed třicetileté války přichází na Moravu řád, který v dějinách naší vzdělanosti

³⁹ Řád byl založen v roce 1534 sv. Ignácem z Loyoly (zemř. 1556), který sestavil i jeho řeholi. Roku 1540 se tento řád dočkal papežského potvrzení od papeže Pavla III (1534 - 1549). Vedle své náboženské činnosti Tovaryšstvo působilo v mnoha oblastech vědy, kultury, umění a školství. V náboženské činnosti řád vždy zaměřoval svoji pozornost především na pastorační a misijní činnost. Do Čech přišli jezuité na pozvání Ferdinanda I. Habsburského roku 1556, kdy se prvních 12 jezuitů usadilo na místě zpuštěného dominikánského kláštera v Praze na Starém Městě u kostela sv. Klementa (kolej pod názvem Klementinum). První domy patřily ještě pod rakouskou provincii. V roce 1618 byli jezuité reformátory z Prahy vypovězeni. Po svém brzkém návratu v roce 1620 byli, v rámci pokračující rekatolizace, pověřeni i správou do té doby protestantské Karlovy univerzity, která se začala nazývat univerzitou Karlo–Ferdinandovou. Od roku 1623 existovala samostatná česká provincie, která zahrnovala Čechy, Moravu a Slezsko. Česká provincie existuje až do zrušení řádu v roce 1773.

sehrál velice důležitou roli. Byl to Řád zbožných škol – piaristé.⁴⁰ Během několika let se dokázali rozšířit po celé Moravě a jejich snášenlivost a humánnost znamenala pro jezuitu v oblasti školství silnou konkurenci.

Nejradikálnějším zásahem v historii klášterních knihoven bylo bezpochyby rozhodnutí císaře Josefa II. z 29. listopadu 1781 zrušit všechny neúčinné kláštery.⁴¹ Rušení klášterů začalo roku 1782 a trvalo až do Josefovi smrti. Knihovny a archivy zrušených klášterů měly připadnout v Čechách Univerzitní knihovně v Praze⁴² a na Moravě Studijní (lyceijní) knihovně v Olomouci.^{43, 44}

V letech 1918–1928 nebyla dobovému stavu klášterních knihoven věnovaná přílišná pozornost. První souborný přehled klášterních knihoven na území Československé republiky vyšel roku 1927 ve *Zprávách státního úřadu statistického* (roč. VIII., č. 44–45) v oddíle: *Odborné knihovny v republice Československé*. Zpráva udává stav knihoven z roku 1926. Napočítáno bylo celkem 144 klášterních knihoven obsahujících dohromady 1 165 593 svazků.⁴⁵

V roce 1928 vypracoval knihovník Vít Hůlka přehledovou zprávu o činnosti klášterních knihoven. Hůlka vypracoval dotazník, který mu měl dopomoci načrtnout životaschopnost klášterních knihoven.⁴⁶ „Výsledek byl žalostný. Ze 143 dotazníků vrátilo se jich 41“⁴⁷ a tak Hůlkovi nezbylo nic jiného než vycházet ze starších záznamů Statistického úřadu s drobným přispěním vlastního šetření.

Další hlubokou ránu ve své historii utřžily kláštery a jejich knihovny roku 1950. Tehdejší vládnoucí režim, z obavy z konkurenční politické moci církve, rázně zakročil proti

⁴⁰ Celým jménem Řád chudobných řeholních kleriků Matky Boží zbožných škol (lat. *Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum*) je světově rozšířený katolický řeholní řád založený v Římě sv. Josefem Kalasanským v roce 1597. Poprvé se piaristický řád objevil v Českých zemích v roce 1631, a to v Mikulově, kde piaristé založili své první školy. Přišli do Čech na pozvání kardinála Františka Dietrichsteina z Itálie. Na rozdíl od jezuitských škol tam totiž směl studovat kdokoli. Zajímavostí je i to, že sebou mimo jiné také přivezli jevištní techniku italských operních divadel, která v té době byla již u nás značně rozvinutá.

⁴¹ „*Servi inutiles sunt! Prosciantur et eiciantur e domibus suis!*“ – Neúčinnými služebníky jsou! Necht' tedy jsou zavřeni a ze svých domů vyhnáni!

⁴² Dnes Národní knihovna ČR

⁴³ Dnes Vědecká knihovna Olomouc

⁴⁴ Více – HŮLKA, Vít. *Klášterní knihovny v ČSL. republice*. In *Časopis československých knihovníků*, roč. 7, 1928. s. 225.

⁴⁵ Tamtéž. s. 201.

⁴⁶ Vít Hůlka vypracoval dotazník, kterým zjišťoval: roční výdaje na nákup a vazbu knih, roční přírůstek a jejich hlavní obsah, kolik bylo v jednotlivých letech výpůjček, jaké katalogy knihovna má, zda je přístupná odborným pracovníkům a celkový počet svazků k červnu roku 1928. Srov.: HŮLKA, Vít. *Klášterní knihovny v ČSL. republice*. In *Časopis československých knihovníků*, roč. 7, 1928. s. 202.

⁴⁷ Více – HŮLKA, Vít. *Klášterní knihovny v ČSL. republice*. In *Časopis československých knihovníků*, roč. 7, 1928. s. 202.

„třídniému nepříteli“ (proti kněžím, církvi a věřícím). Dne 24. října 1948 nabyl platnost *zákon na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/48 Sb.* z 16. října 1948, který sloužil komunistické justici k „výrobě“ politických procesů s puncem „legálnosti“.⁴⁸ Na noc z 13. na 14. dubna 1950 byla naplánována přepadová akce policejních a bezpečnostních složek pod označením „K“, v rámci které mělo dojít k obsazení a uzavření všech mužských řeholních řádů a kongregací. Řeholní život zahánán do katakomb podstupoval boj o přežití.⁴⁹

Církevní řády de facto nepřestaly být vlastníky svých řeholních domů, záznamy v pozemkových knihách nebyly přepsány. Knihovny získala Náboženská matice,⁵⁰ která je smlouvami z let 1954–55 převedla na zřizovatele jednotlivých knihoven nebo muzeí (šlo o Univerzitní knihovnu v Brně, Státní vědeckou knihovnu v Olomouci, Památník národního písemnictví a Národní knihovnu).⁵¹ Samotné stěhování sbírek probíhalo několik let. V případě Památníku národního písemnictví byly knihovny svázeny v průběhu let 1953–1960. Univerzitní knihovna v Brně získala rozhodnutím kulturní komise Státního úřadu církevního z 20. 6. 1950, do správy knižní fondy z klášterů v tehdejších Brněnském a Jihlavském kraji. Šlo celkem o 18 klášterních knihoven s přibližně 250 tisíci svazky. Třídění a svozy byly ukončeny v roce 1953. Mezi nimi byla i knihovna třebovského konventu.

Tehdejší státní instituce nebyly na náhlý příjem velkého množství knih dostatečně připraveny. Urychlené a neorganizované vyklízení klášterů, především armádou, způsobilo v po staletí budovaných knihovnách velké a nenapravitelné ztráty.

Nejenom krása a půvab klášterních knihoven, do kterých se zabavený knižní fond podařilo navrátit, ale i důležitý prvek autenticity těchto historických kulturních prostorů hovoří pro to, aby se jejich řady rozšířily.

⁴⁸ NĚMCOVÁ, Zuzana. *Čeští Františkáni v době komunismu se zaměřením na 50. léta*. České Budějovice, 2008. s. 19. [online]. [cit. 18. 6. 2011].

URL: <http://theses.cz/id/4fmqxn/downloadPraceContent_adipIdno_3662>.

⁴⁹ HOUŠKA, Petr Alkantara. *České františkánství*. Praha, 1996. s. 28. ISBN 80-900005-2-5.

⁵⁰ Náboženská matice je veřejným fondem s právní subjektivitou. Není součástí římskokatolické církve, ani státním fondem. Jde o samostatný subjekt, jehož účelem je správa části majetku římskokatolické církve a výnosů z něho, a to pro potřeby římskokatolické církve. Státní úřad pro věci církevní sloučil roku 1950 původní zemské fondy český a moravskoslezský a náboženskou základnu na Slovensku v náboženský fond, jenž se nadále označoval jako Náboženská matice a jenž byl spravován Státním úřadem pro věci církevní. Tento fond převzal správu majetku zrušených řádů a kongregací. Výnosy z majetkových podstat matice měly nadále sloužit výlučně k náboženským účelům římskokatolické církve.

⁵¹ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Knihovny kapucinských klášterů v Čechách a na Moravě*. s. 59. [online]. [cit. 18. 6. 2011].

URL: <<http://www.scribd.com/doc/34760783/Knihovny-kapucinsk%C3%BDch-kla%C5%A1ter%C5%AF-Knihy-a-d%C4%9Bjiny>>.

4. Františkánský klášter v Moravské Třebové

Moravská Třebová leží 15 km východně od Svitav, v severozápadním cípu Moravy poblíž českých hranic.

Hlavní budova františkánského kláštera v Moravské Třebové se nachází na západním předměstí města, na jižní straně ulice vedoucí ke Svitavám (ul. Svitavská, č.p. 6, 7). (foto. 2.)

Spolu s kostelem sv. Josefa Pěstouna je klášter od roku 1958 zapsán do seznamu nemovitých kulturních památek.⁵²

4.1 Stručná historie kláštera

Po bitvě na Bílé Hoře se město Moravská Třebová řítí do propasti z vysokého vrcholu, kterého dosáhla v předbělohorské době za Boskoviců a Ladislava Veleny ze Žerotína (1579–1638).⁵³ V té době přirostl Třebové přívlastek moravské Athény, který měl vypovídat o jejím velkém rozvoji a lesku. Po celé 17. a 18. století se v historii města střídají nařízení a výnosy, kterými se vrchnost snažila oslabit hospodářské postavení města ve svůj prospěch.

Všechny majetek Ladislava ze Žerotína je za jeho účast na českém stavovském povstání konfiskován ve prospěch Koruny české. Zadržené statky včetně Moravské Třebové získává v léno roku 1622 Karel I. z Liechtensteina (1569–1627), vzdálený příbuzný Ladislava a věrný příslušník císařské strany.⁵⁴ Liechtenstein předává povinnost platit dluhy vázající na Žerotínových statcích na oslabená ramena městské rady. Ta však neměla dostatek peněz a městskou pokladnici vyprazdňovala ještě nutností vyplácet další válečná vydání. Vyhlášení znehodnocení měny císařským patentem z roku 1623⁵⁵ vede občany města k odchodu za snesitelnějším životem, zejména do Slezska. Po otcově smrti přebírá panství Karel Eusebius z Liechtensteina (1611–1684), který nakonec část žerotínského dluhu zaplatil, a část byla uhrazena ze sbírky měšťanů.

⁵² Klášter je spolu s kostelem, knihovnou a sakristií zapsán od 3. 5. 1958. Číslo rejstříku v Ústředním seznamu kulturních památek: 35192/6 – 3223.

⁵³ Ladislav Velen ze Žerotína (7.12. 1579 Břeclav - 3.4. 1638 Poznaň, Polsko), moravský šlechtic z břeclavské větve pánů ze Žerotína. Stal v čele bělohorského odboje na Moravě. Během povstání proti Ferdinandovi II. byl moravským a zemským hejtmanem. Za krále Fridricha Falckého byl jeho komoří a rada. Moravský emigrant. Později se stal radou a vojenským komisařem dánského krále a vojenským velitelem Opavy.

⁵⁴ PECHOVÁ, Oliva. *Moravská Třebová, Městská rezervace Státní památkové správy*. Moravská Třebová, 1957. s. 32-34.

⁵⁵ 28. prosince 1623 byl vydán patent o mincovní kaládě (devalvace měny), tj. státním bankrotu, podle něhož mincím zůstala jedna desetina ražené hodnoty.

Probíhající protireformaci habsburské koruny podporovali na svém panství i horliví katolíci Liechtensteinové. Úspěch protireformačního tažení měla zajistit druhá Liechtensteiny zrušená výsada prezentace (navržení) farářů.⁵⁶ Již roku 1623 dosazuje Karel z Liechtensteina katolického faráře Jakuba Allgaiera. Nátlak na změnu víry byl ze strany knížete velký. Zamýšlel obnovit zaniklý augustiniánský klášter Koruna poblíž Třebova u Moravské Třebové, proto se jevičský převor řádu ujal roku 1638 moravskotřebovské fary. Pro odpor konzistoře však faru r. 1645 musel opustit.⁵⁷

I navzdory nezdaru s prvním pokusem o založení kláštera se Liechtensteinové myšlenky mít ve městě klášter nevzdávají a 20. dubna 1678 „erhielt der Provinzial des Franziskanerorders P. Bernard Sannig vom Fürsten Karl Eusebius von Lichtenstein die Erlaubnis, in Mährisch Trübau ein Kloster mit Kirche zu errichten.“^{58, 59} Samotné založení kláštera je v rukou dalšího majitele panství Jana Adama Ondřeje z Liechtensteina (1657–1712),⁶⁰ jak nám to dokládá i záznam v městské kronice: „Na speciální příkaz vydaný jeho jasností knížetem Janem Adamem Ondřejem z Lichtenštejna byli dne 18. 5. 1678 přijati městskou radou v Moravské Třebové důstojní páni páteři františkáni a bylo jim povoleno, že směji před horní bránou na Horní ulici na vlastní náklady postaviti kostel a klášter, ku kterémž účelu jim bylo vyměřeno místo 100 kroků délky a 74 kroků šířky.“⁶¹ Poté co městská

⁵⁶ HIKL, Rudolf. *Moravská Třebová : náčrt jejích dějin*. Moravská Třebová, 1949. s. 29.

⁵⁷ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Díl IV., Ml-Pan. Praha, 2000. s. 122. ISBN 80-85983-16-8.

⁵⁸ B. Sannig (1637 – 1704) pocházel ze Slezska. Vystudoval gymnázium u jezuitů v Nyse. V r. 1655 vstoupil k františkánům. V letech 1656 – 1663 absolvoval filosofii a teologii na klášterním studiu u P. Marie Sněžné v Praze. Po ročním studijním pobytu v Římě (1663–64) učil filozofii na arcibiskupském semináři v Praze a zároveň na generálním studiu při klášteře františkánů-observantů. R. 1667 byl ustanoven lektorem bohosloví a r. 1675 provinciálem. Téhož roku vydává i první svazek svého teologického díla *Schola theologica Scotistarum* (Scotistická teologická škola čili Úplný kurs teologie, 1675–81). Podle Sanniga se vyučovalo scotismu nejen v Praze a ve střední Evropě, ale i na některých univerzitách západních, zejména španělských. V l. 1684–87 se Sannig stává podruhé provinciálem, ale v důsledku ostrých národnostních třenic mezi Čechy a Němci byl kritizován a došlo dokonce k zavržení jím sepsaných provinčních statut (příručka *Rituale Franciscanum*). Požádal proto o přeložení do kláštera ve Znojmě, kde strávil převážnou většinu zbývajících let. Více: MINAŘÍK, Klemens. *Provinciál Bernarg Sannig, učenec, spisovatel a organizátor františkánské provincie (1637–1704)*. ČKD 1920–1930, roč. 61-71. série článku na pokračování.; KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha, 1991; SOUSEDNÍK, Stanislav. *Jan Duns Scotus – doctor subtilis a jeho čeští žáci*. Praha, 1989.

⁵⁹ VOBR, Jaroslav. Mährisch-Trübau, Bibliothek des Franziskanerklosters. In *Handbuch Deutscher historischer Buchbestände in Europa*. Band 3., Tschechische Republik. Prag, Theil III. Hildesheim: Olms-Wiedmann, 2000. s. 229.

⁶⁰ ONDROVÁ, Iva. *Osudy františkánského konventu v Moravské Třebové ve 20. století*. Pardubice, 2009. s. 17. [online]. [cit. 23. 4. 2011].

URL:<http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/34702/1/OndrovaI_Franti%C5%A1k%C3%A1nsk%C3%BD_konvent_JS_2009.pdf>.

⁶¹ Tamtéž. Navzdory dochovanému záznamu v městské kronice se ve většině literatury udává, že stavbu kostela a kláštera nařizuje Karel Eusebius z Liechtensteina (1611 – 1684).

rada olomouckému biskupu, Karlovi II. hraběti z Liechtensteina-Castelkornu⁶² potvrzuje, že z almužen je město schopné pokrýt náklady pro 12 řeholníku, vydává biskup souhlas k založení kláštera.

Řeholníci na cestách museli, vzhledem k vzdálenosti některých domů od sebe, přenocovat v hostincích, což nebylo považováno za důstojné.⁶³ Založením františkánského kláštera v Moravské Třebové, na trase mezi olomouckým a kladenským konventem, tak provinciál Bernard Sannig sledoval i usnadnění komunikace mezi moravskými, českými a slezskými konventy.

První čtyři řeholníci (jeden kněz a tři mniši) vedení Arnoldem Cipoltem byli vyslaní brněnskou provinciální kapitulou, do Moravské Třebové přichází 21. září 1678.⁶⁴ Během roku 1680 jsou domluveny smlouvy s architektem Jacopem Giovannim Braschou⁶⁵ a tesařem Georgem Vesperem z Opavy. Jako prozatímní konventní kostel jim je k dispozici tzv. špitální kostelík před Dolní bránou. U Horní brány, na předměstí, si zakupují měšťanský dům, v němž pobývají až do ukončení výstavby kláštera. Dům stál na tzv. svitavské cestě přímo naproti samotné stavbě jejich nového působiště. Po jejich odchodu je budova využita pro klášter sester III. řádu.⁶⁶ (foto. 3.)

Položením základního kamene dne 31. května 1680 zahájil slavnostně třebovský děkan Jiří Bartoloměj Fischer⁶⁷ výstavbu klášterního areálu. Řeholníkům se při stavbě dostávalo podpory jak ze strany Liechtensteina, tak od duchovenstva a měšťanů i okolních vesnic.⁶⁸ A tak roku 1683 byl již dokončen hlavní trakt kláštera a roku 1689 byla dokončená stavba nového konventního kostela sv. Josefa.^{69, 70}

⁶² Karel II. hrabě z Lichtenstein-Castelcornu (1624 – 1695) byl olomouckým biskupem v letech 1664 – 1695.

⁶³ ELBEL, Martin. *Bohemia Franciscana. Františkánský řád a jeho působení v českých zemích 17. a 18. století*. Olomouc, 2001. s. 13. ISBN 80-244-0229-7.

⁶⁴ FOLTÝN, Dušan a kol. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha, 2005. s. 435. ISBN 80-7277-026-8.

⁶⁵ Italský architekt a stavitel. Nositel italského baroka. Jeho působení v letech 1675–92 doloženo v Jihlavě a Opavě. V letech 1683–89 staví v Jihlavě jezuitský kostel sv. Ignáce, a v letech 1699–1713 staví spolu s T. Schopperem jezuitskou kolej, která ke kostelu přiléhá.

⁶⁶ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 395. [online]. [cit. 23. 4. 2011].

⁶⁷ Děkan Jiří Bartoloměj Fischer (†1702) vnímal zpočátku působení františkánů jako zásah do svých kompetencí. Týkalo se to hlavně termínu bohoslužeb a kázání. Situace se uklidnila po vymezení týdenních rozvrhů.

⁶⁸ WILHELM, Bonaventura – MINÁŘÍK, Klement. *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě*. s. 105. Třebíč, 1909–1911.

⁶⁹ DOKOUPIL, Vladislav. *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*. Brno, 1972. s. 279.

⁷⁰ Řád Františkánů byl jedním z prvních, kteří připravovali půdu pro veřejnou úctu. Svátek sv. Josefa slavili od r. 1399. Františkánský biskup Sixtus IV. (1471–1484) úctu schválil a jako simplex (nejnižší svátkový stupeň) zařazuje officium (povinná denní modlitba) do breviáře.

Kostel sv. Josefa byl vysvěcen Janem Josefem Breunerem,⁷¹ v té době světícím biskupem olomoucké arcidiecéze.⁷²

Výstavba vlastní budovy konventu, pokračující v následujících letech se dokončení dočkala roku 1695, díky darům hraběte Kolovrata a paní Alžběty Mayerové z Kemfensteina, manželky zámeckého hejtmana.⁷³ Roku 1704 se uprostřed rajské zahrady uskutečňuje nákladná stavba studny, která zásobuje klášter vodou až do dnešních dnů. K původní jedné kvadratuře kláštera je roku 1707 přistavěno směrem k ulici (dříve Herrengasse), nové křídlo ve kterém byl mimo jiné i klášterní pivovar (pivovar fungoval do 80. let 18. století).⁷⁴ Roku 1711 se u severovýchodní strany kostela začíná s výstavbou boční kaple zasvěcené sv. Petrovi v okovech, která svým obdélným půdorysem rozšiřuje levý bok loď kostela. Do rohu mezi kapli a presbyterium byla umístěna věžovitá přístavba osmiúhelníkového půdorysu. V přízemí přístavby je sakristie a do prvního patra byla umístěna klášterní knihovna. Stavba věže byla dokončena již roku 1712 a v průběhu následujícího roku došlo k osazení oken a byly započaty práce na interiérech. Hlavními donátory přístavby byli kníže Jan Adam Ondřej z Liechtensteina a hrabě František Karel II. Libsteinský z Kolowrat.⁷⁵

Refektář a kuchyň byly přistavěny o dva roky později. Varhany pořízené do kostela dostaly prvně příležitost zaznít na slavnosti Nanebevstoupení Páně.⁷⁶

Mor, který v letech 1715–1716 zasáhl i Moravskou Třebovou, životy řeholníků ušetřil.⁷⁷

⁷¹ Jan Josef hrabě Breuner (1641–1710). Světící biskup olomoucké arcidiecéze v letech 1671–95. Srov. TEŤHAL, Vladimír. Olomoučtí světící biskupové. In. *Oldin. Olomoucký arcidiecézní informátor*. roč. 18, 4/2008. s. 2.[online]. [cit. 14. 6. 2011]. URL: <http://www.ado.cz/system/files/oldin/2008/Oldin_2008_04.pdf>.

⁷² V odborných člancích a v literatuře k dějinám kláštera jsem se setkal s nesprávným udáváním jména světícího biskupa. Tato nepřesnost byla pravděpodobně způsobena přebíráním informace ze starší publikace k dějinám kláštera (WILHELM, Bonaventura – MINÁŘÍK, Klement. *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě*. Třebíč, 1909–1911.), ve které je však již mylně uváděn František hrabě Braida, jako světící biskup kostela sv. Josefa.

⁷³ WILHELM, Bonaventura – MINÁŘÍK, Klement. *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě*. s. 105. Třebíč, 1909–1911.

⁷⁴ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 395-396. [online]. [cit. 23. 4. 2011]. URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

⁷⁵ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 398. [online]. [cit. 23. 4. 2011]. URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

⁷⁶ ONDROVÁ, Iva. *Osudy františkánského konventu v Moravské Třebové ve 20. století*. Pardubice, 2009. s. 17. [online]. [cit. 23. 4. 2011]. URL: <http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/34702/1/OndrovaI_Franti%C5%A1k%C3%A1nsk%C3%BD_konvent_JS_2009.pdf>.

⁷⁷ WILHELM, Bonaventura – MINÁŘÍK, Klement. *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě*. s. 107. Třebíč, 1909–1911.

Ve třicátých letech 18. století je do Moravské Třebové přesunut noviciát z Hejnic⁷⁸ u Frýdlantu, který tam fungoval do roku 1734. Přístavbou traktu noviciátu roku 1745 tak získává klášter konečnou podobu⁷⁹ a roku 1746 může noviciát začít naplno fungovat. Když roku 1747 zabrali Prusové Opavu, přeložil provinciál P. Volfgang Benisch⁸⁰ filosofické studium deseti kleriků se dvěma lektory nejdříve z Opavy do Olomouce a potom do Moravské Třebové.⁸¹

Pruští vojáci obsadili i třebovský konvent. Nejprve se tak stalo začátkem dubna roku 1742. Kvardián⁸² P. Hyacint Künischer svým diplomatickým chováním vůči pruskému králi Bedřichovi zachraňuje klášter před většími útrapami: „*Ačkoliv toho času protáhlo M. Třebovou mnoho vojska pruského, nestalo se nám nic zlého, leč že jsme musili živiti 18 koní a 9 čeledínů po tři dni. Dne 13. dubna odešel král do Svitav.*“⁸³ Druhá invaze (za kvardiána P. Klaudiusae Pauly) r. 1758 měla pro klášter již hrůznější následky. 3. července 1758 obsadilo konvent na 600 vojáků, spolu s důstojníky, kteří si po dva dny užívali klášterních zásob jídla a pití. Druhá vlna vojska přitáhla 5. července a prostory konventu užila pro zbudování nemocnice: „*V jídelně se rozložili ranhojiči, v prvním poschodí ubytovali se lékaři a důstojníci...P. kvardián marně se dovolával pomoci a stráže k ochraně kláštera. Kdo šel silnicí, zastavil se v klášteře, a bral si, co právě našel, že jsme sami neměli co jísti.*“⁸⁴

Josef II, který za své vlády zrušil v českých a alpských zemích 413 klášterů,⁸⁵ vydal v roce 1784 rozhodnutí i o zrušení třebovského konventu. Avšak dříve než řeholníci stihli klášter opustit, došlo k odvolání císařského rozhodnutí.⁸⁶ Minoritům zrušil Josef II. 8 klášterů. Z pomyslné františkánské rodiny byli nejméně postižení kapucíni. Po řadě administrativních ústrků byl nakonec zrušen i III. řád sv. Františka a všechna bratrstva.⁸⁷

⁷⁸ Františkánský klášter v Hejnicích, založen r. 1691 při tehdy slavném poutním místě Matky Boží. Dům v Liberci je duchovním pokračovatelem kláštera v Hejnicích. V Hejnicích byl noviciát dvakrát: r. 1707 a v letech 1725–1734.

⁷⁹ FOLTÝN, Dušan a kol. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha, 2005. s. 436. ISBN 80-7277-026-8.

⁸⁰ P. Volfgang Benisch – provinciál v letech 1747–1750 a podruhé v letech 1756–1759. Více k pořadí provinciálních ministrů observantů od r. 1517 do r. 1950: HOUŠKA, Petr Alkantara. *České františkánství*. Praha, 1996. s. 33–35. ISBN 80-900005-2-5.

⁸¹ WILHELM, Bonaventura – MINÁŘÍK, Klement. *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě*. s. 111. Třebíč, 1909–1911.

⁸² Kvadián je představený kláštera františkánů nebo kapucínů.

⁸³ WILHELM, Bonaventura – MINÁŘÍK, Klement. *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě*. s. 107. Třebíč, 1909–1911.

⁸⁴ Tamtéž. s. 109.

⁸⁵ HOUŠKA, Petr Alkantara. *České františkánství*. Praha, 1996. s. 25. ISBN 80-900005-2-5.

⁸⁶ WILHELM, Bonaventura – MINÁŘÍK, Klement. *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě*. s. 111. Třebíč, 1909–11.

⁸⁷ HOUŠKA, Petr Alkantara. *České františkánství*. Praha, 1996. s. 25. ISBN 80-900005-2-5.

Za napoleonských válek posloužil klášter jako skladiště. Budova noviciátu byla využita jako c.k. sklad soli. O objekt nebylo náležitě postaráno a chátral. Teprve až v roce 1838 se započalo s opravami kláštera a kostela.⁸⁸

Roku 1866 „navštívili“ Prusové třebovský klášter potřetí. Vojáci dne 3. července vypálili bránu kláštera, vnikli dovnitř, vybrali klášterní zásoby jídla a pití, zabavili kuchyňské nádoby a vše co se jim hodilo a nakonec vyrabovali i kostel. „*Po té návštěvě nezbylo v klášteře pranic, z čeho by řeholníci mohli žít. Někteří z nich posláni byli na čas do jiných klášterů, a kteří zůstali v Mor. Třebové, dostávali výživu od šlechtné rodiny Paukertovy tak dlouho, až byly pořízeny nové zásoby.*“⁸⁹

Ve 20. letech 20. století fungovala v klášteře kolej pojmenovaná podle patrona řádového chrámu Josefinum. Františkáni zde zřejmě vyučovali běžným gymnaziálním předmětům.⁹⁰

Roku 1938 byl klášter, vlivem politického tlaku Třetí říše, spolu s jinými pěti konventy oddělen od Svatováclavské provincie a stal se součástí nezávislého Sudetského komisariátu. P. Petr Mangold správce tohoto komisariátu, původem z bavorské provincie, byl nacisty zatčen a zemřel r. 1942 v Dachau. V roce 1942 byl klášter úředně zrušen. Budovu zabrala říšská armáda a používala ji jako hostinec pro cestující vojenské velitele. Vybavení kláštera bylo nacisty odvezeno na neznámé místo, objekt byl nově vybaven potřebným vhodnějším nábytkem pro hotel. Po válce se ještě bratři snažili o navrácení tohoto vnitřního vybavení nebo o náhradu, avšak marně.⁹¹ Období od konce druhé světové války do února 1948 můžeme směle označit jako dobu klidného soužití mezi československým státem a katolickou církví.

V srpnu 1948 dochází již k prvnímu zatýkání řeholníků a soudním procesům. V období od února 1948 do dubna 1950 bylo v českých zemích odsouzeno přes 50 řeholníků všech řádů a kongregací.⁹² Provinciálem františkánského řádu byl v roce 1949 P. PhDr. Jan Kapistrán Vyskočil a řád měl v té době 145 členů. Z toho klášter v Moravské Třebové obývali 2

⁸⁸ WILHELM, Bonaventura – MINÁŘÍK, Klement. *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě*. s. 110. Třebíč, 1909–1911.

⁸⁹ WILHELM, Bonaventura – MINÁŘÍK, Klement. *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě*. s. 111. Třebíč, 1909–1911.

⁹⁰ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 396. [online]. [cit. 14. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

⁹¹ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 396. [online]. [cit. 14. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

⁹² Srov. VLČEK, V. Procesy s řeholníky v 50. letech a v první polovině 60. let. In *Církevní procesy 50. let. Sborník příspěvků z konference*. Praha: Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2002. s. 114.

františkáni.⁹³

V noci z 13. na 14. dubna roku 1950 byl komunistickou policií přepaden i třebovský klášter. Představený byl odvezen do kláštera v Želivě, ostatní bratři do Hejnic.⁹⁴ Po internaci řeholníků do tábora,⁹⁵ využíval klášter podnik Kovoslužba Praha jako své učňovské středisko.⁹⁶

V únoru 1990 převzali bratři klášter v Moravské Třebové i s okolními farnostmi. Do listopadu roku 1992, než došlo k nutné opravě navráceného kláštera, bydleli františkáni v provizoriu na faře. Klášter byl od roku 1994 určen pro noviciát, tak jako kdysi.⁹⁷

V současné době je kvardiánem P. František Bartoloměj Uriga a spolu s ním obývá konvent dalších 7 řádových bratrů.⁹⁸ Noviciát je v současné době neobsazen.⁹⁹

4.2 Klášter a situace knihovny

Vlastní klášter je tvořen střídou a protáhlou jednopatrovou budovou, kterou obohacuje jenom ozdobný vstupní portál, nad nímž se nachází štít s vyobrazeným řádového znaku a v nice umístěná socha sv. Josefa Pěstouna s Ježíškem v náručí. Autorem sochy je svitavský sochař Jiří Antonín Heinz¹⁰⁰ a pochází z roku 1721. Uprostřed konventu je rajský dvůr s krytou studnou a po obvodu křížová chodba – ambit. Ambit je po třech stranách (SZ, Z, JZ) jednotně klenut polokruhovou klenbou se sledem křížových výsečí. Chodba na severovýchodní straně ambitu probíhá na vnější stranu průčelí a navazuje na vstup z ulice. Polokruhové niky na vnitřních zdech ambitu jsou důkazem existence původních otevřených arkád. Na západní straně je ústřední budova rozšířena o dvoukřídlovou přístavbu, jejíž jedno

⁹³ HOUŠKA, Petr Alkantara. *České františkánství*. Praha, 1996. s. 28. ISBN 80-900005-2-5.

⁹⁴ NĚMCOVÁ, Zuzana. *Čeští františkáni v době komunismu se zaměřením na 50. léta*. České Budějovice, 2008. s. 22. [online]. [cit. 14. 6. 2011].

URL: <http://theses.cz/id/4fmqxn/downloadPraceContent_adipIdno_3662>.

⁹⁵ Klášter v Hejnicích byl vybrán jako internační tábor pro františkány. Mezi jednotlivými tábory však docházelo, z důvodu organizace nucené práce, k různým přesunům a tedy i promíchání řeholníků jednotlivých řádů.

⁹⁶ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 396. [online]. [cit. 14. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

⁹⁷ Předtím – noviciát zřízen roku 1734. Dále od roku 1746 do josefinských reforem. Roku 1812 obnoven.

⁹⁸ Jména dalších sedmi bratrů jsou: Angelus Alois Glabasnia, Česlav Bohumil Křížala, Ivan Karel Židlík, Maseo František Smetana, P. Jan od Kříže Podlaha, Šebestián Pavel Smrčina, Vít Josef Husek

⁹⁹ Příprava noviců probíhá v současnosti v trnavském konventu na Slovensku.

¹⁰⁰ Jiří Antonín Heinz (*1698 – †1759) vycházel z tvorby Matyáše Bernarda Brauna. Připisuje se mu i mariánský sloup ve Vendolí z r. 1719, socha sv. Jana Nepomuckého ve Svitavách z r. 1725 a roku 1743 vytváří spolu se Severinem Tischlerem (rovněž ze Svitav) mohutný mariánský sloup v Uničově.

křídlo kolmo zasahuje až do Dukelské ulice. (foto. 1.)

Po levé, východní straně kláštera stojí konventní kostel zasvěcený sv. Josefu Pěstounovi. Průčelí kláštera a kostela je obráceno do Svitavské ulice. Kostel je neorientovaná jednodlná stavba zakončená užším pravouhle zakončeným kněžištěm. Presbyterium je lemováno oběžným ochozem. Na levé straně se k lodi kostela „tiskne“ kaplička zasvěcená sv. Petru v okovech, která byla vybudována k účelu shromažďování penitentů (kajcníků). V koutě mezi ní a presbyteriem je věžovitá přístavba sakristie a knihovny osmibokého půdorysu.¹⁰¹

Výzdoba průčelí kostela je založena na trojosé kompozici, vertikálně zvýrazněné třemi vysokými pilastry nesoucími průběžnou hlavní římsu a doplněnou lisenovým orámováním.

Hlavní vstup je zdoben půlkruhovým portálem s toskánskými pilastry po stranách, zakončen frontonem s kamenným křížkem na vrcholu. Po stranách frontonu jsou piniové šišky. Na portálu se nachází datum, rok 1690.

Interiér kostela je sálového typu s mohutnou zděnou kruchtou, sklenutý valenou klenbou s třibokými výsečemi. Hlavní loď kostela je s kněžištěm spojena průběžnou hlavní římsou. Vnitřní zařízení kostela většinou tvoří historizující repliky z konce 19. století.¹⁰²

Na východní straně kostela je přístavěna kaple sv. Petra v okovech – obdélníková stavba s polygonálním zakončením, klenuta valenou klenbou. Jednoduché obdélníkové průčelí kaple je po stranách zdobeno pilastry. Dvě průběžné římsy ve vrchní části zvláštním způsobem rozdělují samotné průčelí, avšak bez návaznosti na průčelí kostela. Na korunní římsě jsou umístěné tři sochy – po stranách andělé a uprostřed socha stojícího Krista, držícího v levé ruce zemskou kouli s křížem na vrcholu a s pozdviženou pravou rukou se žehnajícím gestem. Hlavní vstup je zdoben portálem obdélníkového tvaru, nad překladem vlys s akantovými listy a růžicí uprostřed, zakončený římsou. Nad vstupem je v nice umístěná socha sv. Petra. Sochař zachytil světce v kontrapostu, s mírně zakloněnou hlavou. V levé ruce drží knihy a ve své pravé ruce, pozdvižené k pozdravu, drží kruhový závěs s klíčem.

Situace knihovny je v případě třebovského konventu neobvyklá. Knihovna je umístěná do prvního patra věže postavené na osmihranném půdorysu. Samotné umístění stavby do prostoru mezi závěr kapličky sv. Petra a východní stranu kostela (k ochozu presbyteria) bylo snad motivováno snahou o tradiční přiblížení knihovny k chrámu. V přízemí věže je sakristie, do které se vchází přes ochoz presbyteria.

¹⁰¹ FOLTÝN, Dušan a kol. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha, 2005. s. 437–438. ISBN 80-7277-026-8.

¹⁰² NEKUDA, Vladimír a kol. *Moravskotřebovsko, Svitavsko*. Brno, 2002. s. 508. ISBN 80-7275-026-7

Do prostoru knihovny se vstupuje z prvního patra budovy konventu, která přesně sleduje pravouhlé zakončení presbytáře kostela s ochozem. (obr. 1, 2.) Po vstupu do budovy z hlavní ulice vede po levé straně z chodby ambitu schodiště do poschodí. Schodiště nás přivede do prvního patra západní strany ochozu kněžiště. Oknem po levé straně je možné nahlédnout do prostoru kostela. (foto. 11.) Chodbou na jižní straně obcházíme závěr kněžiště a přecházíme na východní stranu do chodby, z níž můžeme opět přes dvě okna po levé straně nahlédnout do prostoru chrámu. Téměř v závěru chodby se po pravé straně nachází vstup do knihovny.

Převýšení úrovně vstupního vchodu od podlahy chodby je řešeno třemi schody. Po vstupu do prostoru knihovny je v nice na severní straně, nad skříní (skřín č. 2) otvor, který vede do krovu nad kapličku sv. Petra.

5. Knihovna františkánů v Moravské Třebové

Je víc než pravděpodobné, že již při příchodu do města si řeholníci přinesli knihy nezbytné pro liturgii i denní modlitby (viz kapitola č. 2). Výstavba budovy kláštera byla ukončená roku 1695, ale s výstavbou prostoru pro knihovnu se započalo až o šestnáct let později. Umístění knihovny v tomto přechodném období nám není známé. Můžeme se jenom domnívat, že k prozatímnímu užití byla za účelem knihovny využívána některá z místností či cel kláštera.

Od doby svého zbudování (1712) zůstala knihovna, až na krátkou odluku knih od knihovny mezi lety 1952–1964,¹⁰³ na svém místě, v původní podobě. K jejímu zachování se vyjadřuje ve svém článku o klášterních knihovnách v českých zemích i František Horák: „Univerzitní knihovna v Brně se rozhodla po dohodě s místními kulturními pracovníky zachovat ještě dodatečně na původním místě knihovnu františkánů v Moravské Třebové, protože šlo o cenný knižní celek v pěkném dobovém interiéru.“¹⁰⁴

Knihy jsou ve skříních umístěné podle oborů a vazby jsou na hřbetech opatřeny papírovým štítkem ve tvaru lipového listu. Štítek nese písmeno latinské abecedy označující obor a číslici, značící pořadové číslo tisku ve skříní (např. A 1; B 6, Ig 34 apod.). V první skříní „*S: Script: et Concord: cum SS. P.P. et Expositor:*“ s označením A a B jsou umístěny Bible, výklady Bible a spisy církevních otců. V druhé skříní „*Canonistae et fradantes de S. Reg: ae Ord: nostro.*“ jsou pod písmeny C a D uloženy svazky církevního práva a spisy týkající se františkánské řehole a řádu. Ve třetí skříní „*Thli Specul: et Moralistae, cum Controvers:*“ jsou písmeny E a F označena díla teologická a ve čtvrté skříní „*Asscetae et Authores pii.*“ – díla asketická a kontemplativní, jsou uložena pod označením písmeny G, H a I. Pátá skřín „*Concionatores, et Sermonista, cum fractantibus ma'am*“ skrývá pod dvojicí písmen Kg a Kl nejrozsáhlejší obor knihovny a to díla zahrnující německou a latinskou homiletiku. Vzhledem k rozsahu děl a nedostatku místa v páté skříní jsou některé svazky tohoto oboru situovány i do skříní č. 1 a č. 3. V šesté skříní „*Historici, Medici, et Juristae.*“ jsou pod majuskulními písmeny L, M, N a O uloženy tituly historické, lékařské a právnické. V poslední, sedmé skříní „*Phli, Astrol: cum Humanistis, et Miscel:*“ byla písmena

¹⁰³ Roku 1950 dochází k sistacím klášterů. Dne 20. června 1950 získala rozhodnutím kulturní komise Státního úřadu církevního Univerzitní knihovna Brno do správy knižní fondy z klášterů v Brně a v dřívějším kraji Brněnském a Jihlavském – celkem 18 klášterních knihoven. Přestěhování trebovské knihovny se uskutečnilo až roku 1952 – viz text dále.

¹⁰⁴ HORÁK, František. *Klášterní knihovny v českých zemích*. In *Knihovna: vědecko-teoretický sborník*. Sv. 6. Praha: SPN, 1966. s. 248-251.

P, R, S, T a U vyhrazena pro díla filosofů, astrologů spolu s humanisty a pro novodobé tisky smíšeného obsahu.

Konvent již v roce 1678, tedy v roce svého založení, získal do knihovny první knihu (pokud ovšem nepočítáme liturgické knihy).¹⁰⁵ Na základě toho si dovoluji tvrdit, že již od této doby docházelo k budování společné konventní sbírky. S první donací se setkáváme u knihy darované farářem Pavlem Antonínem Skokanem z Nové Trnávky roku 1680: „*Donatus ab A.R.P. Parocho Trnaviensi Skokan Residentiae Triboviensi A. 1680.*“.¹⁰⁶ Skokan obdaroval v tomto roce knihovnu ještě několika tisky.¹⁰⁷ K dalšímu navýšení počtu knih klášterní knihovny dochází v letech 1684 až 1689. V roce 1687 se jednalo o nejméně 20 titulů.¹⁰⁸

V konventní knihovně skončila i část knihovny místního děkana Jiřího Bartoloměje Fischera. Fischer některé knihy věnoval klášteru ještě za svého života, některé odkázal bratrům v závěti (1702) a jiné se do knihovny dostávaly přes prostředníky.¹⁰⁹

Při výčtu prvních donátorů knihovny nesmíme zapomenout na řádového provinciála Bernarda Sanniga, který velkou pozornost věnoval všem knihovnám své provincie. Roku 1685 pro ně vydává podrobné předpisy, které měly být součástí inventáře každé konventní knihovny. Dokoupil ve svých dějinách moravských klášterů dokonce na s. 280 uvádí, že v moravskotřebovské knihovně se skutečně jeden exemplář těchto předpisů zachoval.¹¹⁰ V době vzniku a zpracování této práce jsem však v knihovně na výše uvedené předpisy nenarazil. Důvodem jejich nepřítomnosti může bohužel být silné poškození, na které upozorňuje již Dokoupil,¹¹¹ či úplné zničení.

Sannig daroval knihovně své vytištěné knihy¹¹² a patrně měl zásluhu i na získání knih z františkánského konventu z polské Nysy.¹¹³ Na rozšíření a obohacení knihovny

¹⁰⁵ DOKOUPIL, Vladislav. *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*. Brno, 1972. s. 287. Jednalo se o knihu: „*Begierer: Oder der Seelenschatz ...*“ vytisknutou olomouckých faktorem Jiřím Handlem roku 1615. Jiří Handl působil v Olomouci od roku 1597 do své smrti v roce 1616.

¹⁰⁶ DOKOUPIL, Vladislav. *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*. Brno, 1972. s. 279.

¹⁰⁷ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 397. [online]. [cit. 17. 6. 2011]. URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

¹⁰⁸ Více: DOKOUPIL, Vladislav. *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*. Brno, 1972. s. 280.

¹⁰⁹ Tamtéž. s. 283.

¹¹⁰ Dokoupil udává, že list nese titul „*Leges Bibliothecae Conventus Triboviensis ad S. Iosephum Ord. Minorum S.P.N. Francisci Reformatorum*“ a je opatřen pečeti provincie a Sannigovým podpisem, avšak bez datace.

¹¹¹ Uvádí, že text je značně poškozený a vybledlý a že některá místa již nejsou čitelná.

¹¹² Jde o následovné tituly: *Schola theologica Scotistarum, Schola philosophica Scotistarum, Schola canonica*.

¹¹³ Nyské provenienční záznamy jsou přeškrtnuty. Záznam o daru v knihách však výslovně zapsán není.

rovněž pamatoval i Sannigův nástupce Amandus Hermann, který věnoval knihovně jak své dílo,¹¹⁴ tak na jeho příkaz postoupil několik knih sesterský konvent sv. Bernardina v Olomouci.¹¹⁵

Roku 1692 odkázal klášteru svou knihovnu blíže neznámý Joannes Ferdinand Härttel. Větší přírůstek knih je zaznamenán v letech 1696–1699. Roku 1697 obohatila knihovnu pozůstalost po modletínském faráři Tomáši Františkovi Juříčkovi a roku 1700 po Janu Rusticusu Benediktovi Schindlerovi, farářovi z Křenova.¹¹⁶ I třebovský farář Jan Mazerla přispěl k rozšíření knihovny odkázáním svých 89 knih v roce 1703.¹¹⁷

Také v případě sakristie chrámu došlo k jejímu obohacení. Roku 1697 neznámý svitavský měšťan věnoval františkánům římský misál. Bratři si na něj nechali vyhotovit ozdobné kování ze stříbra.¹¹⁸

Četnější datované vlastnické přípisky pochází z let 1702, 1711, 1717 a 1744.¹¹⁹ V pamětní knize kláštera jsou významnější nákupy datované do let 1708, 1710, 1713, 1717, 1725 a 1729, kdy se hlavně jednalo o díla kazatelská.¹²⁰

Co do počtu svazků byla prvním významnějším přírůstkem pozůstalost Valentina Antonína Schustra, faráře v Kamenné Hoře (1684 – 1711).¹²¹ Konvent tak získal 80 svazků.¹²² Do let 1710 – 1711 spadá také další významný dar. Jednalo se o pět středověkých rukopisů a sedm prvotisků, které konventu darovali olomoučtí kartuziáni.¹²³ Jeden z rukopisů je datován roku 1427 a vznikl pravděpodobně v klášteře v Dolanech, kde kartuziáni původně sídlili až

¹¹⁴ Šlo o knihu *Desertum Pharan Mystice Explicatum, cum Quadraginta ...*, Calissii (Kalisz Polsko), 1685.

¹¹⁵ Šlo např. o tisky: *Mariale eximii viri...*, od Bernardina de Bustis, Argentinae, M. Flach 1496; *Sermones de tempore aestivales et hiemales*, Hagenoae, H. Gran 1502.

¹¹⁶ DOKOUPIL, Vladislav. *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*. Brno, 1972. s. 281.

¹¹⁷ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 397. [online]. [cit. 17. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Vlastnické záznamy konventu se vyskytují v různých modifikacích, např. „*Pro Bibliotheca Triboviensi ad S. Josephum*“ nebo „*Pro Conventu (Moravo-) Triboviensi ad S. Josephum Ord. Frum Min. Reform.*“.

¹²⁰ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 399. [online]. [cit. 17. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

¹²¹ DOKOUPIL, Vladislav. *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*. Brno, 1972. s. 282.

¹²² BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 400. [online]. [cit. 17. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

¹²³ Kartuziáni vynikali v opisování knih. Řeholníci byli vázání slibem naprosté mlčenlivosti a soustředovali se na šíření božího slova opisováním knih, které bylo mnichům povoleno i v neděli.

do husitských válek.¹²⁴

Výstavba nového prostoru pro knihovnu jistě způsobila i zvýšenou akviziční činnost bratrů. Brzy po jejím dostavění se konvent vybavil základními exegetickými díly, když si roku 1713 zakoupil nákladných deset svazků *Commentaria in Scripturam Sanctam* (biblických komentářů) od Cornelia de Lapide (antverpský tisk z let 1694 – 1712).¹²⁵

Roku 1716 se do knihovny dostává i část cenné šlechtické knihovny pána na Ratajích, Jana Františka Tallmberga.¹²⁶ Tallmberg i na smrtelné posteli myslí na bratry františkány a roku 1731 odkazuje české františkánské provincii 221 knih.¹²⁷

Vybudování noviciátu v roce 1734, který měl zaručit dostatek dorostu, jenom posílil snahy a aktivitu dobrodinců nejen z řad duchovních z města a okolí, ale i třebovských měšťanů. Tak například Jakub Bayer, hostinský od Bílého koníčka daroval konventu německé vydání *Josepha Flavia* (Strassburg, Rihel 1597); vdova po brněnském knihkupci Wagnerovi věnovala noviciátu *Calepinův* všeobecný výkladový slovník „*Hic liber 1745 oblatus est Novitiatui Triboviensi a Dna Wagnerin Bibliopola Brunensi.*“¹²⁸

Ani přítomnost nepřátelských pruských vojsk v roce 1742 a 1744 nijak podstatně neovlivnila stav či pravidelný růst knihovny. „*Řádové archivní prameny však žádnou škodu v knihovně nezmiňují, vojáky zajímala více kuchyň a spíž.*“¹²⁹ V době druhé pruské návštěvy města a konventu roku 1744 přibývá do knihovny několik knih od mohelnického faráře a děkana Georga Adalberta Wincklera a třicet titulů cenných německých a latinských homiletik z knihovny Karla Josefa Nepomuka Böhma, faráře z Křenova. K tomu ještě roku 1749 přibylo několik knih Joh. Hertziga, kaplana ze Staré Vsi.¹³⁰

V průběhu 50. a 60. let věnoval František Mikuláš Hancke, farář z Kamenné Horky, františkánům nejméně 60 svazků. Hancke tak navázal na svého předchůdce Valentina

¹²⁴ DOKOUPIL, Vladislav. *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*. Brno, 1972. s. 282.

¹²⁵ DOKOUPIL, Vladislav. *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*. Brno, 1972. s. 284.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 400. [online]. [cit. 17. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

¹²⁸ Tamtéž. s. 401.

¹²⁹ Tamtéž. s. 402.

¹³⁰ DOKOUPIL, Vladislav. *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*. Brno, 1972. s. 285.

Schustera, který roku 1711 rovněž obdaroval konvent větším počtem knih.¹³¹

K největšímu obohacení knihovny, co do počtu svazků, došlo roku 1768. Tehdy odkazuje konventu svou knihovnu o počtu nejméně sta titulů Josef Edmund Tempes, farář ze Staré Vody a největší známý knižní dobrodinec třebovských františkánů.¹³² Zmíněný dobrodinec František M. Hancke neobdaroval pouze konventní bibliotéku, ale část knih předal do užívání místnímu kazateli a novicmistrovovi Leopoldu Winterovi.¹³³

Úpadek péče o knihovnu v 19. století jistě souvisí s poklesem počtu řeholníků a dočasným zrušením noviciátu. Roku 1831 došlo za kvardiána Františka Schoeffla ještě k nákupům starší homiletické literatury. Vzestup knihovny však můžeme uzavřít roku 1871, ze kterého pochází i nápis tužkou dochovaný na pravém křídle dveří knihovní skříně č. 1.¹³⁴ (foto. 15, 16.) Jeho autorem je bratr Vít Laciný, který uspořádal knihovnu podle systému a popisu v katalogu. Ten však pravděpodobně již nepostačoval a nezodpovídal skutečnému stavu fondu a tak roku 1890 provedl knihovník P. Anděl Fischer nové setřídění knih a jejich zpracování do katalogu. Správou fondu byl pověřen kvardián Basil Havelka.¹³⁵

V roce 1913 vyhotovil představený kláštera P. Albín Hlawatsch nový katalog, jehož xerokopie se v současné době nachází v knihovně.¹³⁶ (foto. 51.) Katalog je řazen abecedně dle písmen označujících jednotlivé obory (A až U). Ze zprávy Víta Hůlky ke stavu klášterních knihoven v Československé republice vyplývá, že knihovna františkánů v Moravské Třebové roku 1926 obsahovala 1 250 svazků.¹³⁷ Z roku 1937 máme ke knihovně ještě informaci o knihovníkovi, jímž byl P. Berard Antl.¹³⁸

¹³¹ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 400. [online]. [cit. 17. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

¹³² DOKOUPIL, Vladislav. *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*. Brno, 1972. s. 286.

¹³³ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 401. [online]. [cit. 17. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

¹³⁴ DOKOUPIL, Vladislav. *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*. Brno, 1972. s. 287.

¹³⁵ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 402. [online]. [cit. 18. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

¹³⁶ *Catalogus Librorum Bibliothecae maioris – Conventus Mor. Triboviensis ad S. Joseph – P. Albin Hlawatch, Guard. 1913.*

¹³⁷ HŮLKA, Vít. Klášterní knihovny v ČSL. republice. In *Časopis československých knihovníků*, roč. 7, 1928. s. 205.

¹³⁸ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 403. [online]. [cit. 18. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

V období druhé světové války fungoval klášter jako hostinec pro cestující vojenské velitele. Věžovitá přístavba zůstala, vzhledem k své nevhodnosti pro hotelové účely, nepovšimnuta a bez zásahů do původního interiéru a mobiliáře. Pohnuté chvíle však knihovnu očekávaly již za pár let později.

Roku 1950 se 20. června sešli přímo v klášteře zástupci církevního oddělení Krajského a Okresního národního výboru. Setkání se samozřejmě nemohlo obejít bez přítomnosti ustanovené odborné komise ve složení: Karel Krejčí – ředitel Moravského muzea v Brně; Karel Veterle – ředitel Zemské a univerzitní knihovny v Brně a Adolf B. Král – ředitel brněnského Uměleckoprůmyslového muzea. Brněnská knihovna se od začátku snažila o zachování knihovny na svém původním místě. To však vzhledem ke státnímu plánu „rozumnějšího“ využití budov klášterů nevypadalo zpočátku příliš reálně. Do 12. října, kdy knihovnu oficiálně převzala Zemská a univerzitní knihovna byly vzácné knihy uloženy v prostoru knihovny. Méně cenná literatura byla uskladňovaná zvláště s plánem jejího budoucího uložení na ONV v Moravské Třebové. Tituly, jež ONV nahlásil Státnímu úřadu pro věci církevní jako novější a německou literaturu, předali pracovníci státní správy do sběru.¹³⁹

Termín odvozu knihovny se z důvodu neúspěchů ve věci nalezení vhodného skladu uskutečnil až roku 1952. Sklad se knihovně podařilo nalézt v prvním poschodí již zrušeného brněnského kláštera voršilek na Josefské ulici. Po převozu do Brna byla sbírka utříděna podle svých oborových tříd a zpracována do nového lístkového katalogu, na čemž se podílel především pracovník zemské knihovny Vladislav Dokoupil. Spolu s Jaroslavem Vobrem popsali a publikovali též soupisy rukopisů, inkunábulí a tisků 16. století.¹⁴⁰

Roku 1964 byly historické knižní fondy univerzitní knihovny přestěhovány na zámky v Oslavanech, Brtnici a Bojkovicích.¹⁴¹ Jak jsem již zmínil v úvodu této kapitoly, trebovská knihovna františkánů spolu s bibliotékou řádu v Dačicích byla pracovníky univerzitní knihovny navracena do svého původního interiéru. K navrácení knihovny se Dokoupil vyjadřuje takto: „*Když jsme v době likvidace našeho brněnského depozitáře zjistili, že původní*

¹³⁹ Více: BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 403–404.

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

¹⁴⁰ DOKOUPIL, Vladislav. *Soupis rukopisů z knihovny minoritů v Brně, františkánů v Moravské Třebové a premonstrátů v Nové Říši*. Praha, 1959.; DOKOUPIL, Vladislav. *Soupis prvotisků z fondů Univerzitní knihovny v Brně*. Praha, 1970.; DOKOUPIL, Vladislav – VOBR, Jaroslav. *Soupisy tisků 16. století z fondů Univerzitní [Státní vědecké] knihovny v Brně*. Sv. 1-10. Brno, 1955–1981.

¹⁴¹ Budovu bývalého kláštera voršilek pro sebe získává Národní technické muzeum.

zařízení knihovny zůstalo nedotčeno, navrátili jsme knihovnu roku 1964 do Moravské Třebové. Stav knih je po odborném ošetření vazeb dobrý, škůdci nebyli zjištěni, místnost je suchá a vzdušná a po nezbytné výměně oken bude jistě vhodným prostředím pro další existenci knihovny.“¹⁴² Pouze rukopisy a prvotisky zůstaly nadále deponovány v zajištěných skladech pod správou knihovny v Brně. Jedná se o 13 inkunábulí ve dvanácti svazcích a 35 rukopisů, z toho 5 středověkých pochází od dolanských kartuziánů.¹⁴³

Roku 1992, kdy byl klášter navrácen františkánům, obsahovala knihovna 1954 svazků.

V měsících červenci až září 1996 provedli studenti Vyšší odborné školy restaurování a konzervačních technik z Litomyšle průzkumu fyzického stavu fondu knihovny. „Průzkumné práce byly prováděny přímo v prostoru knihovny, kdy do námi sestavených formulářů byly zanášeny údaje o jednotlivých svazcích. Ty zahrnovaly typologii knihy, její poškození, hodnocení jejího stavu a návrh opatření u všech asi 1900 knih.“¹⁴⁴ Jednotlivé průzkumové listy jsou archivovány v Ateliéru restaurování a konzervace papíru, knižní vazby a dokumentů, Fakulty restaurování Univerzity Pardubice.^{145, 146}

Roku 1996 byla do Moravské Třebové přestěhována knihovna z františkánského kláštera v Dačicích, kde komunita bosých karmelitánek založila svůj druhý klášter v České republice.¹⁴⁷ Knihovna je umístěná v chodbě (v 1. patře ochozu kostela na východní straně) před vstupem do knihovny. Stejně jako v případě třebovské knihovny, tak i rukopisy a prvotisky z Dačic byly ponechány ve správě Moravské zemské knihovny v Brně.

Fyzický stav knihovny františkánů v Moravské Třebové a jejího knižního fondu hodnotím jako dobrý. Na mobiliáři a knihách se nevyskytují žádné stopy po biologickém či mikrobiologickém poškození. Vedle promyšleného stavebního provedení knihovních skříní k tomu přispívá i starostlivost františkánů. Po předchozí domluvě je bibliotéka kláštera i v současné době přístupná veřejnosti.

¹⁴² DOKOUPIL, Vladislav. *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*. Brno, 1972. s. 287.

¹⁴³ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 404. [online]. [cit. 18. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

¹⁴⁴ KODYM, Libor. *Průzkum knihovny kláštera františkánů provedeny studenty z Litomyšle*. 1997. [online]. [cit. 18. 6. 2011].

URL: <<http://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-obzor/ko-1997-1/clanek/pruzkum-knihovny-klastera-frantiskanu-provedeny-studenty-z-litomysle/>>.

¹⁴⁵ Roku 2000–2001 se z Vyšší odborné školy stává soukromá vysoká škola neuniverzitního typu (IRKT, o.p.s.). Roku 2005 dochází k transformaci IRKT na jednu z fakult (Fakultu restaurování) Univerzity Pardubice.

¹⁴⁶ V archivu se dochovalo 1611 průzkumových listů.

¹⁴⁷ První klášter je v Praze – Karmel sv. Josefa.

5.1 Stavební charakteristika knihovny

Vybudování vlastního samostatného prostoru pro knihovnu započalo roku 1711 spolu s výstavbou kapličky sv. Petra v okovech. K východní straně kostela byla přistavěna kaplička a věž na osmihranném půdorysu. S prvním patrem věže počítají františkáni jako s prostorem pro knihovnu.

Na stavbu kaple a věžovitého přístavku daroval klášteru majitel panství kníže Jan Adam Ondřej z Liechtensteina 30 tisíc cihel spolu s jiným stavebním materiálem a hrabě František Karel II. Libsteinský z Kolowrat přispěl pískovcovými kameny.¹⁴⁸ Práce probíhaly zřejmě bez komplikací a již roku 1712 byly kaplička a přístavba dokončeny: „*Der Turmbau bei der Klosterkirche, in dem sich heute die Bibliothek befindet, wurde 1712 vollendet.*“¹⁴⁹ V roce následujícím probíhaly práce na interiérech.¹⁵⁰ Podle Dokoupila pracovali v této době pro konvent malíř Christian David a truhlář Karl Hofrichter.¹⁵¹

5.1.1 Zdivo

Ke stavbě byl užit lomový a sbíraný kámen v kombinaci s cihlami. Základ smíšeného zdiva je z pískovce. K použití celých, či jen úlomků cihel došlo jak v případě ostění a na záklencích nad okny, tak i v samotném zdivu stavby. Z fotografie knihovny (foto. 5.), která byla pořízena studentkou¹⁵² restaurátorské školy v Litomyšli, ještě před rekonstrukcí¹⁵³ vnějšího obalu věže je dobře patrná skladba smíšeného zdiva. Část odkrytého zdiva stavby můžeme ještě dnes spatřit z krovu kapličky sv. Petra. (foto. 9.) Jak uvádím již výše v textu, víme o příspěvku 30 tisíc cihel od pána panství Jana Adama Ondřeje z Liechtensteina a

¹⁴⁸ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí.* 2007, s. 398. [online]. [cit. 3. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

¹⁴⁹ VOBR, Jaroslav. Mährisch-Trübau, Bibliothek des Franziskanerklosters. In *Handbuch Deutscher historischer Buchbestände in Europa. Band 3., Tschechische Republik. Prag, Theil III.* Hildesheim: Olms-Wiedmann, 2000. s. 230.

¹⁵⁰ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí.* 2007, s. 398. [online]. [cit. 23. 4. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

¹⁵¹ DOKOUPIL, Vladislav. *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně.* Brno, 1972. s. 284.

¹⁵² TOMKOVÁ, Kateřina. *Františkánský řád a jeho kláštery v Čechách a na Moravě. Rozšíření řádu v Čechách a na Moravě. Role knihoven a jejich umístění v architektuře kláštera.* Seminární práce – Vyšší odborná škola restaurování a konzervačních technik. Sign. C 67. Litomyšl, 1996.

¹⁵³ S nutnými opravami kláštera započali františkáni po navrácení objektu r. 1990. Předpokládám však upřednostnění oprav uvnitř samotné budovy a teprve až vnějšího pláště kláštera.

o pískovcových kamenech, kterými klášteru k výstavbě knihovny přispěl hrabě František Karel II. Libsteinský z Kolowrat. Zeď dosahuje síly až 104 cm. (viz Obraz. příloha 11.2.1)

Ani v jednom případě se u okenních otvorů neobjevuje ostění z tesaného kamene. K užití kamenného ostění došlo jen u vchodu do knihovny.

Při opravě kláštera došlo k celkovému novému omítnutí vnější strany zdiva. Pomocí vystupující silné omítkové vrstvy jsou zdi věže zdobeny lizénami,¹⁵⁴ iluzivními okenními rámci a ostěním kolem oken. Lizénové pásy jsou světle žluté barvy, zatímco ostatní architektonické články, jako rámce kolem otvorů a iluzivní okenní rámce, jsou obarveny na červeno, přičemž základní plocha zdiva zůstává bílá.

Niky ve vnitřní straně zdiva jsou pravidelného pravoúhlého tvaru. K mírnému, téměř nepatrnému skosení došlo u vrchního zakončení, jež se, a to v případě všech nik, mírně sklání směrem do zdi. Důvodem může být lepší rozložení tíhy zaklenutí do zdi věže, než by tomu bylo v případě úplně rovného vrchního zakončení.

Z vnitřní strany je zdivo kryto do hladka uhlazenou omítkou. Někdy v minulosti, možná při rekonstrukci krovu knihovny,¹⁵⁵ došlo i k vymalování knihovny, jak nám dokládají četné stopy bílé barvy po obvodě skříní a vnitřních stranách jejich říms. (foto. 41.)

Na konci výšky rovného zdiva je umístěná silná hlavní průběžná římsa složitého tvaru. (obr. 104.) Hrubý tvar římsy byl s největší pravděpodobností připraven z deskového základu doplněného o další díly z cihel nebo tesaného kamene. Hrubý tvar římsy byl následně omítnut a tzv. vytažen pomocí štukového obrysu římsy.

5.1.2 Klenba a krov

Klenba knihovny je zděná. (foto. 8.) Jedná se o klášterní klenbu nad osmiúhelníkem. (viz. Obraz. příloha 11.2.1)

Na vrcholu věže je osmiboká cibulová bání. (foto. 6.) Jak oplechování bání, tak její krov jsou nepůvodní. Předpokládám však, že při rekonstrukci¹⁵⁶ byla respektovaná původní barokní konstrukce. Jedná se o radiální osmipaprskový základ, který je zesponu podpírán ocelovou konstrukcí oktogonálního tvaru. (foto. 7.) Bání je oplechovaná měděným plechem.

¹⁵⁴ Lizéna (též *lisena*, řidčeji *lesena*, nesprávně *liséna*, přes němčinu z francouzského *lisière* "lem, okraj") je plochý svislý architektonický dekorativní článek členící fasádu, který však na rozdíl od pilastru nemá hlavici ani patku.

¹⁵⁵ K rekonstrukci krovu a výměně krytiny (oplechování) došlo někdy po roce 1996.

¹⁵⁶ Dle paměti bratra Ivana Karla Židlika došlo k rekonstrukci někdy před sedmi lety (2003).

5.1.3 Podlaha

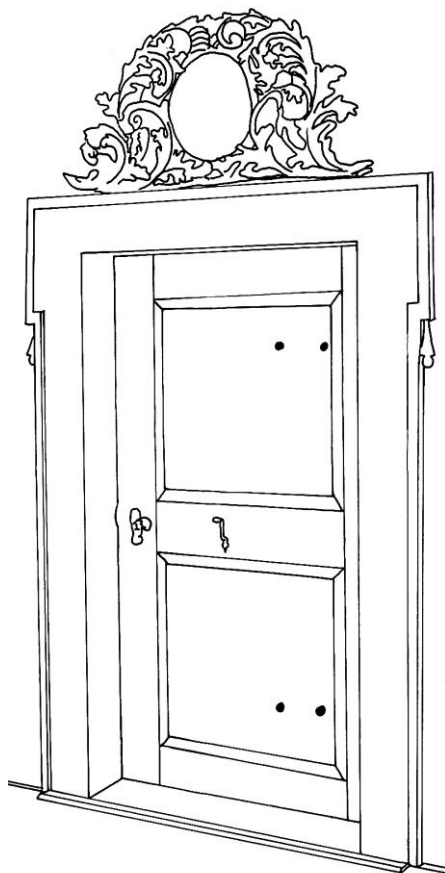
V knihovně se dochovala i původní dřevěná podlaha zhotovená z hoblovaných prken různých šířek. K jejich výrobě bylo použito měkké dřevo, prkna byla pravděpodobně řezaná na mechanických pilách a ručně ohoblována.

Fošny leží na podkladové konstrukci, která sestává z 16 trámů. Osm trámů vychází z rohů osmibokého půdorysu a zbylých osm vždy ze středu rovné stěny. Soustava trámů se sbíhá k středu knihovny (viz Obraz. příloha 11.2.2). Pevné ukotvení stolu uprostřed knihovny mi neumožnilo zjistit, jakým způsobem je řešeno propojení trámů uprostřed soustavy. Mohu se tedy pouze domnívat, že se jedná o soustavu stejnou nebo podobnou, jaká se objevuje v případě barokních krovů. Mohlo by se například jednat o paprskovitou sestavu vazních trámů ze základního kříže, nebo osmibokou základnu se systémem šikmých výměn.

Prkna jsou k trámům fixována pomocí kovaných železných hřebů. Díky spárám mezi jednotlivými prkny jsem u trámků, vycházejících ze středu stěn, mohl zjistit i jejich šířku.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Šířka jednotlivých trámků se samozřejmě odvíjela od průměru kmene stromu, který byl na jejich výrobu použit. Viz Obraz. příloha 11.2.2.

5.1.4 Vstupní dveře

Vstupné dveře se sekaným kamenným ostěním a supraportou.

S prvním poschodím osmihranného věžovitého přístavku bylo již od začátku počítáno jako s knihovnou. Do knihovny se vchází z chodby na jihozápadní straně kláštera. Převýšení vstupu do knihovny je vyřešeno třemi schody. Široký dveřní otvor se segmentovým zakončením se k závěru mírně zužuje. Ostění dveří tvořené dvěma sloupky a překladem je vyhotoveno ze tří tesaných pískovcových kvádrů. Z vnitřní, pohledové strany je po obvodu výzdoba tvořená sekanou profilací v podobě jednoduché lišty. Vstup uzavírají jednoramenné barokní dveře z měkkého dřeva, s rámovou konstrukcí a dvěma obdélníkovými poli (630 x 660 mm).

K zavěšení dveří jsou užity dva vodorovné pásové kované závěsy jednoduchého barokního tvarosloví. (obr. 103.) Ke dveřím jsou přichyceny železnými kovanými hřeby. Háky závěsu¹⁵⁸ jsou kované, dvoudílné, zapuštěné do pískovcového ostění. (obr. 101.)

¹⁵⁸ Klasická dvoudílná skladba nosného trnu s okem fixovaného do ostění. Do oka je podsunut čep fixovaný do ostění spodním zahnutým koncem.

Dveře se uzavírají pomocí velkého bohatě zdobeného, krabicového zámku ve tvaru obdélné krabice. (foto. 13.) Tvar kované kliky je jednoduchý listový, rovný, vycházející z akantového motivu. Z vnitřní strany dveří je v místě zámku ozdobný klíčový štítek s kovanou klikou a přehnutým koncem. (obr. 99.) Do středu dveří je umístěno kované držadlo jednoduchého tvaru, upevněné kovaným hřebíkem. (obr. 100.)

Z vnější strany mají dveře jednotnou hnědou barvu. Ze strany vnitřní je jejich povrch zdoben mramorováním, které mělo navodit dojem vzácnějšího a ušlechtlejšího materiálu. Na jednotné podkladové hnědočervené barvě jsou okrovým pigmentem za použití štětce vytvářeny žilky a obrazce, které mají navodit dojem mnohem dražšího a vzácnějšího materiálu – mramoru. Barevné a tematické provedení výzdoby rámu dveří je totožné s mramorováním vyskytujícím se jak na knihovních skříních a stolu, tak na ostění.¹⁵⁹ V případě obdélníkových výplní dveří došlo k uvolněnějšímu a světlejšímu provedení mramorování.¹⁶⁰

Na překladu ostění je umístěná barokní supraporta s oválným polem uprostřed, s vyobrazením praotce Adama s motykou (více v kapitole 6. Ikonografický rozbor malířské výzdoby).

¹⁵⁹ Jedná se o dřevěné krytí stěn knihovny – více viz v kapitole 5.2.4.

¹⁶⁰ Stejný způsob mramorování je použit i pro čela šuplíku pod vysokými skříněmi, pro čtvercové výplně rámových dvířek u skříněk pod stolem a obdélníková pole na rozích skříně pod stolem.

5.2 Vybavení knihovny

V případě františkánské knihovny v Moravské Třebové není interiér knihovny zdoben nástěnnými malbami, sochami filozofů, básníků ani stojany s glóby, či pulty s vzácnými a kuriózními sbírkovými pozoruhodnosti.¹⁶¹ To mu však nijak neubírá na jeho půvabu, zajímavosti a významu pro dějiny knihy a knižní kultury na našem území. Právě naopak, domnívám se, že právě průzkumy interiérů těchto malých, ať již klášterních, nebo jiných knihoven mohou významně obohatit dějiny knižní kultury a knihovnictví na našem území.

Po zasazení vstupu do západní strany místnosti zůstalo v prostoru sedm stěn, ve kterých architekt vyhotovil niky, jež posloužily k umístění čtyř vysokých a tří menších knihovních skříní. Řešení umístění skříní tímto způsobem je neobvyklé. Skříně jsou hluboké a poskytují prostor pro uložení velkého množství knih. Prostor knihovny přitom působí vzdušně a otevřeně. Při celkovém pohledu na skříně vzbuzují u pozorovatele dojem jakýchsi vstupních portálů. Dřevěné ostění s vysokými úzkými pilastry po stranách, nesoucími překlad ukončený průběžnou hlavní římsou, dodává tomuto vstupu k víře, poznání a vzdělanosti jakousi ušlechtilou vážnost, která je ještě umocněna bohatě vyřezávanou barokní supraportou na vrcholech skříní.¹⁶² Každá supraporta má ve svém středu oválné pole ve kterém je namalován portrét vždy jednoho z řádových světců. Portréty jsou lemovány vyřezávaným rámem s motivem vavřínového věnce. (foto. 42.) S obdivem se k vybavení vyjadřuje i Vobr: „*Die Ausstattung des Bibliotheksraumes ist bemerkenswert*“.¹⁶³

Stěny mezi jednotlivými skříněmi jsou kryty dřevěným ostěním a v duchu barokních knihoven je uprostřed prostoru ponecháno místo pro studium knih. V tomto případě k tomu slouží velký stůl se skříňkami, umístěný v centru knihovny.

Povrch celého dřevěného mobiliáře knihovny, až na výjimku supraport je zdoben mramorováním. Na hnědočervené podkladové barvě umělec hbitými tahy pigmentem okrové barvy provedl žilkování – síťování, kterým se snažil o vytvoření iluze použití kvalitnějšího a cennějšího materiálu pro konstrukci mobiliáře, než tomu ve skutečnosti bylo. Jednotné barevné pojetí povrchů sceluje celkový prostor knihovny, která díky tomu působí velice klidným vyrovnaným dojmem. Neobvyklý půdorys a atypické řešení uložení svazků rovněž

¹⁶¹ BOHATCOVÁ, Mirjam a kol.. *Česká kniha*. Praha, 1990. s. 327.

¹⁶² Všechny supraporty na skříních jsou shodné a až na jedinou, se dochovali všechny v celku. Nad skříní č. 5 (jihovýchodní strana) zbyla ze supraporty jenom její spodní část.

¹⁶³ VOBR, J. Mährisch-Trübau, Bibliothek des Franziskanerklosters. In *Handbuch Deutscher historischer Buchbestände in Europa*. Band 3., Tschechische Republik. Prag, Theil III. Hildesheim: Olms-Wiedmann, 2000. s. 230.

přispívají ke kráse a pozoruhodnosti tohoto knihovního interiéru.

Stěny knihovny zdobí jen malé závěsné obrazy s portréty církevních otců a krucifix nad vstupním vchodem.

5.2.1 Knihovní skříně

Konstrukce jednotlivých skříní byla zhotovena na míru a do každé niky zvlášť. Vnitřní bednění všech skříní v nikách je vyrobeno z desek měkkého dřeva o síle 2 cm. Ostění skříní (zdi) přechází, v síle desky bednění, přes hranu niky a kryje tak boční stěnu vnitřku skříně. Zadní stěna skříní je přiražena k bočnicím. Jejich vnitřní prostor je deskou, vertikálně po cele výšce, rozdělen na dva sloupce s několika policemi různých výšek.¹⁶⁴

Všechny knihovní skříně se uzavírají pomocí dvoukřídlých dveří rámové konstrukce. V místě zavěšení a u vrchní a spodní strany jsou křídla po celé výšce opatřena drážkou, která částečně přechází do ostění, čím se dvířka skříní dostávají do mírného předsunutí před samotnou skřínku. (viz Obraz. příloha 11.2.3) Křídla dveří jsou k rámu skříně zavěšená pomocí dvou kovaných barokních závěsů. Ve všech případech se jedná o dvoudílné závěsy, přičemž jednoduché jádro závěsu je kryto ozdobným, bohatě kovaným plechem s pocínovaným povrchem. Závěsy jsou provedeny symetricky.¹⁶⁵

Každá ze skříní je uzamykatelná. Levá křídla dveří se uzavírají pomocí jednoduchého systému. (obr. 60.) Jde o kovaný háček ve tvaru písmene „L“, který je umístěný na vnitřní straně dveří, blíže k přední hraně. Háček po uzavření zapadá do oka mírně vyhnutého kovového pásu, který je fixován k desce, jež vertikálně rozděluje celou plochu skříně na dva sloupce. Malý výřez v dělicí desce umožní přitáhnout kovový pás s okem k sobě (k desce) a tím dojde k uvolnění háčku a otevření levého křídla dveří. Všechna pravá křídla byla uzavírána pomocí dveřního kovaného zámku s částečně odkrytým mechanismem.¹⁶⁶ Z lícové stany byl otvor pro klíč (obr. 115.) kryt kovaným štítkem. Štítek stejného tvaru byl z estetického hlediska upevněn i na levá křídla dveří.

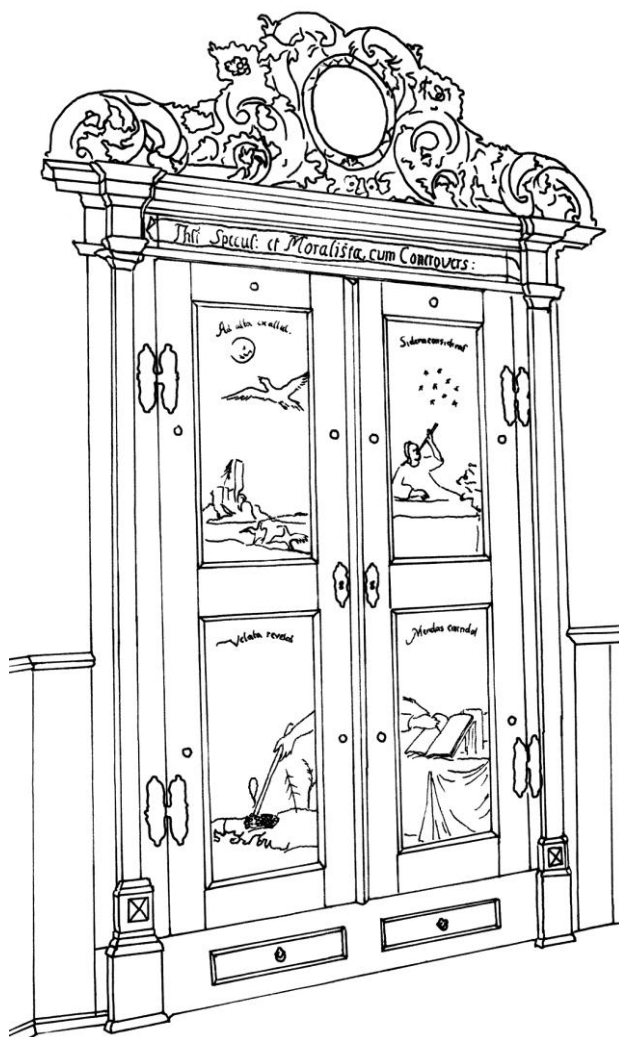
Dva obdélníkové rámce na každém z křídel vysokých skříní, a jeden v případě křídel skříní nižších, jsou vyplněny plátnem. (foto. 34.) Z lícové, pohledové strany jsou jednotlivá pole výplní zdobena malbou s různými emblémy. Z rubové, vnitřní strany skříně je povrch

¹⁶⁴ Jednotlivé rozměry uvádím v kapitole 11.2.5.

¹⁶⁵ ŠKABRADA, J. *Konstrukce historických staveb*. Praha, 2003. s. 299-335. ISBN 80-7203-548-7.

¹⁶⁶ Tamtéž.

plátěně podložky upraven podobně jako povrch dřeva dveří (více v kapitole 6. Ikonografický rozbor malířské výzdoby).

Pohled na jednu z vysokých knihovních skříní

Ve výklencích na severozápadní, severovýchodní, jihovýchodní a jihozápadní straně jsou zabudovány vysoké skříně. Tyto skříně dosahují výšky od 244 do 250 cm a šířky od 151 do 167 cm.¹⁶⁷

Levá i pravá strana ostění skříně je zdobena pilastrem s náročně profilovanou hlavicí a patou. (obr. 108.) Kladí, které pilastry nesou je korunované silnou, bohatě profilovanou

¹⁶⁷ Rozuměj vnitřní velikost skříně – vnitřního bednění od vrchní ke spodní desce. Jedině v případě skříně č. 7 bylo, díky nepřesnějšímu provedení, možné zjistit jak velikost niky, tak výšku samotné skříně.

řimsou, které výrazně vystupuje do prostoru, čímž na vrcholu skříně vzniká dostatečně široký prostor pro umístění supraporty, která se vyjímá na vrchu všech čtyř vysokých skříní.¹⁶⁸ Plocha samotného kladí je využita pro namalování nápisové pásky s latinským textem, jenž udává obor a zaměření knih, které jsou ve skříní uloženy.

Každá ze supraport má ve svém středě ovální medailon s vyobrazením jednoho ze světců františkánského řádu (sv. František v Assisi, sv. Antonín z Padovy, sv. Bonaventura).¹⁶⁹

Supraporty byly, z důvodu stabilnějšího chování materiálu, sestavovány z jednotlivých menších kusů dřeva. I v případě oválného pole předpokládám jeho vložení do supraporty až po sestavení mimo ní. Celkového scelujícího dojmu bylo dosaženo jednotnou povrchovou úpravou kličovo – křídovým podkladem.¹⁷⁰ Na jednotný, scelující podklad byla provedená malba, jež měla zvýraznit, nebo naopak potlačit některé z reliéfních částí. V dnešním stavu mají všechny supraporty bílo – zelené barevné provedení, přičemž zelený pigment byl použit ke zvýrazňování reliéfu. Vobr ve svém článku však uvádí, že: „*Ovalmedailons in vergoldeten Schnitzrahmen krönen die Bücherschränke, ...*“.¹⁷¹ Těžko říci zda v tomto případě udělal Vobr při popisu chybu nebo zda skutečně měly medailony supraport ještě kolem r. 2000 (kdy článek vznikl) vyřezávané rámy pozlacené. Pokud se však nad danou věcí zamyslím, přijde mi nelogické, aby kvůli případnému poškození, či ztrátě zlacení rámu došlo k přemalování všech ráků u všech medailonů. Mimo to povrchová úprava samotné supraporty a ráků působí velice kompaktním dojmem. (foto. 43.)

Supraporty jsou dnes ke skříním fixovány pomocí kovových úhelníků a vrutů. V minulosti lze předpokládat osazení na dřevěné kolíčky posílené přilepením. Ke stěně jsou ukotveny za použití háčku s prodlouženým tělem a očka, zapuštěného do zdi. Háček je upevněn k laťce, fixované na rub medailónku. V případě všech medailónků se na lícové straně objevují čtyři vpadlá místa po uvolnění dřevěných kolíčků. (foto. 44.) Zdali se jedná o kolíčky použité k připevnění laťky z rubu medailónků, není úplně zřejmé, ale velice pravděpodobné.

Ve spodní části každé z vysokých skříní jsou umístěny dvě zásuvky, které slouží k uložení knih menších formátů. (foto. 25.) Do výřezů v spodní části skříní jsou zasouvány

¹⁶⁸ U skříně č. 5 se dochovalo jenom její torzo – spodní část, která stále zůstává připevněná na vrchole skříně.

¹⁶⁹ Více v kapitole 6. Ikonografický rozbor malířské výzdoby.

¹⁷⁰ Z výsledku jednoduchého optického průzkumu bylo patrné, že k pomalování emblémového pole došlo až po ošetření povrchu celé supraporty. Malba totiž přesahuje přes hranu směrem k vyřezávanému rámu, který rámuje medailónek a je součástí celé supraporty.

¹⁷¹ VOBR, J. Mährisch-Trübau, Bibliothek des Franziskanerklosters. In *Handbuch Deutscher historischer Buchbestände in Europa*. Band 3., Tschechische Republik. Prag, Theil III. Hildesheim: Olms-Wiedmann, 2000. s. 230.

bez jakýchkoliv vodících postranních lišt či kolejnic. K jejich otevírání slouží kruhové kované držadlo, které je podloženo kovaným štítkem ve tvaru čtyřlístku. (obr. 11.)

Pohled na jednu z nízkých knihovních skříní.

Malé knihovní skříně jsou situovány do nik na severní, východní a jižní straně knihovny.¹⁷² Ke snížení jejich výšky došlo z důvodu umístění oken na jižní a východní straně a otvoru s plechovými dvířky, vedoucími do krovu nad kapličkou sv. Petra, na straně severní. Malé skříně dosahují výšky od 109 do 117 cm a šířky od 153 do 157 cm.¹⁷³

I v případě nízkých skříní je jejich ostění zdobeno pilastry. Jejich provedení je velice podobné pilastrům vysokých skříní, jen o něco jednodušší. (obr. 109, 110.)

Povrch všech skříní je zdoben podkladovou hnědočervenou barvou na povrchu se žilkováním, provedeným okrovým pigmentem.¹⁷⁴ Jak jsem se už zmínil výše, jde o jednotnou povrchovou úpravu celého mobiliáře knihovny s výjimkou supraport a rámců obrazů visících na zdi.

Velice dobře je promyšlena i konstrukce v návaznosti na funkci knihovních skříní.

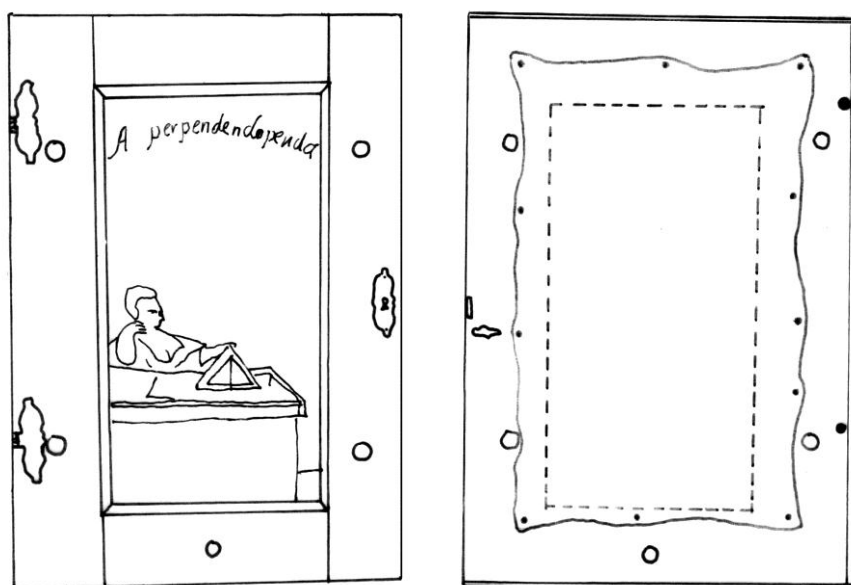
¹⁷² Viz Obraz. příloha 11.2.3.

¹⁷³ Rozuměj vnitřní velikost skříně – vnitřního bednění od vrchní ke spodní desce.

¹⁷⁴ Viz Text. příloha 11.1.1.

Přibližně uprostřed výšky a šířky obdélníkových ráků jsou ještě do každého křídla dveří vyvrtané větrací otvory o průměru 4 cm. Spolu s plátěnými výplněmi tak plní skříně dokonale svou funkci. Poskytují knihám dostatečnou ochranu před prachem a působením světla, při tom je však zabráněno vzniku neprodyšně uzavřeného prostoru. Případným vznikem mikroklimatu by se v prostoru skříně zvýšilo riziko mikrobiologického napadení knih.

5.2.2 Plátěné rámové výplně

Pohled na lícovou a rubovou stranu plátěné výplně rámového pole dveří skříně.

K vyplnění všech rámových výplní byla užitá lněná textilie¹⁷⁵ plátňové vazby.¹⁷⁶ (foto. 38.) Povrch plátna byl ošetřen podkladovým nátěrem, tzv. šepsem.¹⁷⁷ S největší pravděpodobností se jedná o klišovo-křídový podklad.¹⁷⁸ V případě samotné malby se s největší pravděpodobností jedná o temperu.

Způsob provedení fixování pláten do rámových výplní je ve všech případech totožný. Až na skříně č. 3 (*Thli Specul: et Moralista, cum Controvers:*) je každé pole zvlášť vyplněno jedním kusem lněného plátna. V případě uvedené skříně došlo k použití jednoho pruhu plátna

¹⁷⁵ Viz Text. příloha 11.1.1.

¹⁷⁶ Pravidelným střídáním vazných bodů obojího druhu (osnovy a útku) se u této vazby dosahuje nejhustšího a nejpevnějšího tkání.

¹⁷⁷ Šeps – podkladový nátěr plátna pod malbu.

¹⁷⁸ Viz Text. příloha 11.1.1.

pro vyplnění obou rámových výplní najednou; jak u pravého, tak u levého křídla dveří. V některých případech byly k dosažení požadované velikosti k sobě přišity dva menší díly plátna. (foto. 35.)

Z drobných poškození, která se objevují na plátěné výplni, je dobře patrný pracovní postup při zhotovování jak malířského pojednání plochy pláten, tak i samotné povrchové úpravy skříní. Díky částečně podlepené plátěné výplni u skříně č. 3 jsem mohl vypořádat pracovní postup adjustace plátěných výplní i jejich povrchové úpravy. (foto. 39.) Plátno je vždy připevněno z rubové strany dveří. V místech přesahu do plochy dveří, přes velikost výřezu, došlo k jeho fixování přilepením za použití klihu.¹⁷⁹ K pomocnému fixování plátna při napínání byly užity dřevěné kolíčky.¹⁸⁰ (foto. 36.) Objevují se všude tam, kde bylo za plátno při lepení zatahováno (zpravidla v protisměru), z důvodu jeho dokonalého vypnutí v ploše.

Jednotlivé kusy pláten byly šepsem opatřeny až po vypnutí na rám dveřní konstrukce. Tento pracovní postup, tedy opatření plátna podkladovou vrstvou až po jeho napnutí na rám je při přípravě závěsných obrazů zcela běžný.¹⁸¹ Indicií, které tento tradiční způsob podporují je několik. První je čistá plocha dřeva, pouze se zbytky klihu bez náznaku šepsu v místě po odlepení plátna.¹⁸² V případě, že by k našepsování plátna došlo před jeho napnutím na dveře, musela by v místě spoje zůstat rezidua podkladového nátěru. Druhou indicií je nashromáždění šepsu na okrajích plátna u profilových lišt rámu. (foto. 37.)

Na rozdíl od tradičního pojetí úpravy plátna před malbou došlo v našem případě k aplikování šepsu i z rubové strany plátěných podložek.¹⁸³ Stalo se tak jednak z důvodu estetických ale i funkčních. Odhalená rubová strana plátna s částečným a nerovnoměrným průnikem šepsu z lícové strany by nevyvolávala dobrý estetický dojem. Z funkčního hlediska tím chtěl umělec zvýšit pevnost a stabilitu materiálu.¹⁸⁴

Zda k povrchové úpravě pláten došlo před nebo po sestavení skříně, není možné s jistotou

¹⁷⁹ S největší pravděpodobností se jedná o kostní klíž. Jiné lepidlo (škrob, či kožní klih nebo želatina) by nemělo dostatečnou lepivost. Mimo to jde o lepidlo v truhlářském oboru běžně rozšířené a používané.

¹⁸⁰ K výrobě kolíčku bylo použito měkké dřevo. Otvor byl, s největší pravděpodobností předvrtán nástrojem menšího průměru než byla síla kolíčku. Zabránilo se tak nežádoucímu rozštěpení desky v místě fixování, ale přitom došlo k dostatečně pevnému fixování.

¹⁸¹ Plátno napnuté za sucha se po aplikování zpravidla vodního roztoku šepsu prověsí, při schnutí se však opětovně dopne. Napnutím vlhkého plátna by při následném schnutí došlo ke vzniku velkého tahu, který by způsobil deformaci rámu.

¹⁸² Na daném místě jsou patrné jen velice drobné stopy po šepsu, který při nanášení na plátno prošel tkaninou plátna.

¹⁸³ Z důvodu prodyšnosti a méně vysokých požadavků na pevnost materiálu zpravidla nedocházelo k ošetřování rubové strany pláten závěsných obrazů.

¹⁸⁴ Se stejnou úpravou se setkáváme i u divadelních kulis.

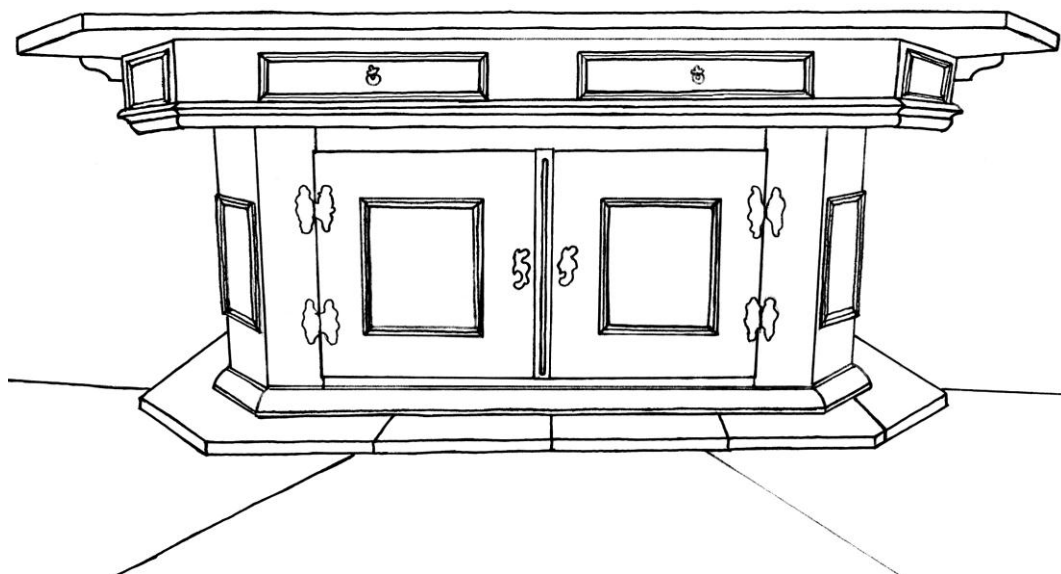
určit. Z vlastní zkušenosti bych však očekával, že k napnutí pláten došlo ještě před zavěšením křídel dveří a sestavením skříně. Práce by tak byla jednoduše a lépe proveditelná. Tuto teorii mohu ještě podpořit očividnými stopami popotahování plátna v protisměrech, ke kterému došlo při lepení. V případě velkých skříní si nedokáži tento nebo podobný pracovní postup reálně představit.

Po našepsování plátna došlo k povrchové úpravě skříní samotných. Sled pracovních kroků je opět možné vydedukovat na základě pozornějšího optického průzkumu. Podkladová hnědočervená barva, použitá spolu s okrem na úpravu povrchu celého mobiliáře knihovny, se objevuje i na rubové straně textilních výplní. V místech, kde textilie přesahuje formát výplně, došlo ke stejnému pojetí povrchu jako v případě dřevěných ploch. Plátno bylo současně s dveřmi přetřeno červenohnědým nátěrem a pomocí okrového pigmentu bylo provedeno žilkování. Přitom byl ale i z rubové strany dveří dodržován formát rámové výplně a v tomto místě bylo plátno ponecháno ve své původní barvě – barvě šepsu. Jedině v případě okrového žilkování docházelo k nepřerušovanému, plynulému přechodu mramorování i na rubovou „čistou“ plochu plátěné výplně. Úplného splynutí přesahů plátna s plochou dveří se však nepodařilo dosáhnout. Červenohnědý pigment použitý k povrchové úpravě se na čisté ploše dřeva jeví jako tmavší než na ploše plátna, které bylo ošetřeno bílým podkladovým nátěrem.

K provedení maleb na pohledových stranách výplní došlo až úplně na závěr. Dokazují to četná místa s přetahováním samotné malby až na vnitřní hrany profilových lišt rámování.¹⁸⁵ (foto. 40.)

¹⁸⁵ Jedná se o lokální zasahování, pokračování malby do plochy profilové lišty.

5.2.3 Stůl

Zákres skříňového stolu uprostřed knihovny. Kresba zachycuje pohled na stůl ze severní strany. Stejný pohled se nám ale nabízí i ze strany východní a jižní.

Uprostřed knihovny stojí mohutný skříňkový stůl, který je dalším důkazem hlubokého promyšlení využití a koncepce prostoru knihovny, jež byla očividně již dopředu daná objednavatelem. Stůl sloužil nejen k užití pro práci s knihami a jejich studium ale i uskladnění ornátů. Mírným skosením hran čtvercové podesty stolu, které pak sleduje i samotná skříň stolu s vrchní pracovní deskou, dochází ke vzniku oktogonálního „objektu“, jenž kopíruje tvar věžovitého přístavku. Autor tak docílil velice příjemného a nenásilného souznění stolu s prostorem kolem něj i celkového jednotného vyznění celé knihovny. Stůl je pevně fixován k podlaze knihovny.

Prostor mezi vrchní deskou stolu a samotnými skříněmi využil truhlář k umístění šesti menších (po dvě zásuvky na severní, východní a jižní straně) a jedné velké zásuvky (na západní straně).¹⁸⁶ Zásuvky jsou prázdné. Stejně, jako v případě malých zásuvek ve spodní části vysokých skříní, tak i v tomto případě předpokládám jejich využití pro uschovávání svazků menších formátů, případně nějakého aktového materiálu.

Přechod mezi touto vrchní skříňkovou sestavou a skříněmi pod ní zpřjemňuje profilová lišta náročnějšího provedení. (obr. 116.)

Samotná skříň je tvořena třemi mělkými skříněmi na severní, východní a jižní straně. Na

¹⁸⁶ Viz Obraz. příloha 11.2.4.

straně západní (straně vchodu) má skříň tři hluboké zásuvky, jež sloužily a slouží k uskladňování ornátů a casul, jak nám dokládají i latinské nápisy na jejich čelních deskách. (foto. 28.)

Nápisy, datované na posledním spodním šuplíku rokem „1751“, jsou provedeny ručně černou barvou. V novější době k nim přibýly papírové samolepící štítky s popisem obsahu zásuvek. Ty na sobě nesou dva texty, které, jak je patrné z dvou rozdílných barev psací látky (černá – starší, modrá – mladší), tak rukopisu, vznikly v jiných dobách. Nejvrchnější zásuvka (v prostoru pod deskou stolu) nese nápis: „*Casulae primariae Allbi Coloris:*“. Další zásuvka (první, vrchní ze skřínky stolu) je popsán slovy: „*Ornatus et Casulae I: Classis: R: C:*“, na papírovém štítku stojí: „*Růžový ornát, antip – Dalmatika – Bílé ornáty a růžový antipent*“. Druhá zásuvka nese titul: „*Ornatus et Casulae I: Classis: A: e:*“, papírový štítek s textem: „*dalmat – černé ornáty a pluvíál*“. Na třetí zásuvce je nadepsáno: „*Ornatus et Casulae II: Classis Anno 1751*“ a na papírovém štítku stojí: „*modrá rouška na hl. oltář – barevné ornáty*“. Jak je ze zapsaného textu vidět, mladší zápisy popisují uložená kněžská roucha trochu jinak, než nápisy data nejstaršího (1751).

V mělkých skříních na severní, východní a jižní straně se nevyskytují žádné stopy po poličkách, a tak lze pro jejich využití předpokládat různé účely, třeba i pro úschovu liturgických předmětů.

Všechny skřínky se uzavírají pomocí dvoukřídlých dveří svlakové konstrukce.¹⁸⁷ Na lícové straně dveří jsou z profilových lišt vytvořena čtvercová pole,¹⁸⁸ která měli vyvolávat iluzi dveří náročnější, rámové konstrukce. K vytvoření rámových polí, ale již obdélníkového tvaru, došlo i na skosených stranách skříně stolu.

Křídla dveří jsou k rámu skříně zavěšená pomocí dvou kovaných barokních pantových závěsů. U všech závěsů skříněk se stejně jak u knihovnických skříní jedná o dvoudílné závěsy, přičemž i v tomto případě je jednoduché jádro závěsu kryto ozdobným, bohatě kovaným plechem s pocínovaným povrchem. Závěsy jsou provedeny symetricky.

Častým a neopatrným zacházením došlo v případě dvířek skřínky na západní straně ke stržení všech čtyř závěsů. Při jejich opětovném nasazení však nebyla respektována původní konstrukce a již nedošlo k překrytí jednoduchého kovaného jádra závěsu ozdobným plechem. (obr. 66.) Tento konstrukční prohřešek minulých zásahů nám napomohl k lepší identifikaci a

¹⁸⁷ Rozměry dveří skříněk: v. 50 cm, š. 48 cm.

¹⁸⁸ Rozměry čtvercových polí: 29 x 29 cm.

popisu tohoto typu barokního závěsu.¹⁸⁹

Levá křídla skříněk se fixují pomocí jednoduchého systému háčku a očka. Kovaný háček s prodlouženým ramenem je upevněn na vnitřní stěnu skřínky. (foto. 29.) Očko je zapuštěno do levého křídla dveří v blízkosti přední hrany. Pravá křídla se pak uzavírají pomocí závlačky (zástrčky), jazýček které zajíždí do žlábků vydlabaného do přední hrany levého křídla dveří. (foto. 30.) Jedině skřínka na západě je uzamykatelná. Je opatřena zapuštěným zámkem jednoduché konstrukce. (foto. 31.) Důvodem lepšího systému uzavírání (a tím zajištění lepší ochrany) budou nejspíše ornáty uložené v zásuvkách. Z pohledové strany mají všechna křídla dveří kované pocínované klíčové štítky. V případě pravých klíčových štítků ještě navíc s prosekanou drážkou, která umožňuje pohyb s háčkem ovládajícím závlačku. (foto. 32.)

Čela všech šuplíků jsou opatřena vždy dvěma kovanými kruhovými držadly, podloženými kovanými štítky ve tvaru čtyřlístku.¹⁹⁰

Skříň stolu je postavena na podestu sestavenou, rovněž jako pracovní deska stolu ze silných prken.¹⁹¹ Podesta stejně jako celá skříň sleduje oktogonální tvar prostoru. Přejít mezi ní a podestou kryje profilovaná lišta. (obr. 117.)

¹⁸⁹ Vedle pochopení konstrukce je zajímavý i poznatek důvodu celoplošného pocínování plochy nejen zdobného krycího štítku, ale i jednoduchého závěsu. Cínování nemělo jen estetický význam ve smyslu povrchového zušlechtění materiálu, ale plnilo i ochrannou funkci. Mělo kovový materiál chránit před korozi. Cínování bylo prováděno z obou stran kovových částí, tak jak je patrné z foto. 33. uvolněného klíčového štítku ze skříně č. 7.

¹⁹⁰ Viz Grafická dokumentace 11.2.5.

¹⁹¹ Jak u vrchní desky, tak u podesty stolu byly k jejich výrobě užity prkna o síle 3,5 cm.

5.2.4 Ostění

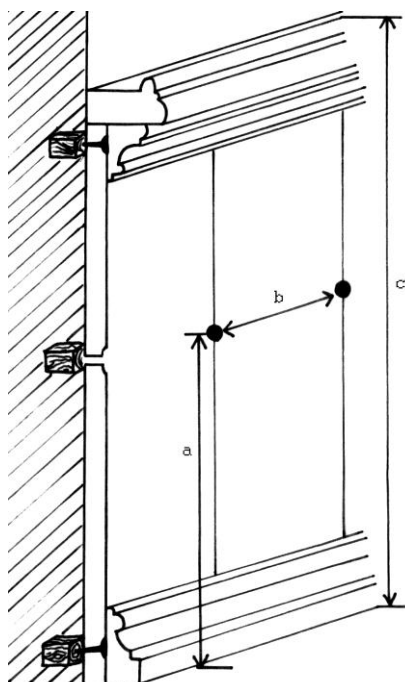

Schéma ostění zdi knihovny se zakreslením předpokládaného způsobu jeho fixování. Rozměry: a) od podlahy k středu hlavičky hřebu: od 65 do 78 cm, b) od středu hlavy hřebu k středu další hlavy: od 19 do 29 cm, c) celková výška ostění 136,5 cm.

Stěna je mezi jednotlivými skříněmi až do výšky nižších skříní krytá dřevěným obložením. Ostění začíná od skříně č. 1 a končí u skříně č. 7.

K fixování prken obložení ke zdem byly použity kované hřebů se širokými hlavičkami. Aby silné a vysoké hlavičky hřebů nenarušovaly uhlazený povrch bednění, byly do plochy desek zapouštěny tak, že v místě zapuštění hřebu byla plocha desky vydlabána do velikosti a nepravidelnosti tvaru hlavičky hřebu. (foto. 47.)

Zapuštění hřebů jen do samotného zdiva by bylo nefunkční. Předpokládám tedy, že bylo užito zcela běžného způsobu řešení tohoto problému zapuštěním dřevěných špalíček do míst, která byla následně využita pro ukotvení ostění pomocí hřebů, jak je to vidět na obrázků výše. To, že se jednalo jen o jednotlivé špalíčky, potvrzuje i foto. 49., na kterém jsou dobře čitelné letokruhy dřevěného špalíčku.¹⁹² Rozmístění jednotlivých hřebů nesleduje jednotnou výšku a pravidelně se neopakuje, rozdíly však nejsou nijak výrazné (viz obrázek nad textem).

¹⁹² I když se s největší pravděpodobností jedná o zarovnaný kmen stromu, nepoužívám výraz trámek, ale špalíček. To z důvodu jeho velikosti. Jinou možnou variantou fixování desek ostění by bylo zapuštění celého trámku podélně po obvodě zdi. To by však bylo zbytečně technicky náročné řešení.

Vzhledem k rozdílům v odsazení a výšce umístění středových hřebů předpokládám, že ke zazdění špalíčků do zdiva docházelo, ne přímo při stavbě prostoru knihovny, ale těsně před osazením ostění. Truhlář umísťoval hřeby vždy do spáry mezi dvě prkna. Odsazení jednotlivých hřebů a tedy i špalíčků od sebe tak bylo závislé na šířce užitých prken. K jejich dostatečně pevnému fixování k stěně využíval široké hlavy hřebů.

Teoreticky, z důvodů dostatečně pevného ukotvení ostění, předpokládám vedle jednoho hřebu uprostřed ostění ještě další hřeby u hlavy a u paty ostění.¹⁹³

V případě povrchové úpravy ostění došlo ke stejnému barevnému pojetí jako u knihovních skříní. Na zeleno obarvené pilastry jsou jediné, které přerušují jinak kompaktní pojednání povrchu mramorováním. Jednotná povrchová úprava ostění, skříní, stolu a vnitřní strany vstupních dveří hnědočerveným podkladovým nátěrem s okrovým žilkováním sjednocuje celý mobiliář knihovny a působí esteticky velice příjemným, nerušivým dojmem.

¹⁹³ S pohledové strany je viditelný jenom hřeb uprostřed ostění. Ostatní hřeby jsou s největší pravděpodobností kryté profilovanými lištami u hlavy a paty ostění.

6. Ikonografický rozbor malířské výzdoby

V ikonografickém rozboru malířské výzdoby se zaměřuji na deskripci emblémů v rámových výplních knihovních skříní, obrazů řadových světců v supraportách a na zdech knihovny.

V případě několika emblémů se mi podařilo dohledat jednotlivé symboly a jejich významy v dobových spisech a pojednáních o symbolech a emblémech.¹⁹⁴ Ikonologický rozbor malířské výzdoby by již však vybočoval z úkolů zadání mé diplomové práce, nehledě na náročnost čtení a objasňování významů emblémů, které by si v případě knihovny v Moravské Třebové vyžadovalo více času a bezpochyby by stálo za pozornost v rámci samostatné práce.

Jak z literatury, která se o knihovně zmiňuje,¹⁹⁵ tak dle paměti současných františkánů nebyly zdi knihovny nijak výtvarně pojednány. O obrazech církevních otců nad okenními otvory se zmiňuje již Dokoupil.¹⁹⁶

Ve vrchním poli všech malovaných výplní je nápisová páska, která nese latinský text. Zda jde o kalambúr¹⁹⁷ nebo o přísloví¹⁹⁸ není úplně zřejmé. V každém případě má umělcem zachycený výjev text doplnit a napomoci k objasnění jeho obsahu.

U popisu jednotlivých výplní budu z důvodu stejné malířské technologie a techniky malby udávat jen jejich velikost. Rozměry udávají výšku a šířku výplně z pohledové, lícové strany, tedy od vnitřní strany profilové lišty k profilové liště.

Pro lepší orientaci v prostoru knihovny jsem se rozhodl jednotlivé skříně označovat arabskými číslicemi 1 až 7 a s popisem začít od vchodu, a pokračovat ve směru hodinových ručiček. Při popisu jednotlivých malovaných výplní skříní jsem užil římských číslic a postupoval směrem zleva doprava, se shora dolů.

¹⁹⁴ CAMERARIUS, Joachim. *Vierhundert Wahl-Sprüche und Sinnen-Bilder*. Mainz, 1702.; HARSDÖRFFER, P. Georg. *Geschichtsspiegel*. Nürnberg, 1654. Viz seznam literatury.; OFFELEN, Heinrich. *Symbola et emblemata*. Amstelaedami, 1705.; WOYTTENS, W. Laurentii. *Emblematischer Parnasus*. Augspurg, 1727.

¹⁹⁵ DOKOUPIL, Vladislav. *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*. Brno, 1972. s. 279–288.; BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 395–405.

¹⁹⁶ DOKOUPIL, Vladislav. *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*. Brno, 1972. s. 287.

¹⁹⁷ Kalambúr (slovní hříčka, calembour) je věta nebo sousloví, s několika různými významy, které se buď vůbec neliší svou výslovností, nebo se naopak liší různým přízvukem nebo rytmem. Význam slov se tak mění pouze změnou umístění mezer ve větě nebo sousloví. Správný význam lze obvykle určit jen z celkového kontextu.

¹⁹⁸ Přísloví je ustálený stylizovaný výrok, jenž obsahuje obecně platné zásady nebo zkušenosti mravoučné povahy. Tyto jsou vyjádřeny buď přímo, nebo obrazně. Pro snadnější zapamatování má často podobu rýmovaného dvojverší.

6.1 Knihovní skříň č. 1

Jde o první ze čtyř vysokých skříní, umístěnou v severozápadní nice. Páska s nápisem „*S: Script: et Concord: cum SS. P.P. et Expositor:*“ (**S**/ancta/ **Script**/ura/ **et Concord**/antia/ **cum SS. P.P.** /Santis Patribus/ **et Expositor**/ibus/) nás upozorňuje na to, že se ve skříní nalézá Písmo svaté a konkordance¹⁹⁹ se svatými otci a vykladači.

6.1.1 Vyobrazení č. I

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 975 x 415 mm.

Na malbě je vyobrazené slunce (s obličejem), které vrhá své paprsky na vladařské jablko ležící na zemi. Jablko – koule bílé barvy (křišťál?), je obepnuté pásem žluté barvy (zlato?) na vrcholu s křížkem. Ve vrchním poli výjevu, nad sluncem, je nápisová páska s nápisem: „*Solo de Polo*“.

¹⁹⁹ V literární vědě, zejména biblistice, se tak zpravidla označují knihy, které obsahují seznam věcných nebo slovních podobností, v různých částech knihy nebo různých knihách.

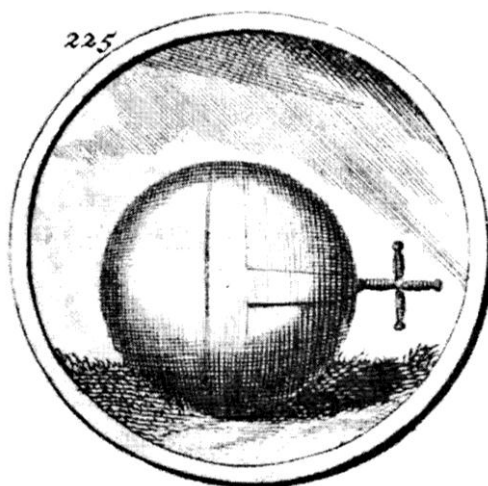
Ikonografický rozbor vyobrazení:

Text z nápisové pásky „*Solo de Polo*“ můžeme přeložit jako zemi (půdě) z nebeské klenby (z oblohy, z nebes).

Slunce je symbolem nesmrtelnosti, protože každé ráno znovu vychází a večer vždy klesá do říše mrtvých. Je zdrojem tepla, světla a života obecně. Jako zdroj světla, který činí věci kolem nás viditelnými, je spojován se spravedlností.²⁰⁰

V případě slunce se jedná o velice oblíbený a často se vyskytující motiv. Jablko vnímáme díky starozákonní scéně s Adamem a Evou hlavně jako symbol prvotního hříchu (dráždivosti a tužby), ale i jako prostředek poznání. Pro svůj kulovitý tvar se setkáváme též s jeho pojmáním jako obrazu země a pozemských tužeb. Jablko jako součást královských insignií svírali panovníci v levé ruce. Ze začátku bývalo jablko vkládáno do rukou panovníků opatřené vyobrazením bohyně vítězství Niké. Později vystřídal bohyni křesťanský kříž.²⁰¹

V Offelenově knize *Symbola et emblemata*²⁰² jsem našel emblém s vyobrazením jablka jako vladařské insignie. S jablkem s mého emblému je nápadná podobnost ve způsobu zobrazení jablka a jeho naklonění na stranu. Offelen doplňuje obrázek popisem „*Ein narr traut-darauf*“, což lze přeložit jako „*Blázen (hlupák) tomu věří*“.

Symbol vladařského jablka z Offelenovi knihy „*Symbola et emblemata*“.

²⁰⁰ V listě Mal 3, 20 je Mesiáš označen jako „slunce spravedlnosti“

²⁰¹ HEINZ-MOHR, Gerd. *Lexikon symbolů. Obrazy a znaky křesťanského umění*. Volvox Globator, 1999. s. 79. ISBN: 80-7207-300-1.

²⁰² OFFELEN, Heinrich. *Symbola et emblemata*. 1705. s. 77. emblém č. 225. [online]. [cit. 26. 5. 2011]. URL: <http://books.google.cz/books?id=6YoNAAAAQAAJ&pg=PP1&lpg=PP1&dq=offelen,+symbola&source=bl&ots=kY3vl8dO2w&sig=PK1srZDmSgQ2UHowVr6Xv77zwNM&hl=cs&ei=BojdTeyEIIRMswbhk7G_BQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=8&ved=0CFMQ6AEwBw#v=onepage&q&f=false>.

Kdybychom se drželi chápání vladařského jablka, jako symbolu pozemské moci bychom mohli, ve smyslu Offelenovho textu a slunka svítícího z nebes chápat emblém jako narážku na bláhovost, když věříme ve věci pozemské, jako je moc, vláda, majetek. Ve věci, které jsou pomíjivé a pro věčný život (slunce symbol nesmrtelnosti) nepodstatné.

To by korespondovalo i s vyobrazením sv. Františka na medailónu supraporty. František jako syn bohatého obchodníka projevovat zpočátku marnotratnost, ale pro velké zklamání z bohatství církve se již v mládí rozhodl pro život chudý, nezkažený bohatstvím a chtíčem. Nejdůležitějšími prvky jeho víry byla chudoba a láska ke Kristu. Svým upřímným životem se zasadil o upevnění těchto hodnot, které ve středověké církvi prožívaly krizi.

6.1.2 Vyobrazení č. II

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 975 x 410 mm.

Vyobrazení stromu s dvěma plody, granátovými jablky. Jeden z plodů je částečně otevřen. V pozadí skalnatá hora. Pod ní, na levé straně dvě jednoduché pravidelné stavby (město?) se stromy – cypřiši. Dva vysoké cypřiše jsou zobrazeny i na pravé straně obrazu. Ve vrchním poli nápisová páska s nápisem: „*Optima et opima*“.

Ikonografický rozbor vyobrazení:

„*Optima et opima*“ – výborné a úrodné (vynikající a tučné).

Granátové jablko v křesťanském umění je v souvislosti se stromem života symbolem plnosti bytí. Jablko s prasklou slupkou, které odhaluje bohatost svých zrn, je atributem dávající se milosrdné lásky.²⁰³

Zobrazení prasklého granátového jablka se také vyskytuje v Offelenově knize.²⁰⁴ Jedná se o vyobrazení větvičky s jedním granátovým jablkem s prasklou slupkou. K obrazu patří text „*Ich trage meinen reichthum mit mir*“,²⁰⁵ smysl kterého se dá chápat jako „*Nesu si své bohatství sebou*“.

Rovněž jako v případě prvního vyobrazení, tak i zde vidím sejitost s vyobrazením zakladatele řádů františkánů na supraportě skříně. Celý život sv. Františka byl jedním velkým symbolem dávající se lásky (viz výše). Odkaz „*Nesu si své bohatství sebou*“ si vykládám dvojím způsobem. Jednak jako znak vnitřního bohatství (bohatost zrn jablka) každého z nás a jednak jako symbol církve svaté. Tak jak slupka jablka chrání své bohatství (semínka) tak církev (slupka) chrání zas své bohatství (věřící).

Symbol granátového jablka z Offelenovi knihy „*Symbola et emblemata*“.

²⁰³ HEINZ-MOHR, Gerd. *Lexikon symbolů. Obrazy a znaky křesťanského umění*. Volvox Globator, 1999. s. 61. ISBN: 80-7207-300-1.

²⁰⁴ OFFELEN, Heinrich. *Symbola et emblemata*. 1705. s. 113. emblém č. 335. [online]. [cit. 26. 5. 2011]. URL: <http://books.google.cz/books?id=6YoNAAAAQAAJ&pg=PP1&lpg=PP1&dq=offelen,+symbola&source=bl&ots=kY3v18dO2w&sig=PK1srZDmSgQ2UHowVr6Xv77zwNM&hl=cs&ei=BojdTeyEIIrMswbhk7G_BQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=8&ved=0CFMQ6AEwBw#v=onepage&q&f=false>.

²⁰⁵ Tamtéž. s.112

6.1.3 Vyobrazení č. III

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 970 x 415 mm.

Postava mladého chlapce (Génius – Erós)¹⁸¹ oděného jen do bederní roušky. Umělec umístil postavu chlapce do otevřené krajiny se sloupem bez hlavice, na levé straně vyobrazení. Ve své pravé, zvednuté ruce, drží chlapec provázek s olovnicí. Levou rukou si opírajíc o rameno přidržuje delší ohoblované prkno se zakreslenou stupnicí. Jeden konec prkna je přiražen k patě sloupu. Ve vrchním poli je nápisová páska s nápisem: „*Recta intellecta.*“.

Ikonografický rozbor vyobrazení:

„*Recta intellecta*“ – správné je to, co je poznané.

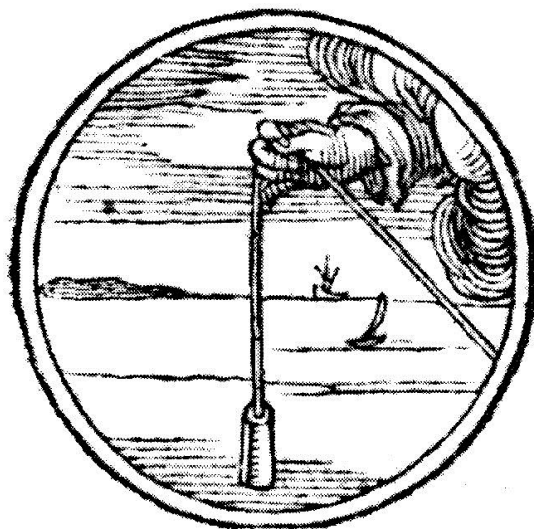
Génius – Erós (eróti, Amor, putti) zpravidla znázorňován jako nahý okřídlený chlapec, případně jako mladík bez křídel. Jde o postavu a symbol boha lásky a samé lásky Eróta, kterého raně křesťanské umění převzalo z profánního pohanského umění. Erós byl synem boha války Area a bohyně lásky a krásy Afrodity. Staré mýty připisují Erótovi mocnou a vše oživující sílu, která se zrodila po počátečním Chaosu (prázdnota z které vznikl vesmír).²⁰⁶ V období baroka je postavička amora, putti či nahého chlapce velice oblíbená a hojně používaná při různých situacích a scénách.

²⁰⁶ HEINZ-MOHR, Gerd. *Lexikon symbolů. Obrazy a znaky křesťanského umění*. Volvox Globator, 1999. s. 57. ISBN: 80-7207-300-1.

Symbol olovnice sem našel v knize emblému od Georga Harsdörffera.²⁰⁷ Vyobrazení doprovází text „*Leichter ist das Meer ergründen/Als des Herzens Grund erfinden*“, který lze přeložit jako „*Lehčí je more nalézt (probádat)/Než jádro srdce objevit*“. Za tak nenápadným jednoduchým měřicím přístrojem stojí tak hluboká myšlenka.

I v tomto případě by se dala vidět paralela se sv. Františkem a i tím, že ve skříní je uložené Písmo svaté a jeho vykladačů (viz výše). Základní myšlenkou daného emblému by mohlo být opět hledání smyslu života.

Správné je to co je poznané – studováním Bible a její poznání nás dovede k správnému křesťanskému životu, jednání a chování obecně. Rozjímáním si zároveň prohlubujeme naše vnitro, naše duchovno, čímž budeme blíž k poznání svému vlastnímu srdce. A bez poznání vlastnímu srdce těžko objevovat a získávat srdce jiných.

Symbol olovnice z knihy G. Harsdörffera „*Geschichtsspiegel*“.

²⁰⁷ HARSDÖRFFER, P. Georg. *Geschichtsspiegel*. s. 465. Nürnberg, 1654. [online]. [cit. 16. 6. 2011]. URL:<http://books.google.com/books?id=N5E6AAAACAAJ&printsec=frontcover&dq=harsd%C3%B6rffer&hl=cs&ei=zt3gTZicDMTLswbWvpmLBg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=6&ved=0CEMQ6AEwBTgU#v=onepage&q&f=false>.

6.1.4 Vyobrazení č. IV

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 970 x 410 mm.

Muž s parukou sedící za stolem. V pravé ruce drží zrcadlo, ve kterém vidí svůj obraz. Levou ruku má položenou na stole s nataženým ukazováčkem. Ve vrchním poli nápisová páska s nápisem: „*Non Fallit phaleris.*“.

Ikonografický rozbor vyobrazení:

„*Non Fallit phaleris*“ – neklame vyznamenáními (nedá se svést vyznamenáními).

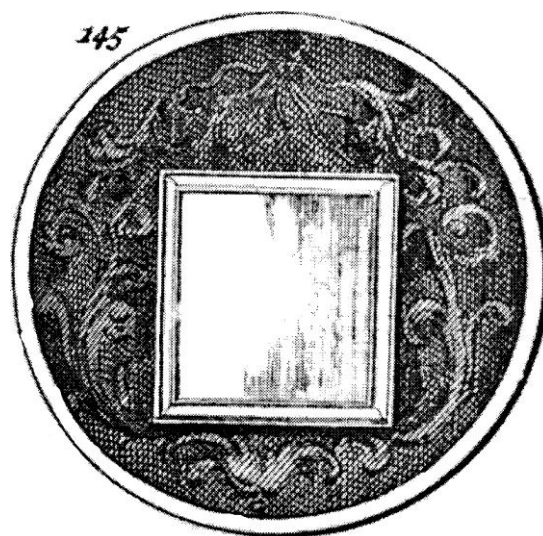
V ikonografii váže zrcadlo na sebe ambivalentní významy: je atributem Pýchy i Moudrosti, Marnivosti, Chtíče i Neposkvrněného početí.

Pod vyobrazením s postavou muže hledícího do zrcadla se ve Woyttensově knize emblémů²⁰⁸ objevuje text: „*Sich gantz verwerflich machend*“, což by se dalo přeložit jako „*dělat se bezcharakterním*“. Po přečtení textu pod obrázkem a doplňujícími informacemi k obrázku o tom, že se jedná o postavu žida, by se význam emblému dal chápat jako narážka na to, že peníze kazí charakter. Tu bych opět hledal souvislost s předešlými emblémy, které naráželi na pomíjivost a nedůležitost (nepodstatnost) světských věcí.

²⁰⁸ WOYTTENS, W. Laurentii. *Emblematischer Parnasus: worauf die Musen, ihre Blumen-Lese, zu allerhand Freunden...* Augspurg, 1727. s. 73. emblém č. 422. [online]. [cit. 16. 6. 2011]. URL:<<http://www.archive.org/details/mlaurentiiwolfga01woyt>>.

Symbol z knihy emblému
Laurentia Woyttense.

Emblém zrcadla z knihy
Heinricha Offelena.

Se symbolem zrcadla jsem se potkal v knize Heinricha Offelena.²⁰⁹ K obrázku se váže text: „Je mehr man mich beweg/je mehr ich glanze“, který bych přeložil jako „čím více se se mnou pohybuje/tím více se lesknu“. V tomto případě má zrcadlo připomínat marnivost.

Latinský text „Non Fallit phaleris“ bych si vykládal jako poukázání na to, že člověk, který již poznal správné a „našel“ své srdce („*Recta intellecta*“) nemá zapotřebí upoutávat na sebe pozornost zbytečnými ozdobami (vyznamenáními), které o ničem nevypovídají a jsou klamné, rovněž tak jako člověk, který se jimi pyšní.

²⁰⁹ OFFELEN, Heinrich. *Symbola et emblemata*. 1705. s. 51. emblém č. 145. [online]. [cit. 26. 5. 2011]. URL:<http://books.google.cz/books?id=6YoNAAAAQAAJ&pg=PP1&lpg=PP1&dq=offelen,+symbola&source=bl&ots=kY3vl8dO2w&sig=PK1srZDmSgQ2UHowVr6Xv77zwNM&hl=cs&ei=BojdTeyEIIrMswbhk7G_BQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=8&ved=0CFMQ6AEwBw#v=onepage&q&f=false>.

6.2 Knihovní skříň č. 2

Jde o první ze tří nízkých skříní, umístěnou v severní nice. Z nápisu na pásce „*Canonistae et fradantes de S. Reg: ae Ord: nostro.*“ (**Canonistae et fradantes de S./ancta/ Re/li/g/ione et Ord/ine/ nostro**), táhnoucí se vrchní částí obou křídel dveří se dozvídáme, že ve skříni se nalézají díla kanonistů, tj. znalců církevního práva, a těch, kteří pojednávají o svaté řeholi, respektive náboženství a řádů františkánů.

6.2.1 Vyobrazení č. I

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 850 x 435 mm.

Postava chlapce (Génius – Erós) sedícího za stolem. Jeho pravá ruka je opřená loktem o desku stolu. V levé ruce drží chlapec rovnoramenný trojúhelník. Na stole dále leží úhelník a kružidlo. Ve vrchním poli je nápisová páska s nápisem: „*A perpendendo pendet.*“.

Ikonografický rozbor vyobrazení:

„*A perpendendo pendet*“ – závisí na rozvažování (závisí na úvaze).

6.2.2 Vyobrazení č. II

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 850 x 435 mm.

Ve spodním poli uprostřed je zobrazená postava chlapce sedícího na skále. Jeho nahé tělo je částečně kryto textilií (plášť? – páska přes pravé rameno chlapce) modré barvy. V rukou drží emblém zasazený do jednoduché barokní kartuše. Světlemodré pole emblému je jednoduchou linkou rozděleno na čtvrtiny. Ve vrchním poli, přecházejíc přes dělicí vertikální linii, je namalovaná půlka Kristovy trnové koruny, přes kterou je přetažená nápisová páska.

V prvním poli je namalovány znak františkánského řádu – dvě překřížené ruce s křížem (ruka Ježíše Krista a sv. Františka z Assisi) po levé straně nápis „*insignia*“. Uprostřed kartuše, v místě koruny se nachází nápis „*Seraphicae*“. V druhém poli je zachyceno pět ran – stigmat – s nápisem „*Religionis*“, po pravé straně vyobrazení. V třetím poli srdce propíchnuté ve třech místech jehlicemi s kulatou hlavičkou. V posledním, čtvrtém poli je namalována hlava anděla se šesti křídly. Vše na světlemodrém pozadí. Ve vrchním poli nad postavou chlapce, nápisová páska s nápisem: „*Signa in signia*.“

Ikonografický rozbor vyobrazení:

„*Signa insignia*“ – význačný (skvělý, obzvláštní) znak. V kartuši „*insignia Seraphicae religionis*“ – insignie (znaky) andělské řehole.

6.3 Knihovní skříň č. 3

Jde o druhou ze čtyř vysokých skříní, umístěnou v severovýchodní nice. Páska s nápisem „*Thli Specul: et Moralista, cum Controvers*“ (**Th**/eo/**I**/og/**i** **Specul**/ativi/ **et** **Moralista, cum** **Controvers**/is/, nebo /ionibus/ - /antibus/) nás upozorňuje na to, že se ve skříni nalézají díla spekulativních (teoretických) teologů a moralistů s oponenty. V případě upřednostnění slova *Controversantibus* by šlo o ty, kteří protiřečí, či mají námitky.

6.3.1 Vyobrazení č. I

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 985 x 435 mm.

Na výjevu je zachycen pták (s černým peřím) letící k slunci na obloze, které na něho shlíží. Pod nimi otevřená krajina, po levé straně skála se stromy (bez listí, jehličnany?). Ve spodní části obrazu stojí na zemi dva ptáci (s černým peřím) s roztaženými křídly a hlavy mají otočné směrem k letícímu ptáku. U ptáků stojících na zemi zobrazil malíř blíže neidentifikovatelnou rostlinu, která roste kolem nich. Ve vrchní části emblému, nad sluncem nápisová páska s textem: „*Ad alta exaltat.*“

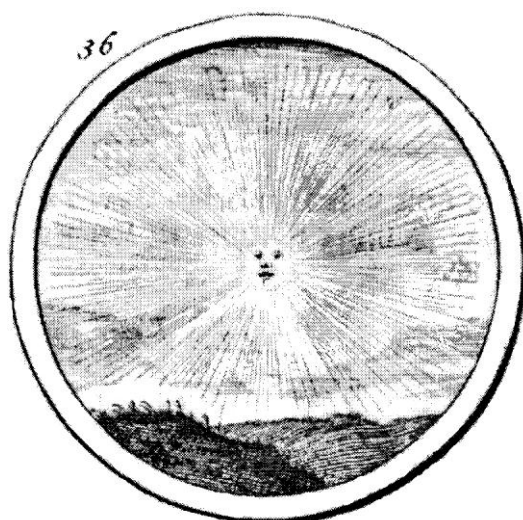
Ikonografický rozbor vyobrazení:

„*Ad alta exaltat*“ – k výšinám povznáší.

V souvislosti s významem latinského textu („*ad alta exaltat*“) považují za důležité si povšimnout, že malíř ve spodní části obrazu, ač ne moc výrazně, zobrazil rostlinu, která se

vine kolem, na zemi stojících opeřenců. Domnívám se, že se jedná o rostlinu, která jim má zabránit vzlétnout (roztážená křídla). Vzhledem, k negativní roli rostliny bych s největší pravděpodobností očekával bodláčí.

U Offelena²¹⁰ jsem našel emblém slunka, ke kterému patří text: „*Sie scheint für sich nicht, sondern für andere*“, což lze přeložit jako: „*nesvíí pro sebe, ale pro jiné*“.

Emblém slunce v Offelenově knize „*Symbol et emblemata*“

Vyobrazení ptáka vzlétajícího k slunci s textem „*Geliebt und gehaset*“ od Woyttense.

²¹⁰ OFFELEN, Heinrich. *Symbola et emblemata*. 1705. s. 13. emblém č. 36. [online]. [cit. 26. 5. 2011]. URL:<http://books.google.cz/books?id=6YoNAAAAQAAJ&pg=PP1&lpg=PP1&dq=offelen,+symbola&source=bl&ots=kY3v18dO2w&sig=PK1srZDmSgQ2UHowVr6Xv77zwNM&hl=cs&ei=BojdTeyEIIrMswbhk7G_BQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=8&ved=0CFMQ6AEwBw#v=onepage&q&f=false>.

Německý text: „*Geliebt und gehaset*“, v překladu: „*milován a nenáviděn*“ doprovází vyobrazení, na kterém vidíme ptáka vzletajícího k slunci. Po pozornějším zhlédnutí emblému však ve spodní části obrazu vidíme ještě sovu a netopýra v ruinách zděné budovy.²¹¹ A tak se nám vyjasňuje i smysl doprovodného textu. Slunce je milované denním ptactvem v nenávisti ho mají noční živočichové (sova, netopýr,...).

V případě našeho vyobrazení považují ještě za důležité vysvětlit význam symbolu bodláčí, o kterém se zmiňuji výše. Význam bodláčí se odvíjí od způsobu jeho zobrazení. Buď jako rostlina táhnoucí se po zemi nebo jako stojící a rostoucí do výšky. V prvním případě ho vnímáme jako symbol smutku, neúrodnosti a prázdnoty, protože potlačuje naději na vzrůst a zabraňuje růstu samotnému. V případě druhém je jeho význam pozitivny. Bodláčí rostoucí do výšky je symbolem trpělivosti a vytrvalosti.

Bodláčí v našem případě brání ptákům, stojících na zemi vzletnout k slunci. Kdybychom vnímali slunce jako symbol Boha a měli navíc na paměti text ze skříně samotné, který nás upozorňuje na uložená díla teologů a moralistů s oponenty, symbolizoval by k slunci vzletající pták toho „k výšinám povzneseného“, kterého si vybral Bůh (povzneslo slunce) k šíření svého slova (boj s oponenty řádu).

²¹¹ WOYTTENS, W. Laurentii. *Emblematischer Parnasus: worauf die Musen, ihre Blumen-Lese, zu allerhand Freunden...* Augspurg, 1727. s. 73. emblém č. 430. [online]. [cit. 16. 6. 2011]. URL:<<http://www.archive.org/details/mlaurentiiwolfga01woyt>>.

6.3.2 Vyobrazení č. II

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 985 x 435 mm.

Malba zachycuje muže sedícího za stolem. Ve své levé ruce drží dalekohled a pozoruje hvězdy na obloze. Hvězdy září, ale obloha je jasná – světlá. Svou pravou ruku má muž položenou na stole a ukazováčkem upozorňuje na astroláb ležící před ním. Ve vrchní části výjevu, nad hvězdami je nápisová páska s textem: „*Sidera considerat.*“ – hvězdy pozoruje.

6.3.3 Vyobrazení č. III

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 985 x 435 mm.

Malíř zde v jednoduché kompozici zachytil velice zajímavou scénu se želvou. Levá ruka vystupující z pravé části obrazu uhasíná o krunýř želvy louč (pochodeň). Na obrazu je velmi jednoduchá krajina: v pravé části výjevu dva stromy – jeden listnatý a jeden jehličnatý, ve spodní části výjevu je namalované bodláčí. Ve vrchní části emblému nápisová páska s textem: „*Velata revelat.*“ – zahalené (zastřené) odhaluje (odkrývá).

6.3.4 Vyobrazení č. IV

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 985 x 430 mm.

Do pravé části obrazu je umístěn stůl překrytý textilií bílé barvy. Na stole stojí dvě zavřené knihy (jedna vyšší, druhá nižší), o které se opírá třetí – otevřená. Z levé strany obrazu vystupuje pravá ruka držící brk, kterým zasahuje do textu v knize. Ve vrchní části emblému je nápisová páska s textem: „*Mendas emendat.*“ – chyby (nedopatření) opravuje.

6.4 Knihovní skříň č. 4

Jde o druhou ze tří nízkých skříní, umístěnou ve východní nice. Autoři knih uložených ve skříních jsou: „*Asscetae et Authores pii.*“ – asketové a zbožní autoři.

6.4.1 Vyobrazení č. I

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 860 x 455 mm.

Na tomto poli je zachycena loď na moři, která najela na břeh. Loď je zobrazena s jedním stěžněm, avšak bez plachet. Ve vrchní části obrazu nápisová páska s textem: „*Lymphas Linguendo.*“ – opouštějíc vlny.

6.4.2 Vyobrazení č. II

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 860 x 460 mm.

Krajina s mírným stoupáním a třemi různě skloněnými stromy (jehličnany). Umělec v krajině zobrazil různá zvířata: kozla, psa, lišku, zajíce, veverku, krávu (jenom hlavu) a zadní část těla nějaké vysoké zvěře (laň?, jelen?). Všechna zvířata jsou zachycena v běhu, až na kozla (v levém dolním poli), který stojí a působí klidným dojmem. Na obloze jsou jednoduchými tahy znázorněni létající ptáci. Vrchnímu poli obrazu vévodí pták Fénix namalovaný skoro až v šípovitém letu. Nad ním nápisová páska nesoucí text: „*Terra ferret.*“ – země děsí.

6.5 Knihovní skříň č. 5

Jde o třetí ze čtyř vysokých skříní, umístěnou v jihovýchodní nice. Páska s nápisem: „*Concionatores, et Sermonista, cum fractantibus ma'am*“ (**Concionatores, et Sermonista, cum fractantibus ma/teri/am**) nám dává na vědomí, že ve skříni se nalézají díla kazatelů a řečníků a těch, kteří pojednávají o látce.

6.5.1 Vyobrazení č. I

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 980 x 470 mm.

Zobrazená je krajina s dvěma protilehlými kopci. Mezi nimi, teče údolím řeka, která se meandrovitě zatáčí k levé části obrazu. V levé části vyobrazení se pod kopcem nachází mlýn (čtyři budovy, jedna s mlýnským kolem). Na kopci tři do různých směrů nakloněné jehličnaté stromy a jeden keř. V popředí pravého pole vysoký listnatý strom. V pozadí obrazu zalesněná krajina a slabě čitelný obrys města. Za městem vystupuje vysoký kopec. Ve vrchní části obrazu je namalován velký barokní pozoun, zdoben provázkem se třemi střípci. Nad ní nápisová páska nesoucí text: „*Animal et examinat.*“ – oživuje a zkouší.

6.5.2 Vyobrazení č. II

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 980 x 465 mm.

V levém poli obrazu je budova nápadně připomínající hrobku. Její vrch je porostlý vegetací. Napravo od ní stojí vysoký jehličnan, který se od ní odklání. Ve vrchním pravém rohu je zobrazen ohnivý jazyk a tři blesky zasahující střechu stavby. Ve vrchní části malby nápisová páska nesoucí text: „*Angit quem tangit.*“ – trápí (souží), koho zasáhne.

6.5.3 Vyobrazení č. III

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 970 x 475 mm.

Na malbě je zachycen tesařský dvůr. Dojem uzavřeného prostoru navozuje dřevěný prkenný plot. Malíř zde zachytil opracovávání kulatiny na trám. Kmen stromu je položen na dřevěnou kozu (v levé části obrazu). K fixování kmene ke koze je použita železná kramle. Do kmene je zařata sekýra, tzv. širočina, která se používá k odsekávání krajiny. Na obraze jsou zachycené další druhy nářadí: pila opřená o kmen stromu, úhelník, vrták ležící na zemi a vědro, pravděpodobně s práškovou rudkou pro označování odsekávaných okrajů.²¹² Ve vrchní části obrazu je nápisová páska s textem: „*Inaequalia aequat.*“ – nerovné zarovává.

²¹² ŠKABRADA, J. *Konstrukce historických staveb*. Praha, 2003. s. 62. ISBN 80-7203-548-7.

6.5.4 Vyobrazení č. IV

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 985 x 465 mm.

Ve spodní části obrazu je šest jednoduchých včelích úlů vyrobených z kmenů stromů. Úly jsou z vrchu kryté latěmi, na kterých leží chleby. Kolem česer a nad úly vidíme včely vylétávající vysoko k obloze. Ve vrchní části obrazu nápisová páska s textem: „*Pungit et ungit.*“ – bodá a maže (navoní).

6.6 Knihovní skříň č. 6

Jde o třetí, poslední z nízkých skříní, která je umístěná v jižní nice knihovny. Z nápisové pásky na skříni: „*Historici, Medici, et Juristae.*“ se dozvídáme, že autory knih jsou historikové, lékaři a právníci.

6.6.1 Vyobrazení č. I

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 810 x 435 mm.

Na malbě je zobrazena levá ruka vycházející z levé části obrazu, která v dlani drží kytici s růžemi a liliemi. Ve vrchní části obrazu je vidět nápisová páska s textem: „*Delecti delectant.*“ – vybraní těší (baví).

6.6.2 Vyobrazení č. II

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 805 x 440 mm.

Na druhém výjevu malíř scénu opět zjednodušil, zobrazil pouze pravou ruku vystupující z pravé strany obrazu. Ruka je natažena nad stolem pokrytým modrým ubrusem, na kterém leží velký měšec, kovový hlubší talíř a vedle něj pootevřený nožik. Z vnitřní strany paže vytéká tenký, ale silný proud krve, která dopadá do téměř plného talíře pod ní. Ve vrchním poli obrazu nápisová páska s textem: „*Ex vena Saepe venena.*“ – z žíly (tepny) často nákazy (jedy, otravy).

6.7 Knihovní skříň č. 7

Jde o čtvrtou, poslední z vysokých skříní, která je umístěná v jihozápadní nice. Páska s nápisem: „*Phli, Astrol: cum Humanistis, et Miscel:*“ (**Ph/i/l/osoph/i, Astrol/ogi/ cum Humanistis, et Miscel/anea/,** nebo */laneis/*), uvádí autory knih v této skříní uložených, kterými jsou filosofové, astrologové spolu s humanisty a jiné různosti nebo rozmanitosti.

6.7.1 Vyobrazení č. I

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 960 x 425 mm.

Výjevu dominují vysoké kmeny stromu bez listí, které do tvaru polokruhu uzavírají prostor, který má uprostřed malý palouček. Kolem stromů poletují ptáci a někteří z nich usedají na větve stromů. Na palouček umístil malíř dvě klece na ptáky. Klece jsou zavřené a prázdné. Před nimi sedí několik ptáků. Do pravého dolního rohu obrazu je umístěna jednoduchá stavba krytá rákosem se dvěma malými okny. S největší pravděpodobností se jedná o loveckou pozorovatelnu. Z oblohy směrem na palouček se vrhá velký černý pták. Ve vrchním poli obrazu nápisová páska s textem: „*Fortē Fortvito*‘.“ – všelikou náhodou.

6.7.2 Vyobrazení č. II

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 960 x 430 mm.

Přibližně do poloviny výšky obrazu sahá dvoudílný závěs, který podhaluje scénu se stolem, na kterém vlevo leží „váček štěstí“, vpravo stojí buben a na něm tři hrací kostky. Nad nimi, v prostoru pod závěsem, se ve vzduchu vznášejí předmět nejasného určení složený z perel, medailonků, prstenů a zrcadélek. Ve vrchní části obrazu nápisová páska s textem: „*Sorte Fortuna*..“ – osudem (losem) štěstěna (štěstí).

6.7.3 Vyobrazení č. III

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 960 x 425 mm.

Malba s jednoduchou kompozicí znázorňující dva chordofony²¹³ pověšené na hřebíky. Teoreticky by se mohlo jednat o loutnu a fideu, leč v detailech těchto nástrojů vyobrazení nezodpovídá. Ve vrchním poli obrazu nápisová páska s textem: „*Chordis dat gaudia cordis.*“ – strunami dává potěšení (radost) srdce (mysli).

²¹³ Chordofony neboli chordofonickými nástroji se nazývají všechny strunné a smyčcové hudební nástroje.

6.7.4 Vyobrazení č. IV

Popis vyobrazení:

Rozměr rámové výplně je 955 x 425 mm.

Dominantou malby je roh hojnosti, který se táhne od vrchního pole malby skoro až do jejího středu. Z rohu vypadává kvadrátek,²¹⁴ koruna, pomeranč, žezlo, vycházková hůl (?), náhrdelník, hrací karty, kniha a růže. Ve vrchním poli obrazu je nápisová páska s textem: „*Pro variis varia.*“ – různé pro různé (kvůli různému).

²¹⁴ Jedná se o kněžský biret (klobouk).

6.8 Obrazy v supraportách

V knihovně se z původního počtu pěti supraport dochovaly jen čtyři. Jde o supraportu nad kamenným ostěním vstupních dveří a tři supraporty nad vysokými knihovními skříněmi (skříně č. 1., č. 3., č. 7.). V případě ztracené páté supraporty – nad skříní č. 5, se dochovala pouze její spodní část.

V supraportách jsou napevno osazené dřevěné oválné medailony s mírně konkávně vypouklou lícovou stranou. Jejich vsazení do supraport bylo provedeno po vyřezání dekoru. Supraporta byla následně opatřena jednotným křídovým – křídovým povrchovým nátěrem. Samotná malba vyobrazení v polích medailonků probíhala až následně. Dosvědčují to odkrytá místa nátěru, shodného s barevností povrchu supraporty, který se objevuje u rámu obrazů, kam není malba úplně dotažená.

Na rubovou stranu medailonů byly pomocí dřevěných kolíčků fixovány dřevěné hranoly (foto. 46.), které posloužily k zajištění stabilizace oválu a bránily jeho deformaci. Druhotně posloužily i k fixování háčků s prodlouženým ramenem. Háček zapadá do oka zapuštěného ve zdi, čímž je poměrně stabilně jištěná vrchní část supraporty.

V případě samotných výjevů se jedná o olejomalbu. Malíř v supraportě nad vstupními dveřmi zobrazil praotce Adama, sv. Františka z Assisi nad skříní č. 1., sv. Antonína z Padovy nad skříní č. 3. a sv. Bonaventuru nad skříní č. 7.

6.8.1 Supraporta nad hlavním vchodem

Do oválného pole (35 x 30 cm) supraporty nad hlavním vchodem zasadil malíř scénu s praotcem Adamem. Adam je zde zobrazen jako starší muž s bederní rouškou, který motykou okopává kousek pole. Ve spodní části olejomalby je nápis, který nás odkazuje na verš z knihy Genesis „Gen:3, V 19.“.

V Bibli se na daném místě dočteme: „*V potu tváři své chléb jísti budeš, dokavad' se nenavrátiš do země, poněvadž jsi z ní vzat. Nebo prach jsi a v prach se navrátiš*“.²¹⁵ Jde o jeden z trestů, kterými Bůh trestá první lidi za pozření jablka ze zakázaného stromu poznání.

Jméno Adam – odvozeno od „*adamah*“ = země (hlína), znamená označení člověka obecně. Později vlastní jméno prvního člověka.²¹⁶

Podle biblického vyprávění usadil Bůh Adama a Evu do zahrady v Edenu, kde žili spolu s Bohem. Avšak Adam s Evou porušili Boží příkaz a jedli z plodů „stromu poznání dobra a zla“, ze kterého jako jediného jim bylo zakázáno jíst. Za tento hřích byly potrestány vyhnání z ráje.

V gnostickém učení²¹⁷ se příběh o prvotním hříchu interpretuje obvykle odlišně. Jelikož je stvořitel tohoto světa chápán jako zlý, jeho příkazy mají za úkol člověka uvěznit a zahalit mu pravdu o něm samém tak, aby se jí nemohl dopátrat. Had tedy, pokud Adamovi a Evě říká, že „*budou jako Bůh*“, pak je nenabádá ke zlému, ale pouze jim vyjevuje, kým skutečně jsou. Proto je v těchto systémech had často symbolem tajného, spásného poznání.

V křesťanské teologii jsou Adam i Eva prvními lidmi, kteří stojí na začátku jak vůbec stvoření obecně, tak i na začátku jeho pádu a bídy. Proto křesťanská teologie ráda přirovnává „*prvního Adama*“ k „*druhému, novému Adamovi*“, tj. ke Kristu. Kristus totiž, obdobně jako Adam, stojí na počátku nového stvoření a obnovení vztahu s Bohem, který Adam svým hříchem ztratil. Už sv. Pavel chápe Kristovu smrt a vzkříšení jako nové stvoření.

Adam je nejčastěji zobrazován jako nahý muž držící v ruce jablko se ženou, stromem a s hadem (Adam a Eva u stromu poznání). Další, velmi častou scénou je vyobrazení jejich vyhnání z ráje andělem s plamenným mečem nebo, jak je to i v našem případě zachycení Adama při práci na poli.

²¹⁵ *Bible svatá. Písmo svaté starého i nového zákona podle posledního vydání králického z roku 1613.* Praha, 1994. ISBN 80-8510-06-9.

²¹⁶ RULÍŠEK, Hynek. *Postavy, atributy, symboly.* Karmášek, 2006. ISBN 80-239-7434-3.

²¹⁷ Gnóze (z řeckého *gnósis* – poznání) je souhrnné označení pro mystický náboženský a filosofický proud, který silně ovlivnil pozdní antiku a nepřímo i pozdější evropskou kulturu. Vysvobozením z pout hmotného světa může člověk podle něho dosáhnout poznáním, když v sobě objeví skrytou božskou jiskru. Dříve se pokládala za křesťanskou herezi, současní odborníci ji však spíše pokládají za samostatný myšlenkový proud. Jedinou gnostickou skupinou, která kontinuálně přežila od starověku do současnosti, jsou mandejci (náboženské a etnické společenství žijící převážně v jižním Íránu a Iráku).

6.8.2 Supraporta na skříní č. 1

Na obrazovém poli (39 x 33 cm) supraporty je zachycen zakladatel řádu sv. František z Assisi. Autor malby zobrazil Františka jako poustevníka sedícího a čtoucího si knihu v jeskyni. Sv. František, oděn do hábitu hnědé barvy s kapucí, si levou rukou opřenou o kamenný stůl podpírá hlavu a ukazovákem pravé ruky si pomáhá při čtení textu v knize. Na dlani pravé ruky má světec stigma a nad hlavou s tonzurou má jednoduchou svatozář vytvořenou překřížením dvou linek do tvaru ondřejského kříže. Pod knihou trčí malý bičík. Napravo od knihy je položena lebka a vedle ní stojí krucifix.

Sv. František z Assisi (*1181 /1182/ Assisi – †1226 Assisi) je zakladatelem řehole menších bratří, františkánů – terciářů a spoluzakladatel řádu klarisek.²¹⁸ Sv. František z Assisi zvaný též sv. František Serafinský, vlastním jménem Giovanni Battista Bernardone, byl synem bohatého kupce s látkami.²¹⁹

Nemoc a roční zajetí po prohrě Assisi s Perugií změnilo jeho pohled na život a po několika opakujících se snech s Božím viděním se vydává na pouť do Říma. Tu však zažívá velké zklamání z bohatství církve a rozhoduje se pro život chudý, nezkažený bohatstvím a chtíčem. Při svém putování rozdává peníze z otcova majetku, který časem syna vydědí. František opouští domov s prázdnými kapsami a mysticky se zasnoubí s „paní Chudobou“.²²⁰

V letech 1207 – 1209 žije opuštěn v kapli Andělské Panny Marie (Porciunkule).²²¹ V té době se okolo něj začínají shromažďovat první jeho příznivci – žáci. V roce 1209

František sepisuje jednoduchá řeholní pravidla a vydává se na cestu do Říma k papeži

²¹⁸ RUSINA, Ivan – ZERVAN, Marian. *Životy svätých. Ikonografia*. Bratislava, 1994. s. 197. ISBN 80-7095-019-6.

²¹⁹ ATTWATER, Donald. *Slovník svätých*. Praha, Vimperk, 1993. s. 146. ISBN 80-85776-06-5 (PAPYRUS). ISBN 80-901365-7-5 (JEVA).

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ Porciunkule (z lat. *Portiuncula* – malý pozemek) je vžitě jméno pro kapli Panny Marie Andělské, čtyři kilometry od Assisi v Umbrii ve střední Itálii. Kaple se proslavila tím, že v kruhu svých druhů zde 3. října 1226 zemřel svatý František.

Inocencovi III. Ten schválení řehole odmítá, ale po vidění ve snu, kdy spatřil Františka, jak podpírá papežský kostel sv. Jana v Lateráne²²² se uvolí alespoň k jejich ústnímu schválení. Umožnil tak vznik Řádu menších bratří. Písemného potvrzení, již rozšířené řehole²²³ se sv. František dočká roku 1223 od papeže Honoriuse III.

Roku 1212 zakládá spolu se sv. Klárou Řád sv. Kláry.²²⁴ V roce 1218 pak zakládá řád pro věřící, kteří by ho chtěli následovat, ale nemohou nebo nechtějí se vzdát světského života tzv. třetí řád (terciáři).²²⁵

Když se v roce 1224 modlil v kostele na hoře La Verna, tak se na jeho těle objevují stigmata, které mu již zůstaly do konce života a stali se pro něj určitou „náhradou“ za nenaplněnou touhu po mučednické smrti. Sv. František umírá 3. října roku 1226 v Porciunkuli, v chatrči na zemi přikryt vypůjčeným pláštěm.

Pochovaný je v bazilice sv. Františka v Assisi. Papež Řehoř IX. ho svatořečil již 16. července roku 1228. Je patronem františkánů, Itálie, ekologie a také vlčat (nejmladších skautů). Jeho svátek se slaví 4. října.²²⁶

Františkánskou chudobu bychom neměli chápat jen jako záležitostí sociální, ale i asketickou. Umírněnost v užívání vytváří v lidské duši prostor vnitřní svobody a pohotovosti plně se angažovat pro Boží království. Sv. František toužil hlásat slovo boží po celém světě a nabádal k tomu i své následovníky. Stal se tak vlastně zakladatelem organizované misijní činnosti.

Atributy sv. Františka jsou: františkánský hábit, stigmata, krucifix, lebka, zeměkoule, bořící se dům, jehně a vlk.

²²² (Arci)bazilika Nejsvětějšího Spasitele a sv. Jana Křtitele a Jana Evangelisty, známější jako bazilika sv. Jana na Lateráně (*San Giovanni in Laterano*). Jde o jednu ze čtyř římských patriarchálních bazilik s biskupským kostelem (katedrálou) Říma.

²²³ Poslání: zdůrazňování života v chudobě, kázání obhajoba autentického učení církve, studijní činnost a působení v misích.

²²⁴ Řád svatě Kláry (*Ordo Sanctae Clarae*, u nás známé jako Klarisky nebo Řád chudých paní). Členkou tohoto řádu byla svatá Anežka Česká.

²²⁵ Mezi jeho příslušníky patřil např. francouzský král Ludvík IX. nebo německá šlechtična Alžběta Durynská.

²²⁶ Málo známým dědictvím po svatém Františkovi je vánoční zvyk stavění betlémů. Zřejmě jako první, na Vánoce v Grecciu roku 1223, zinscenoval scénu narození Páně v chlévě se živými zvířaty, kde za přítomnosti vesničanů sloužil i mši.

6.8.3 Supraporta nad skříní č. 3

Na obraze (40,5 x 33 cm) je zobrazen sv. Antonín z Padovy. Malíř jej znázornil ve františkánském oděvu, klečícího na zemi s rukama překříženými na prsou. Nad hlavou má nimbus z překřížených čar. Antonín svůj zrak upírá na postavu anděla, jenž k němu sestupuje z levé části obrazu. Malba je však hodně znečištěna a tak není dobře čitelné, zda anděl sv. Antonínovi něco podává, nebo k němu jen promlouvá. Na skále před světcem leží lilie, na skále za ním leží zavřená kniha.

Sv. Antonín z Padovy (*1195 Lisabon – †1231 Padova) původně křestním jménem Ferdinand (port. *Fernando*) byl portugalský františkánský mnich, teolog a kazatel. Jeho matka, která pocházela z bohaté šlechtické rodiny, vedla syna k víře a křesťanské výchově. V patnácti letech vstoupil Fernando do řádu augustiniánů v Lisabonu, kde se věnoval hlavně studiu Bible. Později byl na vlastní žádost přeložen do kláštera v Coimbre. Zde získal značné teologické vzdělání a byl zde i vysvěcen na kněze. V touze po misionářské práci a mučednické smrti vystoupil roku 1220 z řádu augustiniánu, přihlásil se k následovníkům sv. Františka a přijal jméno Antonín.

Byl vyslán do Maroka, aby tam pracoval mezi muslimy. Zdraví ho však donutilo k návratu do Evropy. Cestou domů přistane loď nuceně na Sicílii. Odtud se Antonín vydal do Assisi, kde se na právě koná generální kapitula řádu a setkal se sv. Františkem.²²⁷ Zůstal v Itálii. Nejprve tráví nějaký čas v klášteře Monte Paolo u Forli. Později na radu sv. Františka vstoupil do kláštera v Bologni, kde se zaměřil na studium mystické teologie pod vedením slavného Tomáše od sv. Viktora.²²⁸ Zároveň plnil v Itálii a ve Francii úkoly dané mu řádem. Brzy se zjistilo, že má neobyčejné kazatelské schopnosti. Svým kázáním strhával nejenom prostý lid, ale i učence. Byl jmenován prvním učitelem teologie pro Menší bratry.

Pochovaný je v Padově, odtud i příjmení Paduánský či z Padovy. Jeho přimlouvám bylo brzo připisováno mnoho zázraků a jeho hrob se stává poutním místem.

²²⁷ RULÍŠEK, Hynek. *Postavy, atributy, symboly*. Karmášek, 2006. ISBN 80-239-7434-3.

²²⁸ Opatství sv. Viktora (Francie, Marseille) bylo ve středověku významným teologickým centrem.

Sv. Antonín si díky své přisnosti, nebojácnosti, nemilosrdnosti vůči hříšnému kléru a utlačovatelům bezbranných vysloužil přezývku „*kladivo kacířství*“.²²⁹

Atributy sv. Antonína Paduánského jsou: lilie, kniha, kříž, nebo krucifix, chléb, dítě (Ježíšek). Zobrazován bývá jako mladý a bezvousý františkán.

6.8.4 Supraporta nad skříní č. 5

Jedná se o jedinou supraportu, která se nedochovala. Na vrcholu skříně po ní zbyla pouze spodní část. V prostoru knihovny ani kláštera nebyly objeveny žádné ze scházejících částí. Ani na fotografiích knihovny z probádané literatury se skříň nebo její supraporta neobjevuje. A tak motiv výmalby obrazového pole supraporty zůstává otázkou a lze se jen dohadovat, který ze světců zde byl vyobrazen – s přihlédnutím na světce z ostatních supraport připadá v úvahu sv. Jan Kapistránský

Sv. Jan Kapistránský (*1386 Capestrano – †1456 Ilok u Dunaje). Jan studoval práva v Perugii a Bologni. Po studiích se stává soudcem v Neapoli. Zasahuje do sporů krále Ladislava s vzdoropapežem Janem XXIII.²³⁰ A roku 1415 je v Perugii vězněn. Ze zajetí se vykupuje sám. Útrapy života a zjevení sv. Františka ho vede na cestu řeholního života a roku 1416 vstupuje do řádu františkánů observantů. Časem se z něho stává významný a vyhledávaný kazatel. Bosý prochodil téměř celou Evropu. V Praze se pokoušel o obrácení husitů. Účastnil se křížové výpravy proti Osmanské říši při oblehání Bělehradu, kde povzbuzoval vojska Jana Hunyadyho.²³¹

Sv. Jan Kapistrán byl velmi významný kazatel své doby, nazývaný „*apoštol Evropy*“. Snažil se o nápravu mravů lidu i kléru a šířil úctu k Ježíšovu jménu.

Atributy sv. Jana Kapistránského jsou: korouhev a kříž v ruce, terč s monogramem IHS, mitry u nohou (odmítl biskupský úřad), Turek u nohou.

²²⁹ ATTWATER, Donald. *Slovník svatých*. Praha, Vimperk, 1993. s. 53. ISBN 80-85776-06-5 (PAPYRUS). ISBN 80-901365-7-5 (JEVA).

²³⁰ Vzdoropapež Jan XXIII., který nedávno úspěšně dobyl na Svatém otci Řehořovi XII. papežské sídelní město Řím, vyhlásil křížovou výpravu, proti Řehořovu ochránci, neapolskému králi Ladislavovi. Roku 1412 přijíždí do Prahy i papežští zmocněnci, mající za úkol prodat co nejvíce odpustků. V Praze se dostávají do sporu s Janem Husem, který toto „svatokupectví“ rázně odsuzoval.

²³¹ Obléhání Bělehradu (Nándorféhvár) se odehrálo 4. července až 22. července 1456. Maďaři pod vedením Jana Hunyadyho odrazili turecké obléhatele.

6.8.5 Supraporta nad skříní č. 7

V ústředním poli (38 x 32,5 cm) supraporty je znázorněn sv. Bonaventura. Umělec jej znázornil jako františkánského mnicha před otevřenou knihou položenou na kamenném stole (oltáři?). Bonaventura má ukazovák své levé ruky položený na stránce, která je však nepopsaná. V pravé ruce třímá kardinálský klobouk, který drží v úrovni své hlavy. Zrak upírá směrem ke klobouku. Nad hlavou, stejně jako v případě ostatních světců, má nimbus z překřížených čar.

Sv. Bonaventura (*1221Bagnoreggio – †1274 Lyon), biskup a církevní učitel. Bonaventura, vlastním jménem Giovanni di Fidanza, byl jedním z nejvýznamnějších představitelů scholastiky.

Opouští Itálii a vydává se na studia na pařížskou univerzitu. Po vzoru svého učitele Alexandra Haleského²³² vstupuje roku 1238 do františkánského řádu a přijímá jméno Bonaventura. V Paříži učil a kázal několik let. Spolu se sv. Tomášem Akvinským obhajuje žebравé mnichy vůči jejich oponentům.²³³

V letech 1257 – 1274 vykonával úřad generálního představeného františkánského řádu. Za jeho asistence byl františkánský řád zreformován. Úřad vykonával sv. Bonaventura tak svědomitě, že je považován za druhého zakladatele řádu. V souvislosti s nadcházejícím 2. lyonským koncilem²³⁴ přijal roku 1273 kardinálský klobouk jen proto, aby posílil svůj vliv a mohl tak i na koncilu hájit zájmy žebравých řádů, které zachránil před zánikem.²³⁵

Atributy sv. Bonavetury jsou: kardinálský klobouk, biskupská mitra, kříž, kalich, kniha.

²³² Alexandr Haleský byl anglickým teologem a filozofem. Je zakladatelem pařížské františkánské školy. Autor první teologické summy (celkového podání teologické nauky, v níž středověk našel originální nástroj uspořádání vlastních poznatků a vědění).

²³³ ATTWATER, Donald. *Slovník svatých*. Praha, Vimperk, 1993. s. 78. ISBN 80-85776-06-5 (PAPYRUS). ISBN 80-901365-7-5 (JEVA).

²³⁴ Zasedání koncilu začalo 7. května 1274. Svolal jej papež Řehoř X., který mu i předsedal. Účastnil se ho i Jakub I. Aragonský, vyslanec byzantského císaře Michaela VIII. Palaiologa se zástupci řeckého kléru a vyslanci tatarského chána.

²³⁵ Zejména dominikány.

6.9 Obrazy na stěnách

Nad okenními otvory na severní, východní a jižní straně jsou na zdi pověšeny tři obrazy. Jde o zobrazení tří církevních otců: sv. Ambrože, sv. Řehoře Velikého a sv. Jeronýma. Katolická církev je řadí mezi velké západní církevní Otce. Aby nejčastěji uváděná čtveřice Otců byla kompletní, musíme uvést ještě sv. Augustina. Ten v knihovně chybí. S přihlédnutím k pravděpodobně zamyšlené koncepci výzdoby stěn portréty čtyř největších západních církevních Otců, bychom portrét sv. Augustína mohli očekávat nad vchodem do knihovny. Zde se v současné době nachází kříž. Domnívám se tedy, že původně byly v knihovně portréty všech čtyř Otců, avšak vyobrazení sv. Augustína se nám bohužel nedochovalo.

Malba je provedena na plátěné podložce technikou tempery. Obrazy jsou adjustovány do vyřezávaných dřevěných rámu s křídovou povrchovou úpravou. Způsob povrchové úpravy je totožný s pojetím povrchu jednotlivých supraport. Lze tedy předpokládat, že jak interiér knihovny, tak i obrazy pověšené na stěnách, vznikaly přibližně ve stejné době nebo aspoň ve stejné dílně. V případě vyobrazení sv. Ambrože a sv. Jeronýma došlo při adjustování k užití rámu stejného zdobného motivu, totiž vavřínového věnce.

6.9.1 Sv. Ambrož

Celkový rozměr obrazu s rámem: 51 x 40 cm, rozměr samotné malby (z pohledové strany): 42,5 x 30,5 cm.

Svatého Ambrože ztvárnil umělec jako staršího muže s vousy oděného do biskupského oděvu, na hlavě s mitrou. Ambrož je zobrazen jako sedící a na kolenou si levou rukou přidržuje otevřenou knihu, na kterou upírá i svůj zrak. Svoji pravou ruku má položenou na včelím úle. Nad hlavou má nimbus z překřížených čar.

Sv. Ambrož (*339 Trevír – †397 Milán) byl synem římského prefekta v Gálii. Po smrti otce odchází s matkou do Říma, kde studuje rétoriku a právo. Ambrož nastoupil úřednickou cestu odpovídající postavení jeho rodiny a v roce 370 se stal správcem provincií v Horní Itálii (Aemilie a Ligurie) se sídlem v Miláně.

Když se v této hodnosti pokoušel o zprostředkování ve sporu o nástupce milánského biskupa Auxentia, jednající strany se najednou dohodly na něm jakožto na novém biskupovi. Ambrož se po jistém zdráhání podvolil, přijal křest a biskupské svěcení a roku 374 nastupuje do biskupského úřadu v Miláně.

Dle legendy způsobilo jeho zvolením biskupem dítě, které z davu vykřiklo jeho jméno, v čemž věřící spatřili znamení Ducha Svatého.²³⁶

Ambrož je považován za obratného politika, který i díky svému vlivu na císaře Gratiana a Theodosia významně napomohl vítězství nauky nikajského koncilu²³⁷ na Západě. Své učení šířil více formou kázání než spisy. Přesto je autorem řady pastorálních spisů (O povinnostech, O svátosti, O víře aj.).²³⁸ První úspěšně propagoval chrámový zpěv jako prostředek šíření pravé víry. Poprvé použil pojmu „mše“ pro eucharistickou slavnost. Pannu Marii představil jako Bohorodičku a pannu – matku, jako předobraz církve.

Bojoval proti ariánskému kacířství, které odmítalo uznat trojjedinost Boha. Pod jeho vlivem se ke křesťanství obrací i Augustin. Ambrož je spolu se sv. Augustinem, Jeronýmem a Řehořem Velikým jedním ze čtyř velkých učitelů západní církve.

Po smrti byl pohřben mezi těly sv. Gerváse a Protáse v basilice, která dnes nese jeho jméno.²³⁹

Roku 1295 jej papež Bonifác VIII. jmenoval jako prvního učitele církve.

Sv. Ambrož je zobrazován jako starší biskup s vousem. Jeho atributy jsou: úl, včely nad dětskou kolébkou,²⁴⁰ bič se třemi uzly (trojice Boží), kniha, kosti (sv. Gerváse a Protáse).

²³⁶ RULÍŠEK, Hynek. *Postavy, atributy, symboly*. Karmášek, 2006. ISBN 80-239-7434-3.

²³⁷ Nikájské vyznání je společné vyznání víry (krédo) vyznávající božství Ježíše Krista. Koncil svolal císař Kónstantínos v roce 325 do maloasijského města Nikaia. Koncil se zabýval sporem o nauku Areia z Alexandrie (ariánská hereze), který se týkal povahy Kristovy osoby a vztahu Božího Syna k Bohu Otci. Na koncilu bylo zformulováno nikájské vyznání víry, které především výrazy "*Syn je soupodstatný s Otcem*" a "*Syn je z Otcovy podstaty*" znovu arianismus odmítlo. Dalším z výsledků koncilu byla shoda církvi na způsobu výpočtu data pro slavení Velikonoc. Tyto svátky mají v církvi jako oslava Kristovy smrti a vzkříšení ústřední místo, a církev proto považovala za důležité Ježíšovo vzkříšení slavít ve stejnou dobu.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ Bazilika sv. Ambrože Miláno.

²⁴⁰ Dle legendy mu včely snášely med do úst. Což má odkazovat na sladkost jeho řeči.

6.9.2 Sv. Řehoř I. Veliký

Celkový rozměr obrazu s rámem: 62 x 40 cm, rozměr samotné malby (z pohledové strany): 41 x 24 cm.

Svatý Řehoř je zobrazen jako bezvousý muž oděn do papežského oděvu na hlavě s tiárou.

Malíř zachytil scénu, ve které Duch Svatý v podobě holubice našeptává do ucha světce Boží zjevení. Řehoř je zobrazen v božím vytržení s pozdviženým zrakem a mírně nakloněnou hlavou. Levou rukou si přidržuje otevřenou knihu, do které zapisuje zjevenou Boží vůli.

Řehořovou svatost připomíná jednoduchý kruhový nimbus namalovaný nad tiárou.

Sv. Řehoř I. Veliký (*540 Řím – †604 Řím) byl v pořadí 64. papežem katolické církve a prvním z papežů, který začal používat titul „služebník služebníků Božích“ (lat. *servus servorum Dei*) a je považován za jednoho ze zakladatelů světské moci papežské.

Pocházel z římské senátorské rodiny. Jeho otcem byl sv. Gordian, matkou sv. Sylvie. V letech 572 – 573 zastává úřad římského městského prefekta. Po smrti svého otce zakládá Řehoř ve své rodném domě klášter sv. Ondřeje a na rodinných statcích na Sicílii dalších šest klášterů. Později se sám vzdává svého světského úřadu a roku 575 vstupuje do kláštera sv. Ondřeje jako prostý mnich.²⁴¹

V letech 579 – 585 plní funkci papežského vyslance v Konstantinopoli, odkud se vrací roku 586. Poté působil jako jáhen v papežské kanceláři. Papežem byl zvolen – dle tradice údajně proti své vůli – roku 590 během dohasínající morové epidemie a longobardských nájezdů.

Dle legendy se při procesí, které uspořádal na odvrácení moru, zjevil nad Hadrianovým mausoleem archanděl Gabriel (dnes Andělský hrad), který zasunul svůj meč do pochvy, na znamení pomnutí nákazy. Anděl zasouvající meč do pochvy se pak objevoval v morové tématice až do 18. století.

Řehoř se snažil o obnovu a prohloubení křesťanského života a liturgie. Je autorem

²⁴¹ RULÍŠEK, Hynek. *Postavy, atributy, symboly*. Karmášek, 2006. ISBN 80-239-7434-3.

významných teologických spisů.²⁴²

Roku 596 vyslal benediktinského opata Augustina se skupinou mnichů do Británie, a položil tak základy k jejímu pokřesťanštění.

Sv. Řehoř je zobrazován jako papež, nebo jako jeden ze čtyř církevních otců. Jeho atributy jsou: lebka, holubice na rameni, štít s dvojitým křížem, oheň nad hlavou.

6.9.3 Sv. Jeroným

Celkový rozměr obrazu s rámem: 52 x 41 cm, rozměr samotné malby (z pohledové strany): 42,5 x 31 cm.

Umělec zachytil sv. Jeronýma v jeho nejčastěji zobrazované podobě a téměř se všemi atributy světce.

Sv. Jeroným je zobrazen jako sedící poustevník v jeskyni. Svoji hlavu má světec pootočenou k levé části obrazu, kde se mu zjevuje trubka jako odkaz na jeho vidění Posledního soudu na poušti. Ve své pravé ruce svírá kámen a levou rukou drží na svých kolenou otevřenou knihu otočenou k divákovi. V levém dolním rohu obrazu sedí vedle něho lev. Na skále za postavou světce je pověšený kardinálský klobouk. Nad hlavou světce se vznáší křížový nimbus.

Sv. Jeroným (*347 Stridon – †420 Betlém) byl významný křesťanský spisovatel, jeden z církevních Otců a učitelů církve, teolog a překladatel Bible do latiny.

Jeroným Sofronius Eusebius se narodil v křesťanské rodině v tehdejší římské provincii Illyricum. V Římě vystudoval gramatiku, filosofii a rétoriku.

Roku 366 se dal pokřtít papežem Liberiem. Roku 377 odešel do Antiochie. Dva roky žije jako poustevník v chalkidské poušti. Dle legendy si ochočuje lva poté, co mu vytáhl trn z nohy.

V Antiochii byl v roce 379 vysvěcen na kněze, ale pro spory s ariány odchází do Konstantinopole, kde studoval u jednoho z tzv. kappadockých Otců, sv. Řehoře z Nazianzu.²⁴³

²⁴² Morální teologie, Liber regulae pastoralis, Dialogi, Moralia aj.

²⁴³ RULÍŠEK, Hynek. *Postavy, atributy, symboly*. Karmášek, 2006. ISBN 80-239-7434-3.

Roku 382 se vrátil do Říma a jako znalec řečtiny a hebrejštiny a stává se rádcem papeže Damasa I. Pro neshody s papežem Siriciem opouští roku 385 Řím a uchýlí se do Betléma, kde pokračoval v překladu písma do latiny, jimž byl pověřen.

Jeroným je znám především jako překladatel Vulgáty, biblického překladu do mluvené latiny. Vulgáta byla víceméně korekturou starších latinských překladů a dodnes je nejvýznamnějším biblickým překladem. Starý zákon překládal Jeroným přímo z hebrejštiny s výjimkou žalmů, které překládal celkem třikrát, a nakonec se nejvíce vžil jeho překlad podle septuagintního²⁴⁴ řeckého překladu.

Jeroným bývá zobrazován jako bělovlasý vousatý stařec, jako poustevník nebo jako mnich v jeskyni či před ní, často držící kámen v ruce (nástroj askeze). Jeho atributy jsou: lev, lebka, přesýpací hodiny, kniha, psací náčiní, kardinálský klobouk, trouby, nebo andělé s troubami Posledního soudu (vidění v poušti).

²⁴⁴ Septuaginta je překlad Starého zákona do řečtiny a vůbec nejstarší zachovalý překlad Starého zákona, který vznikl v Alexandrii přibližně od 3. do 1. století př. n. l.

7. Kontext s dalšími klášterními knihovnami na českomoravském pomezí

Původní záměr komparace s knihovnami na vytýčeném prostoru sledoval snahu o hledání a zaznamenání případných řádových či regionálních stavebních rysů a ikonografických konceptů při výstavbě klášterních knihoven jakožto specificky vnímaného prostoru. Časově jsem se vzhledem k době vzniku třebovské knihovny chtěl zaměřit na dobu baroka.

Jak již zmiňuji výše, tak územním rozsahem českomoravského pomezí jsem sledoval snahu o vysledování případné regionální stavební charakteristiky klášterních knihoven. V tomto případě se však brzy ukázalo, že zde žádná regionální specifika, co do výstavby klášterních knihoven nejsou. A pokud se nějaké shody ve výstavbě či koncepci výzdoby objevují, tak je to u knihoven stejného řádu jak je to například vidět v případě dačické a třebovské knihovny (viz níže).

Předpoklad výjimečnosti františkánské knihovny v Moravské Třebové byl jedním z důvodů, kvůli kterému daná studie vznikla. V průběhu práce se tento předpoklad nejenom potvrdil, ale ukázalo se, že v případě klášterní knihovny františkánů v Moravské Třebové se skutečně jedná o velice neobvyklý a originální prostor, jak po stránce stavební – architektonické, tak po stránce sofistikované konstrukce mobiliáře a v neposlední řadě výtvarné výzdoby knihovny.

Originalita konceptu staví moravskotřebovskou františkánskou knihovnu do velkého nepoměru k ostatním knihovnám, kterých se komparace mněla týkat. Logicky tak vyvstala otázka, zdali bych srovnával srovnatelné. Žádná z klášterních knihoven na českomoravském pomezí navíc není zpracována do takové míry, aby bylo možné získat podklady pro skutečně rovnocenné srovnání. Pro komparaci a nalezení případných souvislostí si budeme muset počkat na podrobnější zpracování dalších klášterních knihoven, které by teprve mohlo nějaké provázání ukázat.

Po dohodě s vedoucím práce zde proto podávám jenom základní charakteristiku nejbližších klášterních knihoven. Jedná se o knihovnu ve františkánském klášteře v Dačicích, která se nám dochovala na původním místě i s původním barokním mobiliářem a knihovnu konventu františkánů u kostela sv. Kateřiny v Jindřichově Hradci, v případě kterého se nám po dvou velkých požárech v historii konventu dochovala její podoba až z 20. století., avšak i ta je od roku 1950 deponována v klášteře Zlatá Koruna (viz text níže).

Knihovna františkánů v Dačicích.

Pohled do knihovny františkánů v Dačicích (snímek Kateřiny Balcarové).²⁴⁵

Bývalý konvent františkánů s kostelem sv. Antonína Paduánského, nyní konvent bosých karmelitánek zvaný Karmel Matky Boží. O uvedení řádu do města se zasloužil dačický primátor Matěj Jiří Kapeta.²⁴⁶ Roku 1659 jsou z Jindřichova Hradce do Dačic vysláni dva řeholníci, kteří se usadili u špitální kaple sv. Anny.²⁴⁷ Bratři si sebou z domovského kláštera přivezli i první knihy. Nejednalo se jenom o pár svazků ale o konventní knihovnu v pravém slova smyslu, jak to dokládají vlastnické záznamy na knihách z roku 1660.²⁴⁸

Se stavbou kláštera se začalo roku 1660 a dokončena byla v roce 1664. Po smrti Matěje Kapeta roku 1672 se františkánů ujímají hrabata František Fürstenberk a František Berka, kteří položili základní kámen k výstavbě konventního kostela sv. Antonína z Padovy roku 1672. Výstavba kostela trvá pět let.²⁴⁹

²⁴⁵ BALCAROVÁ, Kateřina. *Františkánské knihovny v Moravské Třebové a v Dačicích*. Seminární práce. Škola restaurování a konzervačních technik Litomyšl, 1996. Archiv Katedry historických věd FR UPa, sign. c 58.

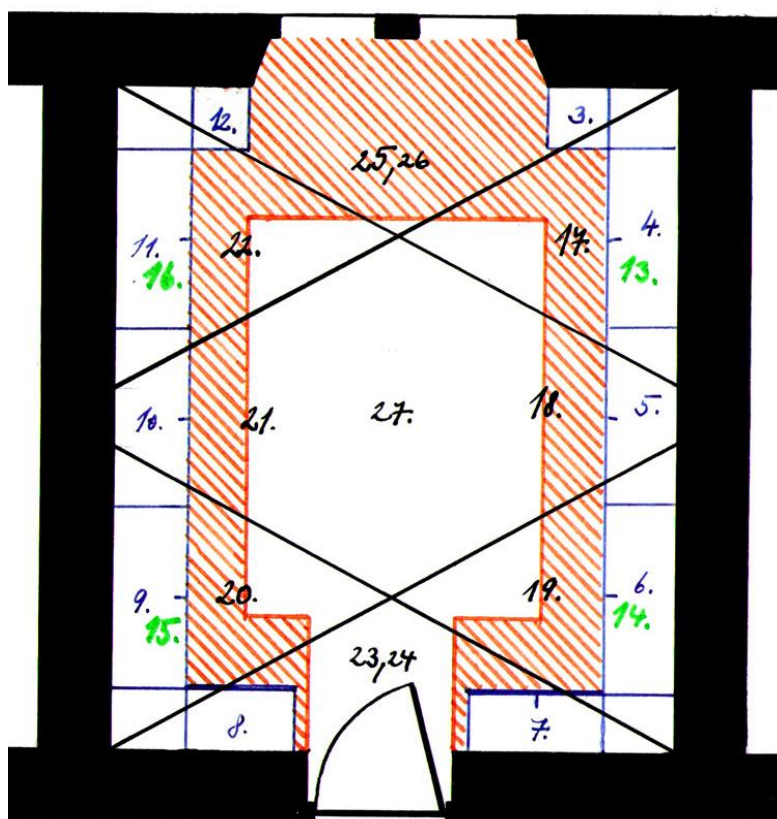
²⁴⁶ Matěj Jiří Kapeta zbohatl na vývozu sukna do Indie a Ameriky.

²⁴⁷ Nově zvolený provinciál Bernardin Lattke vybral pro fundaci otce Bedřicha Brukáče a Václava Nedbala. Srov. FOLTÝN, Dušan a kol. *Encyklopedie Moravských a Slezských klášterů*. s. 264. Praha, 2005. ISBN 80-7277-026-8.

²⁴⁸ Z prvního soupisu z roku 1666 víme, že knihovna měla již 170 svazků. Více BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 260 – 276. [online]. [cit. 20. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

²⁴⁹ Srov. WILHELM, Bonaventura – MINÁŘÍK, Klement. *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě*. s. 82. Třebíč, 1909-11.

Zákres půdorysu knihovny františkánského kláštera v Dačicích převzatý z práce Kateřiny Balcarové.

Vít Hůlka uvádí, že knihovna k roku 1926 disponuje jenom 200 svazky.²⁵⁰

Po zrušení kláštera v dubnu roku 1950 neshledává komise Státního úřadu pro věci církevní knihovnu v Dačicích jako umělecky hodnotou a rozhoduje o její vystěhování. Tak se její knižní fond v srpnu roku 1950 dostává nejprve do premonstrátského kláštera v Nové Říši a o rok později přebírá Vladislav Dokoupil, jako zaměstnanec Zemské a univerzitní knihovny v Brně, dalších asi 1200 svazků.²⁵¹ Roku 1996 je knihovna františkánům navrácena, ale z důvodu přestavby kláštera v Dačicích pro řád karmelitek, jsou knihy deponované v klášteře v Moravské Třebové. V dobovém interiéru knihovny se dnes nachází klášterní knihovna řeholnic.

Knihovna v Dačicích vznikla dříve, než se započalo s výstavbou knihovny v Moravské

²⁵⁰ HŮLKA, Vít. Klášterní knihovny v ČSL. republice. In *Časopis československých knihovníků*, roč. 7. 1928. s. 205.

²⁵¹ Údaje o velikosti fondu z tohoto období kolísají mezi 2500 a 3000 svazky starých tisků, 111 rukopisů a 17 prvotisků. Srov. BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 274. [online]. [cit. 20. 6. 2011]. URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

Třebové. Již po zběžném pohledu na zařízení knihovny v Dačicích je zřejmé, že knihovna je konstrukcí mobiliáře a i koncepce prostoru a výzdoby nápadně podobná té z Moravské Třebové. Nebo přesněji knihovna z Moravské Třebové podobná té z Dačic.

Předpokládám, že zde i díky osobě Bernarda Sanniga, který se zodpovědně staral o všechny knihovny řádu, došlo při výstavbě knihovny v Moravské Třebové k inspiraci knihovnou dačickou.

Klášteří knihovna byla zařízená v jedné z větších cel konventu.²⁵² Prostor obdélníkového půdorysu je klenut dvěma poli křížové klenby. Vstup do knihovny je chráněn dřevěnými dveřmi rámové konstrukce s kamenným sekaným ostěním. Ze strany chodby je na ostění nápis „*gratia fit pluris, quam tota scienta iuris, 1887*“²⁵³ a v jednoduchém oválném medailonku „*Bibliotheca*“.

Malby na klenbě zobrazují zakladatele řádu sv. Františka z Assisi, naproti němu sv. Antonína z Padovy a uprostřed klenby je centrálním motivem holubice, symbol Ducha Svatého. Nade dveřmi, okny, v rozích a obloucích klenby jsou namalovaní barokní andělci. U postavy sv. Františka je nápisová páska nesoucí text „*Veni pater pauperum*“, což bychom mohli přeložit jako „*přijď, otče chudých*“. K postavě sv. Antonína umístil malíř text „*Veni datum munerum*“ jehož význam můžeme chápat jako „*přijď dárce služebníků*“.²⁵⁴

K uložení samotných knih sloužily dřevěné policové skříně rozestavěné podél stěn knihovny. Skříně stojí na podestě – vyvýšeném schodu, který se nese od vstupu po celém obvodu prostoru, a sahají až k náběhům klenebních výsečí. Domnívám se, že podesta má v tomto případě funkční význam. Tvoří jakýsi mezistupeň mezi cihlovou podlahou místnosti a samotnými knihovními skříněmi a chrání je tak před případným přímým vzlínáním vlhkostí. Teda i zde rovněž jako u třebovské knihovny pozoruji snahu o ochranu knižního fondu, která se projevuje stavební sofistikovaností mobiliáře knihovny.

Povrch skříněk je zdoben fládrováním, jež mělo navodit dojem použití dražšího materiálu – mramoru, či nějaké vzácné dřeviny.

²⁵² BALCAROVÁ, Kateřina. *Františkánské knihovny v Moravské Třebové a v Dačicích*. Seminární práce. Škola restaurování a konzervačních technik Litomyšl, 1996. Archiv Katedry historických věd FR UPa, sign. c 58.

²⁵³ Heslo můžeme chápat jako „*milost nastane větší, než [dá] celá věda právní*“. Srov. BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 276. [online]. [cit. 20. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

²⁵⁴ Heslo můžeme chápat jako „*milost nastane větší, než [dá] celá věda právní*“. Srov. BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 276. [online]. [cit. 20. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

Skříně se uzavírají pomocí dvoukřídlových dveří pravděpodobně rámové konstrukce. Nad nimi jsou, ve výsečích a lunetách klenby, umístěny obdélníkové skřínky s vertikálně se vyklápějícími dvířky. Za nimi se ještě nacházejí supraporty.

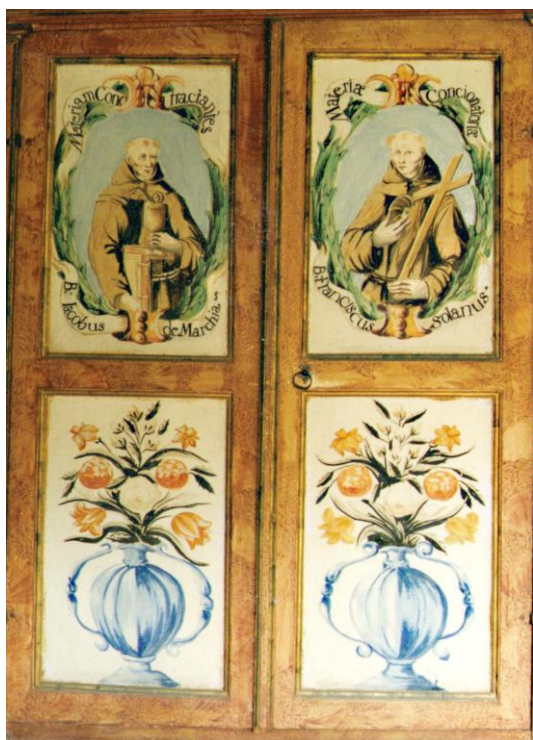
Rámová pole knihovních skříní a malých skříněk nad nimi jsou vyplněná plátnem. Textilie je ke dveřím fixována z rubové strany pomocí lepení a kovaných hřebíků. Z pohledové strany se na plátěných výplních objevuje podobizna Ježíše Krista, řádových světců a blahoslavených řádu. Pro jejich podobizny využil malíř jenom vrchních polí výplní, do spodních polí umístil vázy s květinami.

Polopostavy jednotlivých bratří františkánu a Krista umístil umělec do oválního pole s vavřínového věnce, kolem kterého vrchní a spodní části se vine nápisová páska, se jménem zobrazené postavy.

Rámové výplně obdélných skříněk nad skříněmi jsou pomalovaná krajinkami. Ve vrchní části vyobrazení je nápisová páska s textem, který nás upozorňuje na obsah svazků ve skřínkách uložených.

Fotografie jedné z obdélníkových skříní ve výseči klenby. Malba na lící plátěné výplně nám nabízí pohled na krajinu s přístavem. Ve vrchním poli malby nápisová páska s textem „MISCELANEI“. U vrchní části dvířek jsou patrné dva závěsy, jež umožňovaly jejich vertikální otevírání (snímek Kateřiny Balcarové).

Celkový pohled na malované rámové výplně jedné z knihovních skříní (snímek Kateřiny Balcarové).

Detail fixování plátna z rubové strany křidel dveří (snímek Kateřiny Balcarové).

Otevřená knihovní skříň s policemi. Patrné mramorování i zadní desky bednění skříně. Ve výšce nad skříní menší obdélníková skříňka a supraporta. Na zemi podesta, na které skříň stojí (snímek Kateřiny Balcarové).

Knihovna konventu františkánů u kostela sv. Kateřiny v Jindřichově Hradci

Zásluhu na založení konventu má údajně sv. Jan Kapistrán. Ze slezského Hlohova přicházejí roku 1457 do města první františkáni, aby zde s Jáchymem z Hradce vyjednali postoupení minoritského konventu.²⁵⁵ To se však nepodařilo dojednat a františkáni využívají k pobytu měšťanských domů a bohoslužby konali v kostele sv. Václava. Františkánům se podařilo přesvědčit Jindřicha IV. z Hradce, aby zakoupil pozemek v nově vznikající novoměstské čtvrti a daroval jej františkánům a již v tom samém roce, 1478 byla zahájena výstavba kostela sv. Kateřiny.²⁵⁶

Klášteř roku 1669 zachvátil požár, který se šířil od kuchyně kláštera a zachvátil celé horní patro konventu a chrám. „*Plameny zničili také teprve nedávno zřízenou místnost knihovny. Mnohé knihy v ní ještě nebyly uloženy a čekaly na své ustavení poskládaný na hromadách v jiných celách.*“²⁵⁷ Z popisu této nešťastné události se dozvídáme, že kolem roku 1669 došlo k přestavbě – využití jedné z cel konventu k účelům klášterní knihovny. Díky aktivitám kvardiána Antonína Broučka se klášter podařilo v krátké době opravit. Při opravách se kvardián Bouček zasloužil i o zbudování nové místnosti knihovny nad kapličkou sv. Barbory.²⁵⁸

Kolem roku 1690 vzniká nejstarší známý inventář knihovny,²⁵⁹ který eviduje 1. 212 svazků.

Veliká pohroma postihla klášter 19. května 1801. Oheň, který se šířil z náměstí od domu jednoho kotláře, zachvátil všechny domy mezi hradbami, zničil radnici, farní kostel, kostel sv. Jana a také františkánský klášter a jeho kostel. Krov a klenba kostela prohořeli a spadli. V klášteři prohořela klenba a oheň uchvátil vše i bohatou knihovnu.²⁶⁰

Během 19. století vybudovali bratři novou knihovnu. Nově vznikáný knižní fond byl obohacen i knižními dary ostatních konventů, hlavně z Uherského Hradiště, Dačic, Brna a Prahy.

²⁵⁵ Konvent minoritu tu vzniká roku 1320. Během 16. stol. však dochází k postupnému úpadku minoritské komunity. Na podzim roku 1560 opouštějí minoriti konvent a stěhují se k bratrům do Jihlavy. Zpustlý klášter adaptoval Jáchym z Hradce pro špitál sv. Jana.

²⁵⁶ Srov. VLČEK, P. – SOMMER, P. – FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*. s. 257 – 277. Praha, 1997. ISBN 80-85983-17-6.

²⁵⁷ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 343. [online]. [cit. 10. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

²⁵⁸ Tamtéž.

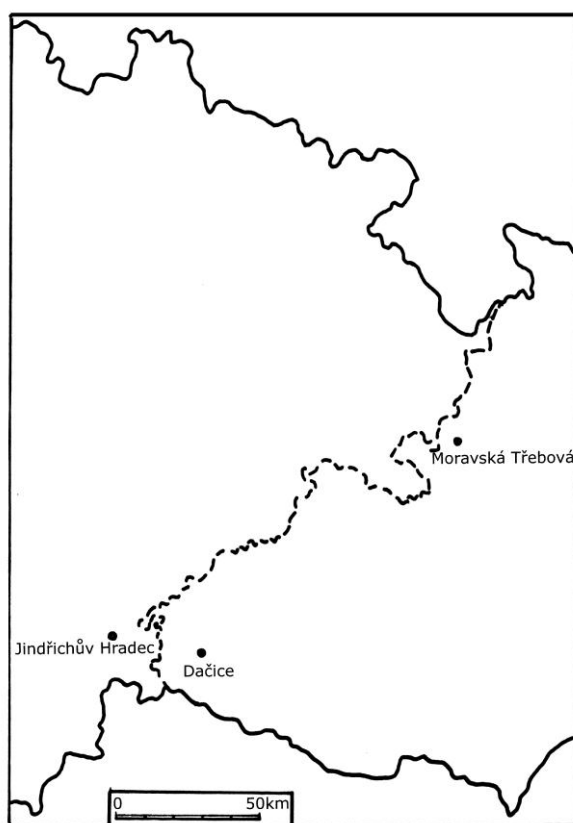
²⁵⁹ Dochovaný jako součást pamětní knihovny kláštera.

²⁶⁰ Více. WILHELM, Bonaventura – MINÁŘÍK, Klement. *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě*. s. 37. Třebíč, 1909-11.

Během 2. poloviny 19. století však pozornost o knihovnu klesá. V tomto období nezaznamenává žádné nové přírůstky knih. Z dochovaného inventáře z let 1890 – 1923 se dozvídáme taky to, že k účelům knihovny byla využívána jedna z 19 cel konventu.²⁶¹

Záznam Statistického úřadu, který popisuje stav klášterních knihoven v Československé republice v roce 1926 hovoří o 2. 216 svazcích.²⁶²

Průzkumem provedeným roku 1950 pro potřeby církevního oddělení Okresního národního výboru, byl knižní fond ohodnocen jako nemající zvláštní cenu, zapečetěn, a připraven k převezení do Státní studijní knihovny v Českých Budějovicích. Knihovna převzala z kláštera i nábytek, v němž byl knižní fond uložen, a vše deponovala do svého depozitáře v klášteře Zlatá Koruna.²⁶³ Vše zůstává v klášteře i po navrácení knihovny řádu v 90. letech.

Mapa českomoravského pomezí s vyznačením knihoven, kterých se komparace týká.

²⁶¹ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 347. [online]. [cit. 10. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

²⁶² HŮLKA, Vít. Klášterní knihovny v ČSL. republice. In *Časopis československých knihovníků*, roč. 7. 1928. s. 204.

²⁶³ BAJGER, Matyáš Franciszek. *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí*. 2007, s. 351. [online]. [cit. 10. 6. 2011].

URL: <http://www.bajger.wz.cz/frk/pdf/ceska_frantiskanska_knizni_kultura.pdf>.

8. Závěr

Provinciál Bernard Sannig sledoval výstavbou konventu františkánů v Moravské Třebové roku 1678 snahu o zbudování jakési „mezistanice“, jež by usnadňovala komunikaci mezi moravskými, českými a slezskými konventy. K vzniku a výstavbě konventu významnou mírou přispěl i majitel panství a jeden z nejštedřejších patronů své doby Jana Adam Ondřej z Liechtensteina.

Stavba knihovny františkánského konventu u kostela sv. Josefa Pěstouna v Moravské Třebové byla již od samého svého počátku pojata zcela individuálně. Výstavba oktogonální věže, vystavěné v letech 1711 – 1712, jako samostatného prostoru pro klášterní knihovnu, bez návaznosti na nějaké starší stavební etapy, umožnila jak architektovi tak františkánům, jako zadavatelům vystavět neobvyklou knihovnu. Ta je zajímavá nejenom svým architektonickým řešením ale i umístěním.

Situování knihovny mezi konventní kostel a kapličku sv. Petra v okovech, do patra nad sakristií, dodává místu posvátnost a významovou důležitost. Tímto umístěním byl vstup do knihovny možný jenom z jedné strany a to z patra konventu, které sleduje ohoz kolem presbytáře kostela v přízemí. (obr.) Umístění knihovny a její přístupnost jenom z jednoho místa vypovídá o její významnosti tohoto prostoru a snaze ho chránit.

Knihovna nás i v případě promyšlené konstrukce svého mobiliáře a koncepce výtvarné výzdoby jednotlivých knihovních skříní znovu upozorňuje na svojí výjimečnost a originalitu.

V případě samotného mobiliáře knihovny, který je tvořen sedmi knihovními skříněmi a jedním mohutným skříňovým stolem, se setkáváme s velice sofistikovanou a precizní prací. Nejenom ve smyslu zajímavého využití oktogonálního prostoru s vestavěním skříní do nik ve zdech, ale i v promyšlené konstrukci ze strany funkčnosti a ochranných vlastností skříní. To vše dosvědčuje celkovou promyšlenost výstavby knihovny od jejích počátků a vysokou sofistikovanost a zkušenost zadavatelů a stavitele s výstavbou knihovních prostorů. V případě knihovny v Moravské Třebové se patrně jednalo a využití zkušeností z výstavby starší knihovny řádu v dačickém konventu a pravděpodobně i dalších knihoven, které snad ani nemusely být zřízeny na území zemí Koruny české.

V případě obou knihoven mě i jako restaurátora fascinuje racionální promyšlení výstavby co do ochrany knižního fondu. Františkáni při výstavbě obou knihoven cílevědomě sledují snahu co nejlépe ochránit knižní fond před vnějšími vlivy, které by mohly mít špatný vliv na jejich fyzický stav. Nebezpečí poškozování knih prachem a vlhkostí si jsou vědomí a proto

hledají, velice sofistikovaně, různé způsoby ochrany knižního fondu. Jedná se konkrétně o skříně s textilními rámovými výplněmi, které byly užité v obou knihovnách. Textilie zabezpečují dostatečnou ochranu před vnikáním prachu, který by se mohl stát živnou půdou pro mikroorganismy, avšak prostor skříně neuzavírají natolik, aby zde bylo riziko vzniku mikroklimatu. V případě třebovské knihovny je prodyšnost umocněna ještě větracími otvory v křídlech jednotlivých dveří. V případě dačické knihovny by se schod či podesta, na které skříně stojí, mohla zdát jako zbytečný architektonický prvek, opak je však pravdou. Vyvýšený schod neměl bratrům dopomoci k lehčímu dosažení knih ve vrchních policích, ale k ochraně knih před vlhkostí, která by při přímém položení skříní na cihlovou podlahu znamenala jak pro mobiliář, tak pro samotné svazky velké nebezpečí.

Malířská výzdoba knihovny je zaměřená hlavně na rámové výplně skříní. Vedle nich zdobí knihovnu obrazy řádových světců v supraportách nad skříněmi a obrazy církevních Otců na zdech knihovny.

Výzdobu rámových výplní jednotlivých skříní emblémy bych z pohledu malířského provedení hodnotil jako průměrnou s ne moc náročnou, spíše jednoduchou kompozicí jednotlivých výjevů. Malby jsou však ikonograficky neobyčejně zajímavé.

Z důvodu promyšlené koncepce výstavby knihovny se i v případě malířské výzdoby logicky nabízí domněnka, že autory koncepce a ikonografie výzdoby budou opět zadavatelé (rozuměj františkáni) samotní. Invenci prováděcího malíře bych zde téměř s jistotou vyloučil.

Tradičními náměty malířské výzdoby knihoven bývají postavy světců, církevních otců, popřípadě malby s náměty z dějin řádů či jeho historie apod. V případě františkánské knihovny v Moravské Třebové se taky setkáváme s obrazy řádových světců a církevních Otců, ale mnohem podstatnější část výzdoby je věnována emblémům. Jejich užití je v případě klášterních knihoven jiných řádů spíše ojedinělé a zasloužily by si podrobný ikonologický rozbor.

Knihovna františkánského kláštera v Moravské Třebové patří k malé skupině těch barokních knihoven, jejichž velký význam spočívá právě v zachování jejich původní a neporušené podoby. Nejenom krása a půvabnost klášterních knihoven, do kterých se zabavený knižní fond podařilo navrátit, ale i důležitý prvek autenticity těchto historických kulturních prostorů hovoří pro to, aby se jejich řady rozšířily a byla jim věnovaná větší pozornost. Mám za to, že jejich podrobnější zpracování by významnou měrou obohatilo dějiny knihy, knižní vazby a knihoven samotných v našich zemích. Ve snaze nepatrně přispět k obohacení toho, co již z dějin knihy a vývoje knihoven víme, vznikala i táto studie.

9. Conclusion

In 1678, Bernard Sannig, the builder of the Franciscan convent in Moravská Třebová, intended to found a place that would facilitate easier communication among Moravian, Bohemian and Silesian monasteries. This idea, as well as the building itself was profoundly supported by one of the most generous patrons of those times and a local landlord, Jan Adam Ondřej von Liechtenstein.

Since the beginning, the concept of a convent library by the church of St. Joseph, the Foster Father in Moravská Třebová had been conceived individually. The octagonal tower, constructed between 1711 – 1712 independently of the previous building phases, allowed its architect to create an extraordinary library, remarkable for its placement and space arrangement.

Thanks to its exposure between the convent church and the chapel of St. Peter in Buckets, on the first floor above the sacristy, this space gained sacredness and semantic significance. What is more, this placement allowed only one possible entrance from the convent first floor that follows the ground floor gallery around the church presbytery. All this proves the importance of this place and the effort to protect it.

What is more, the exceptionality of this library is further demonstrated by its elaborately constructed furniture as well as the concept of its artistic decoration. It consists of seven bookcases and one stout cabinet table, all sophisticatedly and precisely manufactured. This quality especially shows on a way the bookcases fit into the library niches, but still, how functional they are. All this proves the submitter and builder's high experience with library construction. In this case, we can suppose the application of experience gained from building of an older Franciscan library in Dačice convent and from others not necessarily situated in Bohemia, Moravia or Silesia.

In addition to this, wisely devised book protective construction of bookcases is more than fascinating from a restorer's point of view. When building their libraries, Franciscans purposefully followed the aim to protect the books from outside environment that might have an adverse effect on them. They are fully aware of the risk of damage caused by dust and humidity and therefore take measures to reduce it as much as possible. For instance the bookcases with door made of cloth panels, securing the airflow, but protecting the inside of the bookcases from dust pollution. On top of that, the airflow is further ensured by additional ventilating holes in the bookcase door in Moravská Třebová. In Dačice, a broadstep on which

the bookcase is standing might seem like a useless architectural element, but in fact, it insulated the wooden bookcase and also the books stored there from the dampness rising from the brick floor.

Concerning the decoration, all bookcases have painted frames, we can also find portraits of Franciscan saints in supraports above them and pictures of Church Fathers on the library walls. Though the bookcases decoration is iconologically coherent, the composition of individual scenes and its execution is rather of medium quality. Identically to its architecture, it is probable that the authors of the concept and the idea of library decoration were the Franciscans themselves, not the painter.

Although the depiction of saints, Church Fathers and scenes from the order history used to be the common subjects of library decoration, these form only a minor group in Moravská Třebová, the more significant being devoted to emblems. Generally, this kind of decoration in library space is unique among other orders and would be worthy of broader iconological study.

In addition to that, the library of the Franciscan convent in Moravská Třebová belongs to a small group of those Baroque libraries, which, first of all, are unique and important in their preserved original state.

To sum up, not only the beauty and attractiveness of convent libraries to which their books were returned, but also the important authenticity of these historic spaces are the reasons for their number to grow and more studies be devoted to them. Their further detailed analyses would definitely enrich the history of book, book binding and libraries in our country to which this paper was also meant to be a partial contribution.

10. Seznam literatury

ATTWATER, Donald. *Slovník svatých*. Praha, Vimperk, 1993. ISBN 80-85776-06-5 (PAPYRUS). ISBN 80-901365-7-5 (JEVA).

BALCAROVÁ, Kateřina. *Františkánské knihovny v Moravské Třebové a v Dačicích*. Seminární práce. Škola restaurování a konzervačních technik Litomyšl, 1996. Archiv Katedry historických věd FR UPa, sign. c 58.

BECKER, Regina. Theorie und Praxi –zur Typologie in der Bibliotheksarchitektur des 17. Und 18. Jahrhunderts. In *Ikonographie der Bibliotheken*. Wiesbaden, 1992. ISBN 3-447-03252-9.

Bible svatá. Písmo svaté starého i nového zákona podle posledního vydání králického z roku 1613. Praha, 1994. ISBN 80-8510-06-9.

BOHATCOVÁ, Mirjam a kol. *Česká kniha v proměnách staletí*. Praha, 1990. ISBN 80-7038-131-0.

CEJPEK, Jiří a kol. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 2. doplněné vydání. Praha, 2002. ISBN 80-246-0323-3.

DOKOUPIL, Vladislav. *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*. Brno, 1972.

DOKOUPIL, Vladislav. *Soupis rukopisů z knihovny minoritů v Brně, františkánů v Moravské Třebové a premonstrátů v Nové Říši*. Praha, 1959.

ELBEL, Martin. *Bohemia Franciscana. Františkánský řád a jeho působení v českých zemích 17. a 18. století*. Olomouc, 2001. ISBN 80-244-0229-7.

FOLTÝN, Dušan a kol. *Encyklopedie Moravských a Slezských klášterů*. Praha, 2005. ISBN 80-7277-026-8.

GOTTLIEB – DORNER, Fridrich. *Mährisch- Trübau. Die Perle des Schönhengstgaue*. Göttingen, 1969.

HEINZ-MOHR, Gerd. *Lexikon symbolů. Obrazy a znaky křesťanského umění*. Volvox Globator, 1999. ISBN 80-7207-300-1.

HIKL, Rudolf. *Moravská Třebová : náčrt jejích dějin*. Moravská Třebová, 1949.

HLAVÁČEK, Ivan. *Knihy a knihovny v českém středověku*. Praha, 2005. ISBN 80-246-0917-7

HLAVÁČEK, Petr. Čeští františkáni, vzdělanost a knižní kultura na přelomu 15. a 16. století. In *Theologická revue*. roč. 72, č. 1., 2001. s. 47–56. ISSN 1211-7617.

HORÁK, František. Klášterní knihovny v českých zemích. In *Knihovna: vědecko-teoretický sborník*. Sv. 6. Praha: SPN, 1966.

HOUŠKA, Petr Alkantara. *České františkánství*. Praha, 1996. ISBN 80-900005-2-5.

HŮLKA, Vít. *Klášterní knihovny v ČSL. republice*. In *Časopis československých knihovníků*, roč. 7, 1928.

KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha, 1991.

KALISTA, Zdeněk. *Tvář baroka*. Praha, 1990. ISBN 80-04-25385-7.

KALISTA, Zdeněk. *České baroko. Studie, texty, poznámky*. Praha, 1941.

KNEIDL, Pravoslav. *Z historie evropské knihy. Po stopách knih, knihtisku a knihoven*. Praha, 1989. ISBN: 80-205-0093-6.

KONEČNÝ, Lubomír. *Mezi textem a obrazem. Miscellanea z historie emblematicky*. Praha, 2002. ISBN: 80-7050-374-2.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. IV. díl. MI-Pan. Praha, 2000. ISBN 80-85983-16-8.

LOUDOVÁ, Š. Michaela. Zprávy. *Bibliotheca – domus Sapientiae*. Ikonografie barokních knihovnických sálů na konferenci Barokní nástěnná malba ve střední Evropě. In *Bibliotheca Strahoviensis*. 2007, 8/9. č. 1. s. 227–230.

MINAŘÍK, Klemens. *Provinciál Bernarg Sannig, učenec, spisovatel a organizátor františkánské provincie (1637–1704)*. Časopis katolického duchovenstva, 1920–1930, roč. 61-71. série článku na pokračování.

NEKUDA, Vladimír a kol. *Moravskotřebovsko, Svitavsko*. Brno, 2002. ISBN 80-7275-026-7

PAVLÁT, Leo. *Tajemství knihy*. Praha, 1982.

PECHOVÁ, Oliva. *Moravská Třebová, Městská rezervace Státní památkové správy*. Moravská Třebová, 1957.

POCHE, Emanuel a kol. *Umělecké památky Čech 2*. Praha, 1978. ISBN 403-22-858.

RULÍŠEK, Hynek. *Postavy, atributy, symboly*. Karmášek, 2006. ISBN 80-239-7434-3.

RUSINA, Ivan – ZERVAN, Marian. *Životy svätých. Ikonografia*. Bratislava, 1994. ISBN 80-7095-019-6.

SLÁNSKÝ, Bohuslav. *Technika v malířské tvorbě (malířský a restaurátorský materiál)*. Polytechnická knihnice, 113. sv. 1. řady vydání. Praha, 1976.

SOUSEDNÍK, Stanislav. *Jan Duns Scotus – doctor subtilis a jeho čeští žáci*. Praha, 1989.

TOMKOVÁ, Kateřina. *Františkánský řád a jeho kláštery v Čechách a na Moravě. Rozšíření řádu v Čechách a na Moravě. Role knihoven a jejich umístění v architektuře kláštera.* Seminární práce – Vyšší odborná škola restaurování a konzervačních technik. Sign. C 67. Litomyšl, 1996.

ŠKABRADA, J. *Konstrukce historických staveb.* Praha, 2003. ISBN 80-7203-548-7.

VOBR, Jaroslav. *Moravská Třebová, knihovna františkánského kláštera.* In *Handbuch Deutscher historischer Buchbestände in Europa.* Band 3. Tschechische Republik. Prag, Theil III. Hildesheim, 2000.

VLČEK, V. *Procesy s řeholníky v 50. letech a v první polovině 60. let.* In *Církevní procesy 50. let. Sborník příspěvků z konference.* Praha: Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2002.

VLČEK, P. – SOMMER, P. – FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů.* Praha, 1997. ISBN 80-85983-17-6.

WILHELM, Bonaventura – MINÁŘÍK, Klement. *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě.* Třebíč, 1909-11. 128 s.

Internet:

BAJGER, Matyáš Franciszek. Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů, kapucínů v průběhu staletí. 2007.
URL:<<http://bajger.wz.cz/frk/index.html>>.

CAMERARIUS, Joachim. Vierhundert Wahl-Sprüche und Sinnen-Bilder. Mainz, 1702.
URL:<<http://books.google.com/books?id=ulpCAAAAcAAJ&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>>.

HARSDÖRFFER, P. Georg. Geschichtsspiegel. Nürnberg, 1654.
URL:<http://books.google.com/books?id=N5E6AAAACAAJ&printsec=frontcover&dq=harsd%C3%B6rffer&hl=cs&ei=zt3gTZicDMTLswbWvpmLBg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=6&ved=0CEMQ6AEwBTgU#v=onepage&q&f=false>.

Informační systém abART

URL:<<http://abart-full.artarchiv.cz/osoby.php?IDosoby=22394>>.

KODYM, Libor. Průzkum knihovny kláštera františkánů provedeny studenty z Litomyšle. 1997.

URL:<<http://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-obzor/ko-1997-1/clanek/pruzkum-knihovny-klastera-frantiskanu-provedeny-studenty-z-litomysle/>>.

MINAŘÍK, Klement. Provinciál P. Bernard Sannig, učenec, spisovatel a organisátor františkánské provincie (1637 - 1704). In *Časopis katolického duchovenstva*. roč. 1920 – 1930.

URL: <<http://depositum.cz/knihovny/ckd/index.php?txgame:typ=l&txgame:id=389&dle=autor>>.

NĚMCOVÁ, Zuzana. *Čeští Františkáni v době komunismu se zaměřením na 50. léta*. České Budějovice, 2008.

URL: <http://theses.cz/id/4fmqxn/downloadPraceContent_adipIdno_3662>.

OFFELEN, Heinrich. *Symbola et emblemata. Amstelaedami, 1705*.

URL:<<http://books.google.com/books?id=6YoNAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>>.

ONDROVÁ, Iva. *Osudy františkánského konventu v Moravské Třebové ve 20. století*. Pardubice, 2009.

URL:<http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/34702/1/OndrovaI_Franti%C5%A1k%C3%A1nsk%C3%BD_konvent_JS_2009.pdf>.

WOYTTENS, W. Laurentii. *Emblematischer Parnasus: worauf die Musen, ihre Blumen-Lese, zu allerhand Freunden ... Augspurg, 1727*.

URL:<<http://www.archive.org/details/m laurentii wolfga01woyt>>.

11. Přílohy

11.1 Textová příloha

11.1.1 Výsledky chemicko technologického průzkumu

Zadavatel průzkumu:

- BcA. Radomír Slovík

Zpracovala:

- Ing. Alena Hurtová, Fakulta restaurování Univerzita Pardubice

Zadání průzkumu:

- *identifikace vlákninového složení textilie*
- *identifikace pojiva*
- *identifikace barevné vrstvy*

Metody průzkumu:

- *optická mikroskopie v dopadajícím světle* – provedeno na optickém mikroskopu OPTIPHOT2-POL (Nikon, Japan) při zvětšení 50x, 100x a 200x.
- *mikrochemické zkoušky*
- *rastrovací elektronová mikroskopie s energiodisperzním analyzátozem (REM-EDS)* – provedeno na elektronovém mikroskopu JEOL JSM 5500 LV s analyzátozem IXRF s detektorem Gresham Sirius 10. Provedeno ve spolupráci s Ing. Milanem Vlčkem, CSc. ze Společné laboratoře chemie pevných látek AV ČR a Univerzity Pardubice

Popis metodiky:

- *vlákninové složení textilie* - vzorky byly rozvlákněny v destilované vodě. Po vysušení byly vzorky zakápnuty Herzbergovým činidlem, zakryty krycím sklíčkem a pozorovány v mikroskopu v procházejícím světle.
- *určení druhu pojiva mikrochemickými zkouškami* – důkaz bílkovin přes pyrroly a pyrrolové deriváty, pěnový test – důkaz vysýchavých olejů a důkaz škrobu pomocí Lugolova roztoku
- *určení prvkového složení REM-EDS* – bylo provedeno na práškovém preparátu

Počet vzorků k analýze: **6**

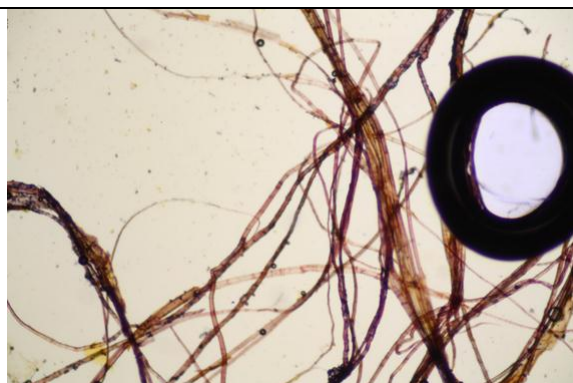
Vzorky byly odebrány zadavatelem

vzorek	popis
Vz. č. 6401	Okr skříň č. 7
Vz. č. 6402	Zelený pigment – pilastry
Vz. č. 6403	Červený pigment – dveře
Vz. č. 6404	Červený pigment – ostění
Vz. č. 6405	Rub plátna – skříň č. 3
Vz. č. 6415	Vlákno z textilní výplně – skříň č. 3

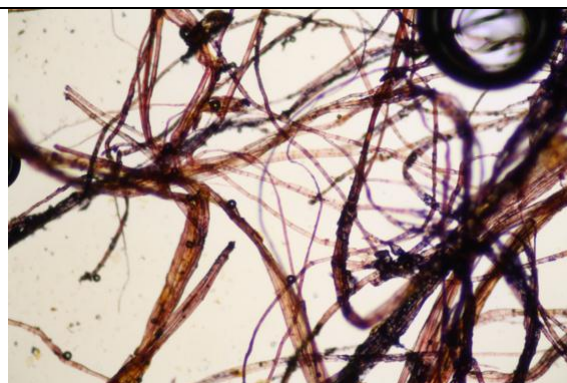
Výsledky chemicko-technologického průzkumu:

Stanovení vlákninového složení textilie:

- Vzorek č. 6415

Bílé procházející světlo, foceno při zvětšení mikroskopu 50x

Bílé procházející světlo, foceno při zvětšení mikroskopu 100x

Vlákna vzorku mají charakteristické znaky lnu nebo konopí (kolénka, úzký lumen).

Výsledky mikrochemických testů:

Vzorek	Důkaz na škroby	Důkaz na bílkoviny	Oleje
6401	-	++	++
6402	-	+	++
6403		++	++
6404		++	++
6405		++	++

Vzorek obsahuje velké množství ++, vzorek obsahuje malé množství +, vzorek neobsahuje -. Prázdné pole – nebyla provedena tato zkouška.

Barevné vrstvy obsahují bílkoviny a vysychavé oleje, pojivem by tedy mohla být tempera.

Identifikace barevné vrstvy:

Vzorek	Prvkové složení krystalů	Možná přítomnost pigmentů
6401 okr	Pb	Nejspíše se jedná o minium
6402 zelená	Cu, Pb trochu silikátů	Barevná vrstva je nejspíše tvořena olovnatou bělobou a zeleným měďnatým pigmentem (například: měděnka, malachit)
6403 červená	Fe, Al, Si, Pb	Barevná vrstva je nejspíše tvořena olovnatou bělobou a červenou hlinkou
6404 červená	Fe, Al, Si, Ca, Pb	Barevná vrstva je nejspíše tvořena olovnatou bělobou a červenou hlinkou
6405 rub plátna	Silikát	Vrstva je nejspíše tvořena bílou hlinkou

V Litomyšli 13. 6. 2011

Alena Hurtová

11.2 Obrazová příloha

K dokumentaci stavu všech součástí vybavení knihovny včetně zámečnické práce, výtvarné výzdoby a detailů jsem se rozhodl jak pro použití klasické dokumentační kresby, tak pro dokumentaci fotografickou.

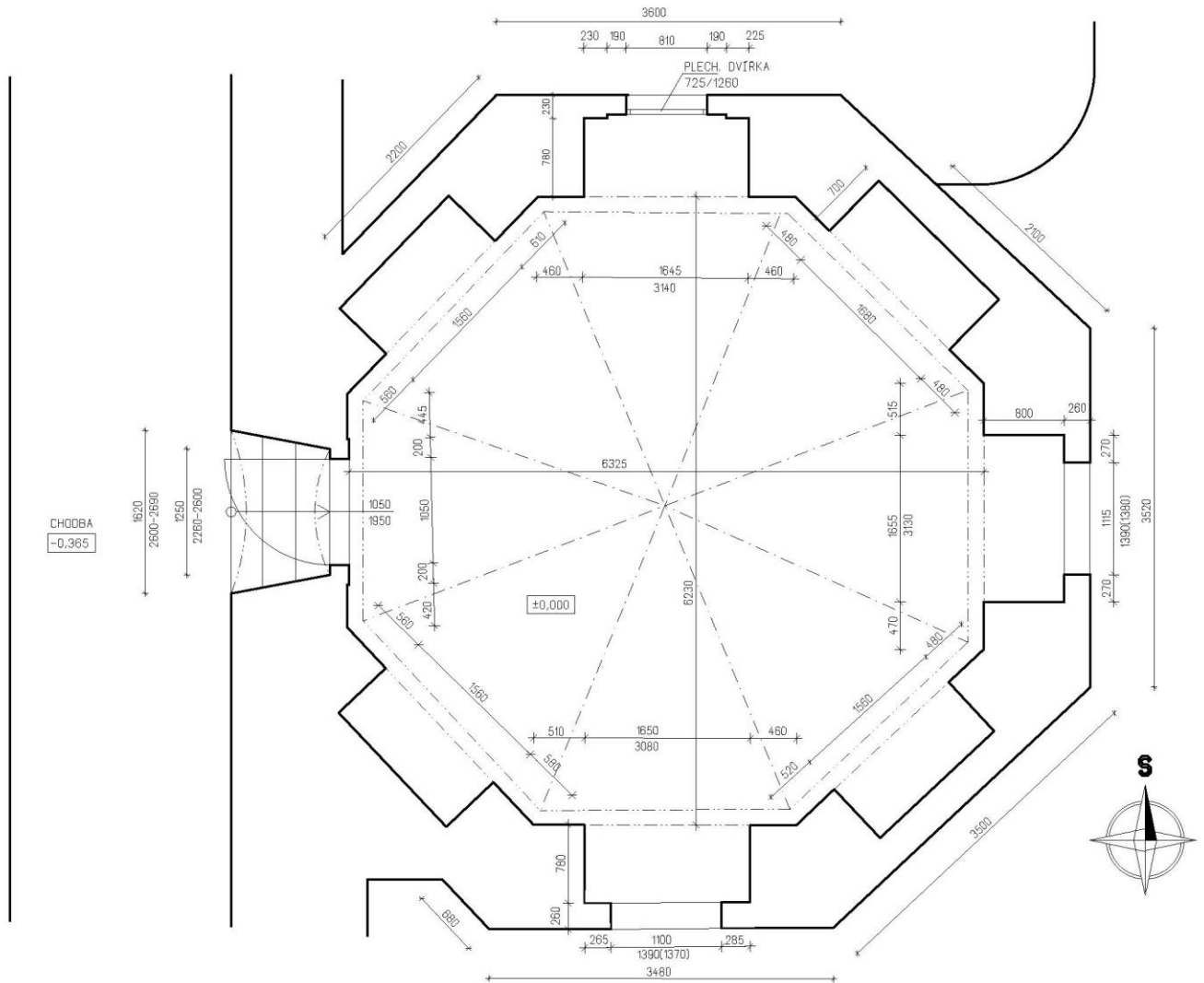
V případě půdorysů jsem se po jejich nakreslení rozhodl, v spolupráci s projekční kanceláří, o jejich provedení v programu,²⁶⁴ jenž by, na rozdíl od ruční kresby, zajistil lepší čtení a orientaci v půdorysech. Celkem se jedná o čtyři výkresy.

- Půdorys zděné části objektu
- Půdorys podlahy
- Půdorys se skříněmi a stolem – spodní část
- Půdorys se skříněmi a stolem – horní část

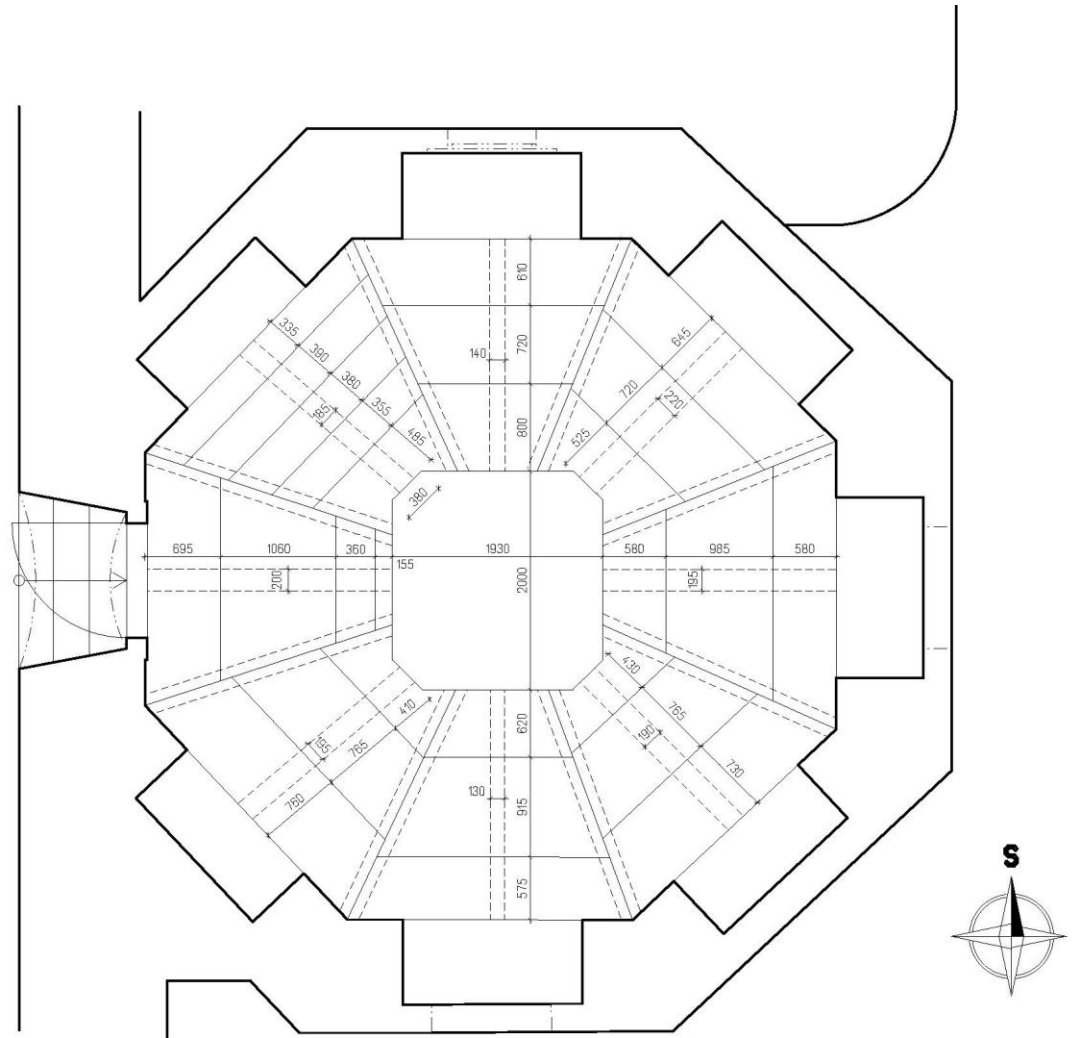
Výkresy jsou zakresleny v měřítku 1:35.

²⁶⁴ Program *NEMETSCHER ALLPLA FT.*

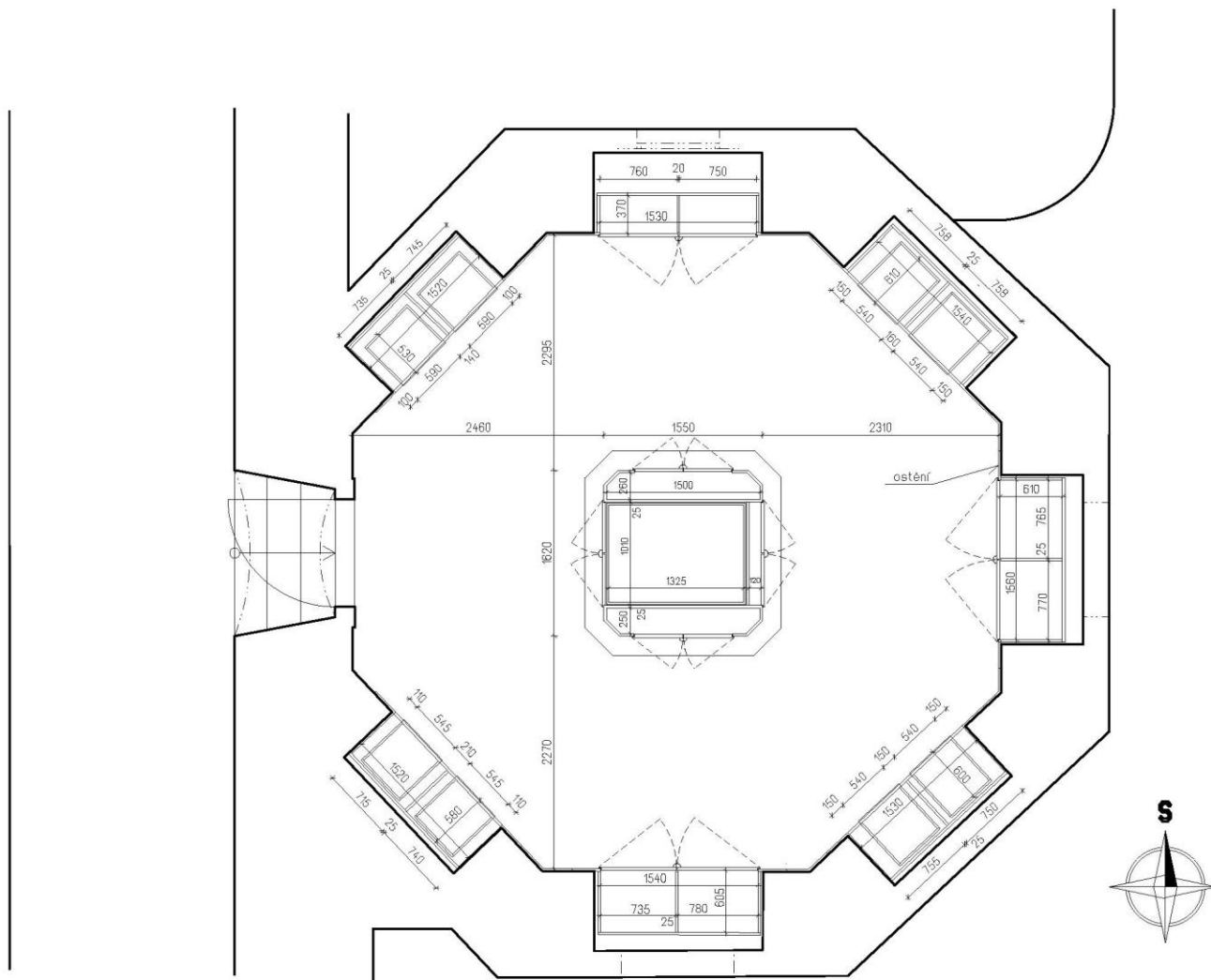
11.2.1 Půdorys zděné části objektu

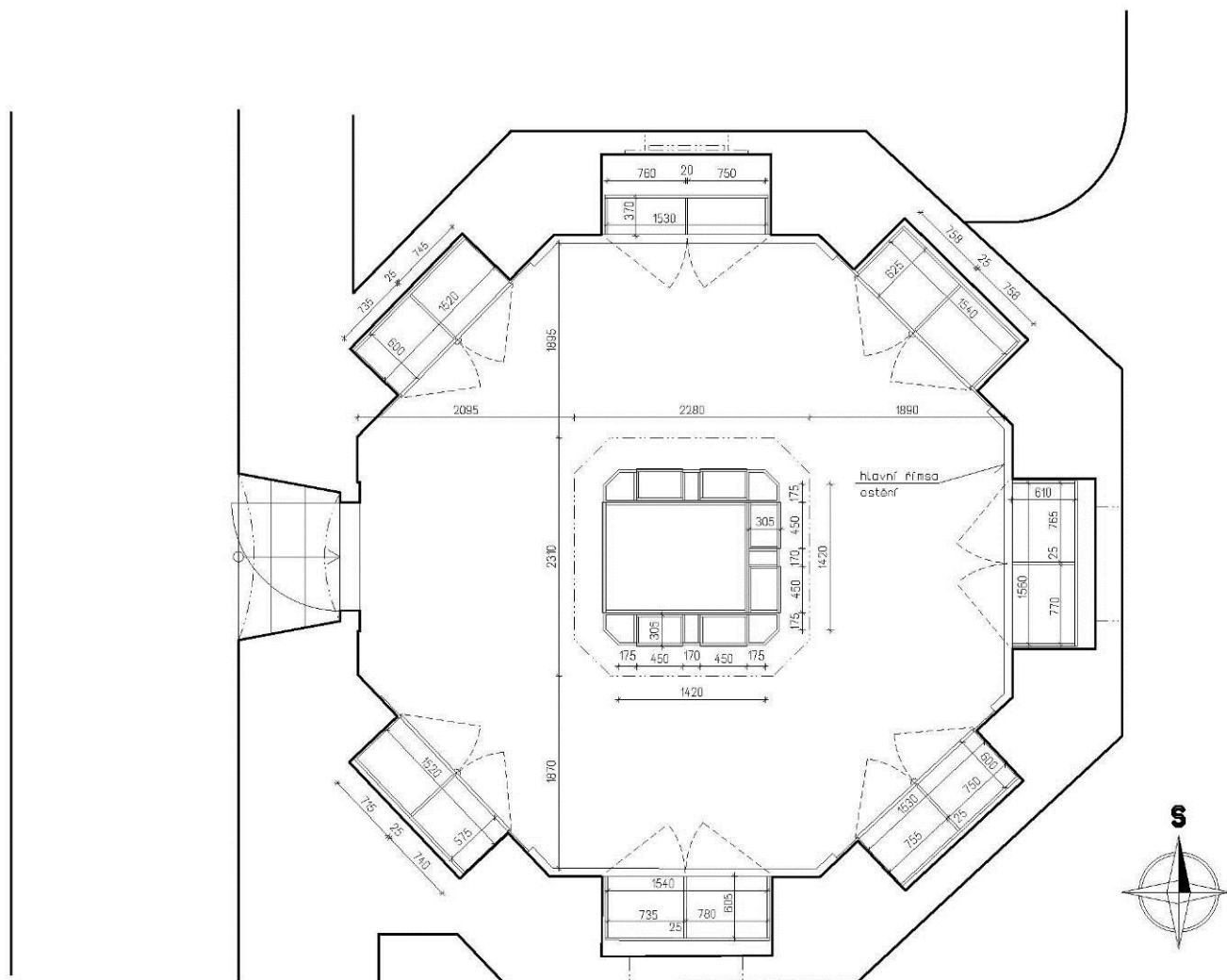
11.2.2 Půdorys podlahy

11.2.3 Půdorys se skříněmi a stolem – spodní část

11.2.4 Půdorys se skříněmi a stolem – horní část

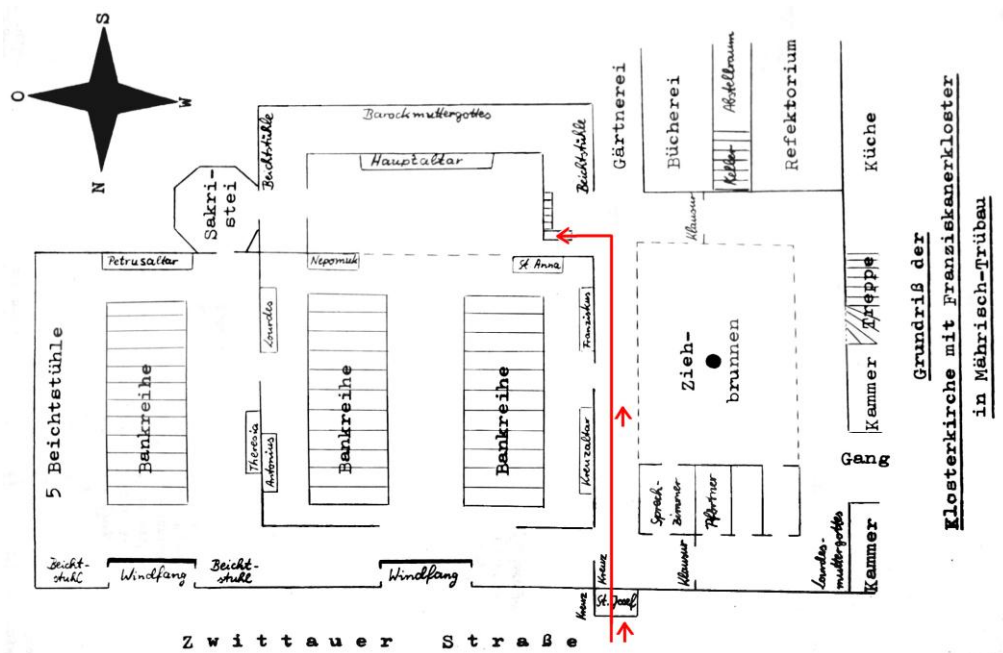

11.2.5 Grafická dokumentace

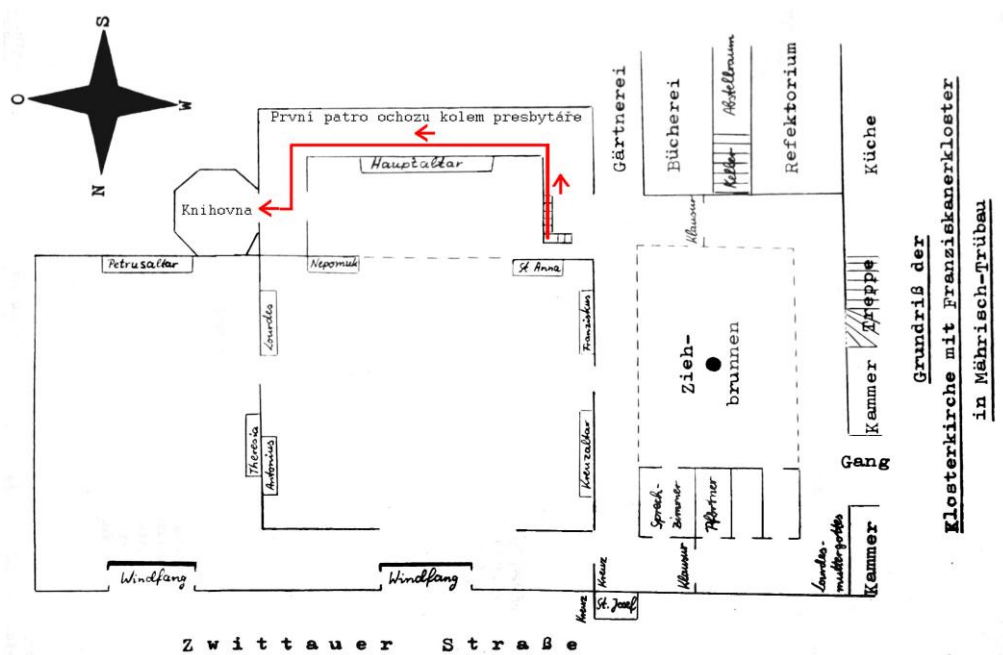
Grafickou dokumentaci jsem zakresloval v pracovní verzi „in situ“ v knihovně. Pořízené náčrty a zaměřené údaje jsem dále zpracovával a ručně překresloval. K jejich převedení do digitální podoby jsem využil skenování a dalšího zpracování v grafickém programu (Adobe Photoshop).

Ve snaze o zachycení co největších detailů jsem při zakreslování pracoval co nejpečlivěji s respektováním všechny drobné nerovnosti

Pokud není uvedeno jinak, jsou rozměry udávány v cm. U rozměrů kovaných částí mobiliáře udávám vždy údaje o maximální výšce a maximální šířce.

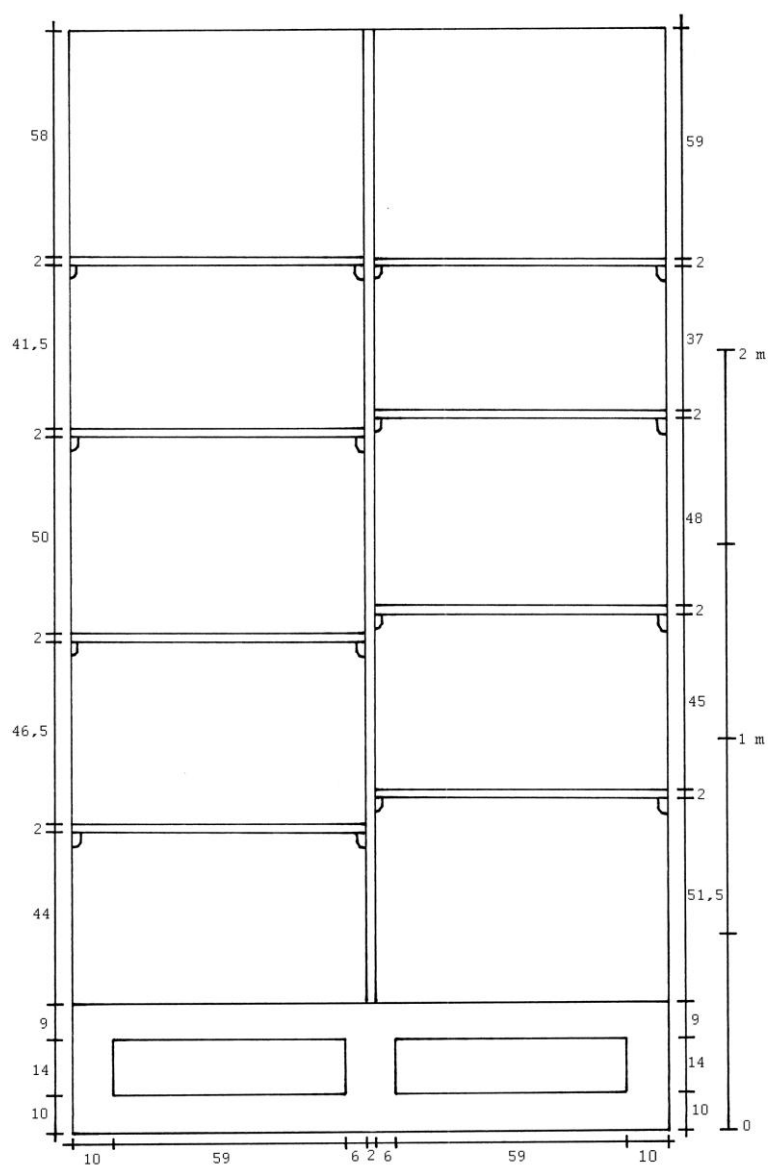
Obr. 1. Schéma půdorysu přízemí františkánského kláštera v Moravské Třebové.²⁶⁵ Červenými šipkami je znázorněná cesta od vstupu do kláštera, přes východní chodbu ambitu ke schodům vedoucím do 1. patra budovy.

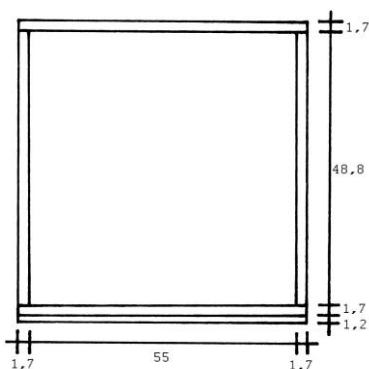
Obr. 2. Na obrázku vidíme upravený předešlý půdorys se zakreslením cesty vedoucí od schodiště po prvním patře konventu (nad ochozem kolem presbytáře) do klášterní knihovny.

²⁶⁵ Půdorys převzatý z knihy: GOTTLIEB – DORNER, Fridrich. *Mährisch-Trübau. Die Perle des Schönhengstgaue*. Göttingen, 1969.

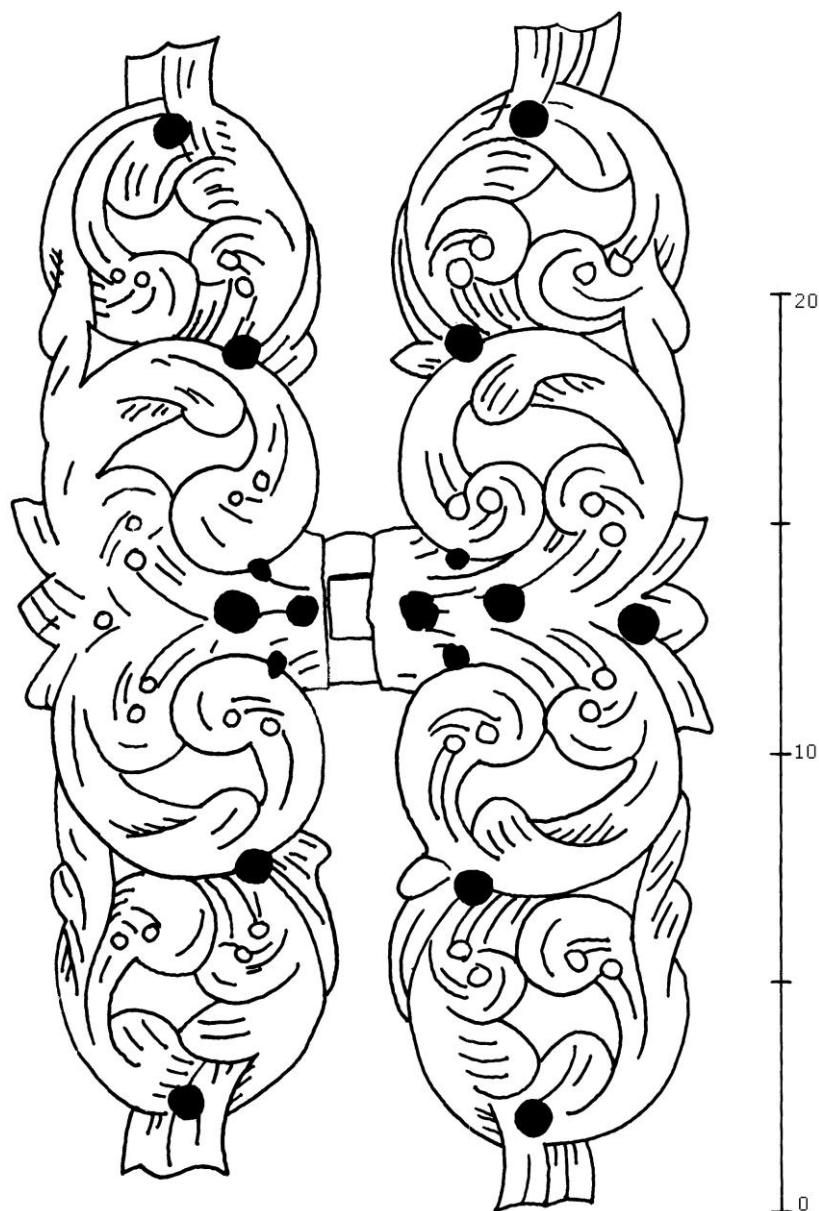
11.2.5.1 Zákres skříně č. 1

Obr. 3. Zákres členění knihovní skříně se zaměřením rozmístění jednotlivých polic a zásuvek ve spodní části skříně. Skříň je umístěna do severozápadní niky knihovny a je hluboká 60 cm.

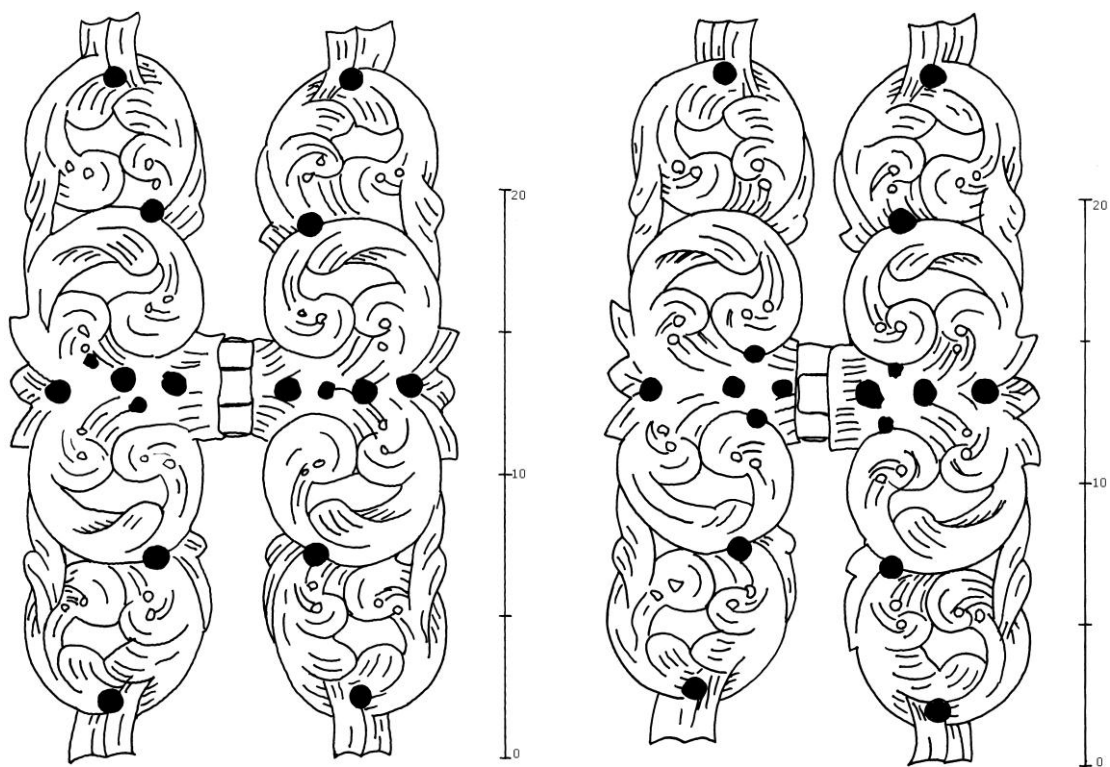
Obr. 4. Zákres zásuvek ze spodní části knihovní skříně, které slouží k uložení svazků menších rozměrů. Výška zásuvek: 14 cm.

Obr. 5. Levý vrchní závěs dveří skříně. Rozměry: 26,2 x 15,3 cm

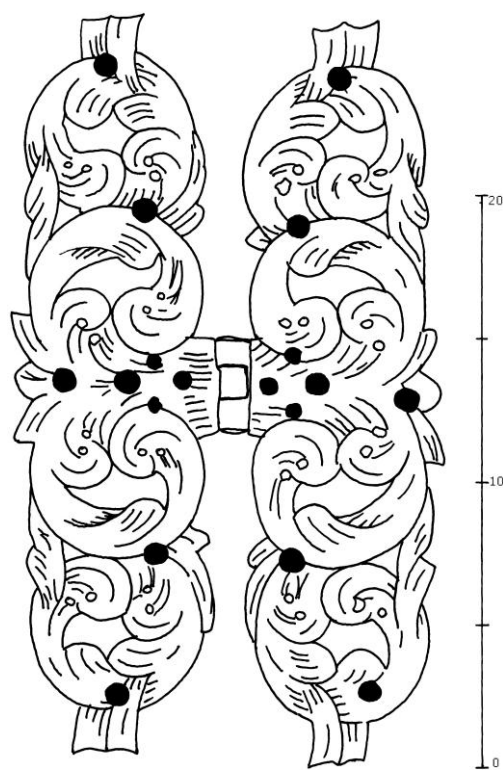
Ve všech případech se jedná o dvoudílné kované barokní pantové závěsy. Jednoduché jádro závěsu s pantem je kryto ozdobným, bohatě kovaným plechem s pocínovaným povrchem. Levá a pravá část krycích plechu je provedena symetricky. K jejich uchycení byly použité kované hřeby – hlavičky hřebíků jsou na kresbách znázorněny černou barvou.

Nosná „dvojoká“ část pantu je vždy fixována k rámu samotné skříně. Druhá část pantu – s jedním okem je přichycená ke křídům dveří. Pant je zanýtován kovaným nýtem.

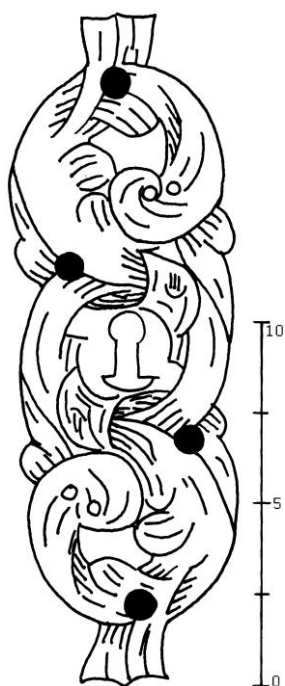

Obr. 6. Pravý vrchní závěs.
Rozměry: 26,6 x 15,7 cm.

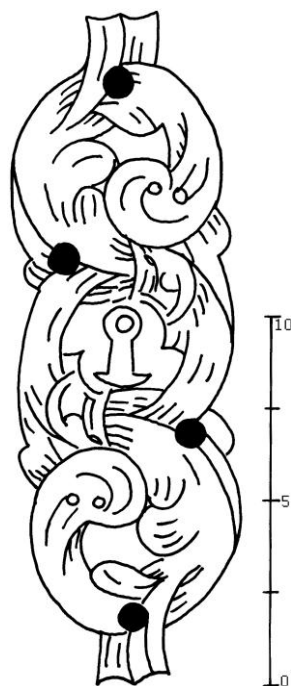
Obr. 7. Levý spodní závěs.
Rozměry: 26,5 x 15,3 cm.

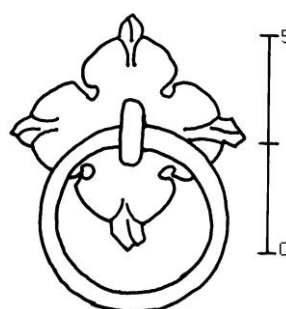
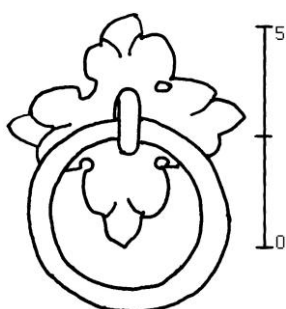
Obr. 8. Pravý spodní závěs. Rozměry: 26,3 x 15,0 cm.

Obr. 9. Levý klíčový štítek.
Rozměry: 18,5 x 6,3 cm.

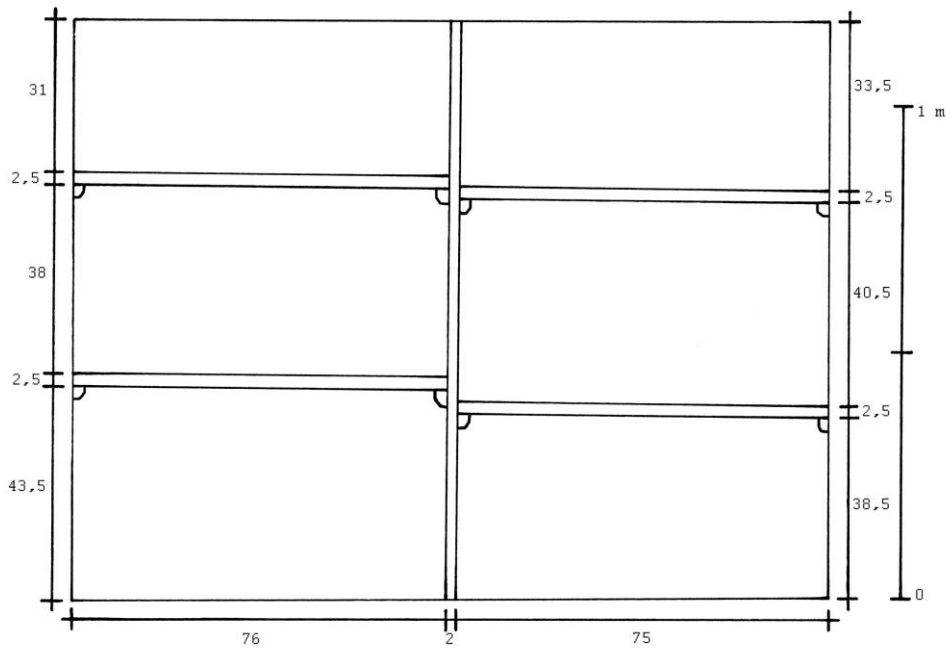

Obr. 10. Pravý klíčový štítek.
Rozměry: 18,3 x 6,3 cm.

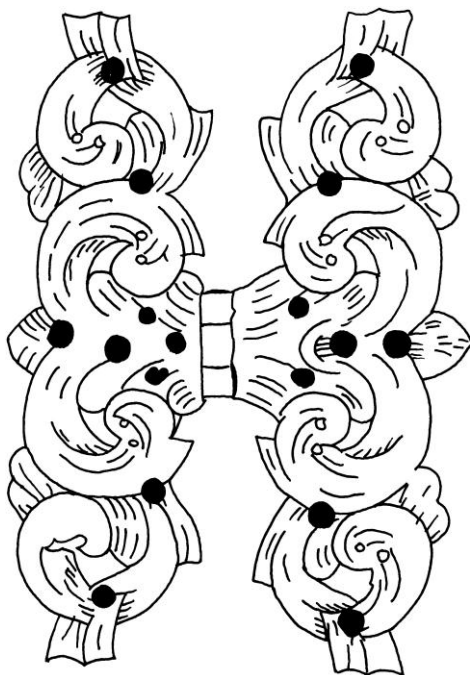

Obr. 11. Levý a pravý kovaný, kruhový úchyt (držadlo), ze zásuvek ve spodní části knihovní skříně. Kovaný kruh je podložen ozdobným plechem ve tvaru čtyřlístku.
Rozměry: 6,8 x 5,4 cm; 7 x 5,4 cm.

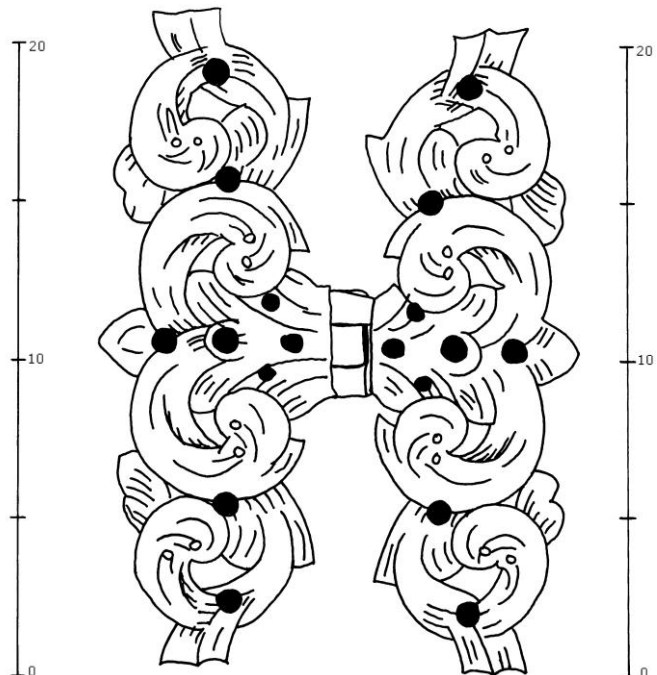
11.2.5.2 Zákres skříně č. 2

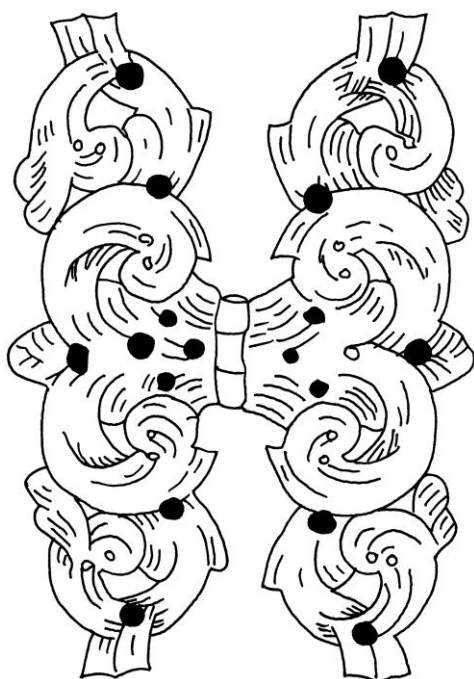
Obr. 12. Zákres členění knihovny skříně se zaměřením rozmístění jednotlivých polic. Skříň je umístěna do severní niky knihovny. Hloubka skříně je 37 cm.

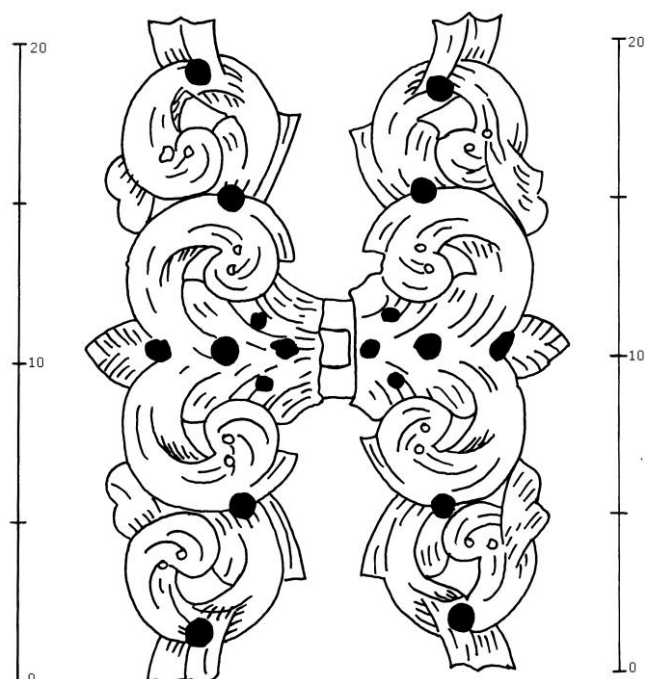
Obr. 13. Levý vrchní závěs.
Rozměry: 21,2 x 15,0 cm.

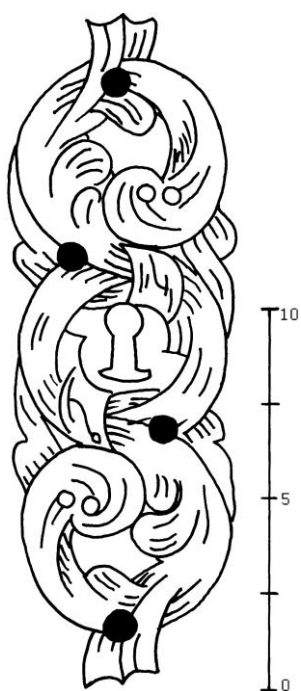
Obr. 14. Pravý vrchní závěs.
Rozměry: 21,3 x 15,3 cm.

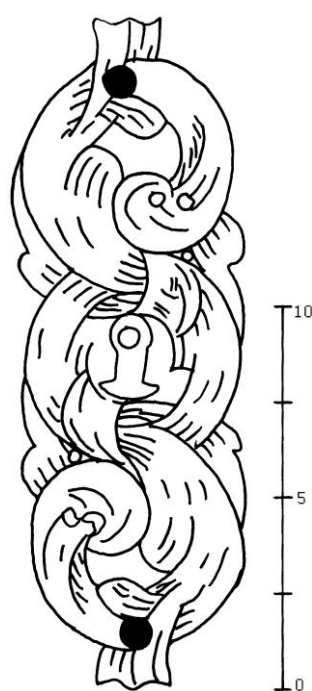
Obr. 15. Levý spodní závěs.
Rozměry: 21,2 x 14,8 cm.

Obr. 16. Pravý spodní závěs.
Rozměry: 21,2 x 15,3 cm.

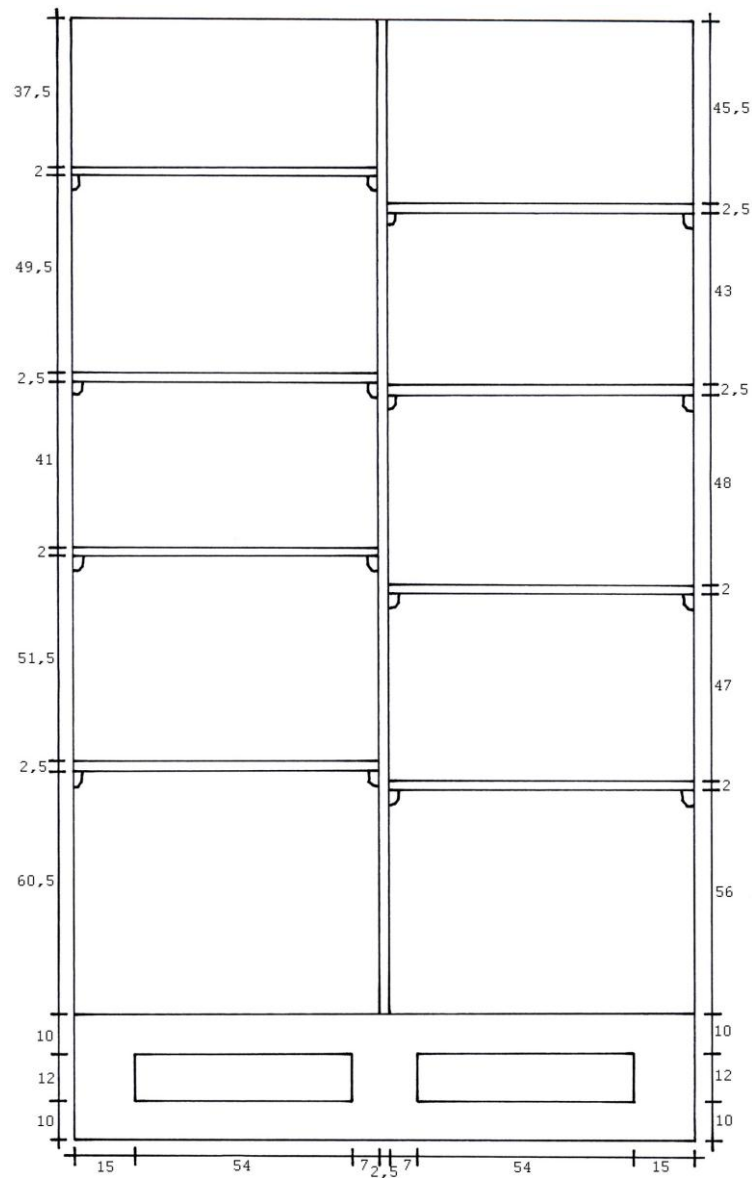

Obr. 17. Levý klíčový štítek.
Rozměry: 17,8 x 6,1 cm.

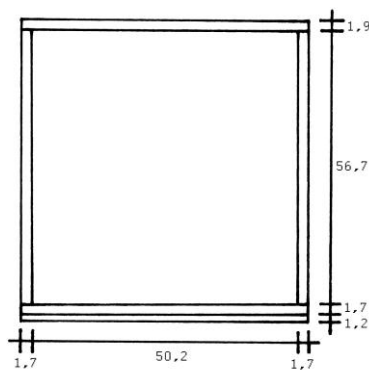

Obr. 18. Pravý klíčový štítek.
Rozměry: 17,5 x 6,2 cm.

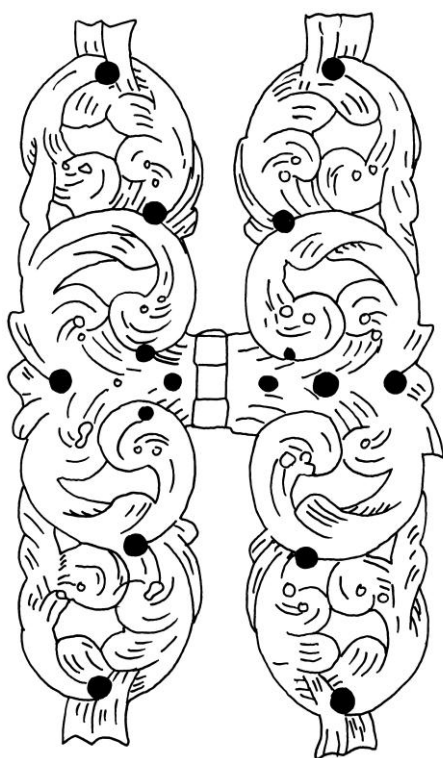
11.2.5.3 Zákres skříně č. 3

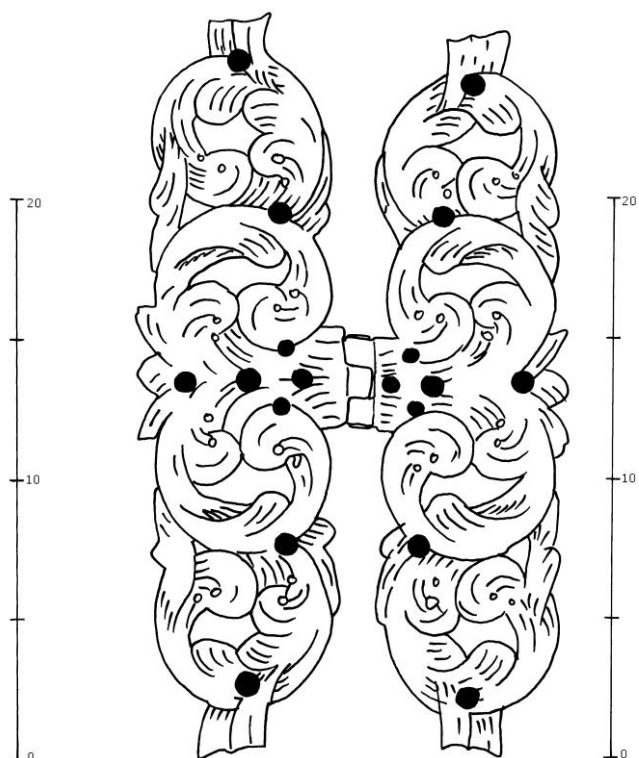
Obr. 19. Zákres členění knihovní skříně se zaměřením rozmístění jednotlivých polic a zásuvek ve spodní části skříně. Skříně je umístěna do severovýchodní niky knihovny. Hloubka skříně je 63 cm.

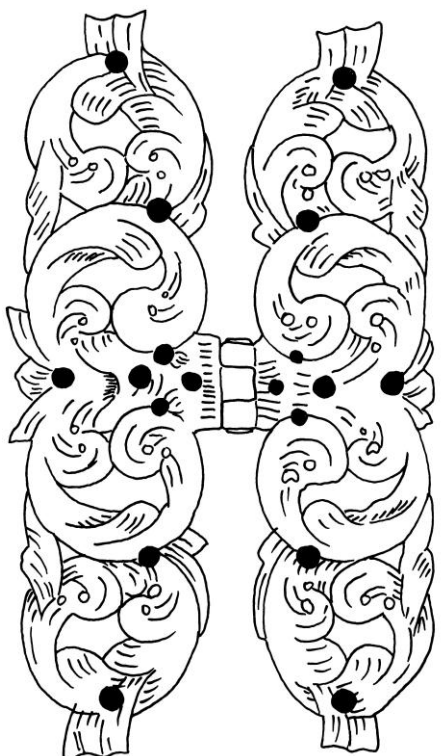
Obr. 20. Zákres zásuvek ze spodní části knihovní skříně, které slouží k uložení svazků menších rozměrů. Výška zásuvek: 12 cm.

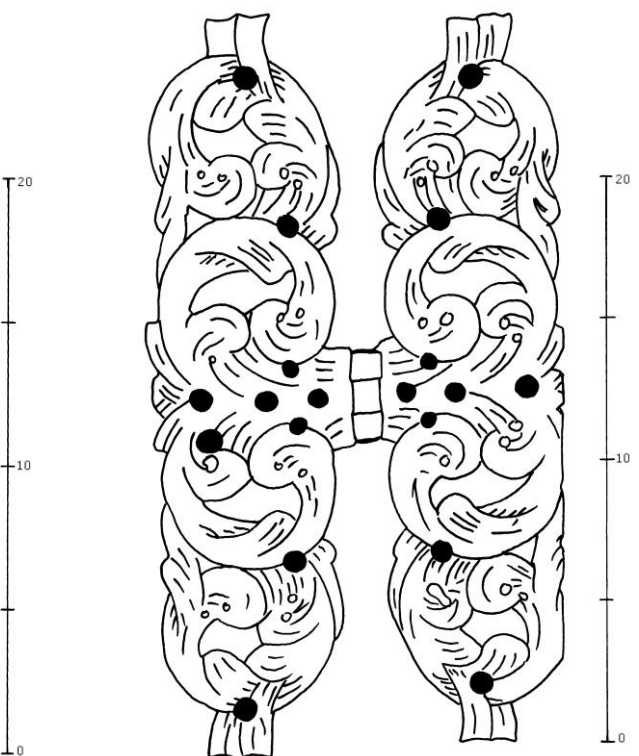
Obr. 21. Levý vrchní závěs.
Rozměry: 26,9 x 15,6 cm.

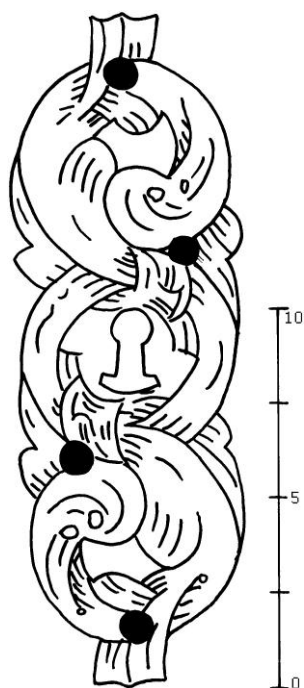
Obr. 22. Pravý vrchní závěs.
Rozměry: 26,9 x 15,4 cm.

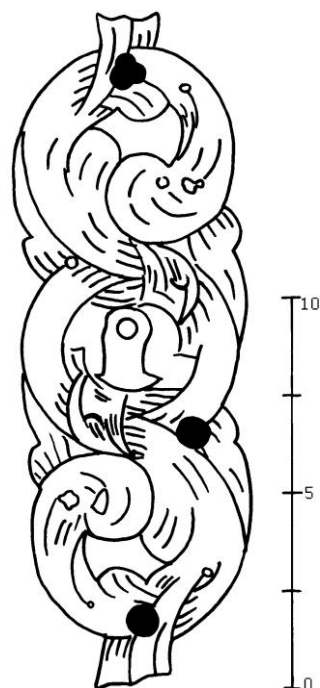
Obr. 23. Levý spodní závěs.
Rozměry: 26,3 x 15,4 cm.

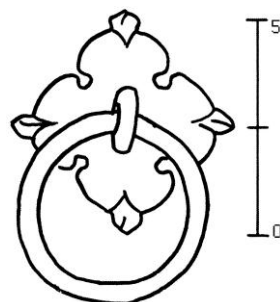
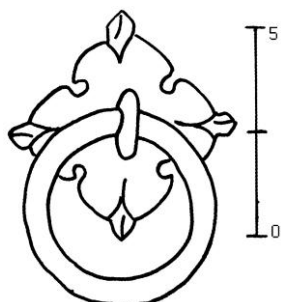
Obr. 24. Pravý spodní závěs.
Rozměry: 26,6 x 15,4 cm.

Obr. 25. Levý klíčový štítek.
Rozměry: 17,9 x 6,3 cm.

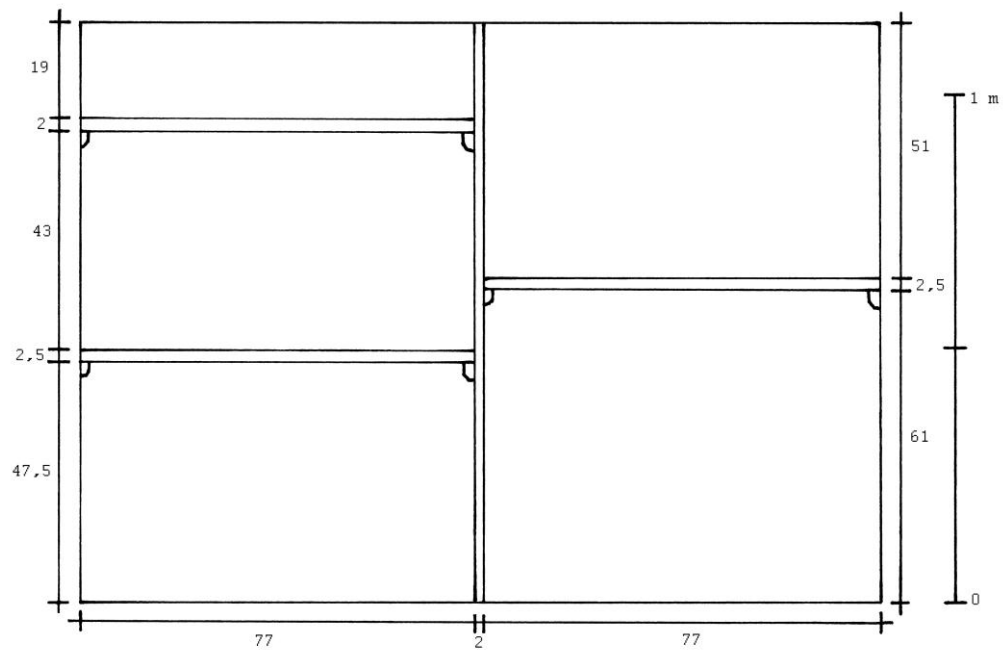

Obr. 26. Pravý klíčový štítek.
Rozměry: 17,4 x 6,0 cm.

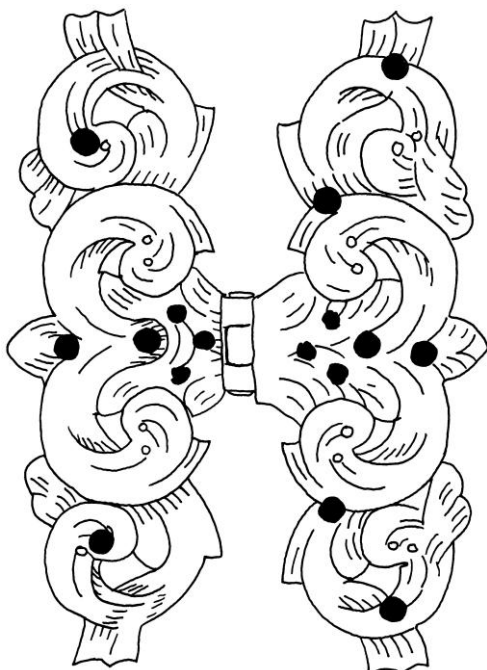

Obr. 27. Levý a pravý kovaný, kruhový úchyt (držadlo), ze zásuvek ve spodní části knihovní skříně. Rozměry: 7 x 5,4 cm; 6,9 x 5,2 cm.

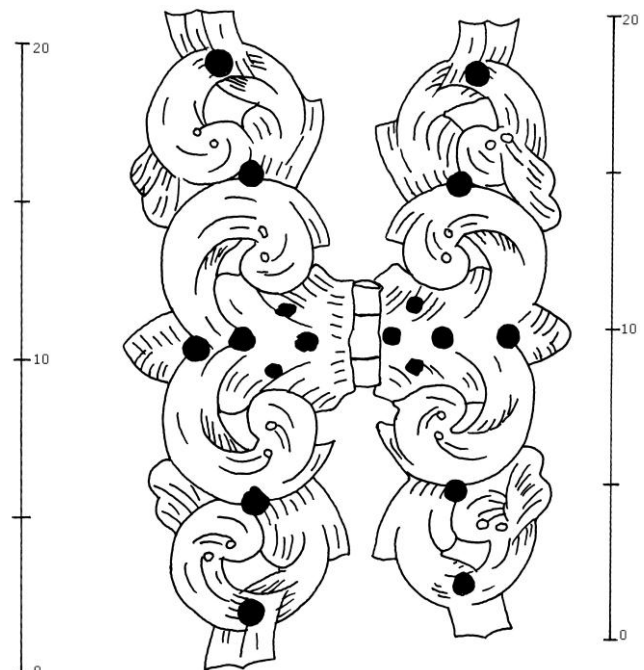
11.2.5.4 Zákres skříně č. 4

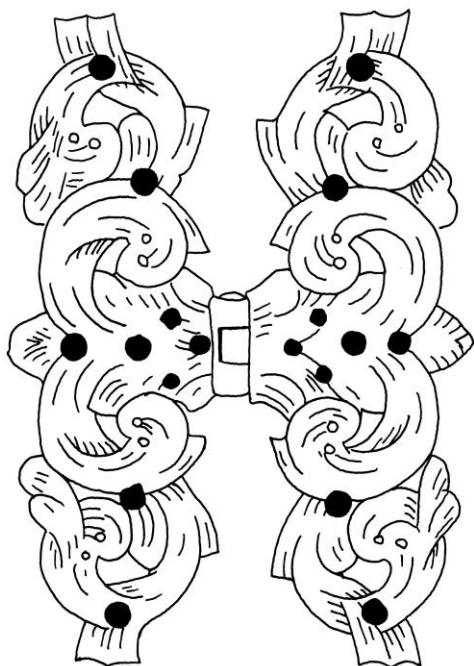
Obr. 28. Zákres členění knihovní skříně se zaměřením rozmístění jednotlivých polic. Skříň je umístěna do východní niky knihovny. Skříň je hluboká 61 cm.

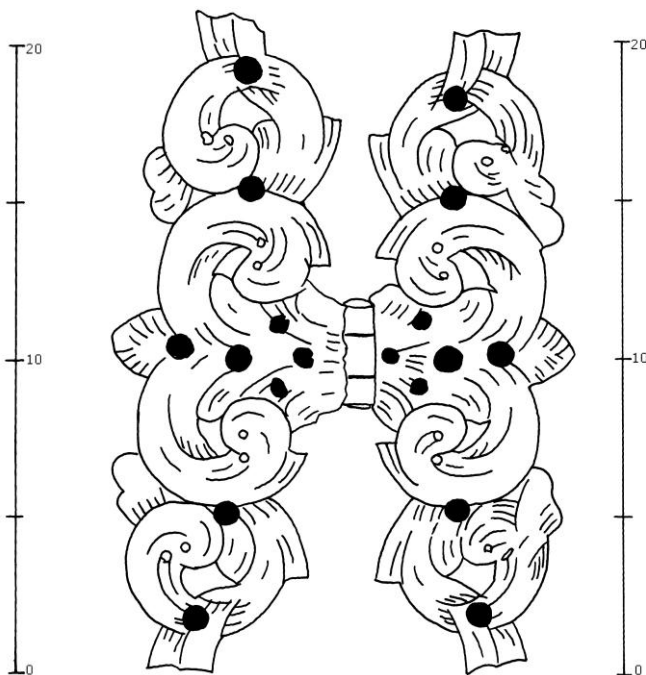
Obr. 29. Levý vrchní závěs.
Rozměry: 21,3 x 15,3 cm.

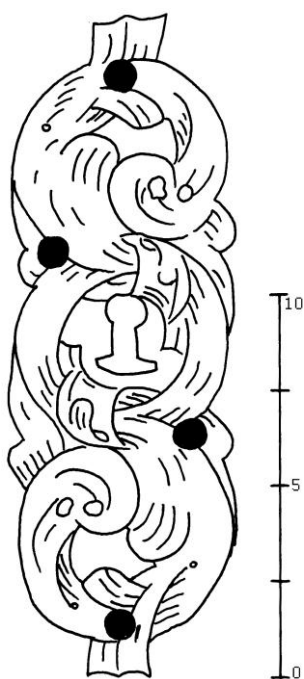
Obr. 30. Pravý vrchní závěs.
Rozměry: 21,3 x 14,4 cm.

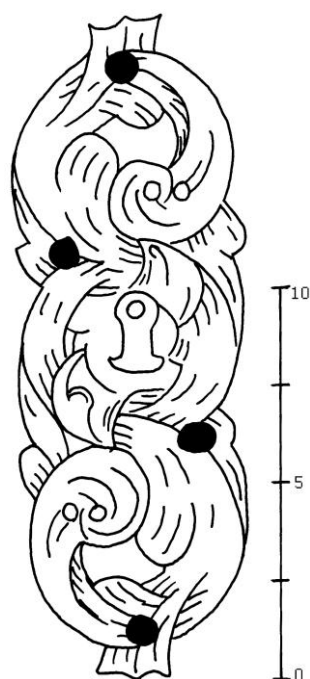
Obr. 31. Levý spodní závěs.
Rozměry: 21,3 x 14,8 cm.

Obr. 32. Pravý spodní závěs.
Rozměry: 21,1 x 14,7 cm.

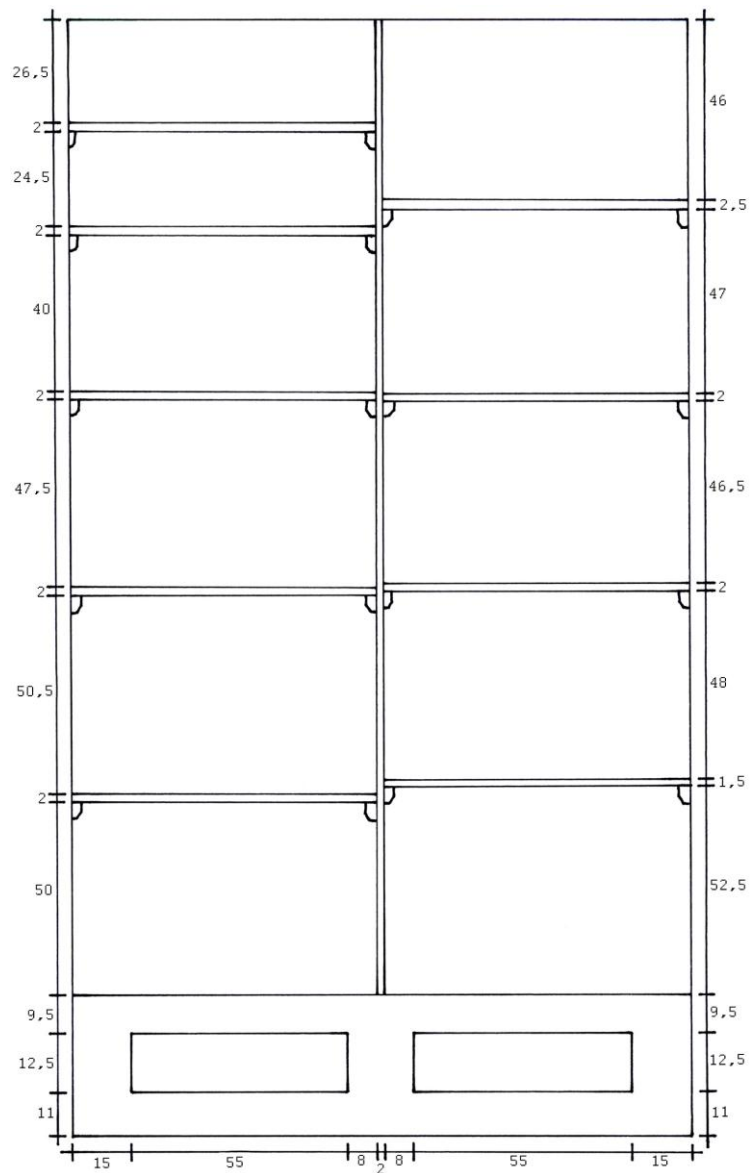

Obr. 33. Levý klíčový štítek.
Rozměry: 17,4 x 6,1 cm.

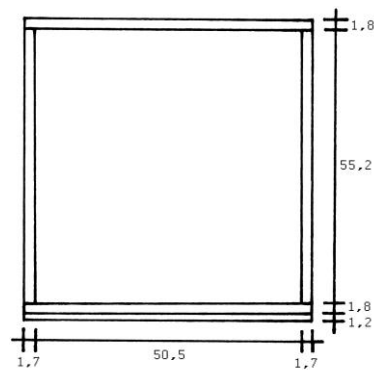

Obr. 34. Pravý klíčový štítek.
Rozměry: 17,1 x 6,0 cm.

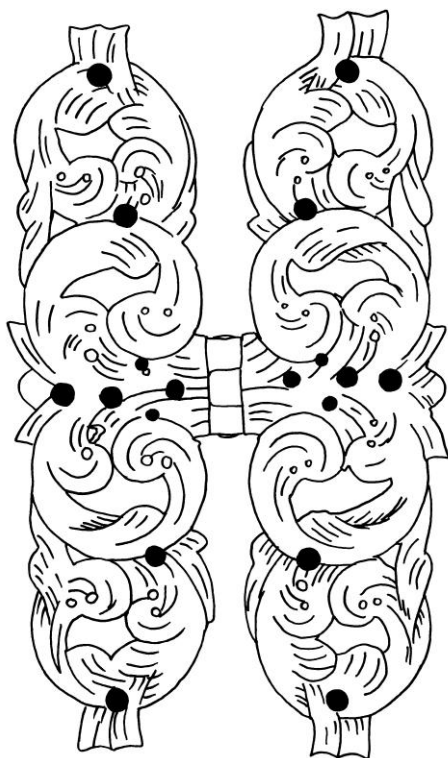
11.2.5.5 Zákres skříně č. 5

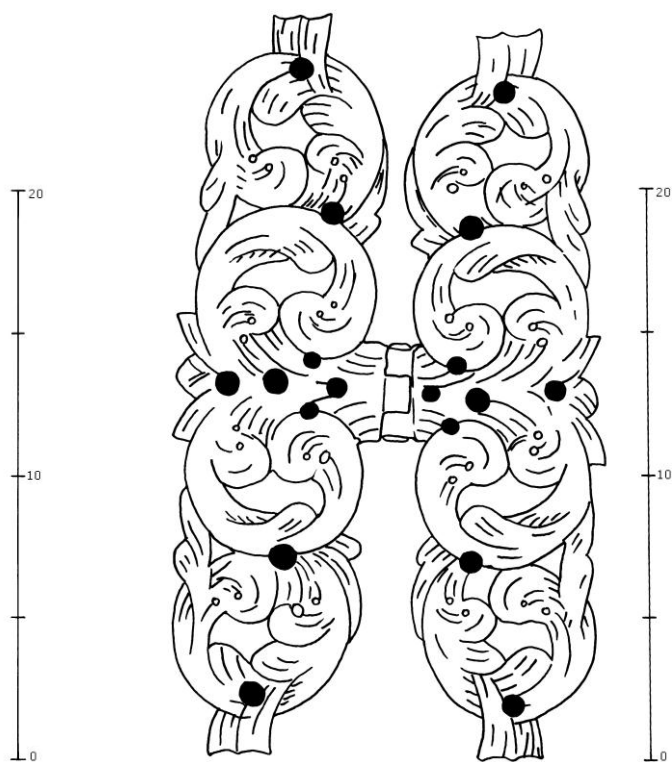
Obr. 35. Zákres členění knihovni skříně se zaměřením rozmístění jednotlivých polic a zásuvek ve spodní části skříně. Skřín je umístěna do jihovýchodní niky knihovny. Hloubka skříně je 60 cm.

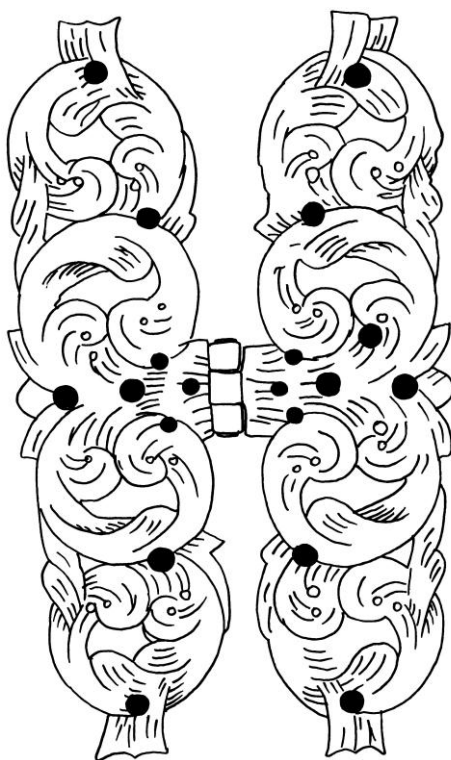
Obr. 36. Zákres zásuvek ze spodní části knihovni skříně, které slouží k uložení svazků menších rozměrů. Výška zásuvek: 12,5 cm.

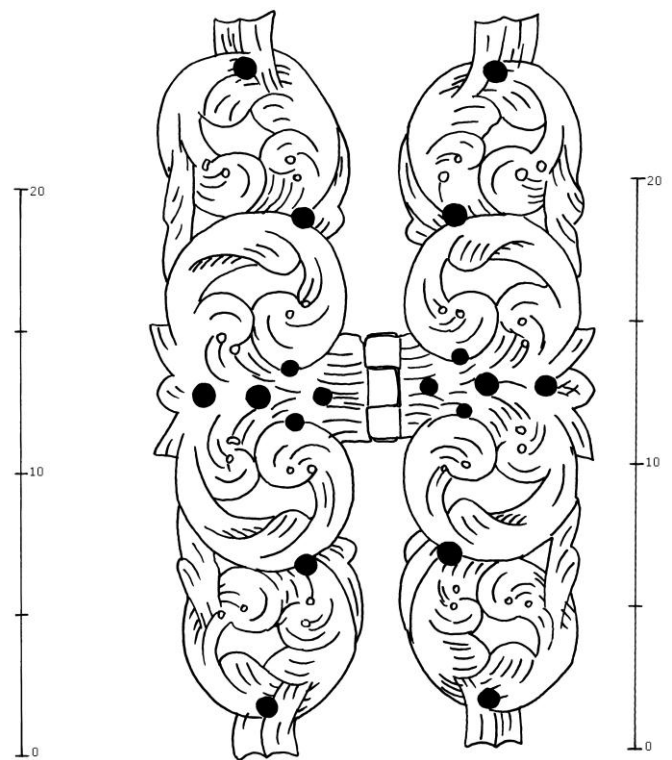
Obr. 37. Levý vrchní závěs.
Rozměry: 26,6 x 15,5 cm.

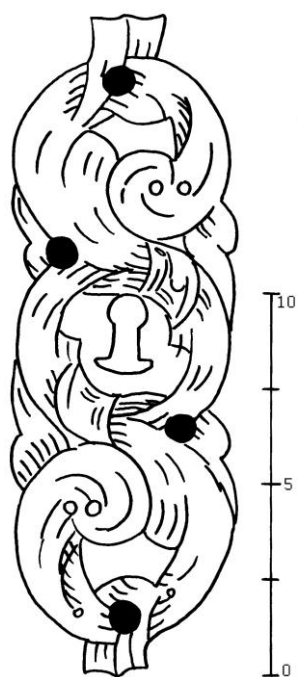
Obr. 38. Pravý vrchní závěs.
Rozměry: 26,3 x 15,2 cm.

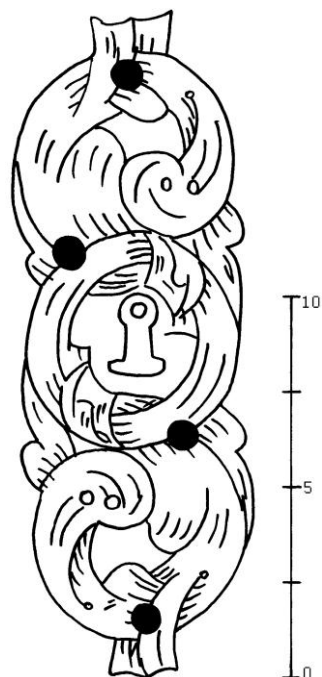
Obr. 39. Levý spodní závěs.
Rozměry: 26,6 x 15,7 cm.

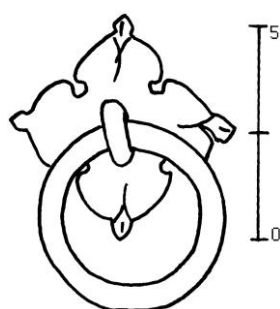
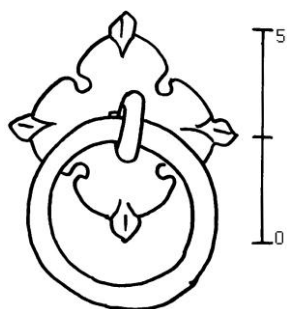
Obr. 40. Pravý spodní závěs.
Rozměry: 26,6 x 15,7cm.

Obr. 41. Levý klíčový štítek.
Rozměry: 17,4 x 6,0 cm.

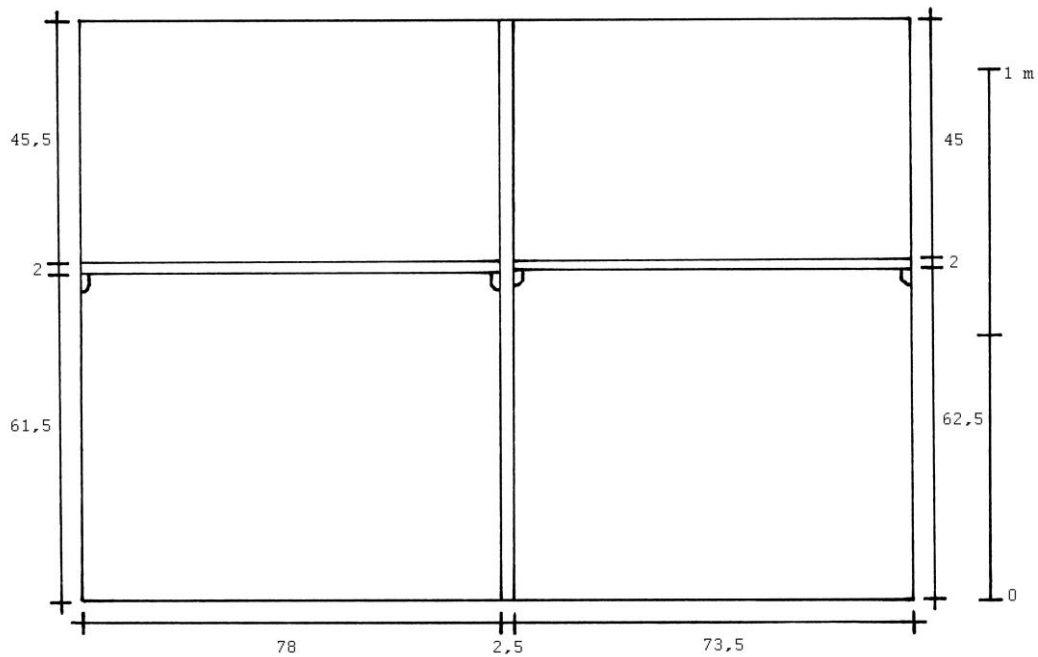

Obr. 42. Pravý klíčový štítek.
Rozměry: 17,6 x 6,0 cm.

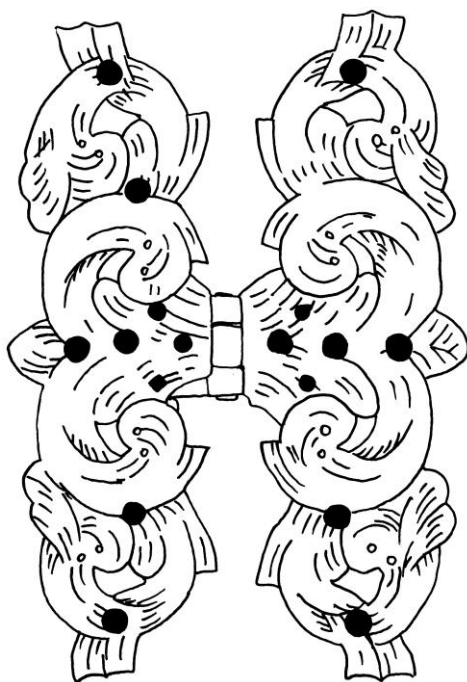

Obr. 43. Levý a pravý kovaný, kruhový úchyt (držadlo), ze zásuvek ve spodní části knihovní skříně. Rozměry: 7 x 5,4 cm; 6,9 x 5,3 cm.

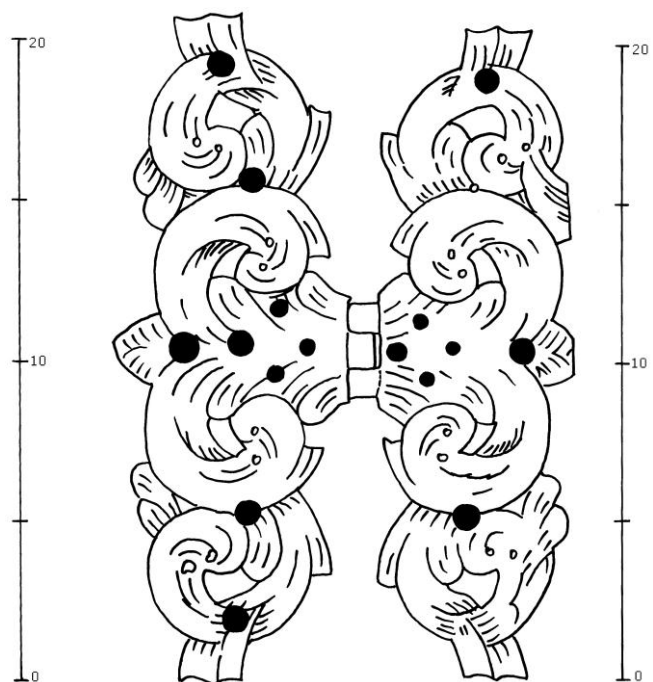
11.2.5.6 Zákres skříně č. 6

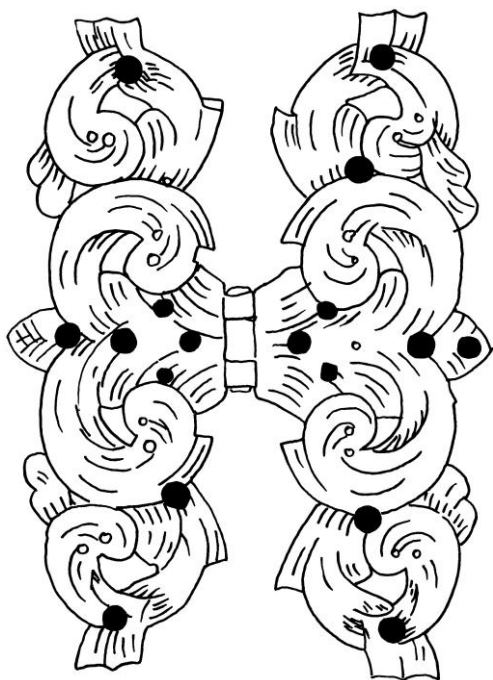
Obr. 44. Zákres členění knihovní skříně se zaměřením rozmístění jednotlivých polic. Skříň je umístěna do jižní niky knihovny. Hloubka skříně je 60,5 cm.

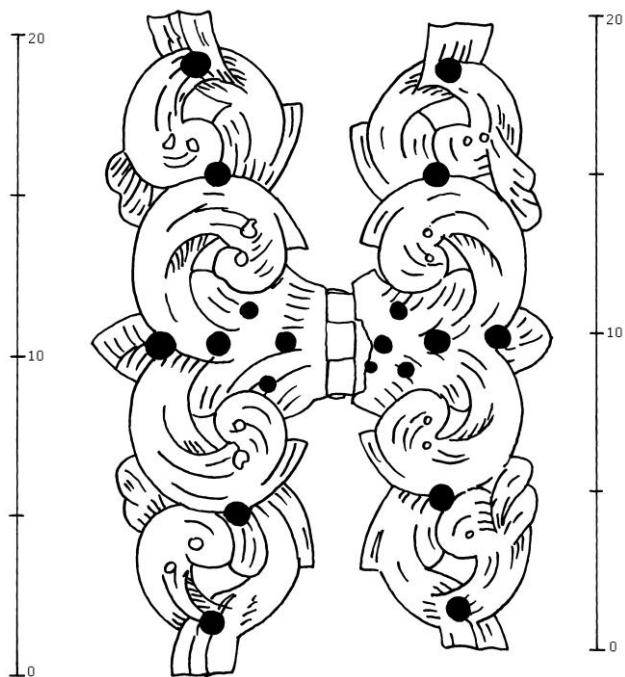
Obr. 45. Levý vrchní závěs.
Rozměry: 21,0 x 14,5 cm.

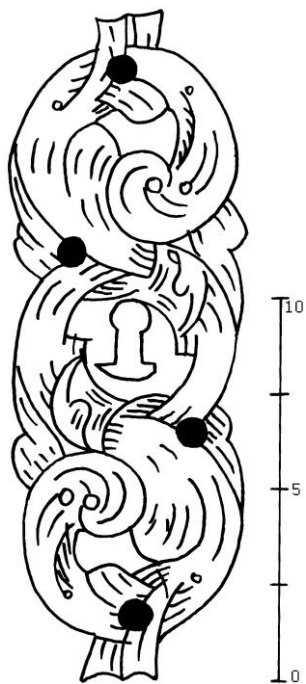
Obr. 46. Pravý vrchní závěs.
Rozměry: 21,4 x 15,0 cm.

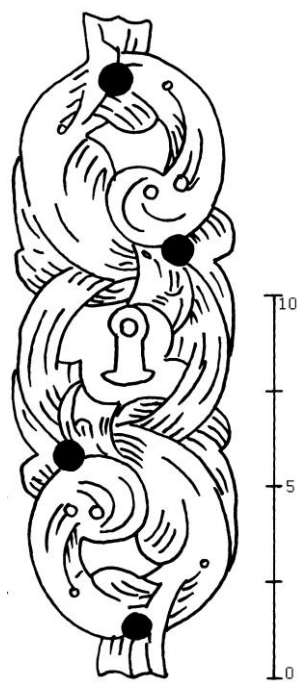
Obr. 47. Levý spodní závěs.
Rozměry: 21,2 x 15,2 cm.

Obr. 48. Pravý spodní závěs.
Rozměry: 21,2 x 14,5 cm.

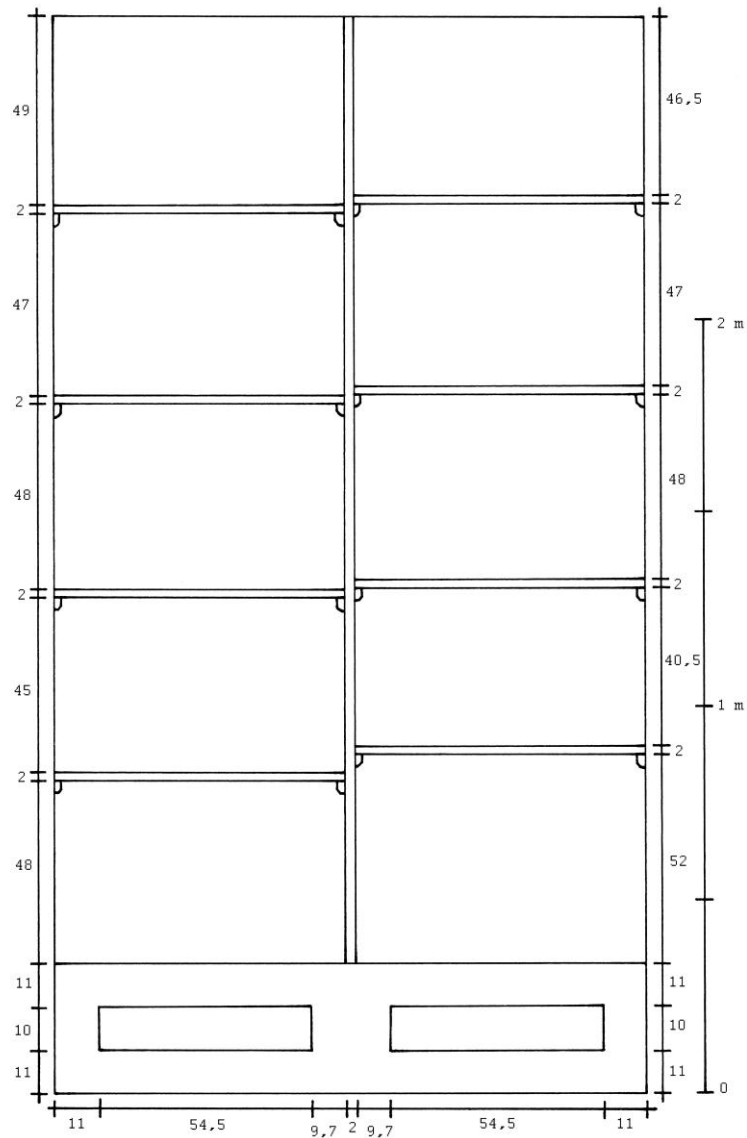

Obr. 49. Levý klíčový štítek.
Rozměry: 17,6 x 6,2 cm.

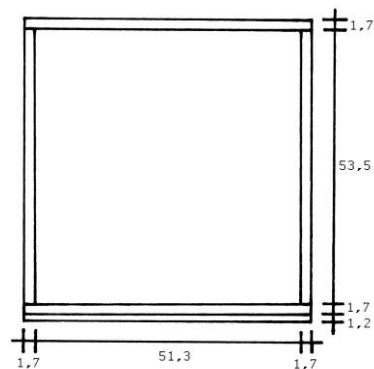

Obr. 50. Pravý klíčový štítek.
Rozměry: 17,7 x 6,0 cm.

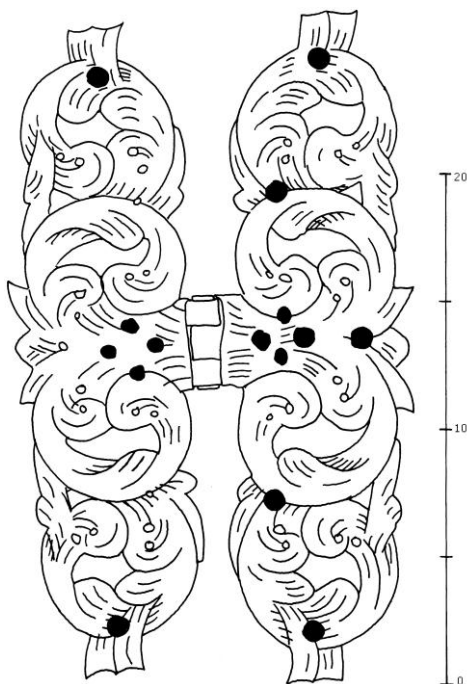
11.2.5.7 Zákres skříně č. 7

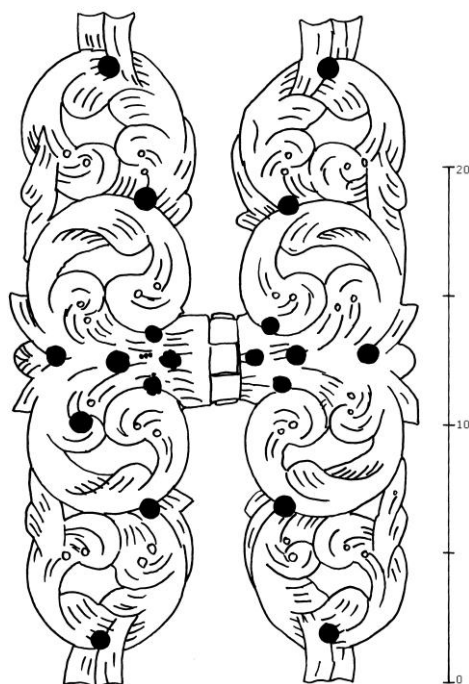
Obr. 51. Zákres členění knihovní skříně se zaměřením rozmístění jednotlivých polic a zásuvek ve spodní části skříně. Skříň je umístěna do jihozápadní niky knihovny. Skříň je hluboká 58 cm.

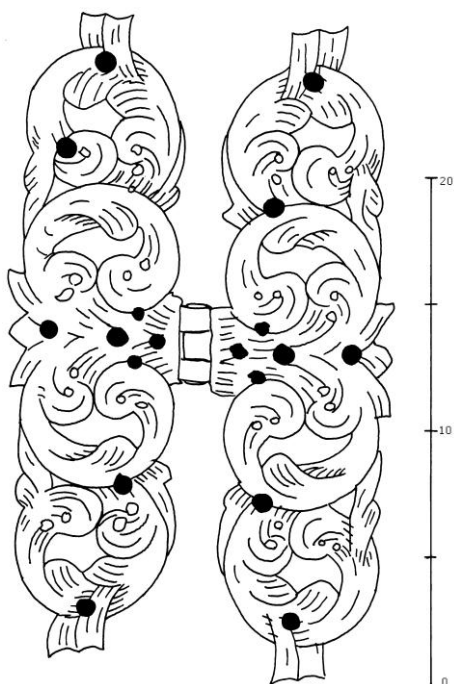
Obr. 52. Zákres zásuvek ze spodní části knihovní skříně, které slouží k uložení svazků menších rozměrů. Výška zásuvek: 10 cm.

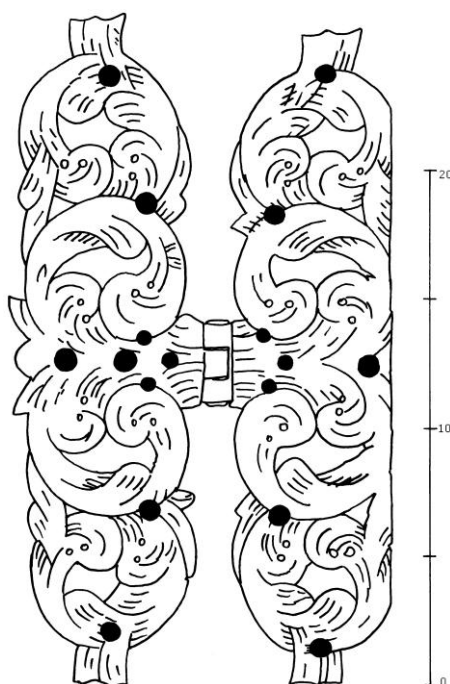
Obr. 53. Levý vrchní závěs.
Rozměry: 21,6 x 15,9 cm.

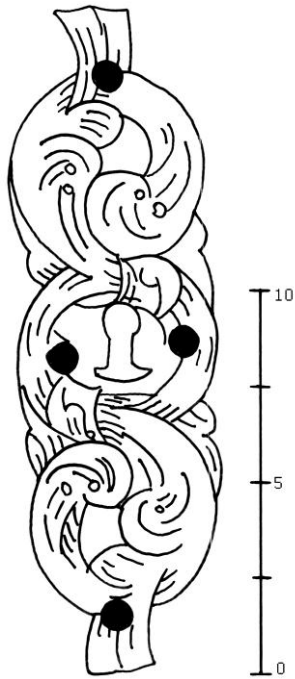
Obr. 54. Pravý vrchní závěs.
Rozměry: 26,5 x 16,0 cm.

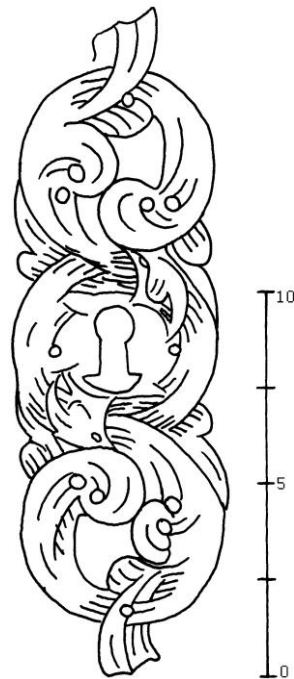
Obr. 55. Levý spodní závěs.
Rozměry: 26,5 x 15,3 cm.

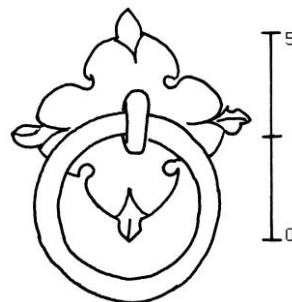
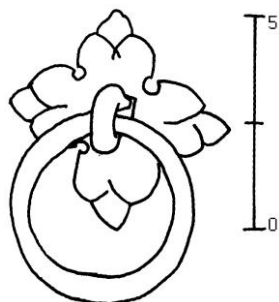
Obr. 56. Pravý spodní závěs.
Rozměry: 26,6 x 14,9 (?) cm
(krycí štítek je z části schován pod pilastrem).

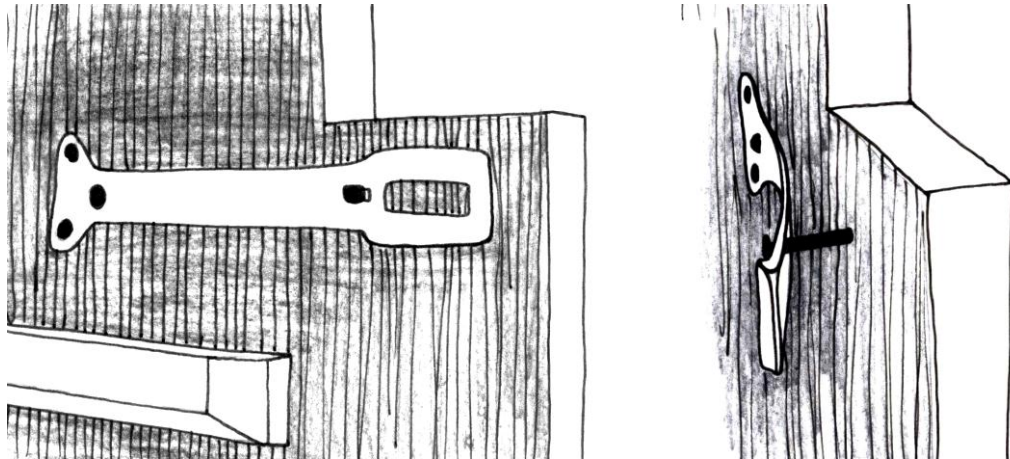
Obr. 57. Levý klíčový štítek.
Rozměry: 17,6 x 5,2 cm.

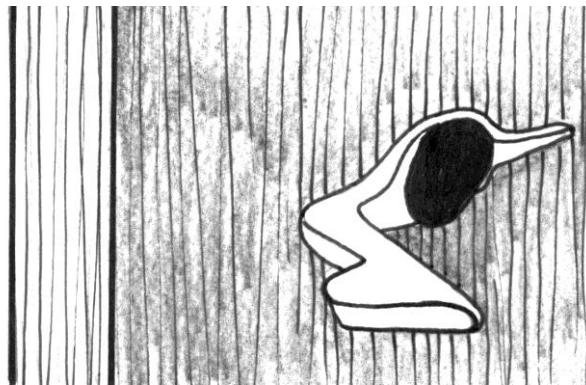
Obr. 58. Pravý klíčový štítek.
Rozměry: 17,5 x 5,5 cm.

Obr. 59. Levý a pravý kovaný, kruhový úchyt (držadlo), ze zásuvek ve spodní části knihovní skříně. Rozměry: 6,9 x 5,2 cm; 6,9 x 5,8 cm.

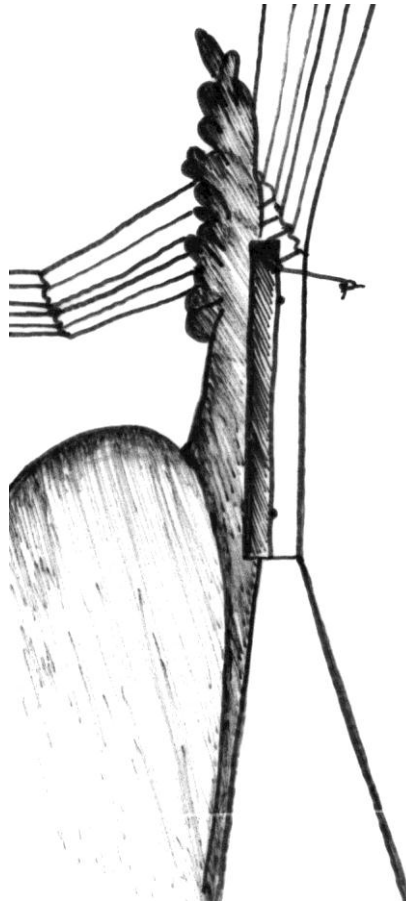

Obr. 60. Boční a přední pohled na mírně vyhnutý kovaný pás, který slouží k uzavírání levých křídel dveří. Pás je na svém konci pevně ukotven třemi kovanými hřeby. Jeho přední, vyhnutá část s průřezem se pohybuje po hřebu.

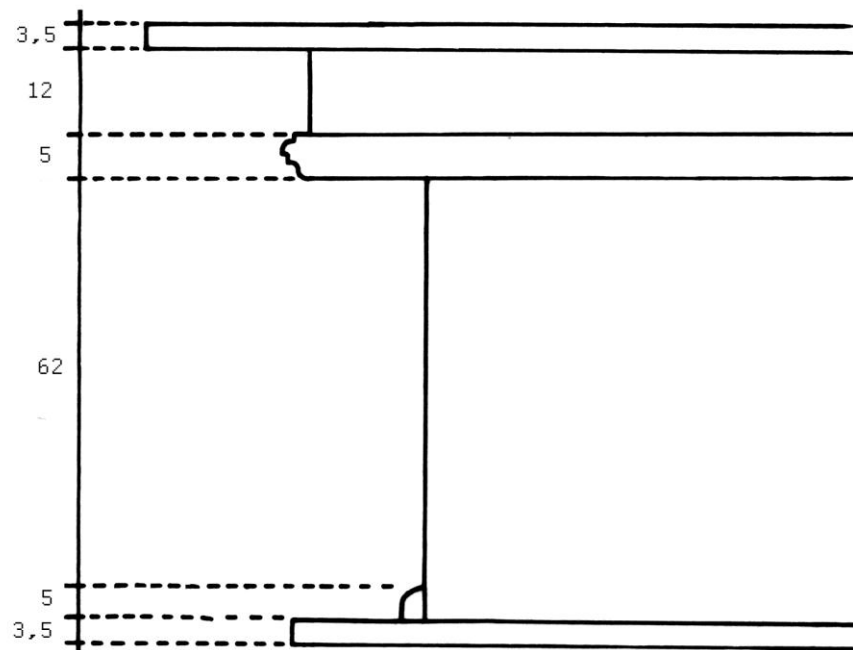
Obr. 61. Kovaný háček v tvaru písmena „L“. Slouží jako záchytko pro uzavírání levých křídel dveří knihovných skříní. Ke dveřím je fixován kovaným hřebem s velkou hlavičkou.

Tento velice jednoduchý systém uzavírání je uplatněn na všech knihovných skříních. Kovaný háček ve tvaru písmena „L“, který je umístěný na vnitřní straně levého křídla dveří, blíž k přední hraně, po zavření zapadne do oka mírně vyhnutého kovového pásu. Ten je fixován k desce, která vertikálně rozděluje celou plochu skříně na dva sloupce. Mírné vyhnutí pásu umožňuje, po jeho lehkém přitáhnutí, uvolnit hák z oka a následně otevřít křídlo dveří. Přitáhnout kovový pás k sobě je možné díky výřezu v dělicí desce.

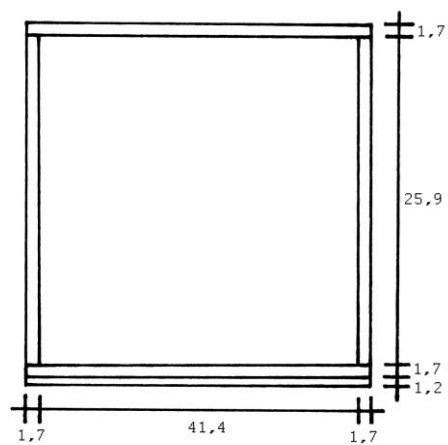

Obr. 62. Obrázek zachycuje způsob fixování supraport k stěnám. Ze zadní strany vidíme laťku, fixovanou na rub medailónku, ke které je upevněn háček s prodlouženým tělem. K zajištění háčku slouží očko, zapuštěné do zdi.

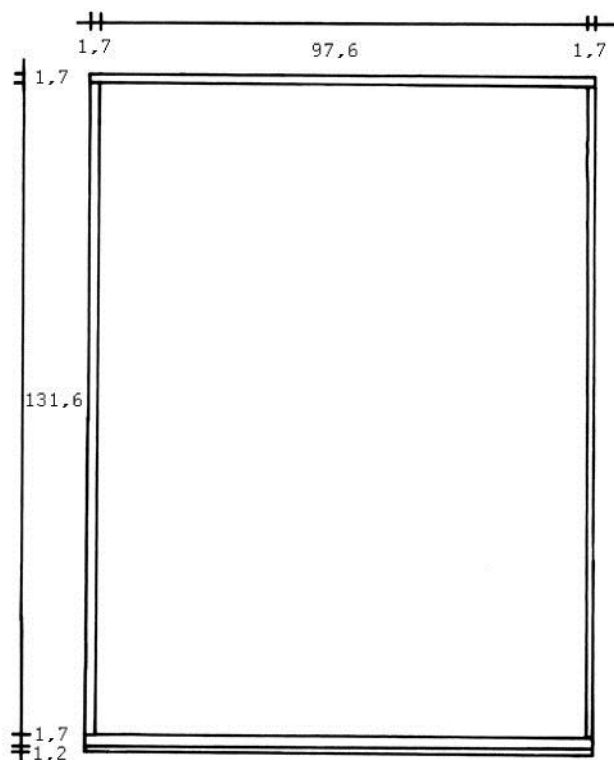
11.2.5.8 Zákres skříňového stolu

Obr. 63. Kresba zachycuje boční pohled na skříňový stůl knihovny, s udáním jednotlivých rozměrů.

Obr. 64. Nákres zásuvek ze skříňky stolu uprostřed knihovny. Na severní, východní a jižní straně jsou pod deskou stolu zabudované vždy dva malé šuplíky. Jejich rozměry jsou ve všech šesti případech shodné. Zásuvky jsou vysoké 9,5 cm.

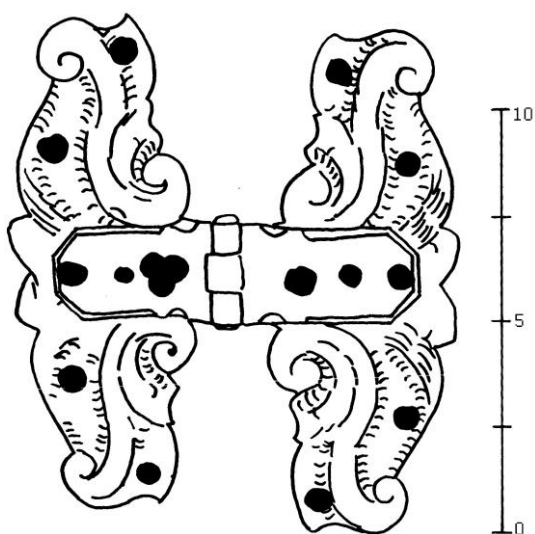

Obr. 65. Nákres velké zásuvky ze skřínky na západní straně stolu.

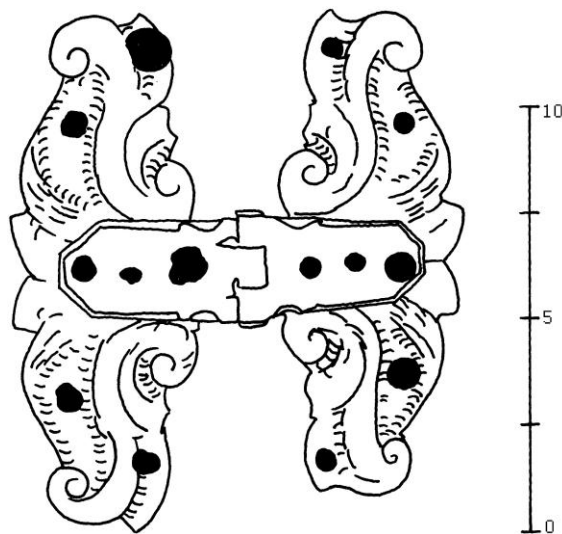
Na západní straně stolu se se nachází celkem čtyři hluboké zásuvky, které sloužili k uskladňování ornátů. Tři zásuvky jsou umístěné do spodní skříně stolu a jedna do vrchní skříně stolu (pod pracovní deskou stolu). Rozměry všech čtyř zásuvek, až na jejich výšku jsou shodné. Výška zásuvek se pohybuje v rozmezí od 9,5 do 14 cm.

Stejně jako v případě zásuvek ve spodní části vysokých knihovnických skříní, tak i v případě skříně stolu jsou zásuvky zasouvány do bednění bez jakýchkoliv vodicích postranních lišt či kolejnic.

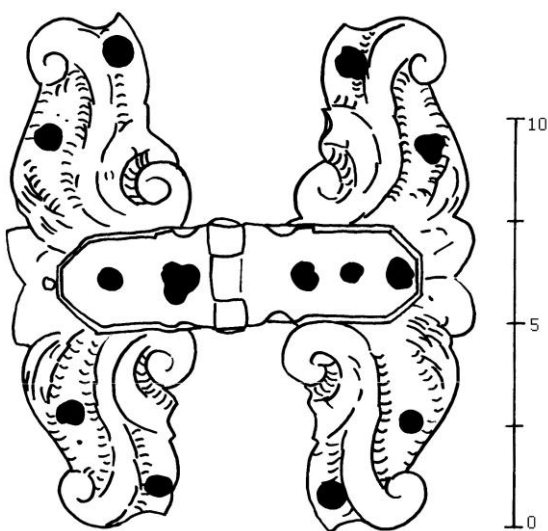
Kování ze skříňky a zásuvek na západní straně stolu

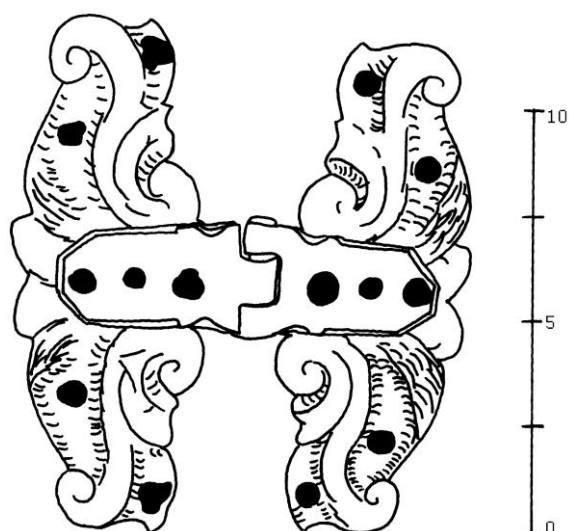
Obr. 66. Levý vrchní závěs.
Rozměry: 12,6 x 10,8 cm.

Obr. 67. Pravý vrchní závěs.
Rozměry: 12,5 x 10,7 cm.

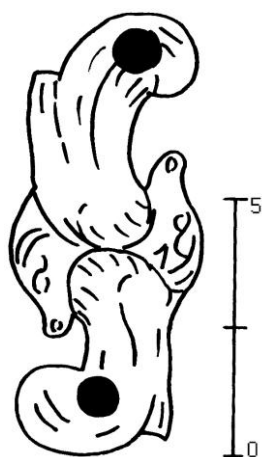

Obr. 68. Levý spodní závěs.
Rozměry: 12,8 x 11,5 cm.

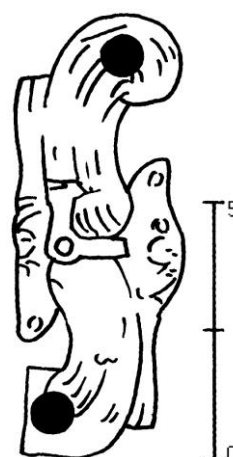

Obr. 69. Pravý spodní závěs.
Rozměry: 12,6 x 11,0 cm.

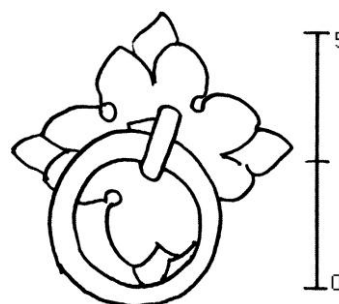
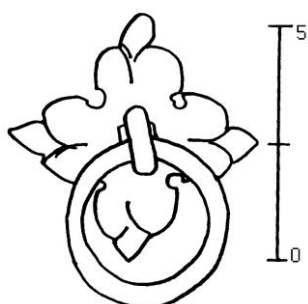
Z nákresů je dobře patrné schéma konstrukce závěsů, která je shodná u všech závěsů jak na knihovních skříních tak stolu. Jedná se o systém jednoduchého kovaného jádra závěsu, které je kryto ozdobným, bohatě kovaným plechem s pocínovaným povrchem. Závěsy jsou provedeny symetricky.

Obr. 70. Levý klíčový štítek.
Rozměry: 8,7 x 3,8 cm.

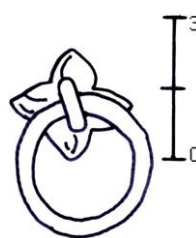
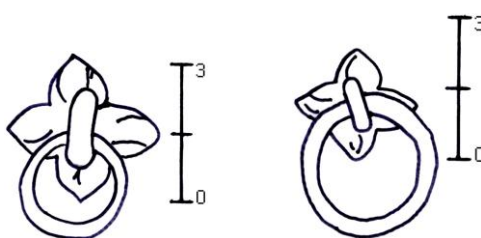

Obr. 71. Pravý klíčový štítek.
Rozměry: 8,6 x 3,5 cm.

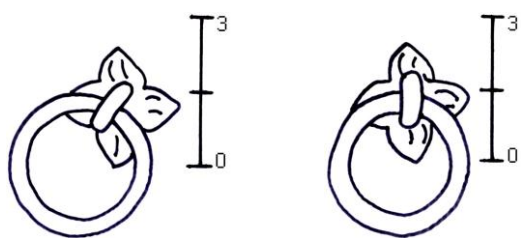
Obr. 72. Levý a pravý kruhový úchyt (držadlo) ze zásuvek pod deskou stolu.
Rozměry: 6,2 x 5,4 cm; 5,8 x 5,6 cm.

Vrchní zásuvka skřínky:

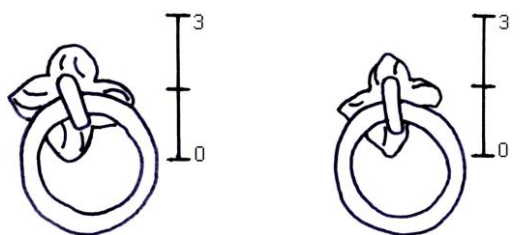
Obr. 73. Levý a pravý kruhový úchyt (držadlo) zásuvky.
Rozměry: 4 x 3,4 cm; 4 x 2,5 cm.

Prostřední zásuvka skřínky:

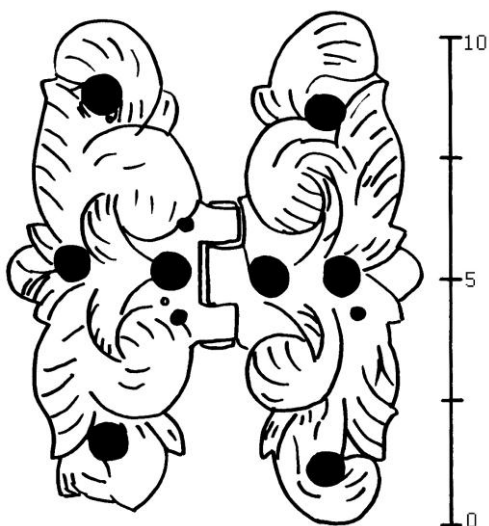
Obr. 74. Levý a pravý kruhový úchyt (držadlo) zásuvky.
Rozměry: 4 x 2,5 cm; 4 x 2,5 cm.

Spodní zásuvka skřínky:

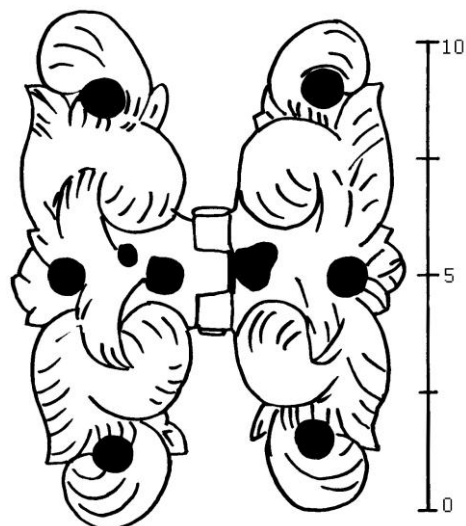

Obr. 75. Levý a pravý kruhový úchyt (držadlo) zásuvky.
Rozměry: 4 x 2,6 cm; 4 x 2,3 cm.

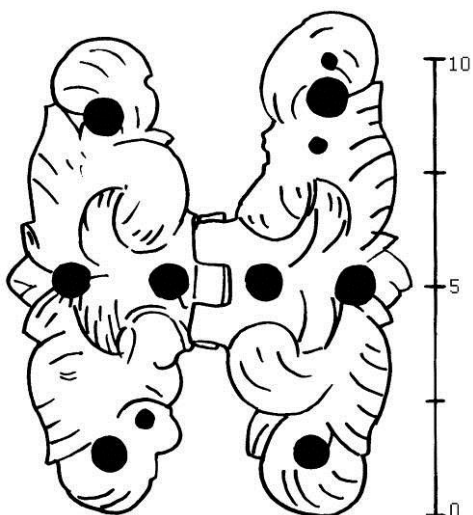
Kování ze skřínky a zásuvek na severní straně stolu

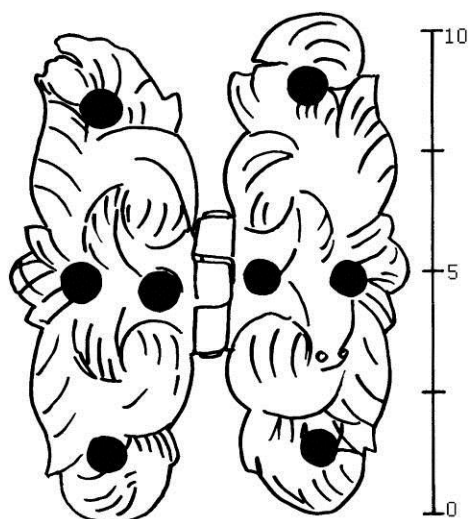
Obr. 76. Levý vrchní závěs.
Rozměry: 10,6 x 8,6 cm.

Obr. 77. Pravý vrchní závěs.
Rozměry: 11,1 x 8,5 cm.

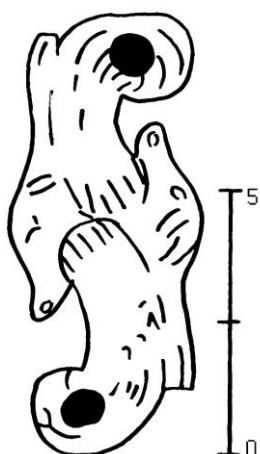

Obr. 78. Levý spodní závěs.
Rozměry: 11,1 x 8,4 cm.

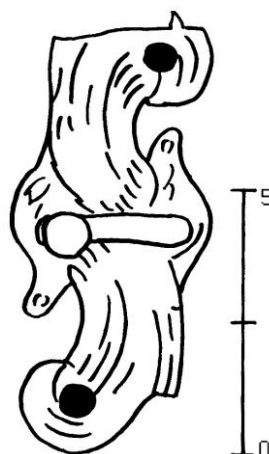

Obr. 79. Pravý spodní závěs.
Rozměry: 10,6 x 8,4 cm.

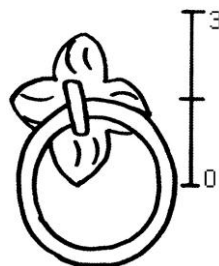
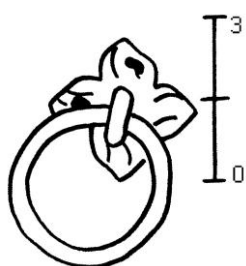
Levý spodní závěs je na rozdíl od ostatních závěsů přehozen – část závěsu se dvěma oky je, na rozdíl od původního způsobu, fixována ke dveřím skřínky a ne k rámu skřínky samotné.

Obr. 80. Levý klíčový štítek.
Rozměry: 8,6 x 3,7 cm.

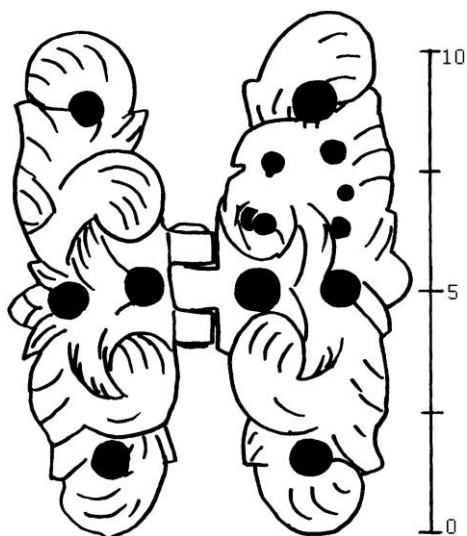

Obr. 81. Pravý klíčový štítek.
Rozměry: 8,8 x 3,8 cm.

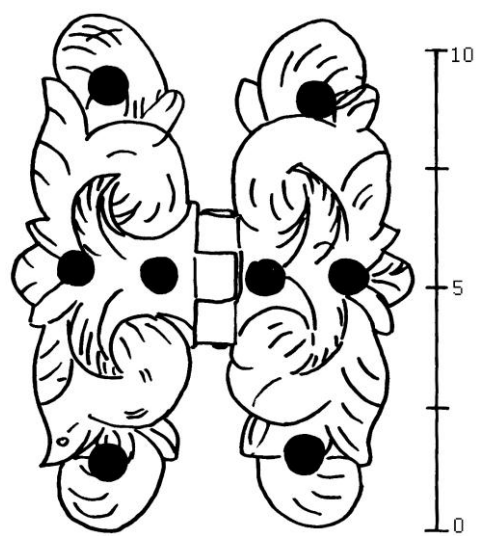

Obr. 82. Levý a pravý kruhový úchyt (držadlo) ze zásuvky pod deskou stolu.
Rozměry: 4 x 2,7 cm; 4 x 2,8 cm.

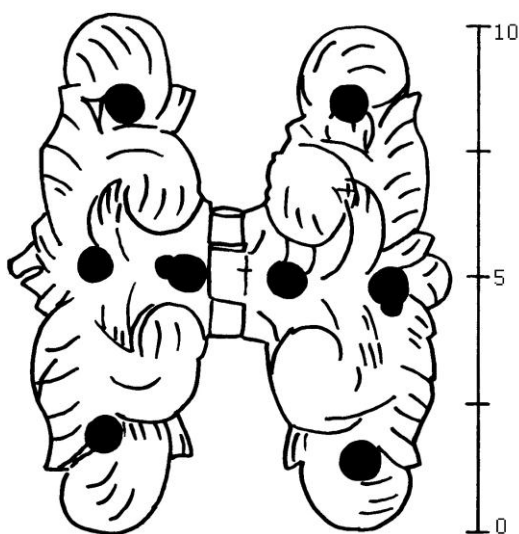
Kování ze skříňky a zásuvek na východní straně stolu

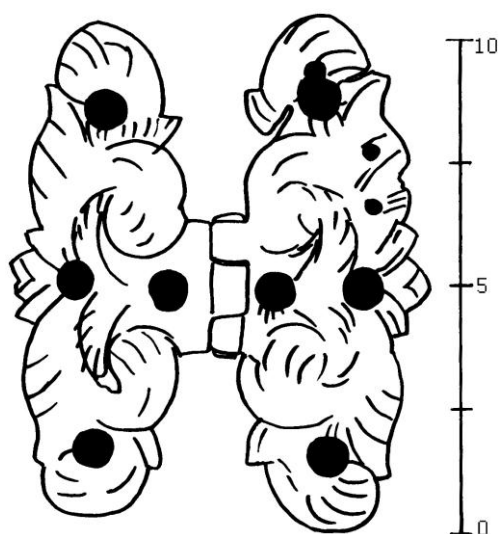
Obr. 83. Levý vrchní závěs.
Rozměry: 10,9 x 8,5 cm.

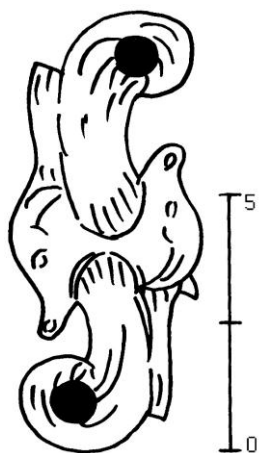
Obr. 84. Pravý vrchní závěs.
Rozměry: 11,0 x 8,5 cm.

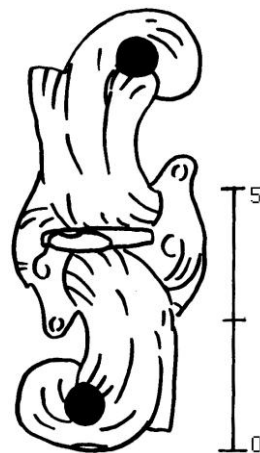
Obr. 85. Levý spodní závěs.
Rozměry: 10,4 x 8,8 cm.

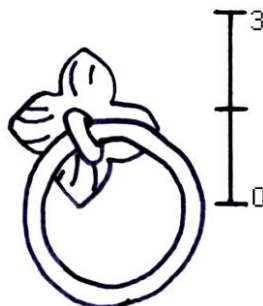
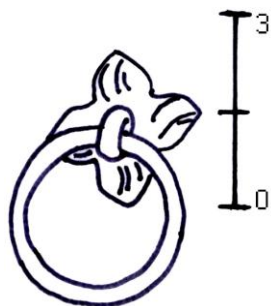
Obr. 86. Pravý spodní závěs.
Rozměry: 10,6 x 8,6 cm.

Obr. 87. Levý klíčový štítek.
Rozměry: 8,6 x 3,7 cm.

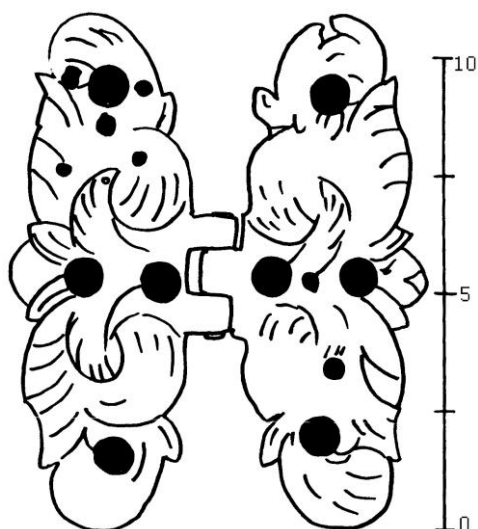

Obr. 88. Pravý klíčový štítek.
Rozměry: 8,6 x 3,8 cm.

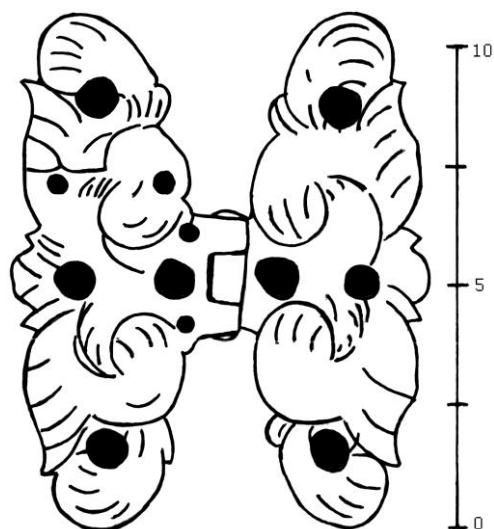

Obr. 89. Levý a pravý kruhový úchyt (držadlo) ze zásuvky pod deskou stolu.
Rozměry: 4 x 2,5 cm; 4 x 2,5 cm.

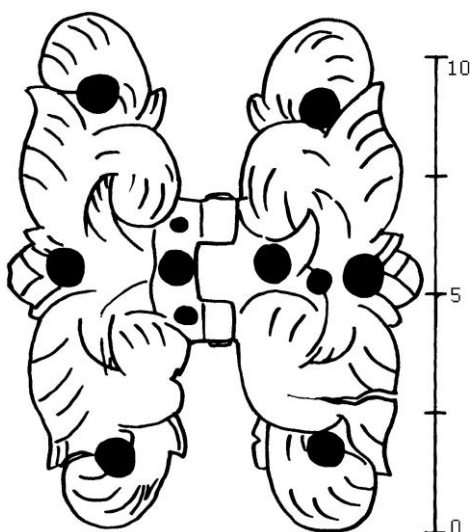
Kování ze skříňky a zásuvek na jižní straně stolu

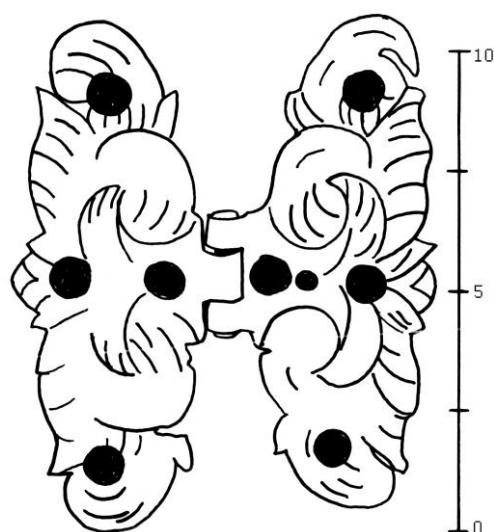
Obr. 90. Levý vrchní závěs.
Rozměry: 11,2 x 8,9 cm.

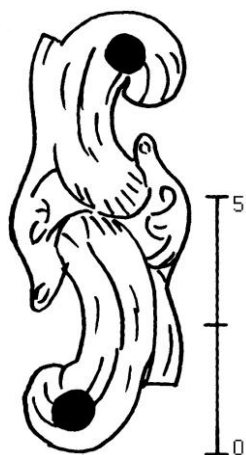
Obr. 91. Pravý vrchní závěs.
Rozměry: 10,9 x 8,8 cm.

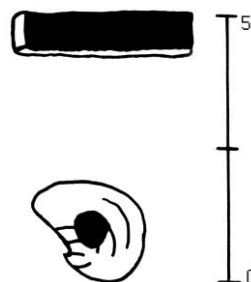
Obr. 92. Levý spodní závěs.
Rozměry: 11,0 x 8,8 cm.

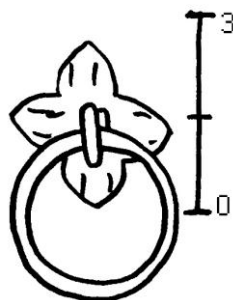
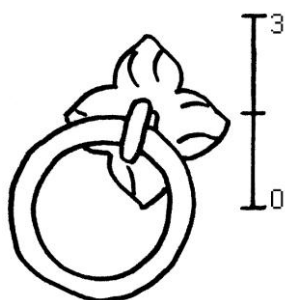
Obr. 93. Pravý spodní závěs.
Rozměry: 10,8 x 8,9 cm.

Obr. 94. Levý klíčový štítek.
Rozměry: 8,6 x 3,6 cm.

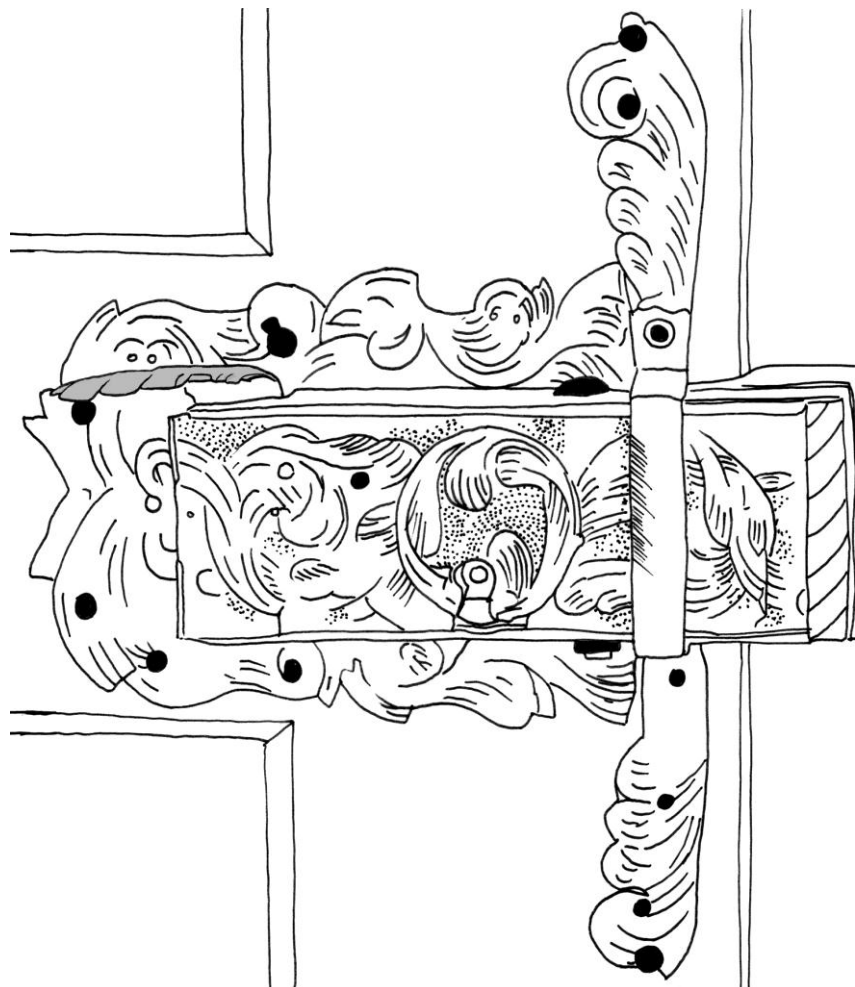

Obr. 95. Torzo pravého klíčového štítku
s otvorem ve dveřích pro pohyb
závlačky.

Obr. 96. Levý a pravý kruhový úchyt (držadlo) ze zásuvky pod deskou stolu.
Rozměry: 4 x 2,8 cm; 4 x 2,5 cm.

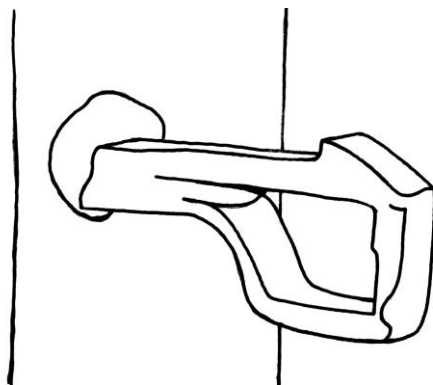
11.2.5.9 Vstupní dveře

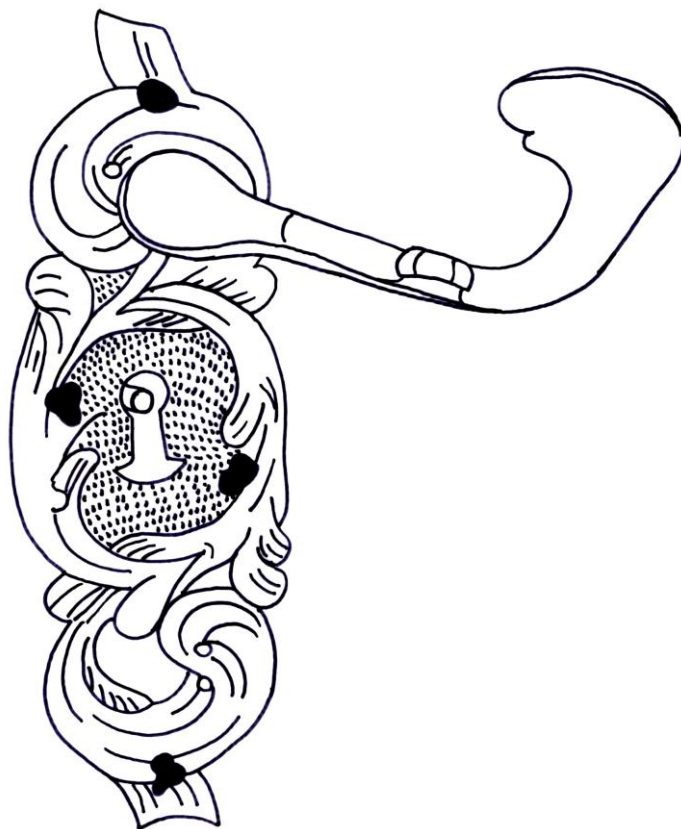
Obr. 97. Kovaný barokní krabicový zámek vstupních dveří. Bohatě zdobený tepáním typickými barokními motivy. Klika rovná, listového tvaru (na nákrese vybarvená šedě).

Na rozdíl od ostatních kovaných částí není povrch zámku pocínován (rovněž tak i závěsy vstupních dveří). Zámek je fixován ke dveřím pomocí kovaných železných hřebů. K posílení pevnosti je krabice zámku v přední části ještě vertikálně přitažena kusem kovaného profilovaného pásu s ozdobnými konci. Krabice zámku přesahující přes hranu dveří kryje zapuštění jazyka do oka v ostění dveří.

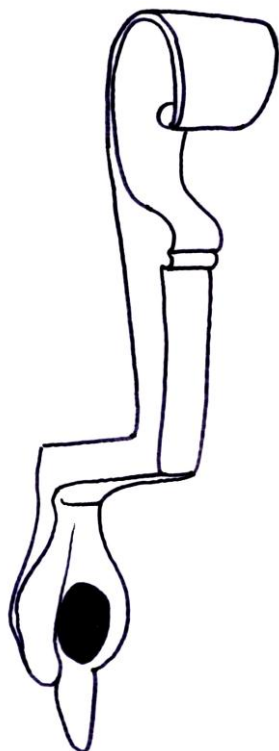
Rozměry krabice zámku: výška 8,5 cm; šířka 23,5 cm; hloubka 4,9 cm (na přední hraně dveří 9 cm). Celková šířka zámku: 30 cm; celková výška zámku (i s kovaným pásem): 35 cm. Rozměry kliky: délka 8 cm; šířka 5,5 cm.

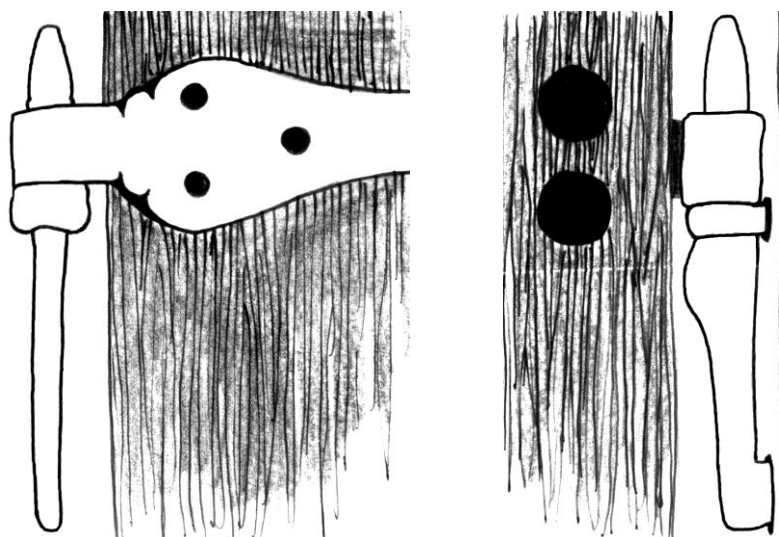
Obr. 98. Zákres kovaného oka, které je součástí zámku vstupních dveří. Oko je zapuštěné do kamenného ostění vstupních dveří a sloužilo k fixování jazyka mechaniky zámku. Krabice zámku přesahující přes hranu dveří kryje tak zapuštění jazyka do oka. Rozměry: délka (od ostění) 8 cm; výška 4,7; síla kovaného pásu 1,6 cm.

Obr. 99. Bohatě zdobený kovaný klíčový štítek vstupních dveří. Kovaná klika s přehnutým koncem. K upevnění štítku použity kované železné hřeby. Rozměry štítku: výška 18 cm, šířka 6,3 cm. Celková délka kliky 11 cm, výška v místě držadla 5 cm.

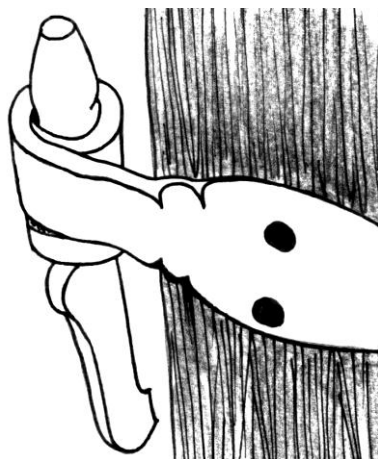

Obr. 100. Kované držadlo náročnějšího provedení umístěné z vnitřní strany vstupních dveří. Fixované pomocí kovaného hřebíku se širokou hlavičkou. Výška držadla 14 cm, u hlavy a paty dosahuje držadlo šířky 2,9 cm.

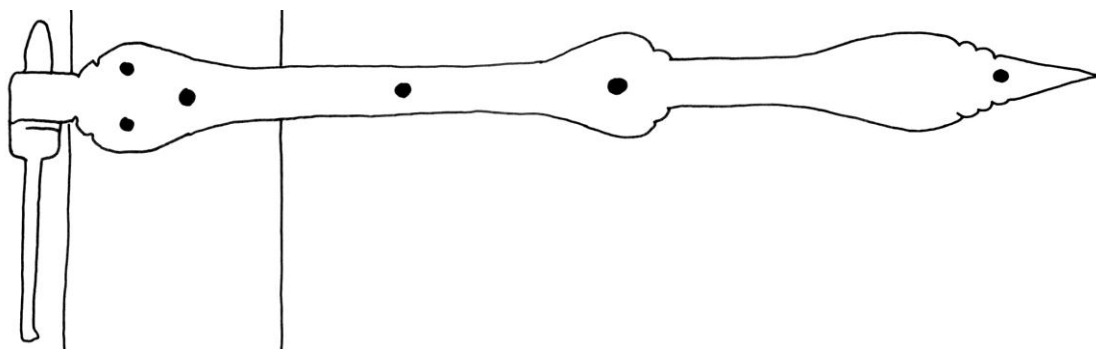

Obr. 101. Pohled na vnější a vnitřní stranu kovaného háku dveří s částí závěsu. Celková výška háku (čepu) je 25,5 cm.

Dva dvoudílné kované háky pro zavěšení vstupních dveří pozůstávají z nosného trnu s okem, zapuštěného do sekaného kamenného ostění dveří. Ze spodní části je do oka zasunut čep, jenž je svým zahnutým spodním koncem rovněž fixován do ostění.

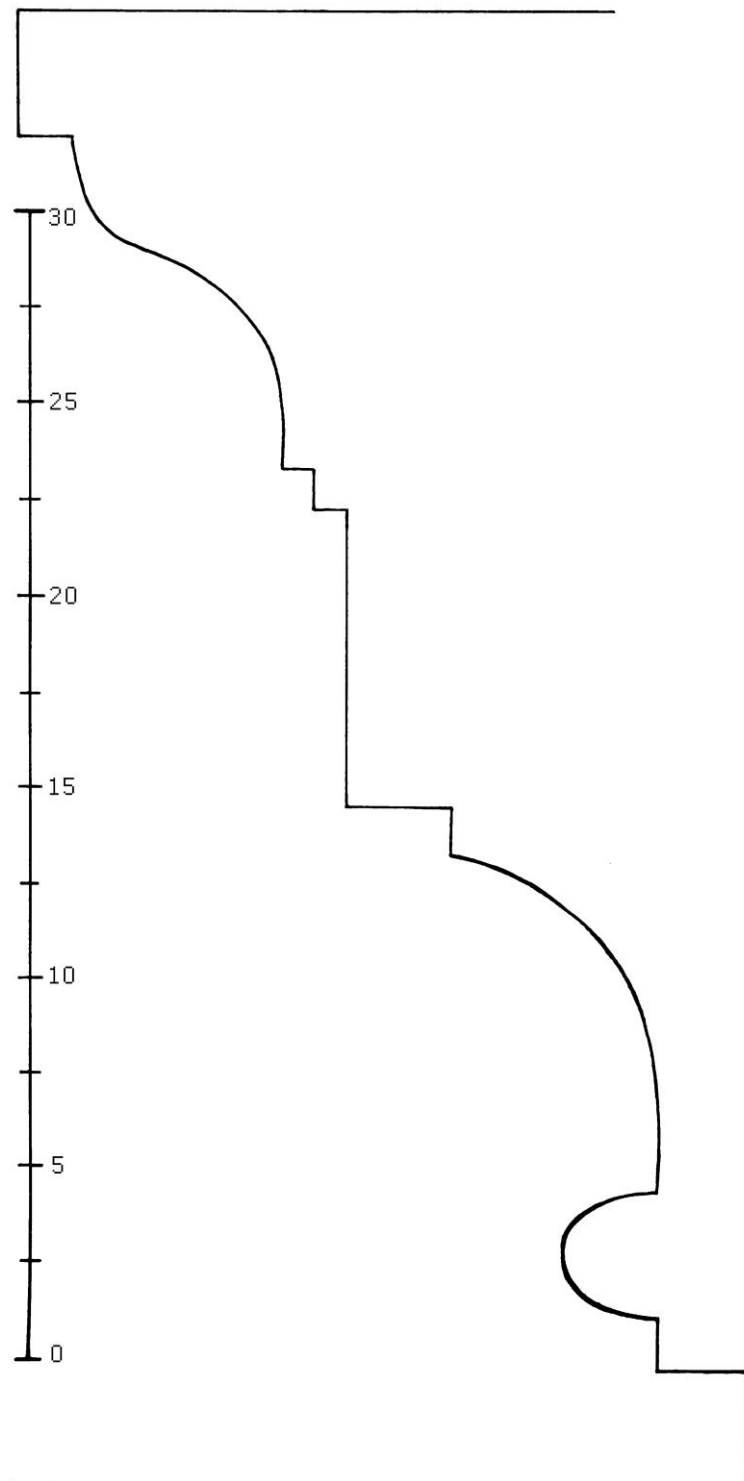

Obr. 102. Detail zavěšení závěsu vstupních dveří na čep háku.

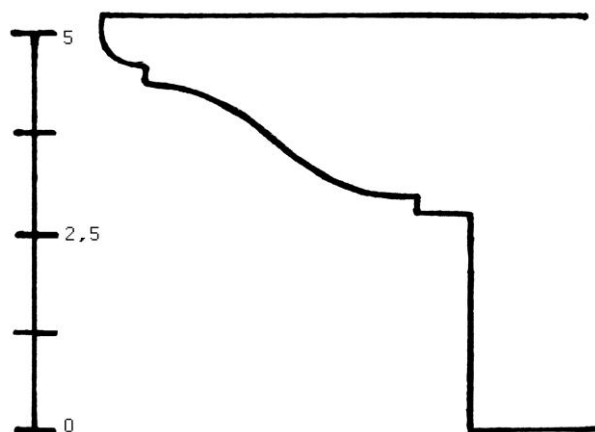

Obr. 103. Zákres kovaného závěsu vstupních dveří.
Rozměry: délka 85 cm; šířka 9 cm.

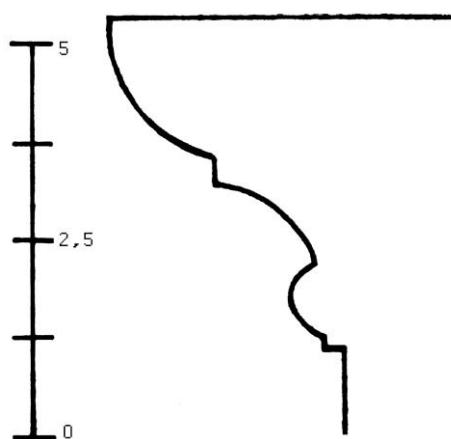
11.2.5.10 Zákres profilací

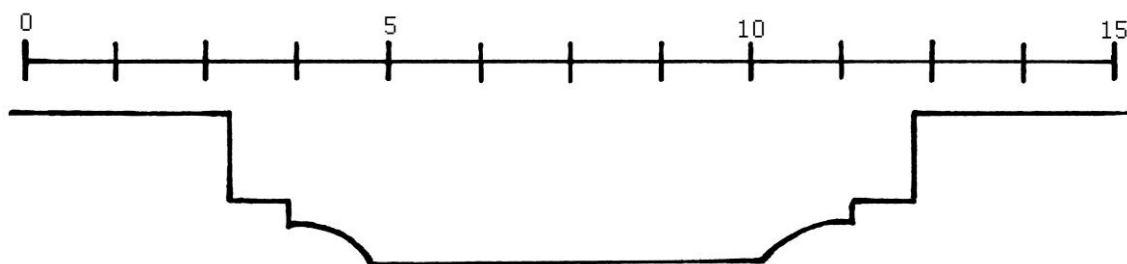
Obr. 104. Profil hlavní průběžní římsy kupole. Od vrchní profilové lišty ostění zdi ke spodnímu okraj římsy je to 273 cm. Římsa je vysoká 35 cm. Vrchní odsazení od zdi činí 27 cm.

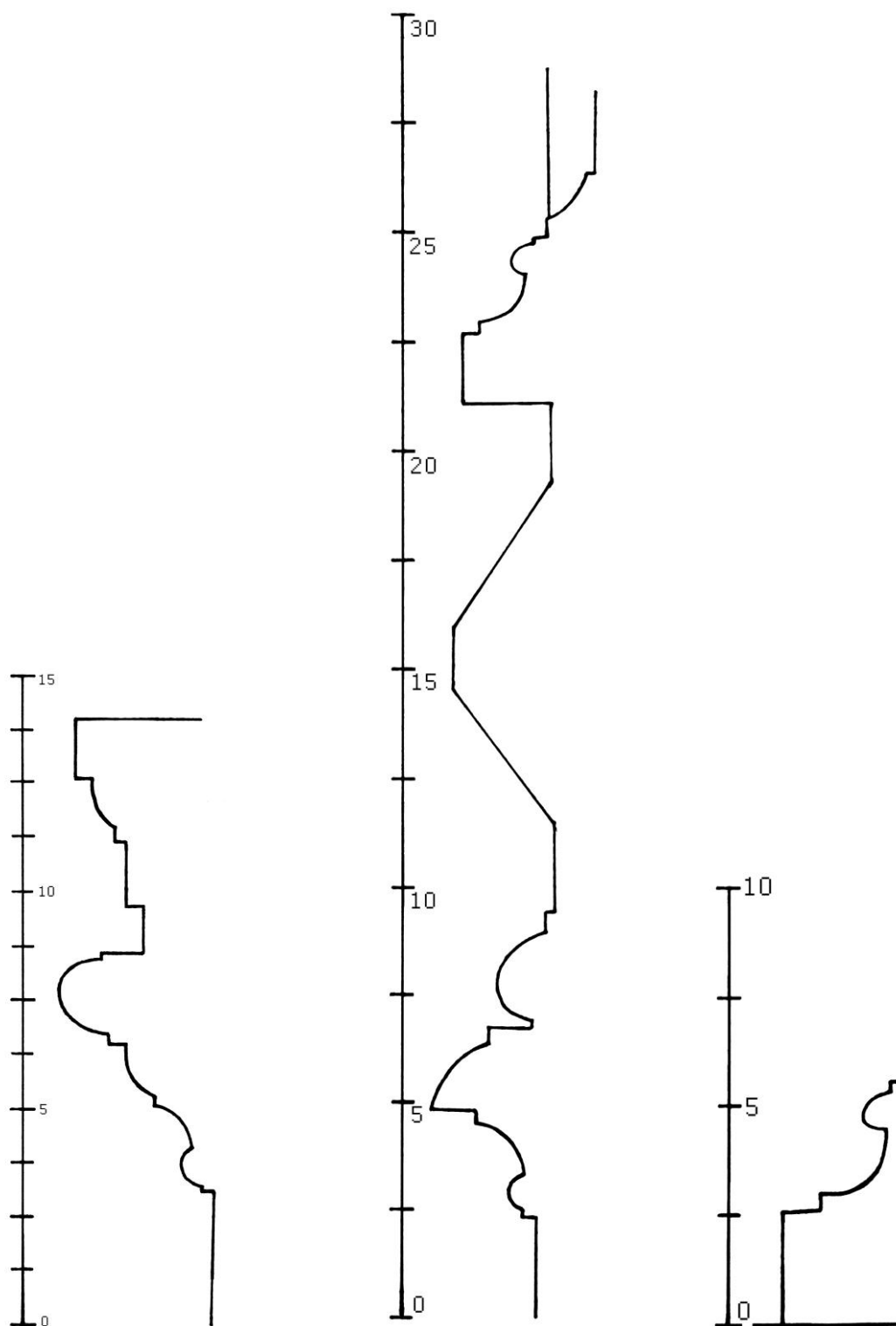
Obr. 105. Profil vrchní římsy vysokých skříň.

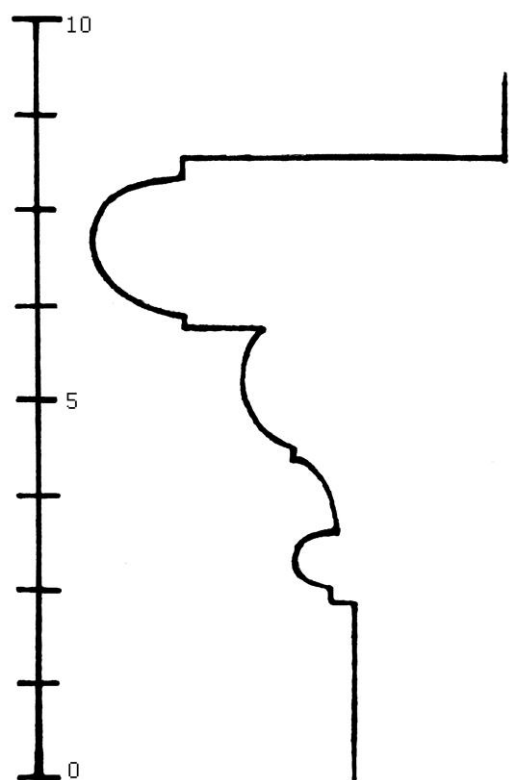
Obr. 106. Profil prostřední římsy vysokých skříň, umístěnou mezi hlavou pilastru a vrchní římsou.

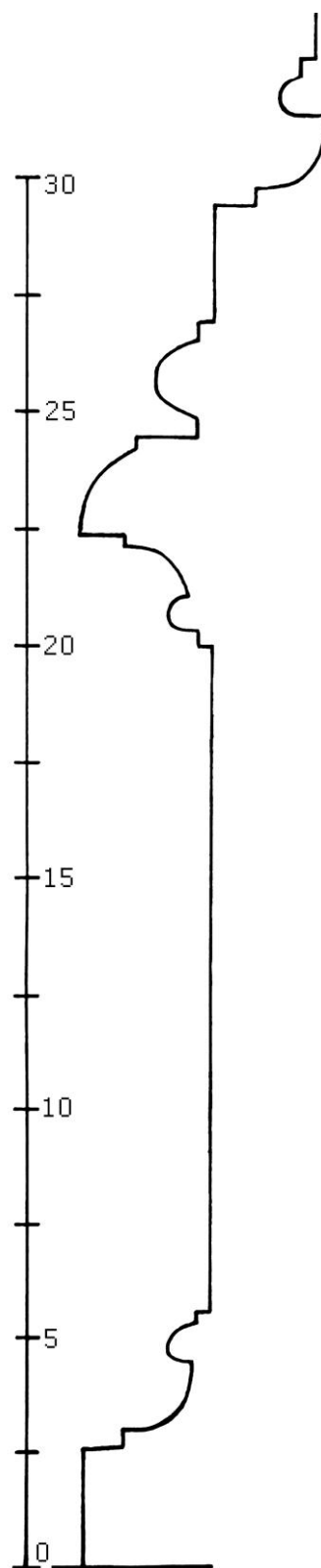
Obr. 107. Profilace nohou pilastrů vysokých skříň.

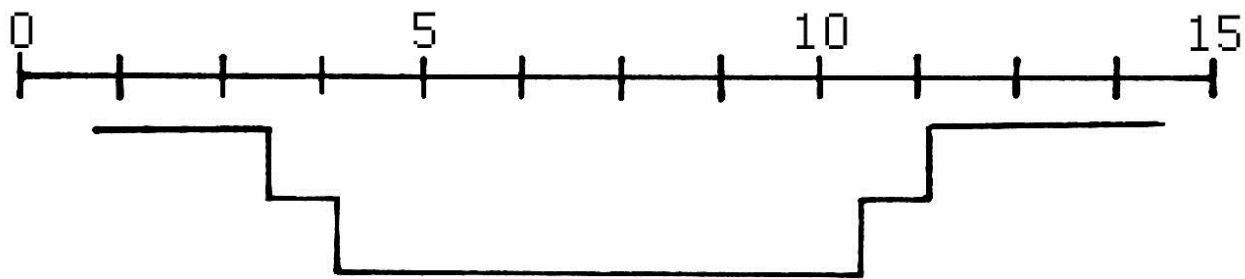
Obr. 108. Zákres profilace hlavy pilastrů vysokých skříní, spodní části pilastrů a jejich paty. Pata je vlastně spodní profilovaná lišta, jež se nese mezi podlahou a dřevěným ostěním zdí po celém obvodě knihovny.

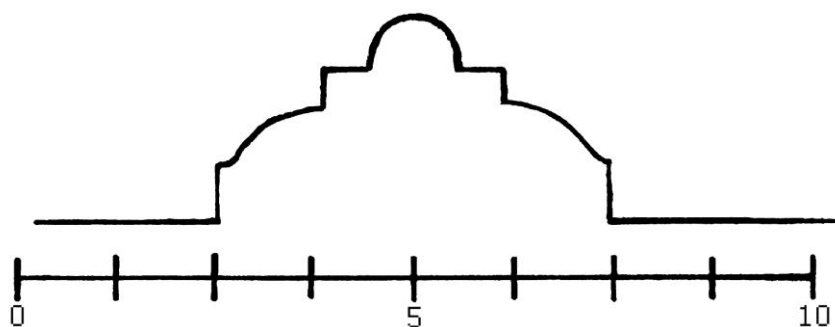
Obr. 109. Hlava pilastrů malých skříň.

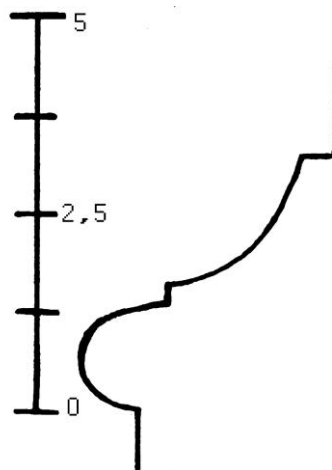
Obr. 110. Spodní část pilastru malých skříň se spodní, průběžnou profilovou lištou ostění.

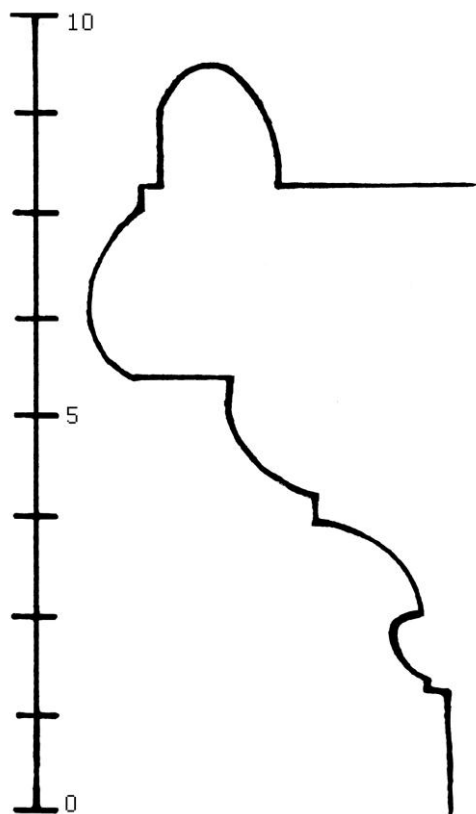
Obr. 111. Profilace noh pilastrů malých skříní.

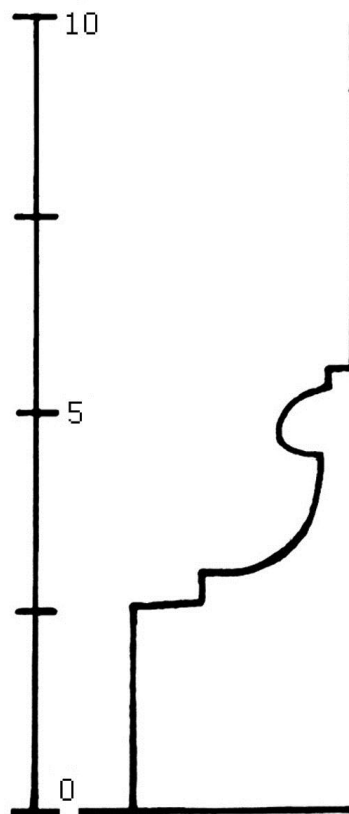
Obr. 112. Profil krycí lišty dveří. Lišta je stejná u všech dveří knihovných skříní (u skříněk stolu je profil menší – viz obr. 119.).

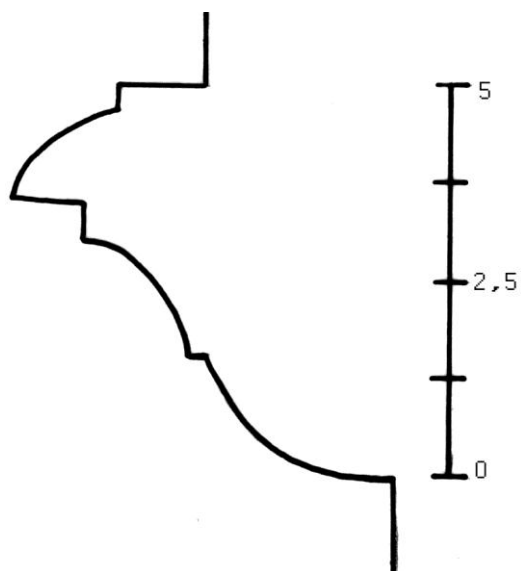
Obr. 113. Profilace lišt rámových výplní dveří knihovných skříní.

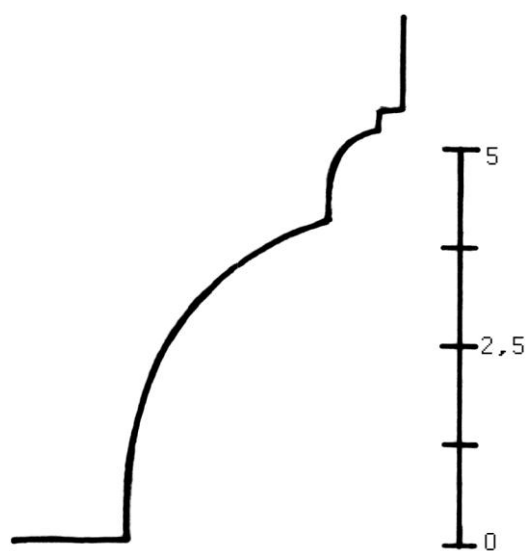
Obr. 114. Profil vrchní římsy dřevěného ostění zdi.

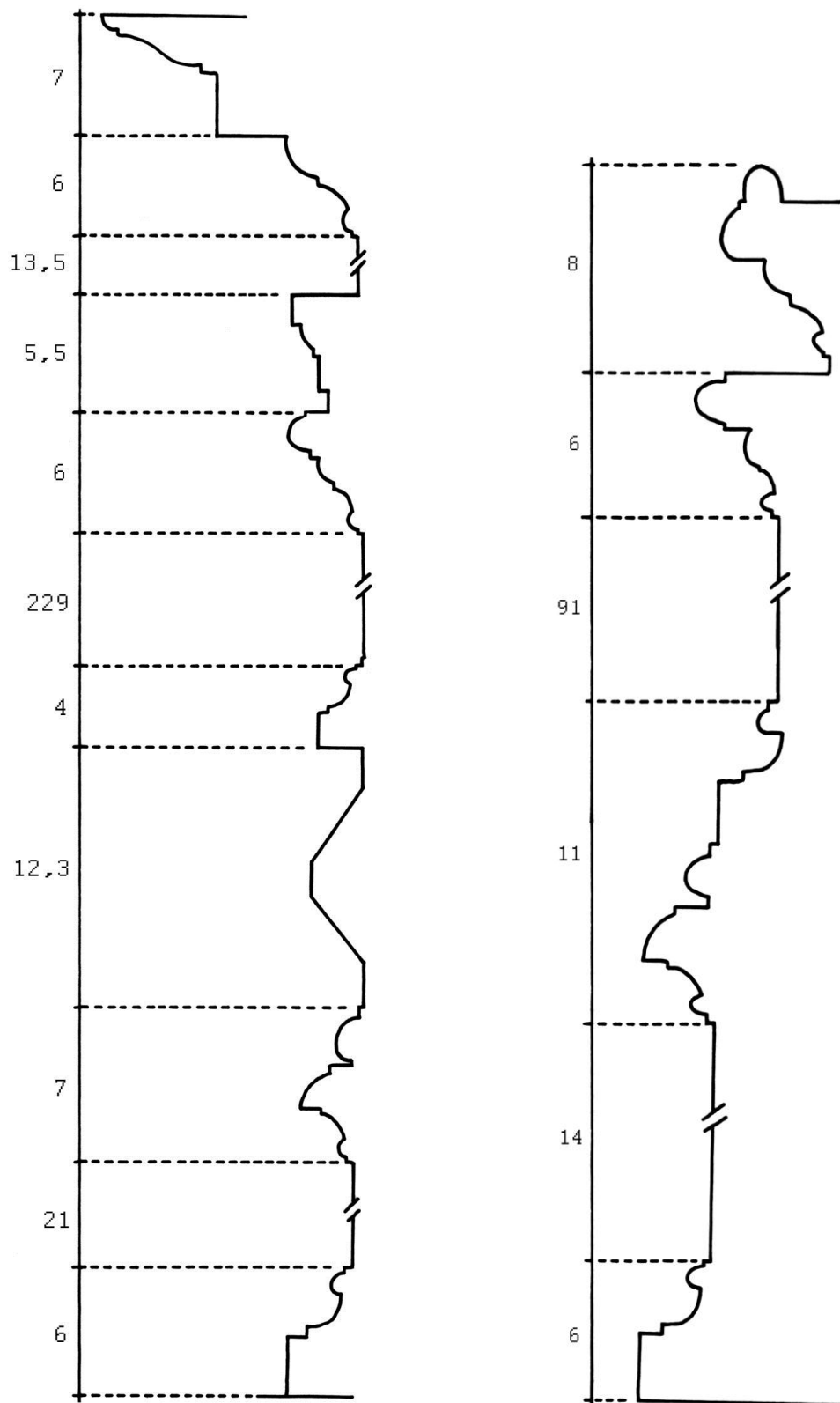
Obr. 115. Profil spodní průběžné profilové lišty ostění.

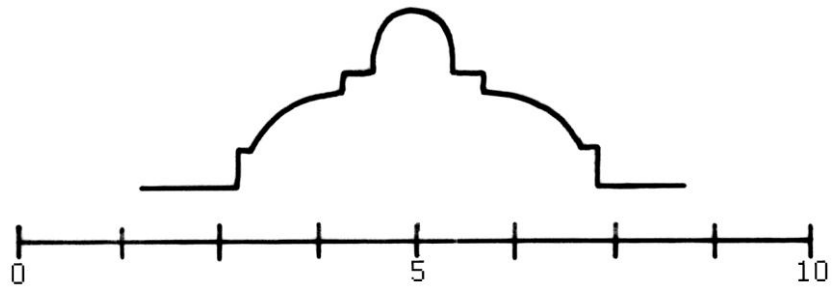
Obr. 116. Profil vrchní lišty tvořící přechod od skřínky stolu k vrchní desce stolu

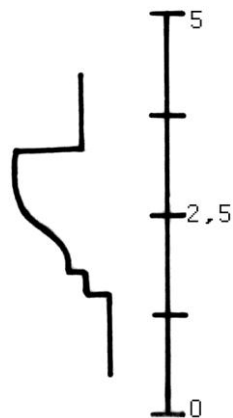
Obr. 117. Profil spodní lišty tvořící přechod od skřínky k podestě

Obr. 118. Zakreslení profilace pilastrů vysokých (vlevo) a nízkých skříní s udáním rozměrů výšek jednotlivých jejich částí od podlahy až po hlavní římsu. V případě pilastru nízké skříně, po hlavní římsu ostění.

Obr. 119. Profil krycí lišty všech dveří skřínky stolu uprostřed knihovny.

Obr. 120. Profilace lišt rámových výplní dveří skřínky stolu. Profilace je stejná i rámových polí na skosených stranách skřínky.

11.2.6 Fotografická dokumentace

Fotografická dokumentace byla pořízená digitálním fotoaparátem značky Canon EOS 50D. Pokud není uvedeno jinak, tak autorem fotografií je autor této práce.

Foto. 1. Pohled na část konventu v Dukelské ulici.

Foto. 2. Pohled na kostel sv. Josefa a klášter ze Svitavské ulice.

Foto. 3. Grafický list z pol. 19. století zobrazující dům u Horní brány, ve kterém pobývali františkáni před výstavbou konventu. (Muzeum Moravská Třebová, sign. MT 2796)

Foto. 4. Oktogonální věž s knihovnou v prvním patře.
Pohled z jižní strany.

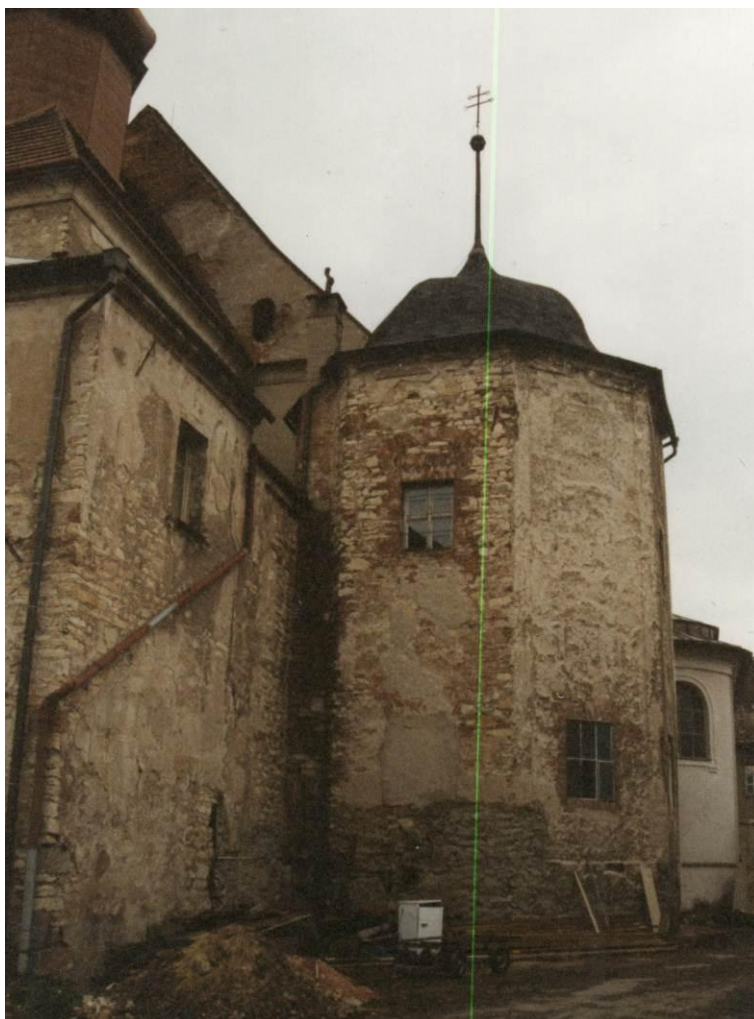

Foto. 5. Celkový pohled na stav věžovité přístavby před její rekonstrukcí. Fotografie z r. 1996. (snímek Kateřina Balcarová)

Foto. 6. Pohled na barokní bání věže.

Foto. 7. Pohled do krovu věže.

Foto. 8. Klenba knihovny z pohledu krovu. V místě odsunutí izolace je patrné její vyzdění.

Foto. 9. Pohled na první patro věže z krovu nad kapličkou sv. Petra.

Foto. 10. Detail smíšeného zdiva věže.

Foto. 11. Vstup do sakristie z presbytáře kostela. Pohled z okna v prvním patře ochozu presbytáře.

Foto. 12. Celkový pohled na vstupní dveře s tvarově jednoduchými kovanými pásovými závěsy.

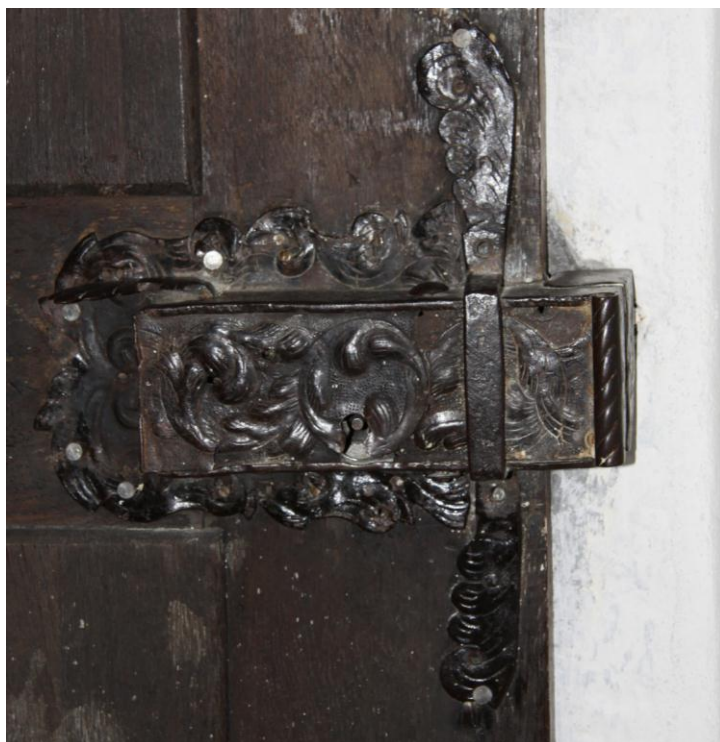

Foto. 13. Celkový pohled na bohatě zdobený krabicový zámek vstupních dveří.

Foto. 14. Pohled na vstupní dveře a první skříň knihovny.
Přes vstupní dveře je vidět okno do presbytáře kostela.

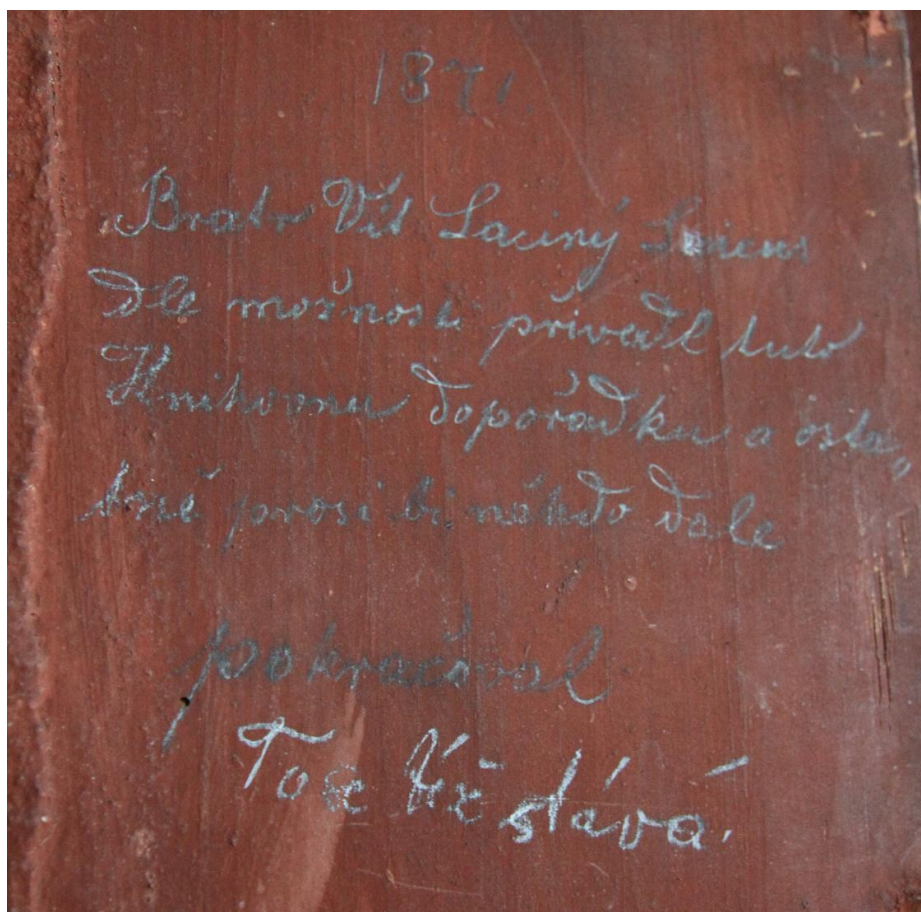

Foto. 15. Zápis posledního knihovníka R. Fr. Laciného tužkou na vnitřní straně pravého křídla dveří skříně č. 1.

„Brat Vít Laciný Laicus
dle možnosti přivedl tuto
Knihovnu doporádku a ostatně
prosí bi někdo dále
pokračoval
To se též stává.“

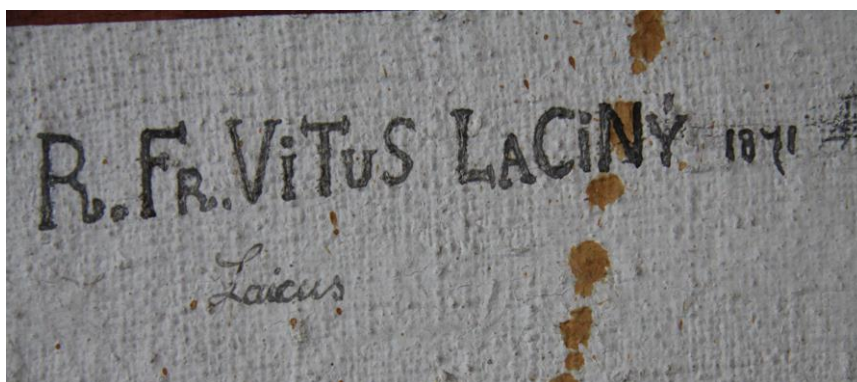

Foto. 16. Detail podpisu knihovníka na vnitřní straně textilní výplně. Skřín č. 1.

Foto. 17. Celkový pohled na skříň č. 1.

Foto. 18. Celkový pohled na skříň č. 2.

Foto. 19. Celkový pohled na skříň č. 3.

Foto. 20. Celkový pohled na skříň č. 4.

Foto. 21. Celkový pohled na skříň č. 5.

Foto. 22. Celkový pohled na skříň č. 6.

Foto. 23. Celkový pohled na skříň č. 7.

Foto. 24. Pohled na otevřenou skříň a způsob uložení knih.

Foto. 25. Zásuvky v spodní části vysokých skříní, sloužící k uskladnění svazků menších formátů.

Foto. 26. Skříňový stůl uprostřed knihovny – pohled ze západu.

Foto. 27. Detail vrchní části stolu se zásuvkou.

Foto. 28. Velké zásuvky sloužící k uskladnění ornátů a casul, v skřínce na západní straně stolu.

Foto. 29. Jedna z mělkých skříněk stolu. Uvnitř skřínky je patrný háček s dlouhým tělem sloužící k uzavírání levého křídla dveří. Pohled ze severní strany.

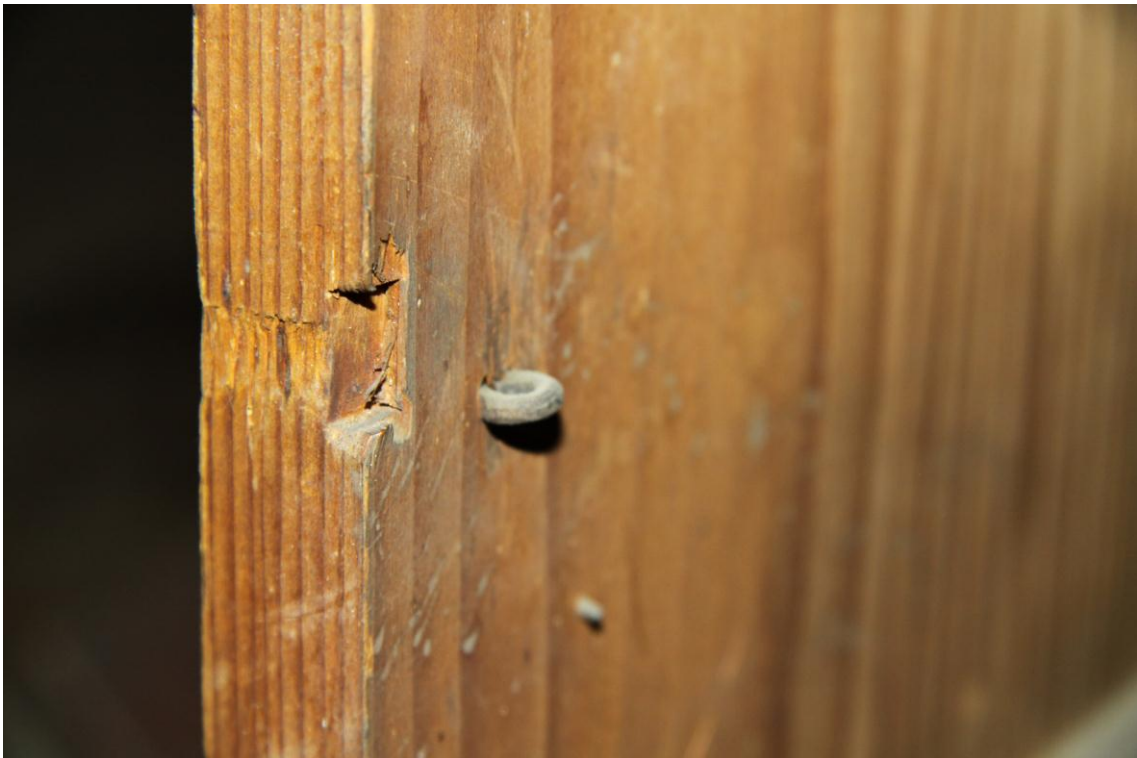

Foto. 30. Detail žlábků na přední hraně levého křídla dveří malých skříněk u stolu. Žlábek slouží zajištění závlačky zámku.

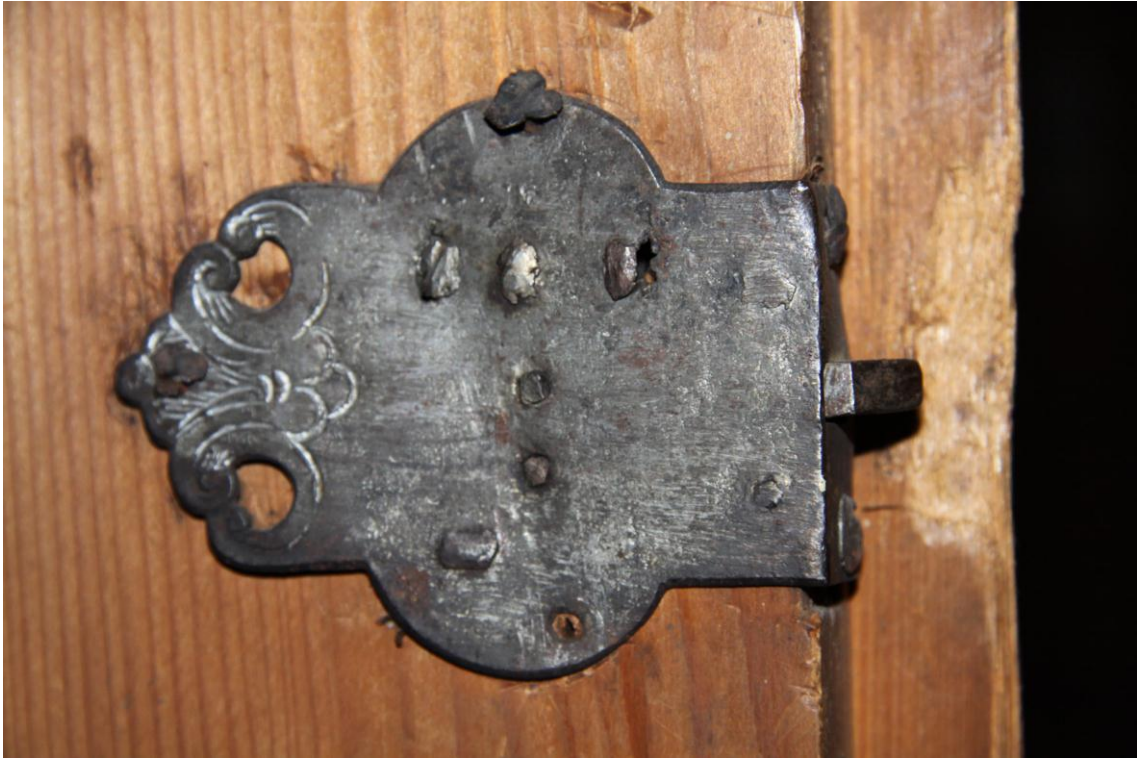

Foto. 31. Detail zámku ze západní skříně stolu.

Foto. 32. Kovaný štítek se závlačkou – způsob uzavírání mělkých skříní stolu na severní, východní a jižní straně.

Foto. 33. Pohled na vnitřní pocínovanou stranu klíčového štítku uvolněného ze skříně č. 7.

Foto. 34. Celkový pohled na vnitřní stranu textilní rámové výplně
křídla dveří – skříňka č. 4.

Foto. 35. Detail sešití dvou menších kusů plátna – pohled z rubové strany (skříň č. 7).

Foto. 36. Detail dřevěných kolíčků užitých k fixování plátna k rámu dveří.

Foto. 37. Detail nahromadění šepsu při okraji profilové lišty výplně.

Foto. 38. Detail plátnové vazby užití textilie.

Foto. 39. Detail uvolněné textilie z rámu dveří – skříň č.3.

Foto. 40. Detail malby přesahující až na vnitřní stranu profilové lišty výplně.

Foto. 41. Pohled na roh knihovny skříně se znečištěním spodní části římsy, které svědčí o přemalování místnosti knihovny.

Foto. 42. Rám lemující medailon supraporty s motivem vavřínových listů. Stejný typ rámu se objevuje u všech dochovaných supraport.

Foto. 43. Detail supraporty.

Foto. 44. Detail spodní části medailonu s poškozením malby, způsobeným dřevěným kolíčkem

Foto. 45. Detail jednoho z medailónů s poškozením malby. V místech poškození je dobře viditelný křídový podklad.

Foto. 46. Pohled na rubovou stranu medailonu supraporty s detailem dřevěného trámku, fixovaného k medailonu pomocí dřevěných kolíčků. K trámku je upevněn i háček s prodlouženým tělem, který slouží k fixaci supraporty ke zdi.

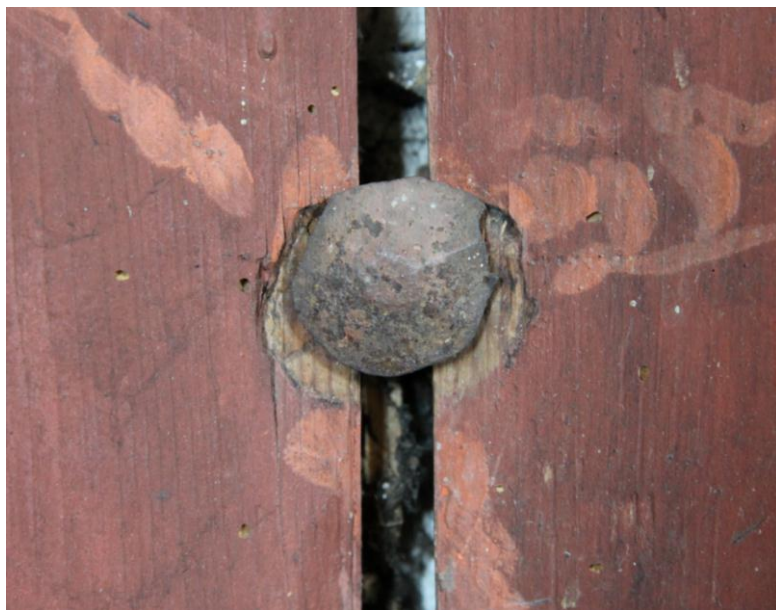

Foto. 47. Detail hlavičky kovaného hřebu, kterým je dřevěné ostění fixováno ke zdi. Pod hlavičkou hřebíku je dobře patrné vydlabání plochy desky z důvodu zarovnání hlavy hřebíku s plochou ostění. Mimo to je jasně znatelné povrchové opracování ostění až po jeho připevnění ke zdem knihovny.

Foto. 48. Kovaný železný hřeb užitý k fixování ostění.

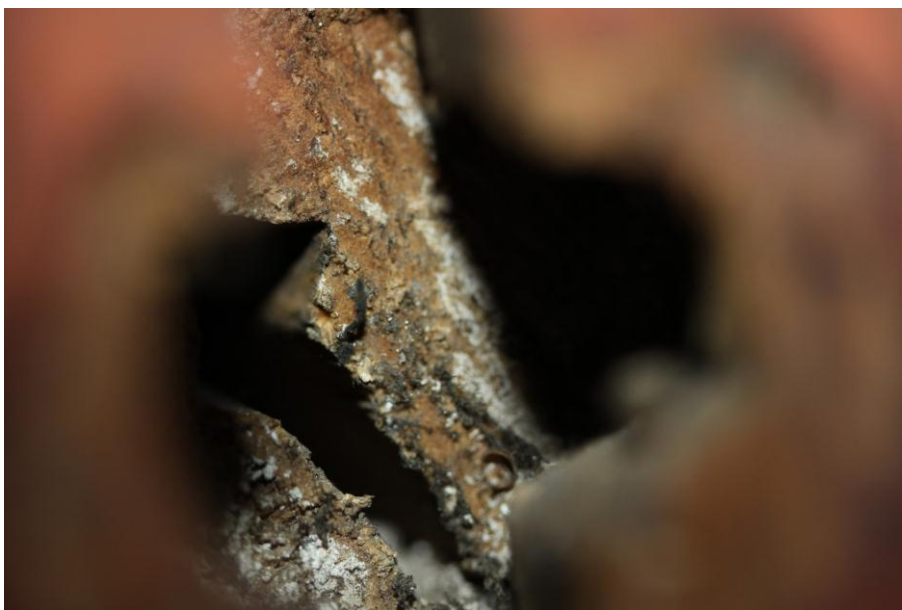

Foto. 49. Detail dřevěného špalíčku zapuštěného do zdiva stěny pro lepší a pevnější ukotvení hřebů, kterými je fixováno ostění.

Foto. 50. Klíče, jež slouží k uzamykání knihovných skříní.
Klíč vlevo je pro malé skříně v nikách, klíč vpravo pro vysoké skříně.

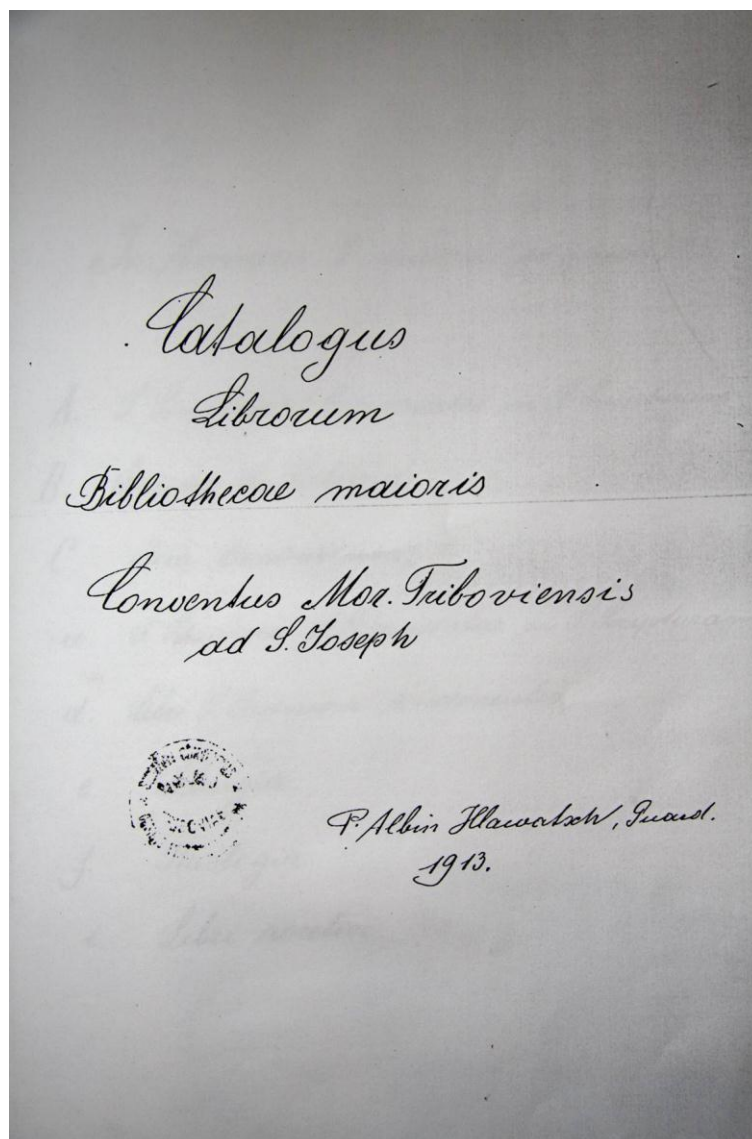

Foto. 51. Titulní list katalogu knihovny, jehož xerokopie se nachází přímo v knihovně.

Foto. 52. Vstupní portál do konventu. V nice nad ním socha sv. Josefa.

Foto. 53. Průčelí kapličky sv. Petra. Portál z tesaného pískovce, v nice nad ním socha sv. Petra, na vrcholu korunní římsy socha Krista s anděly po stranách.

Foto. 54. Průčelí kostela sv. Josefa.

Foto. 55. Vstupní portál do konventního kostela.

Foto. 56. Pohled do lodě kostela sv. Josefa.